

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYLERİNİN
ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTE VE BÖLÜM TERCİHLERİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan YILDIRIM

Anabilim Dalı: İŞLETME

Programı: İŞLETME

HAZİRAN 2025

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYLERİNİN
ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTE VE BÖLÜM TERCİHLERİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan YILDIRIM

Anabilim Dalı: İŞLETME

Programı: İŞLETME

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat Taha BİLİŞİK

HAZİRAN 2025

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DE SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYLERİNİN
ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTE VE BÖLÜM TERCİHLERİNE ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Serkan YILDIRIM

1210120010

Anabilim Dalı: İŞLETME

Programı: İŞLETME

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Murat Taha BİLİŞİK

Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BEKMEZCİ

**Dr. Öğr. Üyesi Ömer GİZLİER
(İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)**

HAZİRAN 2025

ÖNSÖZ

Bir fikrin filizlenmesinden, milyonlarca verinin analizine ve nihayetinde bu sayfalara dökülmesine kadar uzanan uzun ve emek dolu bir yolculuğun ürünü olan bu tez çalışması, akademik hayatımın en değerli duraklarından birini temsil etmektedir. Türkiye gibi zengin bir beşerî sermayeye sahip, ancak derin yapısal eşitsizliklerle de sınanan bir ülkede, "coğrafyanın kader olup olmadığı" sorusuna ampirik kanıtlar arayan bu çalışma, gençlerin geleceğine dair önemli bir tartışmaya mütevazı bir katkı sunma gayesindedir.

Bu yolculuk boyunca, konunun netleştirilmesinden son düzeltme anına kadar engin bilgisi, sabrı ve yapıcı eleştirileriyle beni yönlendiren kıymetli hocam **Doç. Dr. Murat Taha BİLİŞİK**'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, tez savunma jürimde yer alarak değerli zamanlarını ayıran, yapıcı yorumları ve pozitif yaklaşımlarıyla çalışmamı daha ileriye taşımama vesile olan saygıdeğer hocalarım **Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BEKMEZCİ** ve **Dr. Öğr. Üyesi Ömer GİZLİER**'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tez çalışmamı sürdürürken, profesyonel hayatımın geçtiği İstanbul Kültür Üniversitesi Kurumsal İletişim Daire Başkanlığı'ndaki çalışma ortamım benim için büyük bir şans oldu. Yoğun çalışma tempoma rağmen gösterdiği anlayış ve manevi destek için değerli Daire Başkanım **Nilgün ERYEŞİL**'e, tez sürecinin zorlu anlarında beni motive eden, fikirleriyle her zaman yanımda olan kıymetli çalışma arkadaşlarım **İlayda SİPAHİOĞLU** ve **Yunus Emre KORKUSUZ**'a dostlukları ve destekleri için sonsuz

teşekkürler. Ayrıca, bu araştırmanın bel kemiğini oluşturan büyük veri setlerinin toplanması, anlamlandırılması ve görselleştirilmesi gibi teknik süreçlerdeki paha biçilmez katkıları için değerli Veri Bilimci **Deniz KARAKUŞ**'a içtenlikle teşekkür ederim.

Bu akademik sürecin tüm zorlukları, bir ailenin sevgi dolu desteğiyle anlam bulur. En büyük teşekkürüm ise bu yolculukta her zaman yanımda olan, varlıklarıyla bana güç veren, sabırları ve anlayışlarıyla bu çalışmayı tamamlamama imkân tanıyan canım ailemedir. Bu yoğun süreçte en büyük destekçim olan, sabrı ve fedakarlığıyla bu çalışmayı tamamlamamı sağlayan sevgili eşim **Banu YILDIRIM**'a ve en büyük ilham kaynağım olan, hayatıma neşe katan biricik güzel kızım **Ada Lavin YILDIRIM**'a gösterdikleri fedakârlık için sonsuz minnettarım. Bu tez, en çok onların sevgi ve desteğinin eseridir.

Serkan YILDIRIM

İstanbul, 2025

İTHAF

Bu meşakkatli yolculuktaki en büyük destekçim, sabrı ve sevgisiyle her zaman yanımda olan Canım Eşime ve yüksek lisans dönemimde hayatımıza bir güneş gibi doğan, en büyük ilham kaynağım güzeller güzeli Biricik Kızıma...

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İTHAF	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR.....	x
TABLO LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xvi
TÜRKÇE ÖZET	xix
YABANCI DİL ÖZET	xxii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problemin Tanımı ve Araştırmanın Önemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	8
1.2.1. Araştırmanın Amacı	8
1.2.2. Araştırmanın Kapsamı.....	12
1.3. Araştırma Soruları	16
1.4. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları.....	30
1.4.1. Araştırmanın Varsayımları	31
1.4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	36

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI	41
2.1. Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar	43
2.2. Sosyoekonomik Gelişmişlik Kavramı.....	61
2.2.1. Gelişmişlik ve Kalkınma Kavramları.....	61
2.2.2. Sosyoekonomik Gelişmişliğin Boyutları	65
2.2.3. Sosyoekonomik Gelişmişlik Ölçüm Yöntemleri.....	70
2.2.4. Türkiye'de Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları	75
2.3. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE)	79
2.3.1. SEGE Çalışmalarının Tarihçesi ve Amacı	79
2.3.2. SEGE-2022 İlçe Çalışması Metodolojisi	82
2.3.3. SEGE-2022 İlçe Çalışması Temel Bulguları: Türkiye'nin Gelişmişlik Haritası	89
2.4. Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Üniversiteye Geçiş	95
2.4.1. Ortaöğretim Sistemi: Farklılaşan Yollar ve Lise Türleri	96
2.4.2. Yükseköğretime Geçiş Sistemi (YKS): Merkezi Seçme ve Yerleştirmenin Mekanizması	104
2.4.3. Üniversite ve Bölüm Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Karmaşık Bir Karar Süreci.....	113
2.5. Sosyoekonomik Gelişmişlik ve Eğitim İlişkisi Üzerine Literatür Taraması	122
2.5.1. Sosyoekonomik Düzeyin (SED) Eğitim Başarısına Etkisi: Uluslararası ve Ulusal Bulgular	123
2.5.2. Lise Türlerinin Yerleşme Başarısı ve Tercihler Üzerindeki Etkisi.....	126
2.5.3. Bölgesel Gelişmişlik Farklılıklarının Üniversite Tercihlerine Etkisi.....	127
2.5.4. Türkiye Özelinde Yapılmış Çalışmalar ve Literatürdeki Boşluklar	129
3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ KAYNAKLARI	132
3.1 Araştırmanın Modeli	132

3.2. Veri Kaynakları.....	134
3.2.1. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması	134
3.2.2. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Verileri.....	135
3.2.3. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Verileri	137
3.2.4. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Verileri	138
3.3. Verilerin Toplanması ve Hazırlanması.....	139
3.4. Verilerin Analizi.....	147
4. BULGULAR VE İSTATİSTİKSEL ANALİZ	152
4.1. Analiz Kapsamının Belirlenmesi ve Kapsam Dışı Bırakılan Gruplar	153
4.1.1. Yurt Dışı Liselerden Mezun Olup Türkiye'deki Yükseköğretim Programlarına Yerleşenler.....	153
4.1.2. Lise Bilgisi "Belirsiz/Bilinmiyor/Diğer" Olarak Kaydedilen Öğrencilerin Yükseköğretime Yerleşme Eğilimleri	154
4.1.3. Açıköğretim Lisesi ve Mesleki Açıköğretim Lisesi Mezunlarının Yükseköğretime Yerleşme Eğilimleri	155
4.1.4. "Yeni Mezun" ve "Eski Mezun" Öğrencilerin Yerleşme Eğilimleri	156
4.2. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerine Göre Dağılımı (SEGE-2022)	161
4.2.1. Gelişmişlik Kademelerine Göre İlçe Sayıları ve Nüfus Dağılımları	161
4.2.2. Gelişmişlik Kademelerinin Coğrafi Dağılımı	163
4.3. Lise Türlerinin İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerine Göre Dağılımı	166
4.3.1. Fen Liselerinin Dağılımı	168
4.3.2. Anadolu Liselerinin Dağılımı.....	169
4.3.3. Sosyal Bilimler Liselerinin Dağılımı	169
4.3.4. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin (MTAL) Dağılımı	170

4.3.5. Anadolu İmam Hatip Liselerinin (AİHL) Dağılımı	170
4.3.6. Diğer Liseler Grubunun (Akşam, Güzel Sanatlar, Spor, Temel Liseler vb.) Dağılımı	171
4.4. Coğrafi Duruma Göre Üniversite Tercihleri	172
4.4.1. Yurt İçi ve Yurt Dışı Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	173
4.4.2. Uluslararası Ortak Lisans Programlarına (UOLP) Yönelen Yeni Mezunların Dağılımı	175
4.4.3. Aynı veya Farklı Coğrafi Bölgelerdeki Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	178
4.4.4. Kendi İlindeki veya Farklı İllerdeki Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	181
4.4.5. Kendi İlinden Farklı Bir İlde Okuyan Yeni Mezunların Komşu İllerde veya Uzak İllerde Üniversiteye Yerleşme Dağılımı	185
4.4.6. Yeni Mezunların Eğitim İçin Katettikleri Ortalama Mesafe	188
4.5. Üniversite Türlerine ve Niteliklerine Göre Tercihler	193
4.5.1. Araştırma Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	193
4.5.2. Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	197
4.5.3. Devlet ve Vakıf Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	201
4.5.4. Vakıf Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezunların Burs Türlerine Göre Dağılımı	205
4.6. Üniversite Program Özelliklerine Göre Tercihler	209
4.6.1. Öğretim Türüne (Örgün, İkinci Öğretim, Açıköğretim, Uzaktan Öğretim) Göre Yeni Mezunların Dağılımı	210
4.6.2. Ön Lisans ve Lisans Programlarına Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	215
4.6.3. YKS Puan Türlerine (SAY, SÖZ, EA, DİL, TYT) Göre Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	219

4.6.4. Programların Eğitim Diline (Türkçe veya Yabancı Dil) Göre Yeni Mezunların Dağılımı	225
4.6.5. Programların Bilim Grubuna Göre Yeni Mezunların Dağılımı.....	228
4.6.6. Programların STEM Programı Olup Olmamasına Göre Yeni Mezunların Dağılımı	240
4.6.7. Barajlı Bölümlere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı	243
4.7. Potansiyel Öğrenci Havuzuna Göre Üniversite Yerleşme Eğilimleri	247
4.7.1. Üniversiteye Yerleşme Oranlarının Karşılaştırılması.....	251
5. TARTIŞMA.....	255
5.1. Bulguların Araştırma Soruları Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Ana Temaların Öne Çıkışı.....	256
5.2. Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyinin Tercihler Üzerindeki Rolü: Mekanizmalar ve Sonuçlar.....	259
5.3. Bulguların İlgili Literatürle Karşılaştırılması: Mevcut Bilgi Birikimiyle Diyalog.....	261
5.4. Araştırmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları: Bulgular Işığında Yeniden Değerlendirme	263
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	268
6.1. Sonuç	269
6.2. Öneriler	270
6.2.1. Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler	270
6.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	273
KAYNAKÇA.....	277
EKLER.....	281
EK-A: SEGE-2022 İLÇE SIRALAMASI VE KADEMELERİ.....	281
EK-B: BİLİM GRUPLARINA GÖRE ÜNİVERSİTE BÖLÜMLERİ	301

EK-C: STEM AYRIŞTIRMASINA GÖRE ÜNİVERSİTE BÖLÜMLERİ.....	320
EK-D: ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ LİSTESİ	326
EK-E: BÖLGESEL KALKINMA ODAKLI ÜNİVERSİTE LİSTESİ.....	327

KISALTMALAR

ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

AİHL : Anadolu İmam Hatip Lisesi

ASHB : T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

AYD : Alışveriş Merkezleri ve Yatırımcıları Derneği

AYT : Alan Yeterlilik Testleri (YKS'nin ikinci oturumu)

BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BKM : Bankalararası Kart Merkezi

DGS : Dikey Geçiş Sınavı

DİL : YKS Dil Puan Türü

DPT : Devlet Planlama Teşkilatı

EA : YKS Eşit Ağırlık Puan Türü

GSYH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

GTBA : Güçlü Temel Bileşenler Analizi (Robust Principal Component Analysis)

HDI : İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index)

HGM : Harita Genel Müdürlüğü

HMB : T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı

İİBF : İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

KTB : T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı

LGS : Liselere Geçiş Sistemi

LYS : Lisans Yerleştirme Sınavı

MEB : T.C. Millî Eğitim Bakanlığı

MPI : Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Multidimensional Poverty Index)

MTAL : Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

MTOK : Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kurumları (Kontenjanı)

MYO : Meslek Yüksekokulu

NVİGM : T.C. İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü

OBP : Ortaöğretim Başarı Puanı

OECD : Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)

OPHI : Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme İnisiyatifi (Oxford Poverty and Human Development Initiative)

ÖSYM : Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı

ÖSS : Öğrenci Seçme Sınavı

ÖYS : Öğrenci Yerleştirme Sınavı

PCA : Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis)

PDR : Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

PISA : Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı (Programme for International Student Assessment)

POS : Satış Noktası Terminali (Point of Sale)

SAY : YKS Sayısal Puan Türü

SED : Sosyoekonomik Düzey

SEGE : Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması

SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu

STB : T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

SÖZ : YKS Sözel Puan Türü

TBA : Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis)

TEDAŞ : Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi

TGB : Teknoloji Geliştirme Bölgesi

TIMSS : Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması (Trends in International Mathematics and Science Study)

TİTCK : Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu

TKGM : T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü

TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

TÜRKPATENT: Türk Patent ve Marka Kurumu

TYT : Temel Yeterlilik Testi (YKS'nin birinci oturumu)

UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (United Nations Development Programme)

YDT : Yabancı Dil Testi (YKS'nin üçüncü oturumu)

YGS : Yükseköğretime Geçiş Sınavı

YKS : Yükseköğretim Kurumları Sınavı

YÖK : Yükseköğretim Kurulu

TABLO LİSTESİ

TABLO 4.1 YILLARA GÖRE YERLEŞEN ÖĞRENCİ SAYILARI VE ORANLARI (TÜRKİYE VE YURT DIŞI LİSE MEZUNLARI).....	153
TABLO 4.2 LİSE BİLGİSİ "BELİRSİZ/BİLİNMİYOR" OLAN ÖĞRENCİ SAYILARI VE ORANLARI.....	154
TABLO 4.3 AÇIKÖĞRETİM VE MESLEKİ AÇIKÖĞRETİM LİSESİ MEZUNLARININ YÜKSEKÖĞRETİME YERLEŞME SAYILARI VE ORANLARI	155
TABLO 4.4 MEZUNİYET DURUMUNA GÖRE YERLEŞEN ÖĞRENCİLERİN KADEMELERE DAĞILIMI	157
TABLO 4.5 ESKİ MEZUN ÖĞRENCİLERİN YILLARA VE KADEMELERE GÖRE YERLEŞME ORANLARI.....	157
TABLO 4.6 İLÇE SEGE-2022 KADEMELERİNE GÖRE İLÇE SAYILARI VE NÜFUS DAĞILIMLARI	162
TABLO 4.7 ANA LİSE TÜRLERİNİN SEGE KADEMELERE GÖRE SAYISAL DAĞILIMI	167
TABLO 4.8 LİSE TÜRLERİNDE OKUL BAŞINA DÜŞEN ÖĞRENCİ SAYISININ SEGE KADEMELERİNE GÖRE DAĞILIMI	168
TABLO 4.9 YURT İÇİ VE YURT DIŞI ÜNİVERSİTELERE YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN SAYILARI.....	173
TABLO 4.10 YURT DIŞI ÜNİVERSİTELERE YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN ORANLARI	173
TABLO 4.11 ULUSLARARASI ORTAK LİSANS PROGRAMLARINA (UOLP) YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN SAYILARI	175
TABLO 4.12 ULUSLARARASI ORTAK LİSANS PROGRAMLARINA (UOLP) YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN ORANLARI	176

TABLO 4.13	AYNI COĞRAFİ BÖLGEYE VE FARKLI COĞRAFİ BÖLGEYE YERLEŞEN YENİ MEZUN SAYILARI	178
TABLO 4.14	AYNI İLDEKİ VE FARKLI İLDEKİ ÜNİVERSİTELERE YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN SAYILARI	181
TABLO 4.15	İL DIŞI TERCİHLERDE KOMŞU/UZAK İL YÖNELİMİ SAYILARI	185
TABLO 4.16	YENİ MEZUNLARIN KATETTİĞİ ORTALAMA MESAFE (KM)	189
TABLO 4.17	ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTELERİNE YERLEŞEN YENİ MEZUN SAYILARI	194
TABLO 4.18	BÖLGESEL KALKINMA ODAKLI ÜNİVERSİTELERE YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN SAYILARI	198
TABLO 4.19	DEVLET VE VAKIF ÜNİVERSİTELERİNE YERLEŞEN MEZUN SAYILARI	202
TABLO 4.20	VAKIF ÜNİVERSİTELERİNE YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN BURS TÜRLERİNE GÖRE YERLEŞME SAYILARI.....	206
TABLO 4.21	FARKLI ÖĞRETİM TÜRLERİNDEKİ PROGRAMLARA YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN SAYILARI	211
TABLO 4.22	FARKLI ÖĞRETİM TÜRLERİNDEKİ PROGRAMLARA YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN ORANLARI	212
TABLO 4.23	LİSANS VE ÖN LİSANS PROGRAMLARINA YERLEŞEN MEZUN SAYILARI	216
TABLO 4.24	LİSANS VE ÖN LİSANS PROGRAMLARINA YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	216
TABLO 4.25	YKS PUAN TÜRLERİNE GÖRE YERLEŞEN MEZUN SAYILARI	220
TABLO 4.26	YKS PUAN TÜRLERİNE GÖRE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	221
TABLO 4.27	EĞİTİM DİLİNE GÖRE YERLEŞEN MEZUN SAYILARI	225
TABLO 4.28	EĞİTİM DİLİNE GÖRE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	226
TABLO 4.29	BİLİM GRUPLARINA GÖRE YERLEŞEN MEZUN SAYILARI	229
TABLO 4.30	BİLİM GRUPLARINA GÖRE YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	231
TABLO 4.31	STEM PROGRAMLARINA YERLEŞEN MEZUN SAYILARI	240
TABLO 4.32	STEM PROGRAMLARINA YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	241
TABLO 4.33	BARAJLI VE BARAJsiz BÖLÜMLERE YERLEŞEN MEZUN SAYILARI	244
TABLO 4.34	BARAJLI VE BARAJsiz BÖLÜMLERE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	244
TABLO 4.35	SEGE KADEMELERİNE GÖRE 15-19 YAŞ NÜFUSU DAĞILIMI	248
TABLO 4.36	ORTALAMA YILLIK POTANSİYEL ÖĞRENCİ COHORT BÜYÜKLÜĞÜNÜN SEGE KADEMELERİNE GÖRE DAĞILIMI	250

TABLO 4.37	POTANSİYEL ÖĞRENCİ HAVUZUNA GÖRE ÜNİVERSİTEYE YERLEŞME	
	ORANLARI.....	251
TABLO A.1	SEGE-2022 İLÇE SIRALAMASI VE KADEMELERİ.....	281
TABLO B.1	BİLİM GRUPLARINA GÖRE ÜNİVERSİTE BÖLÜMLERİ.....	301
TABLO C.1	STEM AYRIŞTIRMASINA GÖRE ÜNİVERSİTE BÖLÜMLERİ.....	320
TABLO D.1	ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ LİSTESİ	326
TABLO E.1	BÖLGESEL KALKINMA ODAKLI ÜNİVERSİTE LİSTESİ	327

ŞEKİL LİSTESİ

ŞEKİL 2.1	İLÇE SEGE-2022 SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK KADEMELERİ HARİTASI	89
ŞEKİL 2.2	BİRİNCİ KADEME GELİŞMİŞ İLÇELER	90
ŞEKİL 2.3	İKİNCİ KADEME GELİŞMİŞ İLÇELER.....	91
ŞEKİL 2.4	ÜÇÜNCÜ KADEME GELİŞMİŞ İLÇELER.....	91
ŞEKİL 2.5	DÖRDÜNCÜ KADEME GELİŞMİŞ İLÇELER	91
ŞEKİL 2.6	BEŞİNCİ KADEME GELİŞMİŞ İLÇELER.....	92
ŞEKİL 2.7	ALTINCI KADEME GELİŞMİŞ İLÇELER.....	92
ŞEKİL 4.1	MEZUNİYET DURUMUNA GÖRE YERLEŞEN ÖĞRENCİLERİN DAĞILIMI	159
ŞEKİL 4.2	SEGE-2022 SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK KADEMELERİ HARİTASI.....	163
ŞEKİL 4.3	İLÇE SEGE-2022 SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK KADEMELERİ HARİTASI – 1. KADEME VE 2. KADEME İLÇELER	164
ŞEKİL 4.4	İLÇE SEGE-2022 SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK KADEMELERİ HARİTASI – 3. KADEME VE 4. KADEME İLÇELER	165
ŞEKİL 4.5	İLÇE SEGE-2022 SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK KADEMELERİ HARİTASI – 5. KADEME VE 6. KADEME İLÇELER	166
ŞEKİL 4.6	AYNI COĞRAFİ BÖLGEYE VE FARKLI COĞRAFİ BÖLGEYE YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	179
ŞEKİL 4.7	AYNI İLDEKİ VE FARKLI İLDEKİ ÜNİVERSİTELERE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI.....	182
ŞEKİL 4.8	İL DIŞI TERCİHLERDE KOMŞU/UZAK İL YÖNELİMİ ORANLARI	186
ŞEKİL 4.9	YENİ MEZUNLARIN KATETTİĞİ ORTALAMA MESAFE (KM)	189
ŞEKİL 4.10	ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTELERİNE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	195

ŞEKİL 4.11 BÖLGESEL KALKINMA ODAKLI ÜNİVERSİTELERE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI.....	199
ŞEKİL 4.12 DEVLET VE VAKIF ÜNİVERSİTELERİNE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	203
ŞEKİL 4.13 FARKLI ÖĞRETİM TÜRLERİNDEKİ PROGRAMLARA YERLEŞEN YENİ MEZUNLARIN ORANLARININ DAĞILIMI	213
ŞEKİL 4.14 LİSANS VE ÖN LİSANS PROGRAMLARINA YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	217
ŞEKİL 4.15 YKS PUAN TÜRLERİNE GÖRE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI.....	222
ŞEKİL 4.16 EĞİTİM DİLİNE GÖRE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	226
ŞEKİL 4.17 BİLİM GRUPLARINA GÖRE BEŞERİ VE SOSYAL BİLİMLER BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	233
ŞEKİL 4.18 BİLİM GRUPLARINA GÖRE EĞİTİM BİLİMLERİ BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	234
ŞEKİL 4.19 BİLİM GRUPLARINA GÖRE FEN BİLİMLERİ VE MATEMATİK BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	234
ŞEKİL 4.20 BİLİM GRUPLARINA GÖRE HUKUK VE ADALET BİLİMLERİ BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	235
ŞEKİL 4.21 BİLİM GRUPLARINA GÖRE İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	235
ŞEKİL 4.22 BİLİM GRUPLARINA GÖRE MİMARLIK, GÜZEL SANATLAR VE TASARIM BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI.....	236
ŞEKİL 4.23 BİLİM GRUPLARINA GÖRE MÜHENDİSLİK VE TEKNOLOJİ BİLİMLERİ BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI.....	237
ŞEKİL 4.24 BİLİM GRUPLARINA GÖRE SAĞLIK BİLİMLERİ BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	237
ŞEKİL 4.25 BİLİM GRUPLARINA GÖRE TARIM, GIDA VE ÇEVRE BİLİMLERİ BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI.....	238
ŞEKİL 4.26 BİLİM GRUPLARINA GÖRE ULAŞTIRMA, LOJİSTİK, TURİZM VE SPOR BİLİMLERİ BİLİM GRUBUNA YERLEŞEN YENİ MEZUN ORANLARI	239
ŞEKİL 4.27 STEM PROGRAMLARINA YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	241
ŞEKİL 4.28 BARAJLI VE BARAJsiz BÖLÜMLERE YERLEŞEN MEZUN ORANLARI	245

ŞEKİL 4.29 15-19 YAŞ ARASI NÜFUSUN ORTALAMA YILLIK COHORT BÜYÜKLÜĞÜ

DAĞILIMI249

ŞEKİL 4.30 POTANSİYEL ÖĞRENCİ HAVUZUNA GÖRE ÜNİVERSİTEYE YERLEŞME

ORANLARI.....252

Enstitüsü : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Dalı : İşletme ABD
Programı : İşletme Tezli Yüksek Lisans
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Murat Taha BİLİŞİK
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2025

KISA ÖZET

TÜRKİYE’DE SOSYOEKONOMİK GELİŞMİŞLİK DÜZEYLERİNİN ÖĞRENCİLERİN ÜNİVERSİTE VE BÖLÜM TERCİHLERİNE ETKİSİ

Serkan Yıldırım

Bu tez çalışması, Türkiye'deki ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin, bu ilçelerdeki ortaöğretim kurumlarından yeni mezun olan öğrencilerin yükseköğretime geçiş sürecindeki üniversite ve bölüm tercih örüntüleri üzerindeki etkisini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Türkiye'de bölgeler, iller ve ilçeler arasında varlığı bilinen ve devam eden belirgin sosyoekonomik farklılıkların, eğitimde fırsat eşitliği ilkesini ne ölçüde etkilediği ve gençlerin akademik/mesleki geleceklerini nasıl şekillendirdiği sorunsalı, araştırmanın temel çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Araştırmada, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yayınlanan ve Türkiye'deki 973 ilçeyi 8 ana boyut ve 56 değişken kullanarak sıralayan ve 6 gelişmişlik kademesine ayıran Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2022 İlçe) temel alınmıştır. İlçelerin bu SEGE kademeleri, araştırmanın ana bağımsız değişkenini oluşturmaktadır. Yükseköğretim tercih örüntülerini analiz etmek için ise Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından sunulan YÖK Atlas ilgili yerleştirme yılına ait

verileri kullanılmıştır. Bu veriler; üniversite programlarına yerleşen öğrencilerin sayılarını, öğrenim durumlarını (Yeni Mezun, Eski Mezun), mezun oldukları liseyi, mezun oldukları lisenin türünü ve bulunduğu ilçeyi, yerleştikleri üniversitenin türünü, yerleştikleri bölümün türünü (Lisans, Ön Lisans), yerleştikleri bölümün puan türünü (DİL, EA, SAY, SÖZ, TYT), yerleştikleri bölümün burs türünü ve programın adı bilgilerini içermektedir. Ayrıca, lise bilgilerini doğrulamak ve eşleştirmeyi sağlamak için MEB verileri, oran hesaplamalarında payda olarak kullanılmak üzere TÜİK demografik verileri de kullanılmıştır.

Nicel, betimsel ve ilişkisel bir araştırma modelinin benimsendiği çalışmada, farklı SEGE kademeleri arasında; (1) genel üniversiteye, lisans ve ön lisans programlarına yerleşme oranları, (2) tercih edilen üniversite türü (Devlet/Vakıf), (3) tercih edilen bölüm alanı (SAY, EA, SÖZ, DİL, vb.) dağılımları ve (4) tercih edilen programlardan en düşük başarı sırası kriteri bulunanlara yerleşilmesi açısından anlamlı farklılıklar olup olmadığı incelenmiştir. Ayrıca, okul türünün (Fen, Anadolu, Meslek, İmam Hatip, vb.) bu ilişkilerdeki rolü ve SEGE düzeyi ile etkileşimi de analiz edilmiştir. Veri analizinde betimsel istatistikler (frekans, yüzde, ortalama), karşılaştırmalı analizler (oran ve ortalama karşılaştırmaları) ve eğilim analizleri kullanılmıştır.

Araştırmanın temel bulguları, ilçe sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, öğrencilerin yükseköğretim tercihleri üzerinde güçlü, sistematik ve katmanlı bir etkiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Gelişmişlik düzeyi arttıkça, genel üniversiteye ve özellikle 4 yıllık lisans programlarına yerleşme oranları anlamlı şekilde yükselmektedir. Vakıf üniversiteleri büyük ölçüde en gelişmiş (1. ve 2. Kademe) ilçelerden gelen öğrenciler tarafından tercih edilirken, daha az gelişmiş (5. ve 6. Kademe) ilçelerden gelen öğrenciler neredeyse tamamen devlet üniversitelerine ve oransal olarak daha fazla yönelmektedir. Benzer şekilde, bölüm alanı tercihlerinde de belirgin bir farklılaşma gözlenmiştir; üst kademelerden gelenler daha çok SAY (Tıp, Mühendislik) ve rekabetçi EA (Hukuk) alanlarına yönelirken, alt kademelerden gelenler lisans eğitimi içinde SÖZ alanlarına, diğer Sağlık Bilimleri (Hemşirelik vb.) ve Eğitim Fakültelerine oransal olarak

daha fazla yerleşmektedir. Lise türünün de tercihler üzerinde önemli bir etkisi olmakla birlikte, bu etkinin lisenin bulunduğu ilçenin SEGE düzeyinden bağımsız olmadığı, aynı lise türünün farklı kademelerde farklı başarı profilleri sergilediği ve "kümülatif avantaj/dezavantaj" mekanizmalarının işlediği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, araştırma, Türkiye'deki bölgesel sosyoekonomik eşitsizliklerin eğitimde fırsat eşitliğini engellediğini, coğrafi konumun gençlerin yükseköğretimdeki yollarını ve kariyer olanaklarını belirlemede kritik bir faktör olduğunu ve eğitim sisteminin bu yapısal dezavantajları telafi etmede yetersiz kaldığını göstermektedir. Bulgular, eğitim politikaları ile bölgesel kalkınma politikalarının entegre bir şekilde ele alınması, özellikle dezavantajlı bölgelerdeki okullara ve öğrencilere yönelik pozitif ayrımcılık içeren destek mekanizmalarının güçlendirilmesi ve yükseköğretime geçişte adaleti artırıcı önlemlerin alınması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sosyoekonomik Gelişmişlik, SEGE, Üniversite Tercihleri, Bölüm Tercihleri, Yükseköğretime Geçiş, Bölgesel Eşitsizlik, İlçe Düzeyi Analiz, Lise Türleri, Eğitimde Fırsat Eşitliği, YÖK Atlas, Türkiye.

University : Istanbul Kultur University
Institute : Institute of Graduate Studies
Department : Department of Business Administrations
Programme : Business Administration M.Sc. with Thesis
Supervisor : Doç. Dr. Murat Taha BİLİŞİK
Degree Awarded and Date : MA - June 2025

ABSTRACT

THE EFFECT OF SOCIOECONOMIC DEVELOPMENT LEVELS ON STUDENTS' UNIVERSITY AND DEPARTMENT PREFERENCES IN TURKIYE

Serkan Yıldırım

This thesis aims to comprehensively examine the effect of the socioeconomic development levels of districts in Turkiye on the university and department choice patterns of recent high school graduates during their transition to higher education. The central problematic of the research stems from the question of how the well-known and persistent socioeconomic disparities among regions, provinces, and districts in Turkiye affect the principle of equal opportunity in education and shape the academic and professional futures of young people.

The study is based on the Socio-Economic Development Index Survey (SEGE-2022 District), published by the Republic of Turkiye Ministry of Industry and Technology.

This survey ranks 973 districts in Türkiye into 6 development tiers using 8 main dimensions and 56 variables. These SEGE tiers of the districts constitute the main independent variable of the research. To analyze higher education choice patterns, data from the relevant placement year provided by the Council of Higher Education's (YÖK) "YÖK Atlas" portal were utilized. These data include the number of students placed in university programs, their enrollment status (Recent Graduate, Previous Graduate), their graduating high school, the type and district of their high school, the type of university they were placed in (State/Foundation), the type of program (Undergraduate, Associate Degree), the score type of the program (LANG, EW, QNT, VBL, BQT), the scholarship status, and the name of the program. Additionally, data from the Ministry of National Education (MEB) were used to verify and match high school information, and demographic data from the Turkish Statistical Institute (TÜİK) were used as the denominator in calculating rates.

Adopting a quantitative, descriptive, and correlational research design, the study examined whether there are significant differences among the various SEGE tiers in terms of: (1) placement rates into higher education in general, and into undergraduate and associate degree programs specifically; (2) the type of university chosen (State/Foundation); (3) the distribution of chosen fields of study (e.g., QNT, EW, VBL, LANG); and (4) placement into programs with minimum success ranking criteria. Furthermore, the role of high school type (e.g., Science, Anatolian, Vocational, Imam Hatip) in these relationships and its interaction with the SEGE level were also analyzed. Descriptive statistics (frequency, percentage, mean), comparative analyses (comparison of rates and means), and trend analyses were employed for data analysis.

The primary findings of the research reveal that the socioeconomic development level of a district has a strong, systematic, and stratified effect on students' higher education choices. As the development level increases, placement rates into higher education in general, and particularly into 4-year undergraduate programs, rise significantly. While foundation universities are predominantly chosen by students from

the most developed districts (Tiers 1 and 2), students from less developed districts (Tiers 5 and 6) almost exclusively enroll in state universities. Similarly, a distinct differentiation was observed in the choice of academic fields; students from upper-tier districts tend to pursue STEM (Medicine, Engineering) and competitive Equal-Weight fields (Law), whereas those from lower-tier districts are proportionally more likely to be placed in Verbal fields within undergraduate education, as well as in other Health Sciences (Nursing, etc.) and Education faculties. Although high school type also has a significant impact on choices, this effect was found not to be independent of the SEGE level of the district where the school is located. It was determined that the same type of high school exhibits different success profiles in different tiers, and that mechanisms of "cumulative advantage/disadvantage" are at play.

In conclusion, the research demonstrates that regional socioeconomic inequalities in Türkiye impede equal opportunity in education, that geographical location is a critical factor in determining the higher education pathways and career prospects of young people, and that the education system is insufficient in compensating for these structural disadvantages. The findings underscore the necessity of addressing education and regional development policies in an integrated manner, strengthening support mechanisms involving positive discrimination for schools and students in disadvantaged regions, and taking measures to enhance equity in the transition to higher education.

Keywords: Socioeconomic Development, SEGE, University Choices, Department Choices, Transition to Higher Education, Regional Inequality, District-Level Analysis, High School Types, Equal Opportunity in Education, YÖK Atlas, Türkiye.

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Araştırmanın Önemi

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan itibaren temel hedeflerinden biri, ülkenin dengeli ve sürdürülebilir bir kalkınma sürecine girmesi ve bu süreçte ortaya çıkan refahın toplumun tüm kesimlerine adil bir şekilde yayılması olmuştur. Ancak, coğrafi, tarihi, ekonomik ve sosyal faktörlerin karmaşık etkileşimi sonucunda, ülkenin farklı bölgeleri, illeri ve hatta ilçeleri arasında belirgin sosyoekonomik gelişmişlik farklılıkları ortaya çıkmış ve bu farklılıklar günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Sosyoekonomik gelişmişlik, sadece kişi başına düşen gelir veya ekonomik büyüme gibi niceliksel göstergelerle sınırlı olmayan; aynı zamanda eğitim, sağlık, istihdam, sosyal güvenlik, altyapı, yaşam kalitesi, kültürel olanaklar gibi çok sayıda sosyal ve beşerî unsuru da içeren çok boyutlu bir kavramdır. Türkiye'de bu boyutlar açısından bölgeler ve yerleşim birimleri arasında gözlenen farklılıklar, ülkenin kalkınma potansiyelini tam olarak kullanmasını engellemekte ve sosyal adalet açısından önemli sorunlara yol açmaktadır (Ersungur, Kızıltan, & Polat, 2007).

Bu bölgesel ve yerel düzeydeki sosyoekonomik gelişmişlik farklılıklarının en kritik yansımalarından biri, eğitim alanında ortaya çıkan fırsat eşitsizlikleridir. Eğitim, bireylerin bilgi ve beceri düzeylerini artırarak kişisel potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlayan, daha nitelikli işgücüne katılarak ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmalarına olanak tanıyan ve aynı zamanda toplumsal değerlerin, kültürün ve demokratik bilincin

aktarılmasında temel bir rol oynayan stratejik bir alandır. Modern toplumlarda eğitim, sosyal hareketliliğin en önemli kanallarından biri olarak kabul edilmekte; bireylerin doğdukları sosyoekonomik koşulların sınırlamalarını aşarak daha iyi bir yaşam standardına ulaşmalarında kilit bir işlev görmektedir. Ancak, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi farklı olan yerleşim birimlerinde yaşayan bireylerin nitelikli eğitime erişim olanakları eşit değildir. Gelişmişlik düzeyi düşük olan ilçelerde genellikle okul sayısı ve türü daha sınırlı, okulların fiziki altyapısı ve teknolojik donanımı daha yetersiz, nitelikli öğretmen bulma ve tutma zorlukları daha fazla, ailelerin eğitime ayırabileceği maddi ve manevi kaynaklar daha kısıtlı olabilmektedir. Bu durum, kaçınılmaz olarak öğrencilerin akademik başarılarını ve geleceklerine yönelik beklentilerini olumsuz etkilemektedir.

Türkiye'de ortaöğretim sistemi, öğrencileri hem hayata hem de yükseköğretime hazırlayan farklı lise türlerini (Fen Liseleri, Anadolu Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri, Mesleki ve Teknik Liseleri, İmam Hatip Liseleri, vb.) barındırmaktadır. Bu lise türleri, sadece müfredatları ve hedefleri açısından değil, aynı zamanda bulundukları coğrafi konum ve hitap ettikleri öğrenci profili açısından da farklılaşmaktadır. Özellikle akademik başarısı yüksek, merkezi sınavla öğrenci alan ve üniversiteye, bilhassa rekabetçi programlara, öğrenci yerleştirme oranı yüksek olan Fen Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri ve bazı nitelikli Anadolu Liseleri ile özel liselerin, büyük ölçüde sosyoekonomik olarak daha gelişmiş il ve ilçelerde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir (Suna, Gür, Gelbal, & Özer, 2020). Buna karşılık, Mesleki ve Teknik Liseleri ile İmam Hatip Liseleri ülke geneline daha yayılmış olmakla birlikte, bu okulların sunduğu olanaklar ve mezunlarının üniversiteye (özellikle lisans düzeyinde) geçiş oranları da bulundukları ilçenin gelişmişlik düzeyiyle ilişkili olabilmektedir. Dolayısıyla, bir öğrencinin devam ettiği lise türü, büyük ölçüde yaşadığı ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi tarafından belirlenebilmekte ve bu durum, öğrencinin üniversiteye hazırlık sürecini doğrudan etkilemektedir.

Ortaöğretimden yükseköğretime geçiş, bireyin hayatındaki en önemli dönüm noktalarından biridir. Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) gibi merkezi ve rekabetçi sınavlar aracılığıyla yapılan bu geçiş süreci, sadece öğrencinin akademik başarısını değil,

aynı zamanda gelecekteki mesleğini, kariyer yolunu, sosyal statüsünü ve yaşam standardını da büyük ölçüde belirlemektedir. Bu kritik aşamada yapılan üniversite ve bölüm tercihleri, öğrencinin sadece sınavdaki başarısına göre şekillenmemektedir. Tercih süreci; öğrencinin ilgi ve yetenekleri, aile beklentileri, ekonomik olanaklar, aldığı rehberlik hizmetinin kalitesi, üniversiteler ve bölümler hakkındaki bilgi düzeyi, gelecekte beklenen beklentileri, rol modelleri ve yaşadığı çevrenin sunduğu fırsatlar veya kısıtlılıklar gibi birçok faktörün karmaşık etkileşimi sonucunda ortaya çıkmaktadır.

İşte tam bu noktada, bu araştırmanın temel problemi ortaya çıkmaktadır: Türkiye'de ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri, bu karmaşık tercih sürecini nasıl etkilemektedir? Farklı gelişmişlik kademelerinde yer alan ilçelerdeki liselerden mezun olan öğrenciler, üniversiteye yerleşme oranları açısından farklılaşmakta mıdır? Daha da önemlisi, yerleşebildikleri takdirde, tercih ettikleri üniversite türleri (devlet mi, vakıf mı, diğerleri mi?) ve bölüm alanları (Tıp, Mühendislik gibi sayısal mı; Hukuk, İşletme gibi eşit ağırlık mı; yoksa daha çok sözel veya ön lisans programları mı?) ilçenin gelişmişlik düzeyine göre sistematik bir farklılık göstermekte midir? Lise türü bu ilişkide nasıl bir rol oynamaktadır? Yani, sosyoekonomik olarak dezavantajlı bir ilçede eğitim almak, öğrencinin sadece üniversiteye girme şansını mı azaltmakta, yoksa aynı zamanda hangi tür üniversiteye ve hangi tür bölüme gidebileceğini de mi sınırlamaktadır?

Bu soruların cevaplanması, Türkiye'deki eğitimde fırsat eşitliği ve sosyal adalet tartışmaları açısından büyük önem taşımaktadır. Eğer ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi, öğrencilerin sadece sınava hazırlık sürecini değil, aynı zamanda üniversite ve bölüm tercihlerini de sistematik olarak etkiliyorsa, bu durum, coğrafi konumun bireylerin kaderi üzerinde belirleyici bir rol oynadığını ve eğitim sisteminin sosyal hareketliliği sağlama işlevini yeterince yerine getiremediğini gösterir. Bu, aynı zamanda, ülkenin beşerî sermaye potansiyelinin tam olarak değerlendirilemediği anlamına da gelir. Zira, sosyoekonomik olarak geri kalmış bir ilçede yaşayan zeki ve yetenekli bir öğrenci, sırf yaşadığı yerin dezavantajları nedeniyle potansiyeline uygun bir yükseköğretim

programına yönelemiyor veya yerleşemiyorsa, bu hem birey hem de toplum için bir kayıptır.

Araştırmanın Önemi şu noktalarda toplanabilir:

- 1. Eğitimde Fırsat Eşitliğinin Ölçülmesi ve Anlaşılması:** Araştırma, Türkiye'de sıklıkla tartışılan ancak somut verilerle desteklenmesi gereken eğitimde fırsat eşitliği sorununu, ilçe düzeyindeki sosyoekonomik gelişmişlik farklılıkları ve üniversite tercihleri arasındaki ilişki üzerinden nicel olarak ortaya koymayı hedeflemektedir. Farklı gelişmişlik düzeylerindeki ilçelerden gelen öğrencilerin yükseköğretime erişimde ve belirli programları tercih etmede ne ölçüde farklılaştığını göstermek, sorunun boyutlarını anlamak açısından kritiktir. Çalışma, özellikle liseden yeni mezun olan öğrencilere odaklanarak, ortaöğretimi tamamlar tamamlamaz yükseköğretime geçişteki eşitsizlikleri güncel ve ayrıntılı verilerle analiz etmektedir.
- 2. Bölgesel Kalkınma Politikalarına Girdi Sağlama:** T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan SEGE çalışmaları, bölgesel kalkınma politikalarının ve kaynak dağılımının (teşvikler, yatırımlar vb.) belirlenmesinde önemli bir araçtır (SEGE Çalışmaları, 2022). Bu araştırma, SEGE kademelerinin sadece ekonomik değil, aynı zamanda eğitim çıktıları ve gençlerin gelecek tercihleri üzerindeki etkilerini de göstererek, kalkınma politikalarının sadece ekonomiye odaklı olmayıp, beşerî sermayeyi geliştirici boyutları da içermesi gerektiğine dair somut kanıtlar sunacaktır. Özellikle az gelişmiş ilçelere yönelik eğitim odaklı müdahalelerin gerekliliğini ve potansiyel etki alanlarını ortaya koyacaktır.
- 3. Eğitim Politikalarının Şekillendirilmesi:** Araştırmanın bulguları, Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Yükseköğretim Kurulu (YÖK) gibi politika yapıcı kurumlar için önemli veriler sunacaktır. Lise türlerinin farklı sosyoekonomik

bağlamlardaki performansları, rehberlik hizmetlerinin etkinliği, dezavantajlı bölgelerdeki öğrencilere yönelik destek mekanizmalarının (burs, yurt, ek puan vb.) gerekliliği ve tasarımı gibi konularda politika önerileri geliştirilmesine katkı sağlayabilir. Okullar arası ve bölgeler arası başarı farklarını azaltmaya yönelik stratejilerin belirlenmesinde yol gösterici olabilir. Çalışma, 2018-2024 yılları arasındaki yedi yıllık geniş bir zaman dilimindeki eğilimleri inceleyerek, politika değişikliklerinin (örn. YKS baraj uygulamaları) etkilerini de gözlemleme fırsatı sunmaktadır.

4. Akademik Literatüre Katkı: Türkiye'de bölgesel eşitsizlikler ve eğitim ilişkisi üzerine yapılmış çalışmalar bulunmakla birlikte, bu çalışma birkaç açıdan literatüre katkı sunmayı hedeflemektedir:

- a. İlçe Düzeyinde Odaklanma:** Analizlerin ilçe düzeyinde yapılması, il düzeyindeki çalışmalara göre daha ayrıntılı ve hassas sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır. Bu, il içi sosyoekonomik heterojenliği daha iyi yansıtmaktadır.
- b. Güncel ve Kapsamlı Veri Kullanımı:** En güncel ilçe gelişmişlik verisi olan SEGE-2022 ile YÖK tarafından sunulan detaylı üniversite yerleştirme veritabanı YÖK Atlas'ın 2018-2024 yıllarındaki verilerinin bir arada kullanılması, konuya daha önce yapılandan daha derinlemesine ve güncel bir bakış açısı getirecektir.
- c. Detaylı Tercih Analizi:** Sadece genel yerleşme oranlarına değil, aynı zamanda tercih edilen üniversite türü (devlet/vakıf), niteliği (araştırma/bölgesel kalkınma odaklı), bölüm alanı (sayısal, sözel, sağlık, eğitim vb.), eğitim dili (Türkçe/Yabancı Dil), STEM programlarına yönelim ve barajlı bölümlere yerleşme gibi detaylı tercih örüntülerinin SEGE düzeyi ve lise türü ile ilişkisinin incelenmesi, literatürdeki önemli boşluklardan birini dolduracaktır. Ayrıca, coğrafi hareketlilik (kendi ilinde/bölgesinde kalma, komşu ile gitme, ortalama mesafe) gibi boyutların

da bu bağlamda analizi, bölgesel eşitsizliklerin mekânsal tercihler üzerindeki etkisini ayrıntılı bir şekilde ortaya koyacaktır.

d. Potansiyel Öğrenci Havuzuyla Karşılaştırma: Yükseköğretime yerleşen öğrenci sayılarının, ilgili SEGE kademelerindeki 15-19 yaş potansiyel genç nüfusa oranlanarak sunulması, erişimdeki eşitsizlikleri daha gerçekçi ve kapsamlı bir perspektiften değerlendirmeyi sağlayacaktır.

5. Sosyal Farkındalığın Artırılması: Araştırma sonuçları, toplumda bölgesel eşitsizliklerin eğitim üzerindeki etkileri konusunda farkındalığın artmasına yardımcı olabilir. Öğrencilerin, ailelerin ve eğitimcilerin, üniversiteye geçiş sürecinde sadece bireysel çabanın değil, aynı zamanda yapısal ve çevresel faktörlerin de ne kadar etkili olduğunu görmelerini sağlayabilir. Bu durum, sosyal adalet ve eşitlik taleplerinin güçlenmesine katkıda bulunabilir.

6. Rehberlik ve Danışmanlık Hizmetlerine Yönelik Bilgi: Farklı sosyoekonomik düzeydeki ilçelerden gelen öğrencilerin tercih eğilimlerinin belirlenmesi, okullardaki rehber öğretmenler ve tercih danışmanları için önemli bir bilgi kaynağı olabilir. Bu sayede, öğrencilerin içinde bulundukları koşulları da dikkate alan daha gerçekçi ve destekleyici bir rehberlik hizmeti sunulabilir.

Bu araştırma kapsamında anket veya mülakat gibi birincil veri toplama yöntemlerinin kullanılmayacak olması, öğrenci veya ailelerin bireysel motivasyonları, algıları veya karar alma süreçlerindeki öznel faktörleri doğrudan ölçme imkânını ortadan kaldırmaktadır. Ancak, kullanılacak olan SEGE-2022, YÖK Atlas, MEB ve TÜİK verileri gibi büyük ölçekli, resmi ve objektif ikincil veri setleri, ülke genelindeki makro eğilimleri ve yapısal ilişkileri ortaya koyma açısından güçlü bir potansiyele sahiptir. Özellikle SEGE-2022'nin ilçe bazında 56 farklı sosyoekonomik göstergiyi içeren zengin yapısı ve YÖK Atlas'ın lise-üniversite-bölüm ekseninde sunduğu detaylı yerleştirme bilgileri, ilçe gelişmişlik düzeyi ile üniversite tercihleri arasındaki örüntüleri daha önce yapılamayan bir detay seviyesinde analiz etme fırsatı sunmaktadır. İlçelerin SEGE kademeleri ile bu

ilçelerdeki liselerin (türleri ve kodları ile eşleştirilerek) üniversite yerleştirme profillerinin karşılaştırılması hem ilçelerin genel olarak hem de farklı gelişmişlik kategorilerinin tercih eğilimleri üzerindeki net etkisini gösterecektir. Hangi lise türünün hangi SEGE kademesinde ne tür tercihlere yol açtığına detaylı analizi, problemin ve öneminin altını daha da çizecektir.

Özetle, bu araştırmanın problemi, Türkiye'deki derin sosyoekonomik gelişmişlik farklılıklarının, gençlerin en kritik yaşam dönemeçlerinden biri olan yükseköğretime geçiş sürecindeki tercihlerini nasıl şekillendirdiği ve bu durumun eğitimde fırsat eşitliği ile sosyal hareketlilik açısından ne anlama geldiğidir. Araştırmanın önemi ise, bu kompleks ilişkiyi güncel ve detaylı verilerle ilçe düzeyinde analiz ederek, hem akademik bilgi birikimine katkıda bulunmak hem de daha adil ve etkin eğitim ve kalkınma politikalarının oluşturulmasına yönelik somut kanıtlar sunmaktır. Bu sayede, coğrafyanın kader olmaktan çıkarılması yönünde atılacak adımlara bilimsel bir zemin hazırlanması hedeflenmektedir.

Son olarak, bu çalışmanın İşletme Anabilim Dalı çatısı altında ele alınması, konunun disiplinlerarası doğası ve işletme bilimine sunduğu çok yönlü perspektif açısından özel bir önem taşımaktadır. Bu tez, ilk bakışta bir eğitim sosyolojisi veya bölgesel kalkınma problemi gibi görünse de, özünde modern işletmeciliğin temel ilgi alanlarına doğrudan hitap etmektedir. Birincisi, ülkenin gelecekteki nitelikli iş gücünün ve beşerî sermayesinin coğrafi ve niteliksel dağılımını analiz ederek, işletmelerin en değerli varlığı olan **insan kaynağının stratejik yönetimi** için temel bir zemin sunar. İkincisi, yükseköğretim pazarındaki milyonlarca öğrencinin tercih davranışlarını bir **tüketici karar süreci** olarak ele almakta; segmentasyon, marka (üniversite) tercihi ve fiyat hassasiyeti (bursluluk) gibi konuları **pazarlama** perspektifinden incelemektedir. Üçüncüsü, ortaya konan sosyoekonomik harita, işletmelerin yatırım, lokasyon seçimi gibi **stratejik yönetim** kararları ile Kurumsal Sosyal Sorumluluk (KSS) projelerinin hedeflenmesi için **veri odaklı ve kanıta dayalı bir altyapı** sağlamaktadır. Dolayısıyla bu tez, işletme biliminin analitik araçlarını kullanarak toplumsal bir soruna çözüm odaklı içgörüler sunmakta ve bu yönüyle programın hedefleriyle tam bir uyum sergilemektedir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Türkiye'nin süregelen yapısal sorunlarından biri olan bölgeler ve yerleşim birimleri arasındaki sosyoekonomik gelişmişlik farklılıkları, ülkenin beşerî sermaye potansiyelinin tam olarak harekete geçirilmesi önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu farklılıkların en somut ve kritik yansıma alanlarından biri şüphesiz eğitim sistemidir. Bireylerin gelecekteki sosyal ve ekonomik konumlarını büyük ölçüde belirleyen yükseköğretime geçiş süreci, idealde liyakat ve bireysel başarıya dayanması gereken meritokratik bir yapı sunsa da öğrencilerin başlangıç noktalarındaki eşitsizlikler, yani doğdukları veya yaşadıkları çevrenin sosyoekonomik koşulları, bu idealin tam olarak gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır. Farklı gelişmişlik düzeylerine sahip ilçelerde yaşayan öğrencilerin, nitelikli ortaöğretim kurumlarına erişimden üniversite sınavına hazırlık olanaklarına, aile desteğinden gelecek beklentilerine kadar birçok açıdan farklı koşullara sahip oldukları bilinmektedir. Bu farklı koşulların, sadece üniversiteye girme başarısını değil, aynı zamanda hangi üniversiteye ve hangi bölüme yönelebileceklerini de etkilediği hipotezi, bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, araştırmanın amacını ve sınırlarını net bir şekilde ortaya koymak, çalışmanın bilimsel geçerliliği ve elde edilecek bulguların doğru yorumlanması açısından hayati önem taşımaktadır. Bu bölümde, araştırmanın genel ve spesifik hedefleri ile coğrafi, zamansal, değişken ve analiz açısından sınırları (kapsamı) detaylı bir şekilde tanımlanacaktır.

1.2.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı, Türkiye'deki ilçelerin T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından SEGE-2022 çalışmasıyla belirlenen sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin, bu ilçelerdeki farklı türdeki ortaöğretim kurumlarından yeni mezun olan öğrencilerin 2018-2024 yılları arasındaki yükseköğretime geçiş sürecindeki üniversite (tür, nitelik, coğrafi konum) ve bölüm (alan, eğitim dili, barajlılık) tercihlerini ne şekilde etkilediğini, mevcut ikincil veri kaynakları (SEGE-2022, YÖK Atlas, MEB, TÜİK) kullanarak betimsel ve ilişkisel olarak ortaya koymaktır. Diğer bir deyişle, araştırma,

"coğrafyanın" gençlerin yükseköğretimdeki "kaderini" ne ölçüde belirlediğini, özellikle tercih örüntüleri üzerinden anlamayı hedeflemektedir.

Bu genel amaç çerçevesinde, araştırma aşağıdaki spesifik amaçlara ulaşmayı hedeflemektedir:

1. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyi ile Yükseköğretime Niceliksel

Erişim İlişkisini Belirlemek: SEGE-2022'ye göre sınıflandırılmış 6 farklı gelişmişlik kademesindeki ilçelerde eğitim veren ortaöğretim kurumlarından yeni mezun olan öğrencilerin 2018-2024 yılları arasındaki yerleşme verileri incelenerek;

- a. Genel olarak herhangi bir yükseköğretim programına (lisans veya ön lisans) yerleşme oranlarının karşılaştırılması.
- b. 4 yıllık lisans programlarına yerleşme oranlarının karşılaştırılması.
- c. 2 yıllık ön lisans programlarına yerleşme oranlarının karşılaştırılması.
- d. İlgili SEGE kademelerindeki 15-19 yaş aralığındaki potansiyel genç nüfusa oranla üniversiteye yerleşme eğilimlerinin incelenmesi.

Bu sayede, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin yükseköğretime niceliksel erişim üzerindeki genel etkisinin ve özellikle daha uzun süreli akademik eğitim olan lisans programlarına erişimdeki farklılıkların boyutlarının ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesi, farklı gelişmişlik düzeylerindeki bölgeler arasında yükseköğretime erişimde ne denli bir uçurum olduğunu somut verilerle göstermeyi sağlayacaktır.

2. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyinin Tercih Edilen Üniversite Türleri ve Nitelikleri Üzerindeki Etkisini Analiz Etmek: Farklı SEGE kademelerinden üniversiteye yerleşen öğrencilerin;

- a. Devlet üniversitelerini tercih etme oranlarını karşılaştırmak.
- b. Vakıf üniversitelerini tercih etme oranlarının karşılaştırılması ve vakıf üniversitelerine yerleşenlerin burs türlerine göre dağılımının analiz edilmesi.
- c. YÖK tarafından sınıflandırılan "Araştırma Üniversitesi" statüsündeki üniversiteleri tercih etme oranlarının karşılaştırılması.
- d. "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi" kapsamındaki üniversiteleri tercih etme oranlarının karşılaştırılması.

Bu analizle, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin sadece üniversiteye girip girmemeyi değil, aynı zamanda hangi tür ve statüdeki üniversitelere yönelimi nasıl etkilediğinin anlaşılması hedeflenmektedir. Özellikle vakıf üniversiteleri ve araştırma üniversiteleri gibi belirli niteliklere veya maliyetlere sahip kurumlara erişimin SEGE kademelerine göre nasıl farklılaştığı incelenecektir.

3. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyinin Tercih Edilen Bölüm Alanları ve Program Özellikleri Üzerindeki Etkisini İncelemek: Farklı SEGE kademelerinden 2018-2024 yılları arasında lisans veya ön lisans programlarına yerleşen öğrencilerin tercih eğilimleri incelenerek;

- a. YKS puan türlerine göre (DİL, Eşit Ağırlık, Sayısal, Sözel, TYT) tercih ettikleri alanların oransal dağılımının karşılaştırılması.

- b. Yerleşilen programların öğretim türüne (örgün, ikinci öğretim, açıköğretim, uzaktan öğretim) göre dağılımının karşılaştırılması.
- c. Bölümlerin daha spesifik bilim gruplarına göre (örn. Sağlık Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri, Beşerî ve Sosyal Bilimler, Eğitim Bilimleri, Hukuk ve Adalet Bilimleri, İktisadi ve İdari Bilimler, Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım, Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri, Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri vb.) tercih eğilimlerinin karşılaştırılması.
- d. Yerleşilen programların STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) alanı olup olmamasına göre dağılımının karşılaştırılması.
- e. Yerleşilen programların eğitim diline (Türkçe veya Yabancı Dil) göre dağılımının karşılaştırılması.
- f. Başarı sırası barajı bulunan bölümlere (örn. Tıp, Diş Hekimliği, Eczacılık, Hukuk, Mühendislik ve Mimarlık programları) yerleşme oranları açısından SEGE kademeleri arasında farklılık olup olmadığı incelenmesi.

Bu amaçla, sosyoekonomik arka planın öğrencilerin sadece akademik başarılarını değil, aynı zamanda kariyer yönelimlerini ve hangi meslek alanlarına ilgi duyduklarını veya erişebildiklerini nasıl etkilediğinin ortaya konulması hedeflenmektedir. Özellikle prestijli veya yüksek gelir potansiyeli taşıyan meslek alanlarına erişimin SEGE kademelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı önemli bir odak noktası olacaktır.

- 4. Coğrafi Hareketlilikteki Eğilimleri Belirlemek:** Farklı SEGE kademelerinden gelen öğrencilerin üniversite eğitimi için coğrafi olarak ne kadar hareket ettiklerini; kendi coğrafi bölgelerinde mi, kendi illerinde mi kaldıkları, yoksa komşu veya daha uzak illere mi yöneldikleri ve katettikleri ortalama mesafelerin

karşılaştırılması. Bu analiz, coğrafyanın yükseköğretimdeki hareketlilik üzerindeki etkisini ortaya koyacaktır.

5. Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Bölgesel Kalkınma Politikalarına Yönelik Ampirik

Veri Sağlamak: Araştırmanın nihai amaçlarından biri, elde edilen bulgular ışığında Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması ve bölgesel kalkınma politikalarının daha etkin hale getirilmesi yönünde somut, verilere dayalı politika önerileri geliştirmek için bir temel oluşturmaktır. Hangi SEGE kademelerinin ve bu kademelerdeki hangi lise türlerinin yükseköğretime geçişte daha dezavantajlı olduğunun belirlenmesi, müdahale edilmesi gereken öncelikli alanların saptanmasına yardımcı olacaktır.

Bu amaçlara ulaşmak için, belirtilen ikincil veri kaynakları kullanılarak kapsamlı betimsel ve karşılaştırmalı analizler yapılacak ve ortaya çıkan eğilimler yorumlanacaktır.

1.2.2. Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırmanın sınırları, kullanılan veri kaynakları, analiz düzeyi, değişkenler ve zaman dilimi açısından aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- 1. Coğrafi Kapsam:** Araştırma, Türkiye'nin idari bölünmesine uygun olarak T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından SEGE-2022 çalışmasında tanımlanan 973 ilçenin tamamını kapsamaktadır. Analizler, bu ilçelerin SEGE-2022'de belirlenen 6 farklı gelişmişlik kademesine göre gruplandırılması temelinde yürütülecektir. İl veya bölge düzeyinde değil, daha hassas bir analiz birimi olan ilçe düzeyinde çalışılacaktır.

2. Zaman Kapsamı: Araştırma, kesitsel bir desene sahiptir ve sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi için SEGE-2022 çalışmasının sonuçları temel alınmıştır. Üniversite yerleştirme verileri için ise, YÖK Atlas platformunda en güncel ve detaylı olarak erişilebilen 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 ve 2024 yıllarına ait tüm YKS yerleştirme sonuçları kullanılmıştır. Araştırma, bu yedi yıllık periyot boyunca gözlemlenen eğilimleri ve istikrarlı ilişkileri analiz etmeyi kapsamaktadır.

3. Örneklem ve Analiz Birimi: Araştırma, Türkiye'deki tüm ilçeleri ve bu ilçelerden 2018-2024 yılları arasında YKS ile üniversiteye yerleşen (YÖK Atlas veri tabanında lise bilgisi mevcut olan) tüm örgün lise yeni mezun öğrencilerinin verilerini kapsamaktadır. Temel analiz birimleri ilçe (SEGE kademesi bazında) ve lise (bulunduğu ilçenin SEGE kademesi bazında) olacaktır. Analizler bireysel öğrenci düzeyinde değil, bu grupların genel eğilimleri üzerinden yapılacaktır. "Liseden önceki yıllarda mezun olmuş" (beklemeli) öğrenciler, açıköğretim liseleri mezunları, yurt dışı liselerden mezun olup Türkiye'ye yerleşenler ve lise bilgisi belirsiz olanlar, ana analizlerin kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak bu dışlanan grupların genel dağılımları ve potansiyel etkileri, Bulgular bölümünde kısaca betimlenecektir.

4. Değişken Kapsamı:

a. Bağımsız Değişken: İlçelerin SEGE-2022 çalışmasındaki 6'lı gelişmişlik kademesi sınıflandırmasıdır.

b. Ara Değişken: Öğrencilerin mezun oldukları lise türüdür (Fen, Anadolu, MTAL, AİHL, Sosyal Bilimler, Diğer lise türleri).

c. Bağımlı Değişkenler: YÖK Atlas, MEB ve TÜİK verilerinden elde edilecek olan; genel üniversiteye yerleşme oranları (potansiyel öğrenci

havuzuna göre de), lisans/ön lisans yerleşme oranları, tercih edilen üniversite türü (Devlet/Vakıf) ve grubu (araştırma/bölgesel kalkınma odaklı), tercih edilen bölüm alanı (YKS puan türü veya daha spesifik bilim grupları bazında: Sağlık, Mühendislik, Hukuk, Eğitim, Sosyal vb.), STEM programlarına yerleşme oranları, eğitim dili (Türkçe/Yabancı Dil), barajlı bölümlere yerleşme oranları ve coğrafi hareketlilik göstergeleri (kendi ilinde/bölgesinde kalma, komşu ile gitme, ortalama mesafe) dir.

5. Kapsam Dışı Bırakılan Konular ve Değişkenler: Bu araştırmanın kapsamı dışında kalan ve veri sınırlılıkları veya odaklanma tercihi nedeniyle incelenmeyecek olan konular şunlardır:

- a. Bireysel Öğrenci Özellikleri:** Öğrencilerin bireysel sosyoekonomik durumları (ailenin gelir düzeyi, ebeveyn eğitim/meslek durumu vb.), kişisel motivasyonları, yetenek algıları, ilgi alanları, sınav kaygıları gibi bireysel ve psikolojik faktörler bu araştırmanın kapsamı dışındadır.
- b. Ailevi Faktörler:** Ailelerin tercih sürecindeki doğrudan etkileri, beklentileri, öğrenciye sağladıkları destek düzeyleri (maddi/manevi) gibi detaylı aile faktörleri incelenmeyecektir (ilçe SEGE düzeyinin dolaylı etkisi dışında).
- c. Okul İçi Kalite Faktörleri:** Lise türü dikkate alınmakla birlikte, aynı türdeki okullar arasındaki detaylı kalite farklılıkları (öğretmen niteliği, okul iklimi, fiziki olanaklar, müfredat dışı etkinlikler vb.), okul yönetiminin etkisi gibi okul içi faktörler doğrudan ve detaylı olarak analiz edilmeyecektir.
- d. Rehberlik Hizmetlerinin Niteliği:** Okullarda sunulan rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin kalitesi ve öğrenci tercihlerine doğrudan etkisi bu çalışmanın kapsamında değildir.

- e. **Tercihlerin Nedenleri:** Öğrencilerin belirli üniversite veya bölümleri neden tercih ettiklerine dair öznel sebepler (algılar, beklentiler, tavsiyeler vb.) ikincil veri kaynaklarıyla doğrudan ölçülemeyeceği için kapsam dışıdır.
- f. **Yatay/Dikey Geçişler ve Mezuniyet Sonrası Durum:** Araştırma sadece YKS ile yapılan ilk yerleştirme sonuçlarına odaklanmaktadır. Öğrencilerin üniversite değiştirmeleri, mezuniyet durumları veya mezuniyet sonrası iş bulma süreçleri bu çalışmanın kapsamında değildir.
- g. **Yurt Dışı Eğitim Tercihleri:** YÖK Atlas verileri Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarına yerleşmeyi içerdiğinden, tamamen yurt dışındaki üniversitelere giden öğrenciler bu araştırmanın kapsamı dışındadır. Uluslararası Ortak Lisans Programları (UOLP) ise Türkiye'deki üniversiteler aracılığıyla gerçekleştiği için analize dahil edilmiştir.
- h. **Diğer Demografik Faktörler:** Etnik köken, cinsiyet gibi demografik faktörlerin tercih üzerindeki detaylı etkileri kapsam dışı bırakılmıştır.
- i. **Veri Kaynaklarının Sınırları:** Araştırma, sadece belirtilen ikincil veri kaynaklarının (SEGE-2022, YÖK Atlas, MEB, TÜİK) sunduğu bilgilerle sınırlıdır. Bu kaynaklardaki olası eksiklikler, hatalar veya farklı tanımlamalar araştırmanın bulgularını etkileyebilir. Özellikle YÖK Atlas verilerinde lise bilgisi eksik olan veya lise/ilçe adlarının eşleştirilmesinde sorun yaşanan kayıtlar analiz dışında kalabilir.

Sonuç

Bu araştırma, Türkiye'deki 973 ilçenin SEGE-2022 ile belirlenen sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin, bu ilçelerdeki farklı lise türlerinden yeni mezun olan öğrencilerin 2018-2024 YKS yerleştirme dönemlerindeki üniversite (tür, nitelik, coğrafi konum) ve

bölüm (alan, eğitim dili, barajlılık) tercihleri üzerindeki etkisini, mevcut resmi ikincil verileri kullanarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Kapsamı, bu ana değişkenler arasındaki ilişkileri betimsel ve karşılaştırmalı olarak incelemekle sınırlıdır. Bireysel düzeydeki motivasyonlar, tercihlerinin nedenleri ve okul içi kalite gibi faktörler doğrudan kapsam dışıdır. Bu sınırlar dahilinde, araştırma, Türkiye'de bölgesel eşitsizliklerin yükseköğretime yansımalarını ilçe düzeyinde detaylı olarak ortaya koyarak literatüre ve politika yapıcılara önemli katkılar sunmayı hedeflemektedir.

1.3. Araştırma Soruları

Giriş

Bir önceki bölümde ana hatları çizilen araştırmanın genel ve spesifik amaçlarına ulaşabilmek, Türkiye'deki ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri ile öğrencilerin yükseköğretime geçiş sürecindeki tercih örüntüleri arasındaki karmaşık ilişkiyi derinlemesine anlayabilmek için, belirli ve ölçülebilir soruların formüle edilmesi gerekmektedir. Bu araştırma soruları, çalışmanın omurgasını oluşturacak, veri toplama ve analiz süreçlerine rehberlik edecek ve nihayetinde elde edilecek bulguların yorumlanmasında temel bir çerçeve sunacaktır. Sorular, araştırmanın problemi olan bölgesel eşitsizliklerin eğitimdeki yansımalarını ve bunun fırsat eşitliği açısından doğurduğu sonuçları somutlaştırmayı hedeflemektedir. Her bir araştırma sorusu, SEGE-2022 ilçe gelişmişlik kademeleri ile YÖK Atlas ve diğer ikincil veri kaynaklarından elde edilecek üniversite yerleştirme göstergeleri arasındaki potansiyel ilişkileri sorgulamakta ve lise türünün bu ilişkideki rolünü de irdelemektedir. Bu bölümde, araştırmanın temelini oluşturan ana ve alt araştırma soruları, gerekçeleri ve ölçüm yöntemleriyle birlikte detaylı bir şekilde sunulmaktadır.

Ana Araştırma Sorusu

Türkiye'de ilçelerin T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından SEGE-2022 çalışmasıyla belirlenen sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri, bu ilçelerdeki farklı türdeki ortaöğretim kurumlarından yeni mezun olan öğrencilerin 2018-2024 yılları arasındaki yükseköğretime geçiş sürecindeki üniversite (tür, nitelik, coğrafi konum) ve bölüm (alan, eğitim dili, barajlılık) tercihlerini nasıl etkilemektedir?

Alt Araştırma Soruları:

1. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyi ve Yükseköğretime Niceliksel Erişim İlişkisi:

Bu başlık altındaki sorular, SEGE kademesinin, öğrencilerin yükseköğretim sistemine girip girememesi üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır. Yükseköğretime erişim, fırsat eşitliğinin en temel göstergelerinden biridir.

1.1. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, bu ilçelerdeki örgün liselerden yeni mezun olan öğrencilerin herhangi bir yükseköğretim programına (lisans veya ön lisans) yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Bu soru, araştırmanın en temel sorgulamalarından biridir. Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi düşük olan ilçelerde yaşayan gençlerin, daha gelişmiş ilçelerdeki akranlarına göre üniversiteye girme şanslarının daha az olup olmadığını belirlemeyi amaçlar. Eğer belirgin bir farklılık varsa, bu durum coğrafi konumun yükseköğretime temel erişim hakkı üzerinde bile bir engel oluşturduğunu gösterecektir. Bu bulgu, eğitimde fırsat eşitliği

politikalarının tasarlanması için kritik bir başlangıç noktasıdır. Türkiye gibi bölgesel eşitsizliklerin belirgin olduğu bir ülkede, bu temel erişim farklılığının boyutlarını nicel olarak ortaya koymak, politika yapıcılara daha somut hedefler sunabilir.

- **Ölçüm ve Veri:** Bu soruyu cevaplamak için, her bir SEGE kademesindeki ilçelerden (YÖK Atlas verilerine göre lise bilgisi mevcut olan) ilgili YKS yerleştirme yılında herhangi bir örgün lisans veya ön lisans programına yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı, o kademedeki ilçelerin ilgili yıl için hesaplanan ortalama yıllık potansiyel genç cohort büyüklüğüne (15-19 yaş nüfusunun 5'e bölümü) oranlanarak "Genel Yerleşme Oranı" hesaplanacaktır. Ardından bu oranlar 6 SEGE kademesi arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** Genel beklenti, SEGE kademesi yükseldikçe genel yerleşme oranının da artması yönündedir. Yani, 1. Kademe ilçelerde oranın en yüksek, 6. Kademe ilçelerde ise en düşük olması beklenmektedir.

1.2. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, bu ilçelerdeki örgün liselerden yeni mezun olan öğrencilerin 4 yıllık lisans programlarına yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Lisans eğitimi, genellikle daha uzun süreli, daha derinlemesine akademik bilgi sağlayan ve mezuniyet sonrası daha geniş kariyer olanakları sunabilen bir yükseköğretim kademesidir. Bu nedenle, lisans programlarına erişimdeki farklılıklar, sadece niceliksel değil, niteliksel fırsat eşitsizliğini de yansıtabilir. Bu soru, SEGE düzeyinin, özellikle daha fazla akademik başarı ve potansiyel olarak daha fazla kaynak gerektiren lisans eğitimine erişim üzerindeki etkisini ölçmeyi amaçlamaktadır. Genel yerleşme oranlarından farklı olarak, lisans yerleşme oranlarındaki farklılıklar, bölgeler

arasındaki "nitelikli yükseköğretim" erişim farkını daha net gösterebilir. Bu, özellikle sosyal hareketlilik potansiyeli açısından önemlidir.

- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesindeki ilçelerden ilgili YKS yerleştirme yılında herhangi bir 4 yıllık örgün lisans programına yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı, o kademedeki ilçelerin ilgili yıl için hesaplanan üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı içinden oranlanarak "Lisans Yerleşme Oranı" hesaplanacaktır. Bu oranlar 6 SEGE kademesi arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** SEGE kademesi ile lisans yerleşme oranı arasında, genel yerleşme oranından daha güçlü ve daha keskin bir pozitif ilişki olması beklenmektedir. Yani, kademeler arasındaki farkın lisans yerleşmesinde daha belirgin olacağı tahmin edilmektedir.

1.3. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, bu ilçelerdeki örgün liselerden yeni mezun olan öğrencilerin 2 yıllık ön lisans programlarına yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Ön lisans programları, daha çok belirli meslekleri sağlamak, daha kısa süreli eğitim veren ve genellikle lisans programlarına göre daha düşük YKS puanlarıyla girilebilen programlardır. Bu soru, SEGE düzeyinin ön lisans eğitime erişim üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Lisans programlarının aksine, ön lisans programlarına erişimde kademeler arası farkın daha az olması, hatta düşük kademelerde oranın daha yüksek olması gibi farklı bir örüntü ortaya çıkabilir. Bu durum, düşük SEGE kademelerindeki öğrencilerin yükseköğretime erişimde ön lisans bir alternatif veya bir "kaçış rotası" olarak görüp görmediklerini anlamak açısından önemlidir. Ayrıca, MTAL mezunlarının yoğunluğu ile ön lisans tercihleri arasındaki ilişki de bu soruyla bağlantılıdır.

- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesindeki ilçelerden ilgili YKS yerleştirme yılında herhangi bir 2 yıllık örgün ön lisans programına yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı, o kademedeki ilçelerin ilgili yıl için hesaplanan üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı içinden oranlanarak "Ön Lisans Yerleşme Oranı" hesaplanacaktır. Bu oranlar 6 SEGE kademesi arasında karşılaştırılacaktır.
- Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı içinde
- **Beklenti:** SEGE kademeleri arasında ön lisans yerleşme oranlarında anlamlı bir fark olmaması veya farkın lisans yerleşmesine göre çok daha az olması beklenmektedir. Hatta düşük kademelerde (lisans yerleşmesi zorlaştıkça) ön lisans yerleşme oranının göreceli olarak daha yüksek kalması veya artması da olasıdır.

2. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyi ve Tercih Edilen Üniversite Niteliği İlişkisi:

Bu başlık altındaki sorular, SEGE kademesinin, öğrencilerin hangi tür üniversitelere yönelebildiği üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Üniversitenin türü (Devlet, Vakıf, vb.) veya statüsü (Araştırma, Bölgesel Kalkınma, vb.), sunulan eğitimin niteliği, maliyeti, kampüs olanakları ve mezuniyet sonrası algılanan değeri açısından farklılıklar gösterebilir.

2.1. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin devlet üniversitelerine yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır?

- **Gerekçe ve Önem:** Türkiye'de yükseköğretimin ana yükünü devlet üniversiteleri çekmektedir. Ancak vakıf üniversitelerinin sayısının ve kontenjanlarının artmasıyla birlikte, tercih sürecinde önemli bir alternatif haline gelmişlerdir. Bu soru, devlet üniversitelerine olan yönelimin SEGE kademesine göre nasıl değiştiğini anlamayı amaçlar. Düşük kademelerdeki öğrencilerin neredeyse tamamen devlet üniversitelerine yönelmesi beklenirken, üst kademelerde bu oranın ne ölçüde değiştiğini görmek önemlidir.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı içinde devlet üniversitelerine yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** SEGE kademesi düştükçe devlet üniversitelerine yerleşme oranının artması (%100'e yaklaşması) beklenmektedir.

2.2. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin vakıf üniversitelerine yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir ve vakıf üniversitelerine yerleşenlerin burs türlerine göre dağılımı nasıl değişmektedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Vakıf üniversiteleri genellikle ücretlidir (burslu kontenjanlar hariç) ve çoğunlukla büyük metropollerde yer almaktadır. Bu nedenle, vakıf üniversitelerine yerleşimin SEGE düzeyi ile güçlü bir pozitif ilişki göstermesi beklenir. Bu soru, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, maliyetli olabilen özel yükseköğretim seçeneğine erişimi ne ölçüde etkilediğini doğrudan ölçmeyi amaçlar. Bu, ekonomik sermayenin eğitim tercihleri üzerindeki somut bir göstergesi olacaktır. Burs türlerine göre dağılımın incelenmesi ise, burs mekanizmalarının bu eşitsizliği ne ölçüde hafiflettiğine dair içgörüler sunacaktır.

- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı içinde vakıf üniversitelerine (burslu veya ücretli) yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır. Ayrıca, vakıf üniversitelerine yerleşenler kendi içinde burs türlerine (Tam Burslu, %75 İndirimli, %50 İndirimli, %25 İndirimli, Ücretli) göre oransal dağılımı kademeler bazında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** SEGE kademesi yükseldikçe vakıf üniversitelerine yerleşme oranının anlamlı şekilde artması beklenmektedir. Tam burslu yerleşme oranlarının alt kademelerde göreceli olarak daha yüksek, ücretli yerleşme oranlarının ise üst kademelerde daha yüksek olması beklenir.

2.3. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin YÖK tarafından belirlenen "Araştırma Üniversitesi" statüsündeki kurumlara yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Araştırma Üniversiteleri, genellikle daha köklü, daha fazla araştırma fonu alan, daha nitelikli akademik kadroya sahip olduğu varsayılan ve genellikle daha yüksek YKS başarı sıralamasıyla öğrenci kabul eden kurumlardır. Bu üniversitelere yerleşebilmek, akademik başarının bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Bu soru, en üst düzeydeki akademik kurumlara erişimin SEGE kademelerine göre nasıl farklılaştığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu, sadece niceliksel değil, niteliksel erişimdeki eşitsizlikleri anlamak için önemlidir.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı içinde, YÖK tarafından belirlenen Araştırma Üniversiteleri listesindeki (hem devlet hem vakıf) programlara yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.

- **Beklenti:** SEGE kademesi yükseldikçe Araştırma Üniversitelerine yerleşme oranının anlamlı şekilde artması beklenmektedir.

2.4. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi" kapsamındaki üniversitelere yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Bu proje kapsamındaki üniversiteler, genellikle Anadolu'da yer alan ve bulundukları bölgenin kalkınmasına odaklanmış, daha yeni veya orta ölçekli kurumlardır. Bu soru, özellikle orta ve düşük SEGE kademelerindeki öğrencilerin bu tür bölgesel odaklı üniversitelere yönelip yönelmediğini veya bu üniversitelerin bu kademelerdeki öğrenciler için ne ölçüde bir seçenek oluşturduğunu anlamayı amaçlamaktadır. Bu, bölgesel kalkınma politikalarının eğitimle ilişkisini de dolaylı olarak yansıtabilir.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı içinde, ilgili proje kapsamındaki üniversitelere yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** SEGE kademesi düştükçe bu tür üniversitelere yerleşme oranının artması veya en azından üst kademelere göre daha yüksek olması beklenir.

3. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyi ve Tercih Edilen Akademik Alan İlişkisi:

Bu başlık altındaki sorular, SEGE kademesinin, öğrencilerin akademik ilgi alanlarını, kariyer yönelimlerini ve yerleşebildikleri bölümlerin niteliğini nasıl etkilediğini sorgulamaktadır.

3.1. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, lisans programlarına yerleşen yeni mezun öğrencilerin YKS puan türlerine (DİL, Eşit Ağırlık, Sayısal, Sözel, TYT) göre dağılımı açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Farklı puan türleri, farklı akademik beceri setlerini ve farklı kariyer yollarını temsil eder. Bu soru, SEGE düzeyinin öğrencilerin hangi temel akademik alanlara yönelebildiğini genel olarak nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlar. Örneğin, düşük kademelerde Sözel alanlara, yüksek kademelerde Sayısal alanlara doğru bir yığılma olup olmadığını görmek, genel eğilimleri anlamak için önemlidir.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden lisans programlarına yerleşen toplam yeni mezun öğrenci içinde, DİL, EA, SAY ve SÖZ puan türüyle öğrenci alan programlara yerleşenlerin oranları (TYT için ön lisans programlarına yerleşenlerin oranı) hesaplanacak ve bu dağılımlar 6 kademe arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** SEGE kademesi yükseldikçe SAY ve EA alanlarına yerleşme oranının artması, SÖZ ve TYT alanına yerleşme oranının ise azalması beklenmektedir.

3.2. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin farklı bilim gruplarına (örn. Sağlık Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri, Beşerî ve Sosyal Bilimler, Eğitim Bilimleri, Hukuk ve Adalet Bilimleri, İktisadi ve İdari Bilimler, Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım, Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri, Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri) göre dağılımı açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Bu soru, YKS puan türlerinden daha detaylı bir alan ayrımı yaparak, sosyoekonomik arka planın öğrencilerin hangi spesifik meslek gruplarına ve akademik uzmanlık alanlarına yöneldiğini veya erişebildiğini anlamayı amaçlar. Örneğin, tıp, mühendislik gibi yüksek rekabetli alanlar ile öğretmenlik veya hemşirelik gibi kamuda istihdam potansiyeli yüksek olan alanlar arasındaki farklılaşmayı görmek önemlidir.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden yerleşen toplam yeni mezun öğrenci içinde, tanımlanmış her bir bilim grubundaki programlara yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve bu dağılımlar 6 kademe arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** Genellikle yüksek rekabetli (örn. Tıp, Mühendislik, Hukuk) alanlara yönelimin üst kademelerde daha yüksek, kamu istihdamı odaklı (örn. Eğitim Bilimleri, Hemşirelik) alanlara yönelimin ise alt kademelerde daha yüksek olması beklenir.

3.3. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) programlarına yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** STEM alanları, küresel ekonomideki önemi ve yüksek katma değerli işgücü potansiyeli nedeniyle stratejik olarak kabul edilmektedir. Bu soru,

Türkiye'de bu kritik alanlara nitelikli insan gücü akışının sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine göre nasıl farklılaştığını anlamayı amaçlar.

- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci içinde, STEM olarak tanımlanmış programlara yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** SEGE kademesi yükseldikçe STEM programlarına yerleşme oranının anlamlı şekilde artması beklenmektedir.

3.4. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, lisans programlarına yerleşen yeni mezun öğrencilerin eğitim diline (Türkçe veya Yabancı Dil) göre dağılımı açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Yabancı dilde eğitim veren programlar, genellikle daha fazla uluslararasılaşma potansiyeli ve mezuniyet sonrası daha geniş kariyer olanakları sunma algısına sahiptir. Bu soru, yabancı dil yeterliliği ve buna bağlı olarak bu tür programlara erişimdeki eşitsizliklerin SEGE düzeyiyle ilişkisini incelemeyi amaçlar.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci içinde, Türkçe veya yabancı dilde (İngilizce, Almanca vb.) eğitim veren programlara yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve bu dağılımlar 6 kademe arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** SEGE kademesi yükseldikçe yabancı dilde eğitim veren programlara yerleşme oranının anlamlı şekilde artması beklenmektedir.

3.5. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, yerleşilen programlardan başarı sırası barajı bulunanlara yerleşen yeni mezun öğrenci oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Başarı sırası barajı bulunan programlar (Tıp, Hukuk, Mühendislik gibi), genellikle en yüksek akademik rekabetin olduğu ve en prestijli kabul edilen alanlardır. Bu programlara erişimdeki farklılıklar, fırsat eşitliği açısından en kritik göstergelerden biridir. Bu soru, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, en üst düzeydeki akademik başarıyı gerektiren bu alanlara erişimi ne ölçüde etkilediğini doğrudan ölçmeyi amaçlar.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen toplam yeni mezun öğrenci sayısı içinde, YÖK tarafından belirlenen barajlı bölümlere yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** SEGE kademesi yükseldikçe barajlı bölümlere yerleşme oranının anlamlı ve keskin bir şekilde artması beklenmektedir.

4. Coğrafi Hareketlilikteki Eğilimler

Bu başlık altındaki sorular, SEGE kademesinin, öğrencilerin yükseköğretim için coğrafi hareketlilikleri üzerindeki etkisini araştırmaktadır.

4.1. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin kendi coğrafi bölgelerindeki veya farklı coğrafi bölgelerdeki üniversitelere yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Bu soru, sosyoekonomik koşulların öğrencilerin coğrafi hareketliliğini nasıl etkilediğini anlamayı amaçlar. Yükseköğretim olanaklarının bölgesel dağılımındaki dengesizlikler, öğrencilerin kendi bölgelerinin dışına çıkma zorunluluğunu artırabilir.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden yerleşen yeni mezun öğrenci sayısı içinde, kendi coğrafi bölgesindeki bir üniversiteye yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** En gelişmiş kademelerde kendi bölgesinde kalma oranının daha yüksek, az gelişmiş kademelerde ise farklı bölgeye gitme oranının daha yüksek olması beklenir.

4.2. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin kendi illerindeki veya farklı illerdeki üniversitelere yerleşme oranları açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Bölgesel hareketlilikten daha spesifik olarak il düzeyindeki hareketliliği inceleyerek, öğrencilerin kendi yaşadıkları ildeki üniversite seçeneklerini ne ölçüde değerlendirebildiklerini gösterir.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden yerleşen yeni mezun öğrenci sayısı içinde, kendi ilindeki bir üniversiteye yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** Özellikle büyük şehirlerdeki (genellikle üst SEGE kademeleri) öğrencilerde kendi ilinde kalma oranının daha yüksek olması, diğer kademelerde ise il dışına çıkışın daha yaygın olması beklenir.

4.3. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, kendi ilinden farklı bir ildeki üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin komşu illere veya daha uzak illere yerleşme eğilimleri açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Bu soru, il dışına çıkan öğrencilerin coğrafi tercih stratejilerini anlamayı hedefler. Ekonomik kısıtlılıklar veya bilgi eksikliği, öğrencileri daha yakın seçeneklere yöneltebilirken, daha avantajlı öğrenciler uzak ve prestijli üniversiteleri tercih edebilir.
- **Ölçüm ve Veri:** Kendi ilinden farklı bir ile yerleşen yeni mezun öğrenci sayısı içinde, komşu bir ildeki üniversiteye yerleşenlerin oranı hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.
- **Beklenti:** Alt kademelerde komşu il tercihinin nispeten daha yaygın olabilmesi, üst kademelerde ise uzak mesafelerdeki prestijli üniversitelere yönelimin daha belirgin olabilmesi beklenir.

4.4. Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademeleri arasında, üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin eğitim için katettikleri ortalama karayolu mesafeleri açısından farklılıklar var mıdır? Varsa bu farklılık ne yöndedir?

- **Gerekçe ve Önem:** Bu soru, coğrafi hareketliliği somut bir mesafe ölçütüyle nicelleştirerek, sosyoekonomik gelişmişliğin öğrencilerin eğitim yolculuklarında katlanmak zorunda kaldıkları fiziksel maliyeti nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlar.
- **Ölçüm ve Veri:** Her bir SEGE kademesinden üniversiteye yerleşen yeni mezun öğrencilerin, lise mezuniyet il merkezi ile yerleştikleri üniversite il merkezi

arasındaki ortalama karayolu mesafesi (kilometre cinsinden) hesaplanacak ve kademeler arasında karşılaştırılacaktır.

- **Beklenti:** SEGE kademesi düştükçe eğitim için katettikleri ortalama mesafenin anlamlı şekilde artması beklenmektedir.

Bu araştırma soruları, tezin veri analizinin ve bulgularının temelini oluşturacak ve tartışma bölümünde literatürle ilişkilendirilerek yorumlanacaktır. Cevaplar, Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliği ve bölgesel kalkınma alanlarında önemli içgörüler sunma potansiyeline sahiptir.

1.4. Araştırmanın Varsayımları ve Sınırlılıkları

Giriş

Her bilimsel araştırmanın, belirli bir teorik ve metodolojik zemin üzerinde yükseldiği ve kaçınılmaz olarak bazı kabullere dayandığı gibi, birtakım kısıtlılıklarla da çevrili olduğu bir gerçektir. Yürütülen bu tez çalışması da Türkiye'deki ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin üniversite tercihleri üzerindeki etkisini incelerken, analizlerinin geçerliliği ve elde edilen sonuçların yorumlanabilirliği açısından önem taşıyan temel varsayımlara dayanmaktadır. Aynı zamanda, kullanılan veri setlerinin doğası, tercih edilen metodoloji ve araştırmanın odak noktası gibi faktörlerden kaynaklanan çeşitli sınırlılıklara da sahiptir. Bu bölümün amacı, araştırmanın üzerine inşa edildiği temel varsayımları açıkça ortaya koymak ve çalışmanın kapsamını, yöntemini ve veri kaynaklarını göz önünde bulundurarak potansiyel sınırlılıklarını dürüst ve şeffaf bir şekilde tartışmaktır. Varsayımların belirtilmesi, araştırmanın hangi koşullar altında geçerli olduğunun anlaşılmasına yardımcı olurken, sınırlılıkların farkında olmak, elde edilen bulguların ne ölçüde genellenebileceği, hangi ihtiyat paylarıyla yorumlanması gerektiği

ve gelecek araştırmalar için hangi yönlerin geliştirilebileceği konusunda kritik bir perspektif sunar. Bu bölüm, araştırmanın bilimsel titizliğinin bir gereği olarak, hem çalışmanın güçlü yanlarını zımnen belirten varsayımları hem de sonuçların yorumlanmasında dikkatli olunması gereken noktaları işaret eden sınırlılıkları kapsamlı bir biçimde ele alacaktır.

1.4.1. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırma, aşağıdaki temel varsayımlar üzerine kurulmuştur:

1. SEGE-2022 Verilerinin Geçerliliği ve Güvenilirliği Varsayımı

Araştırmanın temel bağımsız değişkeni olan ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından hazırlanan SEGE-2022 İlçe çalışmasından alınmıştır. Bu varsayım, SEGE-2022 çalışmasında kullanılan 56 değişkenin, ilçelerin sosyoekonomik gelişmişliğini eğitim tercihleri bağlamında anlamlı ve yeterli ölçüde temsil ettiğini kabul eder. Ayrıca, bu değişkenlerin derlendiği kamu kurumları (TÜİK, MEB, HMB, SGK, BDDK vb.) ve özel sektör kuruluşlarından alınan verilerin doğru, güncel ve güvenilir olduğu varsayılır. Kullanılan Güçlü Temel Bileşenler Analizi (GTBA) yönteminin, bu değişkenleri bir araya getirerek ilçeler için tek boyutlu, karşılaştırılabilir ve geçerli bir gelişmişlik endeks skoru ürettiği kabul edilir. SEGE-2022'de yapılan 6'lı kademelendirmenin de ilçeleri gelişmişlik düzeylerine göre anlamlı ve istikrarlı gruplara ayırdığı varsayılır.

Gerekçe ve Önem: Bu varsayım olmadan, ilçelerin gelişmişlik düzeylerine göre yapılan sınıflandırmanın ve bu sınıflandırmaya dayalı analizlerin bir anlamı kalmaz. Eğer SEGE endeksi, ilçelerin gerçek sosyoekonomik durumunu, özellikle de eğitim olanaklarını ve tercihlerini etkileyebilecek yönlerini doğru yansıtmıyorsa, elde edilecek

bulgular yanıltıcı olabilir. Örneğin, endekste ağırlığı düşük olan ancak eğitim tercihleri üzerinde çok etkili olabilecek bir faktör (örn. belirli bir ilçedeki özel dersane yoğunluğu veya nitelikli öğretmen oranı) yeterince temsil edilmiyorsa, SEGE skoru bu etkinin göz ardı edilmesine neden olabilir. Araştırma, SEGE-2022'nin bu alandaki en kapsamlı ve resmi çalışma olduğu gerçeğinden hareketle, bu endeksin sağladığı sınıflandırmayı geçerli bir başlangıç noktası olarak kabul etmektedir. SEGE'nin çok boyutlu yapısı (8 ana boyut, 56 değişken) ve objektif istatistiksel yöntem (GTBA) dayanması, bu varsayımı güçlendiren unsurlardır.

İhlali Durumunda Etkiler: Eğer SEGE verilerinde önemli hatalar veya eksiklikler varsa, ya da endeks yapısı belirli ilçelerin durumunu doğru yansıtmıyorsa (örneğin, çok özel bir ekonomik yapıya sahip bir ilçenin genel endekste beklenenden farklı bir yerde çıkması), bu durum SEGE kademesi ile üniversite tercihleri arasında kurulan ilişkinin gücünü ve yönünü etkileyebilir, hatta yanlış sonuçlara yol açabilir.

2. YÖK Atlas ve Diğer Verilerin Doğruluğu ve Kapsayıcılığı Varsayımı

Araştırmanın bağımlı değişkenleri (yerleşme oranları, üniversite/bölüm tercihleri) ve ara değişkenlerinden biri olan lise bilgileri büyük ölçüde Yükseköğretim Kurulu'nun YÖK Atlas platformundan, potansiyel öğrenci havuzu bilgileri ise Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden elde edilmiştir. Bu varsayım, YÖK Atlas'ta sunulan verilerin (ilgili YKS yılı için yerleşen öğrenci sayıları, bu öğrencilerin geldikleri lise adları, liselerin bulunduğu il/ilçeler, yerleştikleri üniversite ve programlar, program bilgileri vb.) ile TÜİK'in demografik verilerinin (15-19 yaş nüfusu) büyük ölçüde doğru, eksiksiz ve güvenilir olduğunu kabul eder. Özellikle, bir öğrencinin ilişkilendirildiği lisenin, onun ortaöğretim eğitimini ağırlıklı olarak aldığı ve üniversiteye hazırlandığı kurum olduğu varsayılır. Ayrıca, YÖK Atlas'ta belirtilen lisenin bulunduğu ilçe bilgisinin, SEGE verileriyle eşleştirmede kullanılacak doğru coğrafi konumu gösterdiği kabul edilir.

Gerekçe ve Önem: YÖK Atlas, Türkiye'de üniversite yerleştirme sonuçlarına ilişkin en detaylı ve erişilebilir resmi veri kaynağıdır. TÜİK ise Türkiye'deki demografik verilerin resmi ve güvenilir kaynağıdır. Bu verilerin doğruluğu, farklı SEGE kademelerindeki ilçelerden veya farklı lise türlerinden gelen öğrencilerin tercih profillerini doğru bir şekilde analiz edebilmek için elzemdir. Eğer yerleşen öğrenci sayıları, lise bilgileri, yerleşilen program bilgileri veya nüfus verileri hatalıysa, SEGE kademeleri arasında yapılacak karşılaştırmalar ve çıkarımlar geçersiz hale gelir. Araştırma, YÖK ve TÜİK'in resmi veritabanları olması nedeniyle bu kurumların verilerinin yüksek bir doğruluk payına sahip olduğunu varsaymaktadır.

İhlali Durumunda Etkiler: Veri kaynaklarındaki olası hatalar (yanlış lise adı, yanlış ilçe, yanlış bölüm kodu, eksik kayıtlar vb. veya nüfus sayılarındaki hatalar), analiz sonuçlarında sistematik veya rastgele hatalara yol açabilir. Özellikle lise ve ilçe bilgilerindeki hatalar, SEGE kademesi ile tercihler arasındaki ilişkinin yanlış ölçülmesine neden olabilir. Veri setindeki eksik lise bilgisi oranı yüksekse, analizlerin genellenebilirliği azalabilir.

3. Veri Kaynakları Arasında Başarılı Eşleştirme Varsayımı

Araştırmanın temel metodolojisi, farklı kaynaklardan gelen verilerin (SEGE ilçe kademeleri, MEB lise listesi/ilçesi, YÖK Atlas yerleşen öğrenci/lise/ilçe/üniversite/bölüm bilgileri) doğru bir şekilde birleştirilmesine dayanmaktadır. Bu varsayım, özellikle YÖK Atlas'taki lise adı ve ilçe bilgisi ile MEB lise listesindeki bilgilerin ve ardından MEB ilçe bilgisi ile SEGE ilçe verilerinin büyük ölçüde tutarlı ve eşleştirilebilir olduğunu kabul eder. Lise isimlerindeki veya ilçe isimlerindeki olası farklı yazımlar, kodlama farklılıkları veya idari değişiklikler (örn. ilçelerin bölünmesi) gibi sorunların, veri temizleme ve eşleştirme sürecinde büyük ölçüde aşılabildiği varsayılır.

Gerekçe ve Önem: Eğer farklı veri setlerindeki ilçe veya lise tanımlamaları birbiriyle uyumlu değilse ve güvenilir bir eşleştirme yapılamazsa, araştırma amacına ulaşamaz. Bir öğrencinin yerleşme bilgisini, mezun olduğu lisenin türü ve o lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile doğru bir şekilde ilişkilendirmek, analizin temelini oluşturur. Başarılı bir eşleştirme yapılamaması, veri kaybına veya yanlış eşleştirmelerden kaynaklanan hatalı sonuçlara yol açar. Araştırma, isim standardizasyonu, kodlama kontrolleri ve gerekirse manuel incelemelerle bu eşleştirmenin yüksek bir doğrulukla yapılabileceğini varsaymaktadır.

İhlali Durumunda Etkiler: Eşleştirme sürecindeki hatalar, belirli liselerden veya ilçelerden gelen öğrencilerin verilerinin analiz dışı kalmasına veya yanlış kategoriye dahil edilmesine neden olabilir. Bu durum, özellikle daha küçük ilçeler için sonuçları önemli ölçüde çarpıtabilir. Örneğin, ismi farklı yazılmış başarılı bir lise eşleştirilemezse, ait olduğu SEGE kademesinin başarı profili olduğundan düşük görünebilir.

4. Gözlemlenen İlişkinin Göreceli İstikrarı Varsayımı

Araştırma, 2018-2024 yılları arasındaki yedi yıllık periyoda ait verileri kullanarak bir analiz yapmaktadır. Bu varsayım, incelenen bu dönemde gözlemlenen, SEGE kademesi ile üniversite tercihleri arasındaki ilişkinin, bu yıllara özgü çok sıra dışı olaylardan (örn. sınav sisteminde radikal bir değişiklik, büyük bir doğal afet, pandemi etkisi vb.) kaynaklanan geçici bir durum olmadığını, genel eğilimleri ve yapısal ilişkileri büyük ölçüde yansıttığını kabul eder. Yani, SEGE düzeyinin yükseköğretim tercihleri üzerindeki etkisinin yıllar içinde temel karakterini koruduğu varsayılır.

Gerekçe ve Önem: Yedi yıllık bir periyodun incelenmesi, tek bir kesitsel yıla göre daha güçlü ve istikrarlı sonuçlar elde edilmesini sağlar. Ancak, YKS gibi büyük ölçekli ve yerleşik bir sistemin sonuçlarının ve bölgesel gelişmişlik gibi yavaş değişen yapısal

faktörlerin etkilerinin bu periyotta aşırı dalgalanmalar göstermeyeceği beklentisine dayanmaktadır. Ancak bu, küçük çaplı değişimlerin veya belirli olayların etkisinin olmayacağı anlamına gelmez. Örneğin, pandemi dönemindeki bazı eğilimler veya baraj puanı değişiklikleri gibi dönemsel etkiler, bulgular yorumlanırken dikkate alınmalıdır.

İhlali Durumunda Etkiler: Eğer analizin yapıldığı bazı yıllar, örneğin pandemi nedeniyle tercihlerin olağandışı şekilde değiştiği (örn. herkesin kendi şehrini tercih etme eğiliminin arttığı) veya YKS sisteminde çok radikal ve geçici bir değişiklik yaşandığı yıllar ise, SEGE düzeyinin normal koşullardaki etkisi doğru bir şekilde ölçülemeyebilir. Bu nedenle, seçilen yılların özelliklerini dikkate almak ve bulguları bu bağlamda yorumlamak önemlidir.

5. İlçe SEGE Düzeyinin Bireysel Düzey İçin Makul Bir Proxy Olduğu Varsayımı

Araştırmada bireysel öğrenci veya ailelerin sosyoekonomik durumu ölçülemediği için, lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi, o lisedeki öğrencilerin maruz kaldığı ortalama çevresel koşulları ve dolaylı olarak ortalama sosyoekonomik arka planı temsil eden bir proxy (vekil) değişken olarak kullanılmaktadır. Bu varsayım, bir ilçenin genel gelişmişlik düzeyinin, o ilçedeki okulların kalitesi, ailelerin ortalama sosyoekonomik profili ve öğrencilerin genel olarak karşılaştığı fırsatlar/kısıtlılıklar hakkında anlamlı bir gösterge sunduğunu kabul eder.

Gerekçe ve Önem: Bireysel verilere ulaşamadığı durumlarda, bölgesel veya çevresel göstergelerin kullanılması yaygın bir araştırma pratiğidir. İlçe SEGE düzeyi, o ilçedeki okulların ortalama kaynak seviyesi, yerel iş piyasası, kültürel ortam gibi birçok faktörle ilişkili olabilir ve bu da dolaylı olarak öğrenci tercihlerini etkileyebilir. Bu proxy'yi kullanmak, bireysel verilerin yokluğunda bile yapısal eşitsizliklerin etkisini analiz etme imkânı sunar.

İhlali Durumunda Etkiler: Bu varsayımın en önemli zayıflığı, ilçe içi heterojenliği (farklılıkları) göz ardı etmesidir. Özellikle büyük metropol ilçeleri, kendi içlerinde çok farklı sosyoekonomik düzeylere sahip mahalleleri barındırabilir. Çok gelişmiş (1. Kademe) bir ilçede yaşayan ancak sosyoekonomik olarak dezavantajlı bir aileden gelen bir öğrencinin durumu ile aynı ilçedeki avantajlı bir öğrencinin durumu farklı olacaktır. İlçe ortalamasına dayalı analizler, bu tür ilçe içi farklılıkları maskeleyebilir (Ekolojik Yanılgı riski). Bu nedenle, bulguların ilçe genelindeki ortalama durumu yansıttığı, ancak bireysel düzeydeki çeşitliliği tam olarak kapsamadığı unutulmamalıdır.

Bu varsayımlar, araştırmanın metodolojik çerçevesini oluşturmakta ve elde edilecek sonuçların yorumlanmasında dikkate alınması gereken temel dayanak noktalarını belirlemektedir.

1.4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın bulgularının yorumlanması ve genellenebilirliği açısından dikkate alınması gereken temel sınırlılıklar şunlardır:

1.4.2.1. Veri Kaynaklarına İlişkin Sınırlılıklar

İkincil Veri Bağımlılığı: Araştırma tamamen ikincil verilere dayandığından, veri toplama süreci üzerinde doğrudan bir kontrolü yoktur. SEGE, YÖK Atlas, MEB veya TÜİK verilerindeki olası tanım farklılıkları, ölçüm hataları, eksik veya güncel olmayan bilgiler, araştırmanın sonuçlarını doğrudan etkileyebilir. Örneğin, SEGE-2022'de kullanılan bazı değişkenlerin (örn. net göç hızı) hesaplanma yöntemi veya kapsadığı yıllar, diğer değişkenlerden farklı olabilir ve bu durum endeksin yorumunu etkileyebilir. Benzer şekilde, YÖK Atlas'taki lise veya ilçe kodlamalarındaki hatalar analizleri doğrudan etkiler. Bu veri setlerin "olduğu gibi" kabul edilmek durumundadır.

Bireysel Veri Eksikliği: Belki de en önemli sınırlılık, bireysel öğrenci ve aile düzeyindeki verilere ulaşılamamasıdır. Öğrencinin ailesinin kesin gelir durumu, anne-baba eğitim düzeyi, evdeki kitap sayısı, öğrencinin motivasyonu, aldığı özel ders veya kurs desteği, rehberlik hizmetinden ne ölçüde yararlandığı, arkadaş çevresinin etkisi gibi üniversite tercihlerini etkileyebilecek çok sayıda kritik faktör bu araştırmada kontrol edilememektedir. İlçe SEGE düzeyi bu faktörlerin sadece dolaylı ve kaba bir göstergesidir. Bu durum, gözlemlenen ilişkilerin arkasındaki gerçek mekanizmaları tam olarak anlamayı zorlaştırmaktadır.

YÖK Atlas Veri Kapsamı: YÖK Atlas, yerleşen öğrencilerin lise bilgilerini sunsa da bazı öğrenciler için bu bilginin eksik veya "Açıköğretim/Diğer/Bilinmeyen" şeklinde kodlanmış olma ihtimali vardır. Bu durum, özellikle belirli liseler veya ilçeler için veri kaybına yol açabilir ve sonuçların temsil gücünü azaltabilir. Ayrıca, YÖK Atlas verileri sadece yerleşen öğrencileri kapsar; sınava giren ancak yerleşemeyen öğrenciler hakkında bilgi sunmaz, bu da yerleşme oranlarının hesaplanmasında (payda bilgisinin TÜİK veya MEB'den tahmin edilmesini gerektirerek) dolaylı yöntemler kullanılmasını zorunlu kılar.

Lise Kalitesi Ölçümünün Yokluğu: Araştırma aynı tür içindeki okullar arasındaki büyük kalite farklılıklarını (öğretmen kalitesi, fiziki imkanlar, okul kültürü, yönetim etkinliği vb.) doğrudan ölçmemektedir. Bu durum, lise etkisinin tam olarak anlaşılamamasına neden olur.

Öğrenci Hareketliliği (Lise Dönemi): Öğrencilerin lise eğitimi için ikamet ettikleri ilçeden farklı bir ilçedeki (özellikle daha gelişmiş bir ilçedeki) bir okula gitme durumu (örneğin pansiyonlu okullar veya taşınmalı eğitim) bu araştırmada tam olarak kontrol edilememektedir. YÖK Atlas verisi genellikle lisenin bulunduğu ilçeyi esas alır. Eğer öğrenci aslında daha az gelişmiş bir ilçede yaşıyor ama lise eğitimi için daha gelişmiş bir ilçeye gidiyorsa, bu durum analizleri etkileyebilir.

1.4.2.2. Metodolojik Sınırlılıklar

Kesitsel Desen ve Nedensellik Sorunu: Araştırma kesitsel bir desene sahip olduğundan, yani veriler belirli bir zaman noktasından toplandığından, değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi hakkında kesin bir yargıya varılamaz. Bulgular, ilçe SEGE düzeyi ile üniversite tercihleri arasında güçlü bir ilişki veya farklılık olduğunu gösterebilir, ancak SEGE düzeyinin bu tercihlerin doğrudan nedeni olduğunu iddia edemez. Gözlemlenen ilişki, her iki değişkeni de etkileyen başka gizli faktörlerden kaynaklanıyor olabilir veya ilişki çift yönlü olabilir (örneğin, iyi üniversitelerin olduğu yerler zamanla daha fazla gelişebilir). Araştırma, sadece değişkenler arasındaki birlikteliği ve örüntüleri tanımlamakla sınırlıdır.

Ekolojik Yanılgı Riski: Analizler ilçe gibi toplulaştırılmış düzeylerde yapıldığı için, bu düzeyde bulunan ilişkilerin doğrudan bireysel öğrenciler için de geçerli olacağı varsayılmaz. Örneğin, 6. Kademe ilçelerde ortalama olarak Tıp Fakültesine yerleşme oranı çok düşük olsa da, bu ilçelerden bireysel olarak çok başarılı olup Tıp kazanan öğrenciler bulunabilir. Grup ortalamaları, grup içindeki bireysel farklılıkları gizleyebilir. Bu nedenle, bulguların bireylere değil, ilçe gruplarına ait eğilimler olarak yorumlanması gerekmektedir.

Dışlanan Değişkenler: Araştırmanın modeli, SEGE düzeyinin tercihler üzerindeki etkisine odaklanırken, yukarıda bireysel veri eksikliği başlığında sayılan birçok potansiyel etkileyici faktörü (bireysel sosyoekonomik statü, motivasyon, rehberlik vb.) dışarıda bırakmaktadır. Bu dışlanan değişkenler hem SEGE düzeyi ile hem de üniversite tercihleri ile ilişkili ise, analiz sonuçları yanıltıcı olabilir. Yani, SEGE düzeyine atfedilen etkinin bir kısmı aslında bu dışlanan faktörlerden kaynaklanıyor olabilir.

Kantitatif Odak: Araştırma tamamen nicel verilere ve betimsel/karşılaştırmalı analizlere dayandığından, tercihlerin arkasındaki nedenleri, öğrencilerin deneyimlerini, algılarını ve karar alma süreçlerini derinlemesine anlama imkânı sunmaz. Nitel araştırma yöntemlerinin (görüşmeler, odak grupları vb.) eksikliği, bulguların "neden" sorusuna cevap vermesini sınırlar.

1. Kapsam ve Tanımlara İlişkin Sınırlılıklar

SEGE Endeksinin Kapsamı: SEGE-2022 endeksi 56 değişkeni içerse de sosyoekonomik gelişmişlik gibi karmaşık bir olguyu tam olarak temsil etmeyebilir. Endekse dahil edilmeyen veya farklı ağırlıklandırılması gereken başka önemli faktörler olabilir. Endeksin kendisi bir modellemedir ve gerçekliğin bir basitleştirmesidir.

Lise Türü Sınıflandırması: MEB'in lise türü sınıflandırması, okulların gerçek işlevlerini veya niteliklerini her zaman tam olarak yansıtmayabilir. Özellikle "Anadolu Lisesi" kategorisi çok geniş bir yelpazeyi kapsar. Proje okulu, merkezi sınavla alan, yerel yerleştirme ile alan gibi alt ayrımlar yapılabilse de bu çalışmanın veri yapısı bu kadar detaya inmeye her zaman izin vermeyebilir.

Kesitsel Yılın Temsiliyet Sorunu (Tek Bir SEGE Verisi): SEGE-2022 verisinin tek bir zaman kesitine ait olması, 2018-2024 yılları arasında ilçelerin gelişmişlik düzeylerinde (az da olsa) meydana gelmiş olabilecek değişimleri tam olarak yansıtamamaktadır. Bu durum, analizlerdeki temel bağımsız değişkenin zaman içinde sabit kabul edilmesi varsayımını getirmektedir. Ancak, bölgesel gelişmişlik gibi yapısal özelliklerin kısa vadede radikal değişimler göstermediği düşünüldüğünde, bu sınırlılığın genel eğilimler üzerindeki etkisi sınırlı kalabilir.

Bu sınırlılıklar, araştırmanın zayıf olduğu anlamına gelmez; aksine, bilimsel bir çalışmanın doğasında var olan kısıtların dürüstçe kabul edilmesidir. Bu sınırlılıkların farkında olmak, elde edilen bulguların daha dikkatli, dengeli ve doğru bir şekilde yorumlanmasını sağlayacak ve gelecek araştırmalar için yol gösterici olacaktır. Araştırma, bu sınırlılıklara rağmen, mevcut verilerle yapılabilecek en kapsamlı analizlerden birini sunarak önemli bir bilgi boşluğunu doldurma potansiyeline sahiptir.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE LİTERATÜR TARAMASI

Giriş

Türkiye'de ilçeler arasındaki derin sosyoekonomik gelişmişlik farklılıklarının, gençlerin yükseköğretimdeki tercih yollarını nasıl şekillendirdiğini anlamayı hedefleyen bu tez, doğası gereği hem bölgesel kalkınma ve ekonomi hem de eğitim sosyolojisi ve politika bilimi gibi çoklu disiplinlerin kesişim noktasında durmaktadır. Bu çok boyutlu ilişkinin sağlam bir zemine oturtulabilmesi, öncelikle tezin omurgasını oluşturan kavramların, kurumsal mekanizmaların ve teorik altyapının net bir şekilde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Bu bölüm, araştırmanın sonraki adımları olan yöntem, bulgu ve tartışma kısımları için gerekli olan teorik ve kavramsal temeli inşa etmek amacıyla, sistematik ve kapsamlı bir yapıda tasarlanmıştır.

Bölümün temel amacı, okuyucuyu araştırmanın terminolojisine, teorik arka planına ve literatürdeki yerine tam olarak hazırlamaktır. Bu doğrultuda, bölümün yapısı beş temel sütun üzerine kurulmuştur. **Birinci ve en temel adım olarak**, bu tez boyunca sıklıkla başvurulacak olan anahtar terimler ve endeksler (Sosyoekonomik Gelişmişlik, SEGE, YKS, Lise Türleri, Fırsat Eşitliği vb.) detaylı bir şekilde tanımlanacaktır. Bu adım, tüm metin boyunca kullanılacak olan ortak dili ve terminolojik çerçeveyi en baştan netleştirerek, okuyucunun ilerleyen karmaşık tartışmaları kolaylıkla takip edebilmesini sağlamayı hedeflemektedir.

İkinci olarak, araştırmanın merkezindeki bağımsız değişken olan "sosyoekonomik gelişmişlik" kavramı teorik bir derinlikle ele alınacaktır. Bu kısımda, gelişmişlik ve kalkınma kavramları arasındaki tarihsel ve teorik ayrımlar, gelişmişliğin tek boyutlu ekonomik göstergelerden çok boyutlu insani ve sosyal göstergelere evrilme süreci ve bu olguyu ölçmede kullanılan temel yöntemler tartışılacaktır. Bu teorik altyapı üzerine, bu tezin temel veri kaynağı olan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'nın (SEGE), özellikle de kullandığımız SEGE-2022 İlçe çalışmasının tarihçesi, amacı ve metodolojisi (kullanılan 56 değişken, GTBA analiz yöntemi, kademelendirme mantığı vb.) detaylı bir şekilde incelenerek, araştırmanın temel bağımsız değişkeninin ne anlama geldiği, neyi ölçtüğü ve nasıl türetildiği tüm şeffaflığıyla ortaya konulacaktır.

Bölümün üçüncü ana kısmında, araştırmanın bağımlı değişkenlerinin içinde yer aldığı eğitimsel bağlam olan Türkiye'deki özgün eğitim sistemi ve yükseköğretime geçiş süreci ele alınacaktır. Bu kapsamda, öğrencileri üniversiteye hazırlayan lise türleri arasındaki yapısal farklılaşmalar ve coğrafi dağılım dengesizlikleri incelenecek; ardından yükseköğretime geçişin merkezi mekanizması olan Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) sistemi (TYT/AYT yapısı, puan türleri, yerleştirme süreci) açıklanacaktır. Bu kısım, öğrencilerin üniversite/bölüm tercihlerini etkileyen bireysel, ailevi, okul ve çevresel faktörlerin sistematik bir dökümünü yaparak, gözlemleyeceğimiz tercih örüntülerinin potansiyel nedenleri için bir çerçeve sunacaktır.

Son olarak, bölümün dördüncü ana kısmında, tüm bu kavramsal çerçeve ışığında, sosyoekonomik gelişmişlik (hem bireysel hem bölgesel düzeyde) ile eğitim çıktıları (başarı, üniversiteye erişim, tercihler) arasındaki ilişkiyi inceleyen akademik literatür sistematik bir şekilde taranacaktır. Sosyoekonomik düzeyin eğitim başarısına etkisi, farklı lise türlerinin üniversiteye yerleşme örüntüleri ve özellikle bölgesel gelişmişlik farklılıklarının üniversite tercihleri üzerindeki etkilerini konu alan uluslararası ve Türkiye özelindeki temel çalışmalar ve bulgular özetlenecektir. Bu literatür taraması, bu tezin mevcut bilgi birikimi içindeki yerini belirlemeyi, literatürdeki hangi spesifik boşlukları

doldurmayı hedeflediğini netleştirmeyi ve araştırmanın özgün katkısını vurgulamayı amaçlamaktadır.

Bu bölümün tamamlanmasıyla, hem araştırmada kullanılan temel kavramlar ve ölçütler hakkında net bir anlayışa sahip olunması, hem konunun teorik arka planının ve ilgili literatürdeki yerinin kapsamlı bir şekilde öğrenilmesi, hem de tezin dayandığı kurumsal yapının anlaşılması hedeflenmektedir. Bu sağlam temel üzerine, sonraki bölümlerde sunulacak olan yöntem, bulgular ve tartışmalar inşa edilecektir.

2.1. Araştırmada Kullanılan Temel Kavramlar

Giriş

Bu tez çalışması, Türkiye'nin karmaşık sosyal, ekonomik ve eğitim yapısı içinde önemli bir konuyu, ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin üniversite tercihleri üzerindeki etkisini incelemektedir. Böylesine çok katmanlı bir konunun analizinde, kullanılan kavramların, ölçütlerin ve terimlerin açık, net ve tutarlı bir şekilde tanımlanması, araştırmanın bilimsel geçerliliği ve bulguların doğru anlaşılması açısından vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Farklı disiplinlerden (sosyoloji, ekonomi, eğitim bilimleri, bölgesel kalkınma) beslenen bu çalışma hem genel teorik kavramları hem de Türkiye'ye özgü idari, eğitsel ve istatistiksel terminolojiyi bir arada kullanmaktadır. Bu nedenle, bu bölümde, tez boyunca sıklıkla başvurulacak olan anahtar kavramların, endekslerin, kurumların, eğitim kademelerinin ve veri kaynaklarının ne anlama geldiği, bu araştırma bağlamında nasıl kullanıldığı ve hangi sınırlılıklarla ele alındığı detaylı bir şekilde açıklanacaktır. Bu tanımlar, okuyucunun çalışmanın geri kalanını takip ederken ortak bir dil ve anlayış zeminine sahip olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Her bir tanım, sadece sözlük anlamıyla sınırlı kalmayacak, aynı zamanda bu tezin spesifik konusu ve kapsamı içindeki yerini ve önemini vurgulayacak şekilde genişletilecektir.

Temel Kavramlar ve Endeksler

1. Sosyoekonomik Gelişmişlik

Tanım: Sosyoekonomik gelişmişlik, bir toplumun, bölgenin veya yerleşim biriminin sadece ekonomik refah düzeyini (gelir, üretim, istihdam vb.) değil, aynı zamanda sosyal refah düzeyini (eğitim, sağlık, yaşam kalitesi, sosyal güvenlik, kültürel olanaklar vb.) de kapsayan çok boyutlu bir kavramdır. Ekonomik büyümenin ötesinde, insani gelişmeyi, sosyal adaleti ve yaşam standartlarındaki genel iyileşmeyi ifade eder. Tek bir göstergeyle ölçülmesi mümkün olmayan, karmaşık ve birbirleriyle ilişkili birçok faktörün bileşkesidir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu tezde sosyoekonomik gelişmişlik, ilçelerin genel refah düzeyini ve sahip oldukları fırsat setini yansıtan temel bağımsız değişkenin teorik arka planını oluşturmaktadır. İlçeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının, o ilçelerde yaşayan bireylerin, özellikle de gençlerin eğitim olanaklarına erişimini, akademik başarılarını ve nihayetinde yükseköğretim tercihlerini nasıl etkilediği, araştırmanın ana sorgulama alanıdır. Gelişmişlik düzeyi, sadece ekonomik imkânları değil, aynı zamanda eğitim altyapısının kalitesini, sağlık hizmetlerine erişimi, kültürel çevreyi, ailelerin ortalama eğitim ve beklenti düzeylerini de dolaylı olarak yansıtan bir çerçeve olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle, sosyoekonomik gelişmişlik tanımı, araştırmanın problemini ve amacını anlamak için merkezidir.

2. SEGE (Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması)

Tanım: Türkiye'de illerin ve ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerini nesnel verilere dayanarak ölçmek, sıralamak ve zaman içindeki değişimlerini izlemek

amacıyla, geçmişte Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Kalkınma Bakanlığı ve günümüzde T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından periyodik olarak yapılan kapsamlı bir çalışmadır. Çok sayıda demografik, sosyal, ekonomik, finansal, eğitim, sağlık, altyapı ve yaşam kalitesi göstergesini kullanarak kompozit bir endeks üretir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu tez, ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini ölçmek için SEGE-2022 İlçe çalışmasının sonuçlarını temel almaktadır. SEGE-2022, 973 ilçenin tamamı için 8 ana boyut altında 56 değişken kullanarak Güçlü Temel Bileşenler Analizi (GTBA) yöntemiyle bir gelişmişlik skoru hesaplamış ve ilçeleri bu skora göre sıralayarak 6 farklı gelişmişlik kademesine ayırmıştır. Araştırmanın temel bağımsız değişkeni, ilçelerin bu 6'lı SEGE kademesi sınıflandırmasıdır. SEGE'nin kullanılması, araştırmaya güncel, resmi, kapsamlı ve objektif bir gelişmişlik ölçütü sağlama avantajı sunmaktadır. Tezin temel hipotezi, bu SEGE kademeleri ile üniversite tercihleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu yönündedir.

3. SEGE Skoru

Tanım: SEGE çalışmasında, çok sayıda sosyoekonomik göstergenin GTBA gibi istatistiksel yöntemlerle birleştirilmesi sonucunda her bir ilçe için hesaplanan tek boyutlu sayısal değerdir. Bu skor, ilçenin diğer ilçelere göre göreceli gelişmişlik düzeyini gösterir. Genellikle ortalaması sıfır olacak şekilde standardize edilir; pozitif skorlar ortalamanın üzerinde, negatif skorlar ise ortalamanın altında gelişmişliği ifade eder. Skor ne kadar yüksekse, gelişmişlik düzeyi o kadar yüksektir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu tezde temel sınıflandırma SEGE kademeleri üzerinden yapılacak olsa da SEGE skorları, kademeler içindeki farklılıkları veya daha hassas analizler için potansiyel bir sürekli değişken olarak dikkate alınmıştır. Ancak ana

analizler, yorumlama kolaylığı ve politika odaklılık açısından 6'lı kademe üzerinden yürütülecektir. SEGE skorunun hesaplanma mantığı, gelişmişliğin tek bir göstergeye indirgenmediğini, çok boyutlu bir ölçüm yapıldığını anlamak açısından önemlidir.

4. SEGE Kademesi

Tanım: SEGE skorlarına göre ilçelerin sıralanması sonucunda, benzer gelişmişlik düzeyindeki birimleri bir araya getirmek amacıyla oluşturulan kategorik gruplardır. SEGE-2022 İlçe çalışmasında, skorlardaki doğal kırımlar dikkate alınarak 6 kademe belirlenmiştir: 1. Kademe (en gelişmiş), 2. Kademe, 3. Kademe, 4. Kademe, 5. Kademe ve 6. Kademe (en az gelişmiş).

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu tezde ana bağımsız değişken olarak kullanılacaktır. Üniversite tercihleri ile ilgili tüm analizler, öğrencilerin mezun oldukları liselerin bulunduğu ilçelerin bu 6 SEGE kademesine göre gruplandırılması temelinde yapılacaktır. Kademeler, ilçeleri niteliksel olarak farklılaşan gruplara ayırarak (örn. metropol merkezleri, gelişmekte olan ilçeler, kırsal-az gelişmiş ilçeler), gelişmişlik düzeyinin tercihler üzerindeki etkisini daha anlaşılır ve yorumlanabilir bir şekilde ortaya koymayı sağlar. Araştırma sorularının tamamı bu kademeler arasındaki farklılıkları sorgulamaktadır.

5. İlçe

Tanım: Türkiye'nin idari yapılanmasında, illerden sonra gelen temel yerel yönetim birimidir. Kaymakam tarafından yönetilir ve genellikle bir merkezi yerleşim ile çevresindeki köyleri veya daha küçük yerleşimleri kapsar. Türkiye'de (SEGE-2022'nin yapıldığı dönem itibarıyla) 973 ilçe bulunmaktadır.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu araştırmanın temel coğrafi analiz birimidir. Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi ilçe bazında ölçülmüş (SEGE-2022) ve üniversiteye yerleşen öğrencilerin mezun oldukları liseler de ilçe bazında ilişkilendirilmiştir. Analizler, ilçelerin ait oldukları SEGE kademelerine göre yapılacaktır. İl düzeyindeki analizlere göre daha hassas sonuçlar vermesi beklenir, çünkü iller kendi içlerinde önemli gelişmişlik farklılıkları barındırabilir (örneğin, bir ilin merkezi ilçesi ile kırsal bir ilçesi çok farklı SEGE kademelerinde olabilir).

Türkiye Eğitim Sistemi ve Yükseköğretime Geçiş İle İlgili Tanımlar

1. Ortaöğretim

Tanım: Türkiye'de zorunlu eğitimin (4+4+4 sistemiyle 12 yıla çıkarılmıştır) son dört yılını kapsayan eğitim kademesidir. Genellikle Lise olarak adlandırılır. Öğrencileri hem hayata hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlar. Farklı program türlerinde eğitim veren lise türlerini içerir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Üniversiteye geçiş sürecinin başlangıç noktasını oluşturur. Öğrencilerin ortaöğretimde aldıkları eğitimin niteliği ve türü, YKS başarılarını ve dolayısıyla üniversite tercihlerini doğrudan etkiler. Araştırmada, ortaöğretim kurumları olan liseler, bulundukları ilçenin SEGE kademesi üzerinden analize dahil edilmektedir.

2. Lise

Tanım: Ortaöğretim kurumlarının genel adıdır. Türkiye'de farklı amaçlara ve programlara sahip çeşitli lise türleri bulunmaktadır.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Öğrencilerin üniversite öncesi eğitim aldıkları kurumlardır. Bu araştırmada, YÖK Atlas verilerinden elde edilen, üniversiteye yerleşen öğrencilerin mezun oldukları lise bilgisi (adı ve türü) kritik bir değişkendir. Lise adı, lisenin bulunduğu ilçeyi ve dolayısıyla SEGE kademesini belirlemek için kullanılırken, lise türü, SEGE kademesi ile birlikte tercihleri etkileyen önemli bir ara değişken olarak analiz edilecektir.

3. Lise Türleri

Tanım: Türkiye'deki ortaöğretim sisteminde yer alan, farklı amaçlara, müfredatlara, öğrenci kabul koşullarına ve yönelimlere sahip okul kategorileridir. Başlıcaları şunlardır:

- **Fen Lisesi:** Matematik ve fen bilimleri alanlarında üstün yetenekli öğrencileri yükseköğretime hazırlayan, genellikle merkezi sınavla ve yüksek puanlarla öğrenci alan akademik odaklı okullardır.
- **Anadolu Lisesi:** Öğrencileri genel olarak yükseköğretime hazırlayan en yaygın lise türüdür. Kendi içinde merkezi sınavla öğrenci alan (daha yüksek puanlı) ve yerel yerleştirme ile öğrenci alan (daha çeşitli başarı düzeylerinde) okullar olarak farklılaşabilirler.
- **Sosyal Bilimler Lisesi:** Edebiyat ve sosyal bilimler alanlarında yetenekli öğrencileri yükseköğretime hazırlayan, merkezi sınavla öğrenci alan akademik okullardır.
- **Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (MTAL):** Öğrencileri belirli meslek alanlarına (sanayi, sağlık, turizm, bilişim vb.) hazırlarken aynı zamanda yükseköğretime (özellikle ilgili ön lisans ve bazı lisans programlarına) geçiş imkânı sunan okullardır.

- **Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL):** İmamlık, hatiplik gibi din hizmetleri görevlilerini yetiştirmenin yanı sıra öğrencileri ilahiyat fakülteleri başta olmak üzere diğer yükseköğretim programlarına da hazırlayan okullardır.
- **Diğer Lise Türleri:** Güzel Sanatlar Lisesi, Spor Lisesi gibi özel yetenek gerektiren alanlara veya farklı ihtiyaçlara yönelik (Akşam Lisesi vb.) okullardır.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Lise türü, SEGE kademesi ile birlikte üniversite tercihleri üzerindeki etkisi incelenen temel ara değişkendir.

4. Resmi Kurum (Lise Sahipliği)

Tanım: Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) bünyesinde, devlete ait olarak faaliyet gösteren ortaöğretim kurumlarıdır. Genellikle genel bütçeden finanse edilir ve eğitim-öğretim hizmetlerini ücretsiz veya sembolik ücretlerle sunar. Fen Liseleri, Anadolu Liseleri, Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri, Anadolu İmam Hatip Liseleri ve Sosyal Bilimler Liselerinin büyük çoğunluğu resmî kurum statüsündedir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu araştırmada lise türlerinin yanı sıra, lisenin resmî veya özel kurum statüsünde olması da öğrencilerin sosyoekonomik arka planı ve eğitim olanakları açısından önemli bir ayrım noktasıdır. Resmî kurumlar, ülke genelinde daha yaygın bir erişim sağlarken, özel kurumlar genellikle belirli bir sosyoekonomik düzeye hitap eder.

5. Özel Kurum (Lise Sahipliği)

Tanım: Devlet dışı özel hukuk tüzel kişileri (vakıflar, şirketler veya şahıslar) tarafından kurulan ve işletilen ortaöğretim kurumlarıdır. Genellikle öğrenim ücreti karşılığında eğitim hizmeti sunarlar ve müfredatları MEB onayına tabidir. Özel okullar, farklı türlerde (Özel Fen Lisesi, Özel Anadolu Lisesi, Özel Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Özel Temel Lise vb.) olabilir ve sundukları eğitim kalitesi, fiziki imkanlar ve başarı düzeyleri okuldan okula büyük farklılıklar gösterebilir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Özel kurum liseleri, genellikle daha yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ailelerin çocukları tarafından tercih edilme eğilimindedir.

6. Yükseköğretim

Tanım: Ortaöğretimi başarıyla tamamlayan öğrencilerin devam edebildiği, genellikle üniversiteler ve yüksekokullar tarafından sunulan eğitim kademesidir. Ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerini kapsar. Bireylere mesleki uzmanlık, ileri düzeyde akademik bilgi ve araştırma becerileri kazandırmayı hedefler.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Araştırmanın odaklandığı hedef eğitim kademesidir. Öğrencilerin yükseköğretime erişimleri ve yükseköğretim içindeki farklı programlara (ön lisans/lisans, üniversite türü) yönelimleri, SEGE düzeyi bağlamında incelenmektedir.

7. Üniversite

Tanım: Yükseköğretim düzeyinde eğitim ve öğretim yapan, bilimsel araştırmalar yürüten, yayınlar yapan, genellikle fakülte, enstitü, yüksekokul gibi birimlerden oluşan özerk kurumlardır. Türkiye'de devlet üniversiteleri ve vakıf üniversiteleri olmak üzere iki temel türü bulunur.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Öğrencilerin YKS sonucunda yerleşmeyi hedefledikleri kurumlardır. Bu araştırmada, tercih edilen üniversitelerin türü (Devlet, Vakıf, vb.) ve niteliği (Araştırma, Bölgesel Kalkınma Odaklı) SEGE kademeleri arasında farklılık gösterip göstermediği açısından incelenecektir.

8. YKS (Yükseköğretim Kurumları Sınavı)

Tanım: Türkiye'de yükseköğretim programlarına öğrenci seçmek ve yerleştirmek amacıyla Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından uygulanan merkezi sınav sistemidir. Üç oturumdan oluşur:

- **TYT (Temel Yeterlilik Testi):** Tüm adayların girmesi zorunlu olan, temel düzeydeki Türkçe, Sosyal Bilimler, Matematik ve Fen Bilimleri yeteneklerini ölçen birinci oturum. Ön lisans yerleştirmelerinde ve diğer puanların hesaplanmasında kullanılır.
- **AYT (Alan Yeterlilik Testleri):** Lisans programlarına yerleşmek isteyen adayların girdiği, lise müfredatına dayalı daha derinlemesine bilgiyi ölçen (Edebiyat-Sosyal Bilimler-1, Sosyal Bilimler-2, Matematik, Fen Bilimleri testleri) ikinci oturum. SAY, SÖZ, EA puan türleri bu oturumdaki test sonuçlarına göre hesaplanır.

- **YDT (Yabancı Dil Testi):** Dil puanıyla öğrenci alan lisans programlarına girmek isteyen adayların girdiği üçüncü oturum.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Öğrencilerin üniversiteye yerleşmesinde temel belirleyici olan sınavdır. Bu araştırmada, YKS sonuçlarına göre yapılan yerleştirmeler (YÖK Atlas verileri) analiz edilmektedir. Sınavın yapısı ve puan türleri, öğrencilerin bölüm alanı tercihlerini anlamak açısından önemlidir.

9. Puan Türleri (YKS)

Tanım: YKS'de adayların lisans programlarına yerleşmek için hedefledikleri ve AYT (veya YDT) oturumlarındaki testlerdeki başarılarına göre hesaplanan farklı puan kategorileridir. Başlıcaları:

- **SAY (Sayısal):** Matematik ve Fen Bilimleri testlerinin ağırlıklı olduğu, Tıp, Mühendislik, temel bilimler gibi alanlara girişte kullanılan puan türü.
- **SÖZ (Sözel):** Türk Dili ve Edebiyatı-Sosyal Bilimler-1 ve Sosyal Bilimler-2 testlerinin ağırlıklı olduğu, Edebiyat, Tarih, Coğrafya, İletişim gibi alanlara girişte kullanılan puan türü.
- **EA (Eşit Ağırlık):** Matematik ve Türk Dili ve Edebiyatı-Sosyal Bilimler-1 testlerinin ağırlıklarının birbirine yakın olduğu, Hukuk, İşletme, Psikoloji, Siyaset Bilimi gibi alanlara girişte kullanılan puan türü.
- **DİL (Yabancı Dil):** YDT sonucuna göre hesaplanan, dil ve edebiyat, mütercim-tercümanlık gibi alanlara girişte kullanılan puan türü.
- (Ayrıca TYT puanı ön lisans programları için kullanılır).

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Öğrencilerin hangi akademik alanlara yöneldiğini analiz etmek için temel bir sınıflandırma sağlar. SEGE kademeleri arasında farklı puan türleriyle öğrenci alan programlara yerleşme oranlarının karşılaştırılması, gelişmişlik düzeyinin akademik yönelim üzerindeki etkisini gösterir.

10. Başarı Sırası (YKS)

Tanım: Adayın ilgili YKS puan türünde, sınava giren tüm adaylar arasındaki göreceli sıralamasıdır. Puanlar yıldan yıla sınavın zorluğuna göre değişebildiği için, başarı sırası adayın akademik başarısını ve yerleşebileceği programların düzeyini daha istikrarlı bir şekilde gösteren bir ölçüttür. Daha küçük başarı sırası, daha yüksek başarıyı ifade eder (örn. Türkiye 1.'si, 100.'sü, 1000.'si).

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu araştırmada, farklı SEGE kademelerinden gelen öğrencilerin yerleştikleri programların niteliğini ve rekabet düzeyini karşılaştırmak için önemli bir göstergedir. Özellikle "barajlı bölümlere yerleşme oranları" gibi analizlerde başarı sırası kriterleri temel alınmıştır. Bu, gelişmişlik düzeyinin sadece yerleşmeyi değil, "ne kadar iyi" bir programa yerleşmeyi nasıl etkilediğini gösterir.

11. Barajlı Bölümler

Tanım: Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) kılavuzlarında, bazı lisans programları için adayların YKS puanı veya başarı sıralaması açısından belirli bir asgari koşulu (barajı) sağlamasını zorunlu kılan bölümlerdir. Bu barajlar, programın kontenjanı ve genel akademik rekabet düzeyi göz önüne alınarak belirlenir. Genellikle Tıp, Dış Hekimliği, Eczacılık, Hukuk, Mimarlık ve Mühendislik programlarının önemli bir kısmı

ile Öğretmenlik programları bu kategoriye girer. Bu programlar, yüksek akademik başarı ve genellikle yüksek puan veya başarı sıralaması gerektirir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Barajlı bölümlere yerleşme oranları, öğrencilerin akademik olarak en üst düzeydeki ve en çok talep gören alanlara erişim potansiyelini gösteren kritik bir bağımlı değişkendir. Bu tezde, SEGE kademesine göre öğrencilerin bu tür programlara yerleşme eğilimlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenerek, eğitimde fırsat eşitliğinin bu "elit" olarak kabul edilen alanlardaki yansımaları ortaya konulmuştur.

12. Yeni Mezun Öğrenci

Tanım: Yükseköğretime Kurumları Sınavı'na (YKS) girdiği yıl (veya ilgili yerleştirme dönemi) içinde ortaöğretimden (liseden) mezun olmuş ve aynı yıl YKS'ye başvurarak bir yükseköğretim programına yerleşmiş öğrencidir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu araştırmanın ana analiz kapsamını oluşturan öğrenci grubudur. Ortaöğretimden yükseköğretime doğrudan geçişteki eğilimleri ve SEGE düzeyinin bu geçiş üzerindeki doğrudan etkisini incelemek amacıyla bu gruba odaklanılmıştır. "Eski mezun" öğrencilerin heterojen yapıları ve farklı hazırlık süreçleri nedeniyle, analizlerin netliğini sağlamak amacıyla ana bulgular bu grup üzerinden sunulmuştur.

13. Eski Mezun (Beklemeli) Öğrenci

Tanım: YKS'ye başvurduğu yıl (veya ilgili yerleştirme dönemi) öncesinde ortaöğretimden (liseden) mezun olmuş ancak önceki yıllarda yükseköğretime

yerleşememiş veya yerleştiği programdan memnun kalmayıp tekrar sınava girmiş öğrencidir. Bu öğrenciler genellikle bir veya daha fazla yıl üniversite sınavına hazırlanmak için beklemektedirler.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu grup, ana analizlerin dışında tutulmuş olmakla birlikte, yükseköğretime yerleşenlerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu tezde, eski mezun öğrencilerin SEGE kademelerine göre dağılımları ve oranları betimsel olarak incelenerek, sosyoekonomik gelişmişliğin yükseköğretime erişimde yaşanan gecikmeler veya tekrar deneme gerekliliği üzerindeki etkilerine dair ek bir perspektif sunulmuştur.

14. Lisans

Tanım: Genellikle 4 yıllık (bazı programlarda 5 veya 6 yıl olabilir, örn. Tıp, Diş Hekimliği) yükseköğretim programlarıdır. Fakülteler veya yüksekokullar tarafından yürütülür ve belirli bir alanda derinlemesine akademik bilgi ve uzmanlık kazandırmayı hedefler. Mezunlarına lisans diploması verilir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Yükseköğretimin temel kademelerinden biridir ve genellikle ön lisansa göre daha yüksek akademik başarı gerektirir. Bu araştırmada, lisans programlarına yerleşme oranları ve tercih edilen lisans alanları, SEGE kademeleri ve lise türleri açısından temel bağımlı değişkenlerdendir.

15. Ön Lisans

Tanım: Genellikle 2 yıllık yükseköğretim programlarıdır. Meslek Yüksekokulları (MYO) tarafından yürütülür ve belirli bir meslek alanına yönelik ara eleman veya tekniker

yetiştirmeyi hedefler. Mezunlarına ön lisans diploması verilir. Dikey Geçiş Sınavı (DGS) ile lisans programlarına geçiş imkânı olabilir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Yükseköğretime erişimin bir diğeri yoludur. Lisans ve ön lisans tercihleri arasındaki farklılaşma, SEGE düzeyinin etkisini anlamada önemli bir boyuttur.

16. Açıköğretim

Tanım: Öğrencilerin derslere devam zorunluluğı olmadan, uzaktan eğitim yöntemleriyle (basılı materyaller, TV yayınları, internet vb.) eğitim aldıkları yükseköğretim modelidir. Anadolu Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi bünyesinde açıköğretim fakülteleri bulunmaktadır. Hem ön lisans hem de lisans programları sunar. Yerleştirme genellikle YKS puanıyla yapılır ancak örgün eğitime göre taban puanları çok daha düşüktür veya bazı programlarda barajı geçmek yeterlidir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Özellikle örgün eğitime yerleşme şansı bulamayan veya çalışmak zorunda olan öğrenciler için önemli bir alternatif olabilir. Bu araştırmanın ana odağı örgün eğitim olmakla birlikte, açıköğretim lisesi mezunları ana analiz kapsamı dışında bırakılmıştır, ancak açıköğretim üniversite programlarına yerleşen yeni mezun öğrencilerin dağılımı (eğitim türü tercihi olarak) SEGE kademelerine göre incelenmiştir.

17. Devlet Üniversitesi

Tanım: Doğrudan devlet tarafından kurulan ve finanse edilen üniversitelerdir. Türkiye'deki üniversitelerin ve öğrenci sayısının büyük çoğunluğunu oluştururlar. Eğitim

genellikle (ikinci öğretim veya bazı özel durumlar hariç) ücretsizdir veya düşük harç ücretleri söz konusu olabilir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Üniversite türü tercihlerinde temel kategorilerden biridir. Devlet üniversitelerine yerleşme oranının SEGE kademelerine göre nasıl değiştiği incelenecektir.

18. Vakıf Üniversitesi

Tanım: Özel hukuk tüzel kişileri olan vakıflar tarafından kurulan, ancak YÖK'e bağlı ve devlet denetiminde olan üniversitelerdir. Eğitim genellikle ücretlidir, ancak başarılı öğrenciler için çeşitli oranlarda burs imkanları sunarlar. Genellikle büyük şehirlerde yoğunlaşmışlardır.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Üniversite türü tercihlerinde diğer temel kategoridir. Vakıf üniversitelerine yerleşme oranının SEGE kademeleri ile ilişkisi, sosyoekonomik düzeyin özel yükseköğretime erişim üzerindeki etkisini gösterir. Vakıf üniversitelerine yerleşenlerin bursluluk durumlarının analizi, bu etkinin detaylarını ortaya koymuştur.

19. Araştırma Üniversitesi

Tanım: YÖK tarafından belirli performans kriterlerine (araştırma kapasitesi, yayın sayısı, proje hacmi, uluslararasılaşma düzeyi vb.) göre belirlenen ve araştırma odaklı misyon üstlenen üniversitelerdir. Bu statü hem devlet hem de vakıf üniversitelerine verilebilir. Genellikle daha fazla araştırma fonu ve kaynağa erişimleri olur ve akademik olarak daha prestijli kabul edilirler.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Akademik olarak en üst düzeydeki üniversite grubunu temsil eder. Bu üniversitelere yerleşme oranının SEGE kademelerine göre incelenmesi, en nitelikli akademik kurumlara erişimdeki eşitsizlikleri ortaya koyar.

20. Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversite

Tanım: YÖK'ün "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi" kapsamında belirlenen, genellikle Anadolu'da yer alan ve bulundukları bölgenin özel ihtiyaçlarına ve potansiyellerine (tarım, sağlık, enerji, turizm vb.) yönelik alanlarda uzmanlaşarak bölgesel kalkınmaya doğrudan katkı sağlaması hedeflenen üniversitelerdir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu üniversitelerin, özellikle orta ve alt SEGE kademelerindeki ilçelerden gelen öğrenciler için ne ölçüde bir çekim merkezi veya alternatif oluşturduğunu anlamak açısından önemlidir. Bu üniversitelere yönelimin SEGE kademelerine göre analizi, bölgesel kalkınma ve eğitim ilişkisine dair ipuçları verebilir.

21. Potansiyel Öğrenci Havuzu / Cohort Büyüklüğü

Tanım: Bir ilçede veya bölgede, belirli bir yıl içinde üniversiteye giriş yaşı aralığında (genellikle 15-19 yaş grubu olarak kabul edilir) bulunan genç nüfusun genel sayısıdır. Yükseköğretime yerleşme oranlarını hesaplarken, sadece yerleşen öğrenci sayısını değil, aynı zamanda bu sayıya oranlanacak potansiyel nüfusu da dikkate almak, erişimdeki gerçek başarıyı veya eşitsizliği daha iyi yansıtır.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu araştırmada, TÜİK'ten elde edilen ilçe bazındaki 15-19 yaş nüfus verileri kullanılarak, her bir SEGE kademesindeki ortalama yıllık potansiyel öğrenci cohort büyüklüğü hesaplanmıştır. Bu değer, üniversiteye yerleşen yeni mezun sayısının oranlandığı temel payda olarak kullanılarak, farklı SEGE kademelerindeki ilçelerin yükseköğretime gençlerini ne ölçüde gönderebildiği karşılaştırılmıştır. Bu, özellikle en az gelişmiş bölgelerdeki yükseköğretime erişim oranlarını daha gerçekçi bir şekilde ortaya koymayı sağlamıştır.

Diğer İlgili Kavramlar

1. Fırsat Eşitliği (Eğitimde)

Tanım: Bireylerin cinsiyet, etnik köken, din, dil, sosyoekonomik durum, coğrafi konum gibi doğuştan getirdikleri veya kontrolleri dışındaki faktörlerden bağımsız olarak, yetenek ve çabaları doğrultusunda nitelikli eğitime erişme ve eğitim sürecinden eşit şekilde yararlanma hakkına sahip olmalarıdır. Bu, sadece okula erişimi değil, aynı zamanda okul içindeki süreçlerin (öğretim kalitesi, kaynaklar vb.) ve eğitim çıktılarının (başarı, mezuniyet, istihdam vb.) da adil olmasını gerektirir.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Araştırmanın temel teorik çerçevesini oluşturur. Tez, ilçe SEGE düzeyinin üniversite tercihlerini etkileyerek eğitimde fırsat eşitliğini ne ölçüde engellediğini sorgulamaktadır. Farklı SEGE kademeleri arasındaki yerleşme oranı ve tercih profili farklılıkları, fırsat eşitliğindeki mevcut durumu yansıtan göstergeler olarak yorumlanacaktır.

2. Sosyal Hareketlilik

Tanım: Bireylerin veya grupların bir sosyal tabakadan (genellikle sosyoekonomik statüye göre tanımlanır) diğerine geçiş yapabilme derecesidir. Yukarı doğru sosyal hareketlilik, bireyin kendi çabasıyla veya dışsal faktörlerle, ailesinin sosyoekonomik konumundan daha iyi bir konuma ulaşmasıdır. Eğitim, modern toplumlarda yukarı doğru sosyal hareketliliğin en önemli aracı olarak görülür.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Araştırma, eğitimin (özellikle yükseköğretimin) bu sosyal hareketlilik işlevini ne ölçüde yerine getirebildiğini, sosyoekonomik arka planın (ilçe SEGE düzeyi ile temsil edilen) etkisini inceleyerek sorgulamaktadır. Eğer düşük SEGE kademelerinden gelen öğrencilerin nitelikli yükseköğretime erişimi kısıtlıysa, bu durum eğitimin sosyal hareketliliği sağlama potansiyelini zayıflatıyor demektir.

3. Bölgesel Eşitsizlik

Tanım: Bir ülke içindeki farklı coğrafi bölgeler, iller veya ilçeler arasında sosyoekonomik gelişmişlik göstergeleri (gelir, eğitim, sağlık, altyapı vb.) açısından gözlenen belirgin farklılıklardır.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Araştırmanın temel problem alanıdır. Tez, Türkiye'deki bölgesel eşitsizliklerin bir yansıması olarak ilçe düzeyindeki sosyoekonomik farklılıkların, yükseköğretim tercihleri üzerindeki sonuçlarını incelemektedir.

4. Proxy Değişken (Vekil Değişken)

Tanım: Doğrudan ölçülemeyen veya verisine ulaşamayan bir değişkenin yerine, onunla yüksek korelasyona sahip olduğu düşünülen ve ölçülebilen başka bir değişkenin kullanılmasıdır.

Bu Tezdeki Kullanımı ve Önemi: Bu araştırmada, bireysel öğrenci/aile sosyoekonomik durumu doğrudan ölçülemediği için, lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi, bu bireysel durumun ve öğrencinin maruz kaldığı çevresel koşulların bir proxy değişkeni olarak kullanılmaktadır. Bu kullanımın getirdiği sınırlılıklar (ekolojik yanılğı riski) dikkate alınmalıdır.

2.2. Sosyoekonomik Gelişmişlik Kavramı

Bu alt bölüm, araştırmanın merkezinde yer alan ve bağımsız değişkenin temelini oluşturan "sosyoekonomik gelişmişlik" kavramını çok boyutlu bir perspektifle ele almaktadır. Kavramın teorik kökenleri, farklı boyutları, ölçüm yöntemleri ve Türkiye özelindeki görünümü detaylı bir şekilde incelenerek, araştırmanın bağlamı netleştirilecektir.

2.2.1. Gelişmişlik ve Kalkınma Kavramları

Bir ülkenin veya bölgenin refah düzeyini, ilerlemesini ve genel durumunu ifade etmek için kullanılan "gelişme" (development) ve "kalkınma" (progress/advancement) kavramları, sosyal bilimler alanında uzun süredir devam eden tartışmaların merkezinde yer almıştır. Bu iki kavram sıklıkla eş anlamlı gibi kullanılsa da özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren geçirdikleri anlam evrimi sonucunda farklı vurgulara ve

kapsamlara sahip olmuşlardır. Bu ayrımı ve evrimi anlamak, "sosyoekonomik gelişmişlik" kavramını doğru bir şekilde konumlandırmak için elzemdir.

Tarihsel olarak bakıldığında, özellikle II. Dünya Savaşı sonrası dönemde, yeni bağımsızlığını kazanan veya ekonomik zorluklarla mücadele eden ülkelerin durumunu tanımlamak ve iyileştirmek amacıyla "gelişme" kavramı ön plana çıkmıştır. Bu erken dönemde gelişme, büyük ölçüde ekonomik büyüme ile özdeşleştirilmiştir. Gelişmişliğin temel göstergesi olarak Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) veya Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) gibi makroekonomik büyüklükler ve özellikle de kişi başına düşen gelir seviyesi kabul edilmiştir. Bu perspektife göre, bir ülkenin gelişmişliği, sanayileşme düzeyindeki artış, teknolojik kapasitesindeki ilerleme ve üretim faktörlerinin verimliliğindeki yükselişle ölçülmekteydi. W.W. Rostow'un "İktisadi Büyümenin Aşamaları" teorisi bu yaklaşımın klasik örneklerinden biridir. Rostow, tüm toplumların "geleneksel toplum" aşamasından başlayarak, "kalkışa hazırlık", "kalkış", "olgunluğa erişme" ve nihayetinde "kitle tüketim çağı" aşamalarına doğru ilerleyen doğrusal bir gelişim çizgisi izlediğini savunmuştur. Bu modelde temel itici güç, yatırım oranlarındaki artış ve öncü sektörlerin (leading sectors) ortaya çıkmasıdır. Bu ve benzeri büyüme odaklı teoriler, gelişmekte olan ülkeler için sermaye birikiminin, sanayileşmenin ve modern ekonomik kurumların tesis edilmesinin önceliğini vurgulamıştır. Bu yaklaşımın altında yatan temel varsayım, ekonomik büyümenin yaratacağı zenginliğin, "sızıntı etkisi" (trickle-down effect) mekanizmasıyla zamanla toplumun alt katmanlarına da ulaşacağı ve yoksulluk, işsizlik gibi sosyal sorunları da beraberinde çözeceğiydi. Bu dönemde kalkınma politikaları da büyük ölçüde altyapı yatırımları, sanayileşme hamleleri ve dış ticaretin teşvik edilmesi gibi ekonomik büyümeyi hızlandırmaya yönelik araçlara odaklanmıştır (Rostow, 1960).

Ancak, 1970'li yıllara gelindiğinde, sadece ekonomik büyümeye odaklanan bu "gelişme" anlayışının ciddi eleştirilere maruz kaldığı görülmektedir. Birçok ülkede gözlemlenen yüksek büyüme oranlarına rağmen, yoksullukta beklenen azalmanın gerçekleşmemesi, gelir dağılımı adaletsizliğinin daha da artması, işsizlik oranlarının yüksek seyretmesi ve büyümenin çevresel maliyetlerinin (kirlilik, doğal kaynakların

tükenmesi vb.) giderek daha fazla hissedilmesi, büyüme odaklı modelin sorgulanmasına yol açmıştır. GSYH gibi tek boyutlu göstergelerin, bir toplumun gerçek refah düzeyini, insanların yaşam kalitesini, temel hak ve özgürlüklerini, eğitim ve sağlık durumlarını yansıtmakta yetersiz kaldığı anlaşılmıştır. Örneğin, yüksek GSYH'ye sahip bir ülkede gelir dağılımı çok bozuk olabilir ve nüfusun önemli bir kısmı hala yoksulluk içinde yaşıyor olabilir. Benzer şekilde, ekonomik büyüme uğruna feda edilen çevresel değerler veya insan hakları, uzun vadede sürdürülebilir bir refahı engelleyebilir.

Bu eleştiriler ve yetersizlikler karşısında, "kalkınma" kavramı, gelişmeye göre daha geniş, daha insancıl ve daha bütüncül bir anlam kazanarak ön plana çıkmıştır. Kalkınma, ekonomik büyümenin önemini yadsınamamakla birlikte, onu tek başına bir amaç olarak değil, daha geniş insani hedeflere ulaşmada bir araç olarak görmüştür. Bu yaklaşım, kalkınmanın odağını sadece üretim artışından, üretilenin nasıl dağıtıldığına ve insanların temel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığına kaydırmıştır (Seers, 1970).

Kalkınma düşüncesindeki en önemli dönüm noktalarından biri, şüphesiz Amartya Sen'in (1999) "yapabilirlikler yaklaşımı" (capability approach) olmuştur. Sen, kalkınmayı insanların özgürlüklerinin genişlemesi süreci olarak tanımlamıştır. Ona göre kalkınmanın nihai hedefi, insanların değerli buldukları bir yaşamı seçme ve sürdürme özgürlüğüne sahip olmalarıdır. Bu özgürlük, sadece negatif özgürlükleri (baskıdan, zorlamadan uzak olma) değil, aynı zamanda pozitif özgürlükleri, yani bireylerin potansiyellerini gerçekleştirmelerini sağlayan "yapabilirlikler"i de içerir. Temel yapabilirlikler arasında iyi beslenme, hastalıklardan korunma, erken ölümden kaçınma gibi temel sağlık ve yaşam koşullarının yanı sıra; eğitim görme, bilgiye erişme, sosyal ve politik hayata katılma gibi daha karmaşık işlevler de yer alır. Kalkınma, insanların bu temel yapabilirliklerini kısıtlayan engellerin (yoksulluk, cehalet, ayrımcılık, otoriter rejimler vb.) ortadan kaldırılması sürecidir. Bu perspektifte, gelir sadece bir araçtır; asıl önemli olan gelirin insanların yapabilirliklerini ne ölçüde genişletebildiğidir. Örneğin, aynı gelir düzeyine sahip iki kişiden biri engelli veya kronik hasta ise, diğeriyle aynı yapabilirliklere sahip olmayabilir. Dolayısıyla kalkınma, sadece ortalama gelir artışına değil, aynı zamanda bu

gelirin nasıl kullanıldığına, temel hizmetlere (eğitim, sağlık) erişime, hak ve özgürlüklere ve fırsat eşitliğine odaklanmalıdır (Sen, 1999).

Sen'in bu yaklaşımı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından geliştirilen İnsani Gelişme Endeksi (HDI) gibi alternatif gelişmişlik ölçütlerinin de temelini oluşturmuştur. HDI, sadece geliri değil, aynı zamanda ortalama yaşam süresi (sağlık boyutu) ve okullaşma oranları (eğitim boyutu) gibi temel insani göstergeleri de içeren kompozit bir endekstir. Bu ve benzeri yaklaşımlar, kalkınma kavramının odağını "insan"a çevirmiş ve ekonomik büyümenin insani gelişme için bir araç olduğunu vurgulamıştır.

Bu evrimsel süreç sonucunda, günümüzde sosyoekonomik gelişmişlik kavramı hem geleneksel ekonomik büyüme göstergelerini hem de kalkınma düşüncesinin vurguladığı sosyal ve insani boyutları bir arada içeren bir çerçeveyi ifade etmektedir. Bir bölgenin veya ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi denildiğinde, sadece o bölgenin ekonomik dinamizmi (üretim, istihdam, gelir) değil, aynı zamanda orada yaşayan insanların eğitim seviyesi, sağlık durumu, sosyal güvenlik olanakları, barınma koşulları, kültürel yaşama katılımı, çevre kalitesi, temel altyapı hizmetlerine erişimi gibi çok çeşitli sosyal ve yaşamsal faktörler de anlaşılmalıdır. Bu tez çalışması da sosyoekonomik gelişmişliği bu bütüncül ve çok boyutlu anlamıyla ele almaktadır. İlçeler arasındaki farklılıkların sadece ekonomik değil, sosyal boyutlardaki (özellikle eğitim altyapısı ve olanakları açısından) yansımalarının, gençlerin yükseköğretim tercihleri gibi kritik bir alanda nasıl sonuçlar doğurduğu, araştırmanın temel odak noktasını oluşturmaktadır. Bu nedenle, gelişmişlik kavramının bu geniş tanımı, araştırmanın teorik zeminini ve analiz çerçevesini belirlemektedir.

2.2.2. Sosyoekonomik Gelişmişliğin Boyutları

Sosyoekonomik gelişmişliğin tek bir göstergeyle ifade edilemeyecek kadar karmaşık ve çok katmanlı bir olgu olması, onu analiz ederken farklı boyutlarını ayrı ayrı ve bir arada değerlendirmeyi zorunlu kılar. Bir bölgenin veya ilçenin gelişmişlik profilini tam olarak anlayabilmek için ekonomik, sosyal, demografik ve hatta kurumsal/yönetimsel boyutları kapsayan geniş bir gösterge setine bakmak gerekir. Bu boyutlar birbirini etkileyen ve karşılıklı olarak besleyen bir yapıya sahiptir. Bu tez çalışmasında temel alınan SEGE-2022 İlçe araştırması da bu çok boyutluluğu yansıtan 8 ana başlık altında 56 değişken kullanmıştır. Bu alt bölümde, sosyoekonomik gelişmişliği oluşturan temel boyutlar ve bu boyutların araştırma konusuyla (üniversite tercihleri) potansiyel ilişkileri daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

A. Ekonomik Boyut: Gelişmişliğin en geleneksel ve temel boyutudur. Bölgenin üretim kapasitesini, gelir düzeyini, ekonomik yapısını ve dinamizmini yansıtır.

a. Gelir ve Refah Göstergeleri: Kişi başına düşen GSYH veya Gayri Safi Katma Değer (GSKD), hane halkı kullanılabilir geliri gibi göstergeler, bölgedeki ortalama refah seviyesini gösterir. Yüksek gelir, ailelerin çocuklarının eğitime (özel okul, dersane, üniversite harcı, başka şehirde yaşam vb.) daha fazla kaynak ayırabilmesi anlamına gelebilir. Yoksulluk oranları ise tam tersi bir etki yaratır.

b. Ekonomik Yapı ve Sektörel Dağılım: Ekonominin tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri arasındaki dağılımı önemli bir gelişmişlik göstergesidir. Genellikle gelişmiş bölgelerde sanayi ve özellikle de katma değeri yüksek hizmetler sektörünün (finans, bilişim, turizm, eğitim, sağlık) payı daha yüksektir. Tarımın baskın olduğu bölgeler ise genellikle daha az gelişmiştir. İlçenin ekonomik yapısı hem istihdam olanaklarını hem de lise türlerinin (örn. MTAL'lerin ilgili alanları) dağılımını etkileyebilir. Bilgi

yoğun sektörlerin varlığı, yükseköğretim mezunlarına yönelik talebi ve belki de üniversite tercihlerinde bu alanlara yönelimi artırabilir.

- c. **İstihdam ve İşgücü Piyasası:** İşsizlik oranları (özellikle genç işsizliği), işgücüne katılım oranları (özellikle kadınların), kayıtlı istihdamın yaygınlığı gibi göstergeler, bölgenin ekonomik canlılığını ve sosyal güvence düzeyini yansıtır. Yüksek işsizlik veya güvencesiz istihdam, ailelerin gelecek planlarını ve eğitime yatırım yapma kapasitelerini olumsuz etkileyebilir. Belirli sektörlerdeki istihdam olanakları, öğrencilerin bölüm tercihlerini (örn. "iş garantili" görülen bölümlere yönelim) etkileyebilir.
- d. **Rekabetçilik ve Yenilikçilik:** Bölgedeki işletme sayısı, kurulan/kapanan şirket oranları, ihracat düzeyi, Ar-Ge harcamaları, patent/marka başvuruları, Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin (TGB) varlığı gibi göstergeler, bölgenin rekabet gücünü ve yenilik kapasitesini gösterir. Bu faktörler, bölgenin uzun vadeli ekonomik potansiyelini ve nitelikli işgücü talebini yansıtır. Yenilikçi bir ekosistemin varlığı, üniversite tercihlerinde mühendislik, temel bilimler gibi alanlara ilgiyi artırabilir. SEGE-2022'de Rekabetçilik ve Yenilikçilik ayrı boyutlar olarak ele alınmıştır.
- e. **Finansal Gelişmişlik:** Banka şube sayısı, kişi başına düşen mevduat ve kredi hacmi, POS cihazı kullanımı gibi göstergeler, finansal hizmetlere erişimi ve ekonomik aktivitenin kayıtlılığını gösterir. Finansal derinlik, yatırımların ve ticari faaliyetlerin gelişimi için önemlidir ve dolaylı olarak eğitim harcamalarını da etkileyebilir. SEGE-2022'de Finans ayrı bir boyut olarak yer alır.
- f. **Altyapı:** Ulaşım (karayolu, demiryolu, havayolu ağları), iletişim (genişbant internet erişimi, fiber optik altyapı) ve enerji altyapısının yeterliliği ve kalitesi hem ekonomik faaliyetler hem de sosyal yaşam için temel bir gerekliliktir. Özellikle iyi bir iletişim altyapısı, öğrencilerin

bilgiye erişimi, uzaktan eğitim olanakları ve üniversiteler hakkında araştırma yapmaları açısından kritiktir. SEGE-2022'de altyapı göstergeleri farklı boyutlar altında (örn. Yaşam Kalitesi altında internet aboneliği) yer almaktadır.

B. Sosyal Boyut: Gelişmişliğin insani yönünü ve yaşam kalitesini yansıtan boyutlardır.

a. Demografi: (SEGE-2022'de ayrı bir boyut) Nüfusun büyüklüğü, yoğunluğu, yaş yapısı (genç/yaşlı nüfus oranları), doğurganlık hızları, göç hareketleri (net göç hızı) ve şehirleşme oranı gibi faktörler, bölgenin sosyal dinamikleri, işgücü potansiyeli, hizmetlere olan talebi ve çekim gücü hakkında bilgi verir. Örneğin, yüksek net göç hızı genellikle o ilçenin ekonomik veya sosyal olarak cazip olduğunu gösterirken, yüksek doğurganlık hızı ve genç bağımlılık oranı, eğitim ve sağlık hizmetleri üzerindeki yükü artırabilir ve ailelerin kaynaklarını bölebilir. Düşük ilk evlenme yaşı ve yüksek boşanma hızı gibi göstergeler de sosyal yapı ve refah hakkında dolaylı bilgiler sunabilir.

b. Eğitim: (SEGE-2022'de ayrı bir boyut) Bu boyut, bu tez çalışması için kritik öneme sahiptir. Okuryazarlık oranları, her kademedeki (okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim) okullaşma oranları, ortalama eğitim süresi, cinsiyetler arası eğitim eşitliği, okul terk oranları, öğretmen başına düşen öğrenci sayısı, derslik başına düşen öğrenci sayısı, merkezi sınavlardaki (LGS, YKS gibi) ortalama başarı puanları, özel okul oranları, üniversite mezunu nüfus oranı gibi göstergeleri içerir. İlçenin eğitim altyapısının ve genel eğitim seviyesinin yüksek olması, hem o ilçeden daha başarılı öğrencilerin çıkmasını hem de üniversiteye yönelik beklentinin ve bilincin daha yüksek olmasını sağlar. Bu boyut hem SEGE endeksinin bir girdisi hem de bu tezin incelediği tercihlerin doğrudan bir öncülüdür.

- c. **Sağlık:** (SEGE-2022'de ayrı bir boyut) Ortalama yaşam beklentisi, bebek ve anne ölüm hızları, kişi başına düşen hekim, diş hekimi, hemşire, eczane ve hastane yatak sayısı, temel sağlık hizmetlerine (aşılanma, birinci basamak sağlık hizmetleri vb.) erişim gibi göstergeleri kapsar. Sağlık düzeyinin yüksek olması, genel refahın ve yaşam kalitesinin önemli bir göstergesidir. Sağlıklı bireylerin eğitim süreçlerine katılımı ve başarısı da daha yüksek olur. Sağlık hizmetlerinin yetersizliği ise özellikle dezavantajlı bölgelerde önemli bir sorundur.
- d. **İstihdam ve Sosyal Güvenlik:** (SEGE-2022'de ayrı bir boyut) Ekonomik boyutla yakından ilişkili olmakla birlikte, sosyal yönü de önemlidir. Özellikle kadınların işgücüne katılım oranı, sosyal cinsiyet eşitliği ve ekonomik bağımsızlık açısından kritik bir göstergedir. Kayıtlı istihdamın yaygınlığı ve sosyal güvenlik (emeklilik, sağlık sigortası) kapsamındaki nüfus oranı, bireylerin ve ailelerin ekonomik risklere karşı korunma düzeyini gösterir. Primi devlet tarafından ödenen nüfus oranı veya sosyal yardım alanların oranı ise bölgedeki yoksulluk ve kırılganlık hakkında bilgi verir. Bu faktörler, ailelerin eğitime yatırım yapma kapasitesini ve öğrencilerin gelecek güvencesi algılarını etkileyebilir.
- e. **Yaşam Kalitesi:** (SEGE-2022'de ayrı bir boyut) Daha öznel ve çeşitli göstergeleri içeren bir boyuttur. Konut koşulları (nitelik, sahiplik), temel belediye hizmetlerine (temiz su, kanalizasyon, atık toplama) erişim, çevre kalitesi (hava kirliliği, yeşil alanlar), güvenlik (suç oranları), kültürel ve sanatsal faaliyetler (sinema, tiyatro, müze sayısı, kişi başına düşen sinema koltuğu vb.), sosyal yaşam olanakları (AVM alanı, rekreasyon alanları), dijital erişim (hane başına internet aboneliği) gibi göstergeleri kapsar. Yüksek yaşam kalitesi, bölgenin çekiciliğini artırır, insanların mutluluğunu ve refahını etkiler. İyi yaşam koşulları ve kültürel olanaklar, öğrencilerin vizyonunu genişletebilir ve motivasyonunu artırabilir. Özellikle dijital erişim, günümüzde eğitim ve bilgiye ulaşım açısından kritik hale gelmiştir.

C. Kurumsal ve Yönetmel Boyut: (SEGE-2022'de doğrudan ayrı bir boyut olmamakla birlikte, bazı göstergelerle dolaylı olarak ölçölür) Yönetişim kalitesi, yerel yönetimlerin (belediyeler) hizmet sunma kapasitesi ve mali gücü (örn. kişi başına belediye gideri), sivil toplum kuruluşlarının etkinliğı, hukukun üstünlüğü ve bürokratik işleyiş gibi faktörler de bir bölgenin gelişmişlik düzeyini etkiler. İyi işleyen kurumlar ve etkin yerel yönetimler, kaynakların daha verimli kullanılmasını, hizmetlerin daha kaliteli sunulmasını (eğitim ve sağlık dahil) ve genel yaşam kalitesinin artmasını sağlar.

Boyutların Birbiriyle İlişkisi ve Tez Bağlamındaki Önemi

Bu boyutların hiçbirini diğerinden bağımsız değildir. Örneğini;

- İyi bir eğitim sistemi, daha nitelikli bir işgücü yaratarak ekonomik kalkınmayı destekler.
- Ekonomik gelişmişlik, eğitim ve sağlık hizmetlerine daha fazla kamu ve özel kaynak ayrılmasını sağlar.
- Sağlıklı ve iyi eğitilmiş bir nüfus, daha verimli ve yenilikçi olabilir.
- İyi bir altyapı ve yüksek yaşam kalitesi, nitelikli işgücünü ve yatırımları bölgeye çekebilir.
- Demografik yapı (örn. genç nüfus), hem işgücü arzını hem de eğitim talebini etkiler.

Bu tez çalışması açısından, sosyoekonomik gelişmişliğin tüm bu boyutları, öğrencilerin üniversite tercihlerini doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. Ekonomik durum (aile geliri, yerel iş olanakları), eğitim boyutu (lise kalitesi, hazırlık olanakları), demografik yapı (rekabet, göç), yaşam kalitesi (beklentiler, bilgiye erişim) ve sağlık durumu (öğrenme kapasitesi) gibi faktörlerin tamamı, bir ilçenin SEGE kademesi altında özetlenen genel gelişmişlik profilini oluşturur. Araştırma, bu bütünleşik etkinin, yani

ilçenin genel sosyoekonomik "atmosferinin", gençlerin yükseköğretimdeki yollarını nasıl şekillendirdiğini anlamaya çalışacaktır. Bu nedenle, SEGE endeksinin temsil ettiği bu çok boyutlu yapıyı kavramak, araştırmanın temelini anlamak için kritik öneme sahiptir.

2.2.3. Sosyoekonomik Gelişmişlik Ölçüm Yöntemleri

Sosyoekonomik gelişmişliğin çok boyutlu ve karmaşık doğası, onu ölçmeyi de zorlu bir görev haline getirmektedir. Gelişmişliği tek bir göstergeye indirgemek çoğu zaman yetersiz kalırken, çok sayıda göstergiyi bir arada kullanmak da karşılaştırma ve analiz yapmayı güçleştirebilir. Bu nedenle, araştırmacılar ve politika yapıcılar, gelişmişlik düzeyini niceliksel olarak ifade etmek, bölgeler veya ülkeler arasında karşılaştırmalar yapmak ve zaman içindeki değişimleri izlemek amacıyla çeşitli ölçüm yöntemleri ve kompozit endeksler geliştirmişlerdir. Bu yöntemler, gelişmişliğin farklı boyutlarını farklı ağırlıklarla dikkate alarak, karmaşık yapıyı daha anlaşılır ve kullanılabilir bir forma dönüştürmeyi hedefler. Bu alt bölümde, sosyoekonomik gelişmişliği ölçmede yaygın olarak kullanılan bazı temel yaklaşımlar ve endeksler, özellikle de bu tez çalışmasında kullanılan SEGE metodolojisinin teorik arka planını oluşturan yöntemler ele alınacaktır.

- **Tek Boyutlu Göstergeler:** Gelişmişliği ölçmeye yönelik en eski ve en basit yaklaşım, genellikle ekonomik boyuta odaklanan tek göstergeler kullanmaktır.
 - **Kişi Başına GSYH/GSMH:** Uzun yıllar boyunca gelişmişliğin en temel ve yaygın göstergesi olarak kullanılmıştır. Hesaplanması görece kolaydır ve ülkeler veya bölgeler arasındaki ortalama gelir farklılıkları hakkında genel bir fikir verir. Ancak önemli sınırlılıkları vardır: Gelir dağılımı adaletsizliğini gizler (ortalama değer, toplumdaki eşitsizlikleri yansıtmaz), kayıt dışı ekonomiyi tam olarak kapsamayabilir, sosyal ve insani boyutları (eğitim, sağlık, yaşam kalitesi, özgürlükler) tamamen göz ardı eder, çevresel maliyetleri hesaba katmaz ve yaşam maliyeti farklılıklarını (satın alma gücü

paritesi dikkate alınmadığında) yansıtmayabilir. Bu nedenlerle günümüzde tek başına yeterli bir gelişmişlik ölçütü olarak kabul edilmemektedir.

- **Diğer Tekil Göstergeler:** Sanayileşme oranı (imalat sanayinin GSYH içindeki payı), kentleşme oranı, okullaşma oranları, ortalama yaşam beklentisi gibi göstergeler de zaman zaman gelişmişlik düzeyini yansıtmak için tek başlarına kullanılmışlardır. Ancak her biri, gelişmişliğin sadece belirli bir boyutunu temsil ettiği için, genel durumu yansıtmakta yetersiz kalır.
- **Kompozit Endeksler (Bileşik Göstergeler):** Gelişmişliğin çok boyutlu doğasını daha iyi yansıtabilmek amacıyla, farklı boyutlara ait birden fazla göstergeyi belirli yöntemlerle bir araya getirerek tek bir endeks değeri üreten yaklaşımlardır. Bu endeksler, farklı boyutları dengeli bir şekilde temsil etmeyi ve daha bütüncül bir karşılaştırma imkânı sunmayı hedefler.
- **İnsani Gelişme Endeksi (Human Development Index - HDI):** Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından 1990 yılından itibaren geliştirilen ve yayımlanan HDI, belki de en bilinen ve yaygın kullanılan kompozit gelişmişlik endeksidir. Amartya Sen'in yapabilirlikler yaklaşımından esinlenerek, gelişmişliği sadece ekonomik gelirle değil, insanların temel yeteneklerini ve özgürlüklerini genişletme süreci olarak ele alır. HDI, üç temel boyutu ölçer:
 1. **Uzun ve Sağlıklı Yaşam:** Doğuşta beklenen yaşam süresi ile ölçülür.
 2. **Bilgiye Erişim (Eğitim):** Ortalama okullaşma süresi (25 yaş ve üzeri yetişkinler için) ve beklenen okullaşma süresi (okula başlama çağındaki çocuklar için) göstergelerinin birleştirilmesiyle ölçülür.
 3. **İnsana Yakışır Yaşam Standardı:** Kişi başına düşen Gayri Safı Milli Hasıla'nın kullanılmasıyla ölçülür.

Bu üç boyutun normalize edilmiş değerleri geometrik ortalama ile birleştirilerek 0 ile 1 arasında değişen bir HDI skoru elde edilir. HDI, gelişmişliği insani boyutlarla birlikte ele alması açısından önemli bir adım olmuş, ancak gelir eşitsizliği, çevresel sürdürülebilirlik, politik özgürlükler gibi bazı önemli boyutları dışarıda bırakması nedeniyle eleştirilmiştir. UNDP daha sonra bu eksiklikleri gidermek için Eşitsizliğe Uyarlanmış HDI (IHDI), Cinsiyete Dayalı Gelişme Endeksi (GDI), Cinsiyet Eşitsizliği Endeksi (GII) ve Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (MPI) gibi tamamlayıcı endeksler de geliştirmiştir.

- **Çok Boyutlu Yoksulluk Endeksi (Multidimensional Poverty Index- MPI):** Yine UNDP ve Oxford Yoksulluk ve İnsani Gelişme İnisiyatifi (OPHI) tarafından geliştirilen MPI, yoksulluğu sadece gelir eksikliği olarak değil, aynı zamanda sağlık, eğitim ve yaşam standardı boyutlarındaki temel mahrumiyetlerin bir birleşimi olarak ölçer. Hane halkı düzeyinde, beslenme, çocuk ölümlülüğü, okula devam etme, eğitim yılı, yakıt, sanitasyon, içme suyu, elektrik, barınma ve temel varlık sahipliği gibi 10 göstergedeki mahrumiyetleri inceler. Belirli sayıda göstergeden mahrum olan hane halkları ve bireyler çok boyutlu yoksul olarak sınıflandırılır. MPI, yoksulluğun farklı yüzlerini ve yoğunluğunu ortaya koymasından önemlidir.
- **Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis - PCA) ve Faktör Analizi:** Bu yöntemler, özellikle bölgesel gelişmişlik endekslerinin (SEGE gibi) oluşturulmasında sıklıkla kullanılan istatistiksel tekniklerdir. Çok sayıda (ve genellikle birbiriyle ilişkili) sosyoekonomik göstergiyi girdi olarak alırlar ve bu değişkenler arasındaki ortak varyansı (değişkenliği) açıklayan daha az sayıda, birbirinden bağımsız "temel bileşen" veya "faktör" türetirler. Amaç, verideki karmaşık yapıyı basitleştirmek ve enformasyon kaybını minimize ederek temel boyutları ortaya çıkarmaktır.

- **PCA:** Değişkenler arasındaki toplam varyansı maksimize eden doğrusal bileşenleri bulmaya odaklanır. İlk temel bileşen, verideki en fazla varyansı açıklayan bileşendir. Sonraki bileşenler, bir önceki bileşenle ilişkisiz (ortogonal) olmak kaydıyla kalan varyansı sırasıyla maksimize eder. Genellikle ilk birkaç temel bileşen, toplam varyansın önemli bir kısmını açıklar. Değişkenlerin bu temel bileşenler üzerindeki "yükleri" (factor loadings), o değişkenin ilgili bileşenin oluşumundaki ağırlığını veya önemini gösterir. PCA sonucunda elde edilen ilk temel bileşenin skorları, genellikle genel bir gelişmişlik endeksi skoru olarak kullanılır. Çünkü ilk bileşen, tüm değişkenlerin ortaklaşa açıkladığı en büyük varyansı temsil eder ve genellikle genel bir "gelişmişlik" veya "büyüklük" faktörünü yansıtır.
- **Faktör Analizi:** PCA'ya benzer şekilde boyut indirgemeyi amaçlar, ancak temel varsayımı biraz farklıdır. Gözlenen değişkenlerin, onların altında yatan ve doğrudan gözlenemeyen daha az sayıda "gizli faktör" (latent factors) tarafından etkilendiğini varsayar. Değişkenler arasındaki ortak varyansa (kovaryansa) odaklanır. Sonuçları genellikle PCA ile benzerlik gösterir.

Bu yöntemlerin en önemli avantajı, değişkenlere ağırlık verirken araştırmacının subjektif yargılarına dayanmaması, ağırlıkları verinin kendi içindeki istatistiksel ilişkilerine göre objektif olarak belirlemesidir. Bu da endeksin güvenilirliğini ve geçerliliğini artırır. Ancak, hangi değişkenlerin endekse dahil edileceği seçimi hala teorik bir temele dayanır ve bu seçim sonuçları etkileyebilir. Ayrıca, türetilen bileşenlerin veya faktörlerin neyi temsil ettiğini yorumlamak bazen zor olabilir. SEGE-2022 çalışmasında da bu yöntemlerden GTBA (PCA'nın güçlü versiyonu) kullanılmıştır.

- **Diğer Kompozit Endeksler:** Belirli temalara odaklanan başka endeksler de mevcuttur. Örneğin, Dünya Ekonomik Forumu'nun Küresel Rekabetçilik Endeksi, Dünya Bankası'nın İş Yapma Kolaylığı Endeksi, çeşitli Sürdürülebilir Kalkınma

Endeksleri, Dünya Mutluluk Raporu Endeksi gibi endeksler, gelişmişliğin farklı yönlerini (rekabet gücü, yönetim, çevre, öznel iyi oluş vb.) ölçmeye çalışır.

Ölçüm Yöntemlerinin Seçimi ve Sınırlılıkları

Hangi ölçüm yönteminin veya endeksin kullanılacağı, araştırmanın amacına, odaklanılan gelişmişlik boyutlarına, veri erişilebilirliğine ve metodolojik tercihlere bağlıdır. Tek boyutlu göstergeler basitlik avantajı sunarken, kompozit endeksler daha bütüncül bir bakış açısı sağlar. Ancak kompozit endekslerin de kendi içlerinde sınırlılıkları vardır:

Değişken Seçimi: Endekse hangi değişkenlerin dahil edileceği ve edilmeyeceği kararı, sonuçları önemli ölçüde etkileyebilir ve teorik bir gerekçelendirme gerektirir. Önemli bir değişkenin dışarıda bırakılması veya ilgisiz bir değişkenin dahil edilmesi endeksin geçerliliğini azaltabilir.

Ağırlıklandırma: Kompozit endekslerde farklı değişkenlerin veya boyutların nasıl ağırlıklandırılacağı kritik bir konudur. Eşit ağırlık vermek basit bir çözüm olsa da değişkenlerin göreceli önemini yansıtmayabilir. PCA/Faktör Analizi gibi istatistiksel yöntemler objektif ağırlıklar sunsa da bu ağırlıkların teorik anlamlılığı tartışılabilir. HDI gibi bazı endeksler ise belirli bir normatif çerçeveye göre ağırlıklandırma yapar.

Veri Kalitesi ve Güncelliği: Endekste kullanılan tüm değişkenler için güvenilir, güncel ve karşılaştırılabilir verilere ulaşmak, özellikle bölgesel veya ilçe düzeyindeki analizlerde zor olabilir. Veri eksikliği veya kalitesizliği endeksin doğruluğunu tehlikeye atar.

Yorumlama Zorlukları: Kompozit bir endeks skoru, gelişmişliğin genel düzeyi hakkında bir fikir verse de bu skorun arkasındaki spesifik güçlü veya zayıf yönleri gizleyebilir. Örneğin, aynı HDI skoruna sahip iki ülke, gelir, eğitim ve sağlık boyutlarında çok farklı profillere sahip olabilir. Bu nedenle, endeks skorlarının yanı sıra alt bileşenlerin ve göstergelerin de incelenmesi önemlidir.

Bu tez çalışmasında SEGE-2022'nin kullanılması, Türkiye bağlamında bölgesel gelişmişliği ölçmek için tasarlanmış, resmi, kapsamlı, çok boyutlu ve istatistiksel olarak sağlam bir yöntem (GTBA) dayanan bir endeks olması nedeniyle tercih edilmiştir. Ancak SEGE'nin de yukarıda belirtilen genel sınırlılıklardan (değişken seçimi, yorumlama vb.) muaf olmadığı akılda tutulmalıdır.

2.2.4. Türkiye'de Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları

Türkiye Cumhuriyeti, coğrafi konumu, farklı iklim ve yeryüzü şekilleri, tarihsel süreçleri (Osmanlı İmparatorluğu'ndan devralınan miras, Cumhuriyet dönemi politikaları), demografik yapısı ve ekonomik dönüşümleri nedeniyle, kuruluşundan günümüze kadar belirgin bölgesel gelişmişlik farklılıklarına sahne olmuş bir ülkedir. Bu farklılıklar, ülkenin kalkınma gündeminde sürekli olarak yer almış ve çeşitli politika araçlarıyla (teşvikler, bölgesel kalkınma ajansları, GAP gibi büyük projeler) giderilmeye çalışılmış olsa da varlığını önemli ölçüde sürdürmektedir. Sosyoekonomik gelişmişlik kavramının önceki bölümlerde tartışılan çok boyutlu yapısı, bu farklılıkların da sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal, demografik ve beşerî alanlarda da kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır.

2.2.4.1. Coğrafi Eksenler ve Temel Eğilimler

Türkiye'deki bölgesel gelişmişlik farklılıkları genellikle Batı-Doğu eksenini üzerinde belirginleşmektedir.

Batı Bölgeleri (Marmara, Ege, kısmen Akdeniz ve İç Anadolu): Genellikle daha yüksek sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahiptir. Bu bölgeler, Türkiye'nin sanayi üretiminin, ticaret hacminin, finansal faaliyetlerinin ve hizmetler sektörünün (turizm, lojistik, eğitim, sağlık vb.) büyük bir kısmını barındırır. Özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa gibi metropoller ve çevreleri, ülkenin ekonomik motorları konumundadır. Bu bölgelerde kişi başına düşen gelir daha yüksek, işsizlik oranları (genellikle) daha düşük, sanayileşme ve kentleşme oranları daha ileri düzeydedir. Eğitim ve sağlık göstergeleri (okullaşma oranları, üniversite sayısı, kişi başına düşen hekim/hastane yatak sayısı vb.) genellikle ülke ortalamasının üzerindedir. Altyapı (ulaşım, iletişim, enerji) daha gelişmiştir ve yaşam kalitesi göstergeleri daha olumludur. Bu bölgeler, aynı zamanda iç göç açısından da önemli bir çekim merkezi konumundadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri: Genellikle daha düşük sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine sahiptir. Ekonomileri büyük ölçüde tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır, ancak bu sektörlerde verimlilik düşüktür. Sanayi ve hizmetler sektörü yeterince gelişmemiştir. Kişi başına düşen gelir ülke ortalamasının oldukça altındadır, işsizlik (özellikle genç ve kadın işsizliği) ve yoksulluk oranları daha yüksektir. Eğitim göstergeleri (okullaşma oranları, okul terk oranları, sınav başarıları) ve sağlık göstergeleri (bebek/anne ölüm hızları, kişi başına düşen sağlık personeli) genellikle ülke ortalamasının gerisindedir. Altyapı eksiklikleri daha yaygındır. Bu bölgeler, genellikle dışarıya göç veren bir yapıya sahiptir. Ancak, GAP gibi büyük projeler veya son yıllardaki teşviklerle bazı illerde (örn. Gaziantep) önemli bir ekonomik dinamizm de gözlenmektedir.

Karadeniz ve İç Anadolu'nun Diğer Kesimleri: Bu bölgeler genellikle Batı ile Doğu arasında bir geçiş özelliği gösterir. Kıyı kesimleri (özellikle Karadeniz'de) veya belirli sanayi/tarım merkezleri (Konya, Kayseri gibi) görece daha gelişmişken, iç kesimler veya dağlık alanlar daha az gelişmiş bir yapı sergileyebilir.

Bu genel eğilimlerin yanı sıra, iller ve hatta ilçeler arasında da önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bir ilin merkezi ilçesi genellikle o ilin diğer ilçelerine göre daha gelişmiş olabilir. Büyükşehirler içinde bile merkez ilçeler ile çeperdeki ilçeler veya gecekondü bölgeleri arasında ciddi sosyoekonomik farklar gözlenebilir. İşte bu nedenle, bu tez çalışmasında olduğu gibi, ilçe düzeyinde analiz yapmak, bölgesel eşitsizliklerin daha hassas bir resmini çekmek açısından önemlidir. SEGE-2022 İlçe çalışmasının bulguları da bu durumu teyit etmektedir; örneğin, aynı il içinde 1. Kademe'de yer alan bir merkez ilçe ile 5. veya 6. Kademe'de yer alan bir kırsal ilçe bulunabilmektedir. (örn. Edirne)

2.2.4.2. Farklılıkların Boyutları

Bölgesel gelişmişlik farklılıkları, sosyoekonomik gelişmişliğin neredeyse tüm boyutlarına yansımaktadır:

Ekonomik: Kişi başına gelir farkları oldukça belirgindir. Sanayi ve hizmetler sektörlerindeki istihdam ve üretim Batı'da yoğunlaşmıştır. İşsizlik oranları Doğu ve Güneydoğu'da daha yüksektir.

Demografik: Doğurganlık hızları Doğu ve Güneydoğu'da daha yüksek, ortalama hane halkı büyüklüğü daha fazladır. Batı bölgeleri net göç alırken, Doğu bölgeleri net göç vermektedir. Kentleşme oranları Batı'da daha yüksektir.

Eğitim: Okullaşma oranları (özellikle okul öncesi, ortaöğretim ve yükseköğretim), okuryazarlık oranları (özellikle kadınlarda), üniversite sınavı başarıları genellikle Batı bölgelerinde daha yüksektir. Nitelikli okulların (Fen Lisesi, iyi Anadolu Liseleri, Özel Okullar) dağılımı da Batı lehinedir.

Sağlık: Ortalama yaşam beklentisi Batı'da daha yüksek, bebek ve anne ölüm hızları Doğu ve Güneydoğu'da daha fazladır. Kişi başına düşen sağlık personeli ve tesisi sayısı Batı'da daha yoğundur.

Altyapı ve Yaşam Kalitesi: Ulaşım ve iletişim altyapısı, kaliteli konut stoku, temel belediye hizmetleri, kültürel ve sosyal olanaklar Batı bölgelerinde daha gelişmiştir.

2.2.4.3. Farklılıkların Nedenleri

Bu farklılıkların kökenleri karmaşıktır ve tek bir nedene indirgenemez. Başlıca faktörler arasında şunlar sayılabilir:

Coğrafi Faktörler: İklim koşulları, yeryüzü şekilleri (dağlık, engebeli arazi), doğal kaynakların dağılımı, denize uzaklık/yakınlık gibi faktörler tarımsal potansiyeli, ulaşım maliyetlerini ve yerleşimi etkileyebilir.

Tarihsel Süreçler: Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki merkez-çevre ilişkileri, liman şehirlerinin önemi, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki yatırım politikaları, savaşlar ve göçler gibi tarihsel olaylar bugünkü yapıyı şekillendirmiştir.

Ekonomik Politikalar: Uygulanan sanayileşme stratejileri, tarım politikaları, teşvik sistemleri, dış ticaret politikaları, kamu yatırımlarının dağılımı gibi faktörler bölgeler arasındaki ekonomik farklılıkları derinleştirebilir veya azaltabilir. Uzun yıllar boyunca yatırımların daha çok Batı bölgelerinde yoğunlaşması önemli bir faktör olmuştur.

Sosyal ve Kültürel Faktörler: Eğitim algısı, girişimcilik kültürü, sosyal sermaye (güven, iş birliği ağları), demografik alışkanlıklar gibi faktörler de bölgesel gelişmişliği etkileyebilir.

Güvenlik Sorunları: Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde uzun yıllar yaşanan terör ve güvenlik sorunları, bölgenin ekonomik ve sosyal gelişimini olumsuz etkilemiş, yatırımları engellemiş ve göçe neden olmuştur.

Sonuç ve Tez Bağlantısı

Türkiye'deki bu derin ve çok boyutlu bölgesel gelişmişlik farklılıkları, ülkenin en önemli yapısal sorunlarından biridir ve eğitim sistemi üzerinde ciddi yansımaları bulunmaktadır. Bu tez çalışması, bu genel arka planı dikkate alarak, ilçe düzeyindeki sosyoekonomik gelişmişlik farklılıklarının, gençlerin yükseköğretim gibi kritik bir alandaki tercihlerini ve fırsatlarını nasıl etkilediğini somut verilerle ortaya koymayı hedeflemektedir.

2.3. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE)

2.3.1. SEGE Çalışmalarının Tarihçesi ve Amacı

Türkiye'de bölgeler ve iller arasındaki sosyoekonomik gelişmişlik farklılıklarının ölçülmesi ve bu farklılıkların giderilmesine yönelik politikalar geliştirilmesi çabası, Cumhuriyet tarihi boyunca devam eden bir süreç olmuştur. Bu çabaların en sistematik ve süreklilik arz eden örneklerinden biri, Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE) çalışmalarıdır. SEGE'nin kökenleri, Türkiye'nin planlı kalkınma döneminin başlangıcına, 1960'lı yıllarda Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından yapılan öncü çalışmalara kadar uzanmaktadır. DPT, o dönemde bölgesel dengesizlikleri

azaltmayı kalkınma planlarının temel hedeflerinden biri olarak benimsemiş ve bu hedefe ulaşmak için öncelikle mevcut durumu nesnel verilerle ortaya koyma ihtiyacı hissetmiştir. İlk bölgesel gelişmişlik endeksleri, sınırlı sayıda gösterge kullanarak illeri belirli kriterlere göre sıralamayı amaçlamıştır.

Zaman içinde hem veri altyapısının gelişmesi hem de kalkınma anlayışının evrilmesiyle (sadece ekonomik büyüme anlayışından, sosyal ve insani boyutları da içeren çok boyutlu kalkınmaya doğru), SEGE çalışmaları da kapsamını ve metodolojisini sürekli olarak güncellemiştir. DPT'nin ardından Kalkınma Bakanlığı ve günümüzde T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (özellikle Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü koordinasyonunda) tarafından yürütülen bu çalışmalar, Türkiye'deki bölgesel gelişmişlik panoramasına dair en önemli referans kaynaklarından biri haline gelmiştir.

SEGE çalışmalarının temel amacı çok yönlüdür:

1. **Mevcut Durum Tespiti ve Farkındalık:** İllerin ve (daha sonraki çalışmalarda) ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerini çok sayıda göstergeye dayanarak objektif bir şekilde ölçmek ve bu birimleri birbirlerine göre karşılaştırmalı olarak sıralamak. Bu sayede, bölgeler ve yerleşim birimleri arasındaki gelişmişlik farklılıklarının boyutlarını, hangi alanlarda yoğunlaştığını ve zaman içindeki değişimini somut verilerle ortaya koymak ve bu konuda kamuoyu ile politika yapıcılarda farkındalık oluşturmak.
2. **Politika Geliştirmeye Girdi Sağlamak:** Elde edilen gelişmişlik sıralamaları ve endeks skorları, kamu kaynaklarının (yatırımlar, bütçe transferleri vb.) ve bölgesel teşviklerin daha etkin ve adil bir şekilde dağıtılmasında önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle daha az gelişmiş bölgelere yönelik pozitif ayrımcılık içeren politikaların (örneğin, yatırım teşviklerinde farklı bölgelere farklı oranlarda destek verilmesi, kalkınmada öncelikli yörelerin belirlenmesi) tasarlanmasında ve

hedeflemesinde SEGE sonuçları referans alınmaktadır. Ayrıca, bölgesel kalkınma plan ve stratejilerinin hazırlanması, uygulanması ve izlenmesi süreçlerinde de temel bir veri kaynağı işlevi görmektedir.

3. **Akademik ve Sektörel Çalışmalara Veri Tabanı Oluşturmak:** SEGE çalışmaları, kapsamlı ve resmi veri setleri sunduğu için, bölgesel kalkınma, eğitim, sağlık, kentleşme, göç gibi farklı alanlarda çalışan akademisyenler, araştırmacılar, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör temsilcileri için önemli birincil veya ikincil veri kaynağı sağlamaktadır. Bu tez çalışmasında olduğu gibi, SEGE sonuçları, farklı sosyal veya ekonomik olgularla bölgesel gelişmişlik arasındaki ilişkileri inceleyen araştırmalar için temel bir bağımsız değişken veya kontrol değişkeni olarak kullanılabilir.

Bugüne kadar il düzeyinde 9 çalışma (en sonuncusu SEGE-2017) ve ilçe düzeyinde 7 çalışma (en sonuncusu SEGE-2022) yayımlanmıştır. 2000 yılı ve sonrası gerçekleştirilen ilçe düzeyindeki SEGE çalışmaları SEGE-2004 (DPT tarafından yapılmış ve 872 ilçeyi kapsamıştır) ve SEGE-2017'dir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yapılmış ve 970 ilçeyi kapsamıştır).

Bu tez çalışmasının temel aldığı SEGE-2022 İlçe araştırması ise, bu alandaki en güncel ve kapsamlı çalışmadır. Her yeni SEGE çalışması, bir öncekine göre hem kullanılan değişken setini güncellemiş (yeni ortaya çıkan göstergeleri veya veri kaynaklarını dahil ederek, anlamını yitirenleri çıkararak) hem de metodolojisini (analiz yöntemleri, normalizasyon teknikleri vb.) iyileştirmeye çalışmıştır. Özellikle ilçe düzeyindeki çalışmalar, il içindeki heterojenliği de ortaya koyması açısından bölgesel analizlere yeni bir boyut katmıştır.

2.3.2. SEGE-2022 İlçe Çalışması Metodolojisi

Bu tez çalışmasında ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini temsil eden temel veri seti, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü tarafından Şubat 2022'de yayımlanan "İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2022)"dır. Bu çalışmanın metodolojisini detaylı bir şekilde anlamak, araştırmanın bağımsız değişkeninin (SEGE kademesi) neyi ölçtüğünü ve hangi varsayımlara dayandığını kavramak açısından kritik öneme sahiptir. SEGE-2022 İlçe çalışmasının metodolojisi aşağıdaki ana unsurlardan oluşmaktadır:

1. Kapsam ve Zaman Dilimi

- SEGE-2022, Türkiye'nin mevcut idari yapısına uygun olarak 973 ilçenin tamamını kapsamaktadır. Bu, önceki ilçe SEGE çalışmalarından (SEGE-2017) sonra kurulan yeni ilçelerin de (Aksaray-Sultanhanı, Artvin-Kemalpaşa, Hakkâri-Derecik) analize dahil edildiği anlamına gelir. Çalışmanın tüm ilçeleri kapsaması, sonuçların ülke geneli için tam bir temsil gücüne sahip olmasını sağlamaktadır.
- Çalışmada kullanılan verilerin referans yılı, değişkenin niteliğine ve veri kaynağının periyoduna göre farklılık göstermekle birlikte, büyük ölçüde 2019 ve 2020 yıllarına aittir. Bazı değişkenler için (örn. Net Göç Hızı) birden fazla yılın ortalaması veya daha eski/yeni veriler (örn. 2018 veya 2021) kullanılabilmiştir. Veri toplama sürecinin 2021 yılında yürütüldüğü belirtilmektedir. Özellikle Covid-19 pandemisinin etkilerini minimize etmek amacıyla, bazı değişkenlerde pandemi öncesi (2019) veya birkaç yıllık ortalama verilerin tercih edildiği raporda ifade edilmektedir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022). Bu durum, endeksin belirli bir "an"ı değil, yakın geçmişteki genel durumu yansıttığını gösterir.

2. Veri Kaynakları

SEGE-2022, çok sayıda farklı kurum ve kuruluştan derlenen resmi ve objektif ikincil verilere dayanmaktadır. Bu, endeksin güvenilirliğini artıran önemli bir unsurdur. Raporda belirtilen başlıca veri kaynakları şunlardır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

- **Kamu Kurumları:** Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK - Nüfus, tarım, işgücü vb.), Milli Eğitim Bakanlığı (MEB - Okul, öğrenci, sınav verileri), Hazine ve Maliye Bakanlığı (HMB - Belediye gelir/giderleri), Sağlık Bakanlığı (SB - Sağlık personeli, tesis verileri), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB - Sosyal yardımlar), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK - Sigortalı çalışan, prim verileri), Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (STB - İşletme, Ar-Ge, TGB, teşvik verileri), Kültür ve Turizm Bakanlığı (KTB - Turizm tesisleri, sinema verileri), Türk Patent ve Marka Kurumu (TÜRK PATENT - Patent, marka, faydalı model başvuruları), Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK - Banka şube, POS verileri), Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu (TİTCK - Eczane sayısı), Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM - TYT puanı), Yükseköğretim Kurulu (YÖK - Üniversite öğrenci sayısı), Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü (NİİGM - Sürücü belgesi, pasaport verileri), Harita Genel Müdürlüğü (HGM - Yüzölçümü verileri), Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü (TKGM - Gayrimenkul satış fiyatları), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB - Kurulan şirket sayısı).
- **Özel Sektör ve Diğer Kuruluşlar:** Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (TEDAŞ - Elektrik tüketimi), Bankalararası Kart Merkezi (BKM - Kartlı ödeme tutarı), Alışveriş Merkezleri ve Yatırımcıları Derneği (AYD - AVM alanı), İnternet Servis Sağlayıcıları (Superonline, Türksat, Türknet, Türk Telekom, Vodafone - ADSL abone sayısı), Başarsoft Bilgi Teknolojileri (Akaryakıt istasyonu sayısı).

Bu kadar çeşitli kaynaktan veri derlenmesi, SEGE'nin sosyoekonomik gelişmişliği çok farklı açılardan ölçme çabasını göstermektedir. Ancak aynı zamanda, farklı kurumlardan gelen verilerin tanım, kapsam ve güncellik açısından tam bir uyum içinde olmasını sağlamanın zorluğunu da beraberinde getirir.

3. Değişken Seçimi ve Boyutlar

SEGE-2022 İlçe çalışmasında, önceki çalışmalara göre hem değişken sayısı artırılmış hem de yeni bir boyut (Yenilikçilik) eklenmiştir. Toplam 56 değişken, sosyoekonomik gelişmişliğin farklı yönlerini temsil eden 8 ana boyut altında gruplandırılmıştır. Bu boyutlar ve içerdikleri değişkenlerin mantığı şöyledir:

- 1. Demografi Boyutu (7 Değişken):** İlçenin nüfus yapısını, dinamizmini ve çekim gücünü ölçer. Nüfusun Türkiye Payı ve Nüfus Yoğunluğu ilçenin büyüklüğünü ve ölçeğini; Net Göç Hızı ve Şehirleşme Oranı çekiciliğini ve kentsel karakterini; Toplam Doğurganlık Hızı, Ortalama İlk Evlenme Yaşı (Kadın) ve Kaba Boşanma Hızı ise sosyal yapı ve demografik eğilimler hakkında bilgi verir. Yüksek nüfus ve yoğunluk, pozitif net göç hızı, yüksek şehirleşme, düşük doğurganlık, geç evlenme yaşı ve düşük boşanma hızı genellikle daha gelişmiş yerleşimlerin özellikleridir (Doğurganlık ve boşanma hızı için etkinin yönü tartışmalı olabilir ancak SEGE analizinde bu şekilde ele alınmıştır).
- 2. İstihdam ve Sosyal Güvenlik Boyutu (8 Değişken):** İlçenin işgücü piyasası yapısını, istihdam düzeyini, gelir seviyesini ve sosyal güvence durumunu yansıtır. Çalışma Çağındaki Nüfusun Payı potansiyel işgücünü; Aktif Çalışanların Çalışma Çağı Nüfusuna Oranı ve Aktif Kadın Çalışanların Oranı fiili istihdamı ve kadınların katılımını; Ortalama Günlük Kazanç gelir düzeyini ve işlerin niteliğini; İmalat Sanayii İş Yeri Türkiye Payı ve Hizmetler Sektörü İş Yeri Türkiye Payı ekonomik yapıyı; Primi Devlet Tarafından Ödenen Nüfus Oranı ve Kişi Başına

Sosyal Yardım Tutarı ise yoksulluk ve sosyal güvence ihtiyacını gösterir. Yüksek istihdam oranları, yüksek kazanç, sanayi ve hizmet ağırlıklı yapı genellikle gelişmişlikle; yüksek sosyal yardım ihtiyacı ise az gelişmişlikle ilişkilidir.

3. **Eğitim Boyutu (6 Değişken):** İlçenin eğitim altyapısını, erişimini ve başarısını ölçer. Bu boyut, bu tez çalışmasıyla doğrudan ilgilidir. Özel Okulların Oranı eğitimde çeşitliliği ve özel sektör yatırımını; Ortalama LGS Puanı ve Ortalama TYT Puanı ortaöğretim ve yükseköğretime geçişteki akademik başarıyı; Üniversite Öğrencisi Sayısının Toplam Nüfusa Oranı ilçenin bir yükseköğretim merkezi olma potansiyelini veya genç nüfusun yükseköğretime katılımını; İlkokul ve Üzeri Mezun Oranı (Kadın) ve Üniversite Mezunu Oranı ise genel beşerî sermaye düzeyini ve eğitimde cinsiyet eşitliğini gösterir. Tüm bu göstergelerde yüksek değerler, gelişmişlikle pozitif ilişkilidir.
4. **Sağlık Boyutu (6 Değişken):** İlçenin sağlık altyapısını ve sağlık çıktılarını yansıtır. Kişi Başına Hekim, Diş Hekimi, Toplam Sağlık Personeli, Hastane Yatağı ve Eczane Sayısı sağlık hizmetlerine arzı ve erişimi; Bebek Ölüm Hızı ise temel sağlık hizmetlerinin etkinliğini ve genel refah düzeyini gösteren önemli bir çıktı göstergesidir. Yüksek arz göstergeleri ve düşük bebek ölüm hızı, gelişmişlikle pozitif ilişkilidir.
5. **Finans Boyutu (5 Değişken):** İlçedeki finansal aracılık hizmetlerinin yaygınlığını ve ekonomik aktivitenin kayıtlılığını ölçer. Kişi Başına Banka Şubesi Sayısı, POS Cihazı Sayısı ve Kartlı Ödeme Tutarı finansal sisteme entegrasyonu ve ticari canlılığı; Kişi Başına Belediye Gideri yerel yönetimin mali kapasitesini ve hizmet sunum potansiyelini; İşletmelerin Net Ticari Satış Tutarının Türkiye Payı ise ilçedeki genel ticari hacmi gösterir. Yüksek değerler genellikle gelişmişlikle ilişkilidir.
6. **Rekabetçilik Boyutu (8 Değişken):** İlçenin ekonomik dinamizmini, girişimcilik ortamını ve farklı sektörlerdeki potansiyelini yansıtır. Faal İşletme Sayısı Payı ve Kurulan İşletme Sayısı Payı girişimcilik düzeyini; Sanayi Elektrik Tüketimi Payı

ve OSB'lerde Üretim Yapılan Parsel Sayısı Payı sanayi üretiminin yoğunluğunu; Yatırım Teşvik Belgeli Yatırım Tutarı Payı yatırım çekme potansiyelini; Turizm Tesisleri Yatak Kapasitesi Payı turizm potansiyelini; Gayrimenkul Birim Satış Fiyatı ekonomik canlılığı ve yaşam maliyetini; Kişi Başına Tarımsal Üretim Değeri ise tarımsal verimliliği (ancak genellikle gelişmişlik arttıkça tarımın payı azaldığı için etkisi negatif olabilir veya dengelenmiştir) gösterir.

7. Yenilikçilik Boyutu (8 Değişken): SEGE-2022'de yeni eklenen bu boyut, ilçenin bilgi ekonomisine ve teknolojik gelişime adaptasyonunu ölçmeyi hedefler. Yüksek/Orta-Yüksek Teknolojili İmalat Sanayii İş Yeri Payı ve Bilgi Yoğun Hizmetler Sektörü İş Yeri Payı ekonominin teknoloji ve bilgi yoğunluğunu; Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu Oranı nitelikli beşerî sermayeyi; İşletme Başına Ar-Ge ve Tasarım Merkezi Sayısı ve TGB'lerdeki Firma Sayısı Payı Ar-Ge ve yenilik ekosistemini; Kişi Başına Faydalı Model, Marka ve Patent Başvurusu Sayısı ise fikri mülkiyet üretimini ve yenilikçilik potansiyelini gösterir. Tüm bu göstergelerde yüksek değerler, ileri düzeyde gelişmişlikle ilişkilidir.

8. Yaşam Kalitesi Boyutu (8 Değişken): İlçede yaşayanların refahını ve günlük yaşam standartlarını etkileyen çeşitli faktörleri ölçer. Atık Hizmeti Verilen Nüfus Oranı temel belediye hizmetlerine erişimi; Kişi Başına Kiralanabilir AVM Alanı ve Kişi Başına Sinema Koltuğu Sayısı sosyal ve ticari olanakları; Hane Başına ADSL Abonesi Sayısı dijital erişimi; Akaryakıt İstasyonu Sayısı Payı ulaşım altyapısıyla ilişkili kolaylığı; Kadın Sürücü Belgesi Sahipliği Oranı ve Pasaport Sahipliği Oranı sosyal hareketliliği ve dışa açıklığı; Kişi Başına Mesken Elektrik Tüketimi ise genel yaşam standardı ve konfor düzeyini yansıtır. Yüksek değerler genellikle daha iyi yaşam kalitesi ve dolayısıyla gelişmişlikle ilişkilidir.

Bu 56 değişkenin seçimi, hem teorik olarak sosyoekonomik gelişmişlikle ilişkili olmaları hem de ilçe düzeyinde güvenilir ve güncel verilerinin bulunabilirliği kriterlerine dayanmaktadır. Değişken seti hem ekonomik hem de sosyal boyutları dengeli bir şekilde

kapsamayı, hem makro (ilçenin genel ağırlığı) hem de mikro (bireysel refah) göstergeleri içermeyi amaçlamaktadır.

4. Analiz Yöntemi: Güçlü Temel Bileşenler Analizi (GTBA)

SEGE-2022'nin kalbinde yer alan istatistiksel yöntem GTBA'dır. Bu yöntemin tercih edilmesinin temel nedenleri şunlardır:

- **Çok Boyutluluğu Tek Boyuta İndirgeme:** 56 farklı değişkeni, aralarındaki ilişkileri dikkate alarak tek bir kompozit endeks skoruna (SEGE Skoru) dönüştürerek ilçeleri karşılaştırılabilir hale getirir.
- **Objektif Ağırlıklandırma:** Değişkenlerin endeks içindeki ağırlıkları, araştırmacıların öznel yargılarına göre değil, değişkenlerin veri seti içindeki varyansı açıklama güçlerine ve birbirleriyle olan korelasyonlarına göre istatistiksel olarak belirlenir. Bu, endeksin objektifliğini artırır.
- **Aykırı Değerlere ve Normal Dağılım Varsayımına Dayanıklılık ("Güçlü" Olma Özelliği):** Sosyoekonomik veriler genellikle normal dağılım göstermez ve bazı ilçeler belirli göstergelerde aşırı uç değerlere (aykırı değerler) sahip olabilir. Standart PCA (Temel Bileşenler Analizi) bu tür durumlara duyarlıdır ve sonuçlar yanıltıcı olabilir. GTBA ise, bu aykırı değerlerin etkisini minimize eden veya ortadan kaldıran teknikler kullanarak (örneğin, medyan veya sağlam korelasyon matrisleri üzerinden hesaplama yaparak) daha güvenilir ve istikrarlı sonuçlar üretir. SEGE-2022 raporu, bu yöntemin klasik TBA'ya göre daha doğru sonuçlar verdiğini belirtir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).
- **İlk Temel Bileşenin Kullanımı:** GTBA sonucunda birden fazla temel bileşen elde edilse de SEGE endeksi olarak genellikle ilk temel bileşenin skorları kullanılır. Çünkü

ilk temel bileşen, tanım gereği, 56 değişkenin açıkladığı toplam varyansın en büyük kısmını tek başına temsil eden boyuttur. SEGE-2022 raporunda ilk temel bileşenin toplam değişkenliğin %37,89'unu açıkladığı belirtilmiştir. Bu oran, çok sayıda değişkenin olduğu bir analiz için oldukça anlamlı kabul edilir ve ilk bileşenin ilçelerin genel sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini temsil eden ana faktör olduğunu gösterir. Değişkenlerin bu ilk bileşen üzerindeki ağırlıkları hangi göstergelerin genel gelişmişlik düzeyini belirlemede daha etkili olduğunu da gösterir. Örneğin, Hane Başına ADSL Abonesi Sayısı, Kadın Sürücü Belgesi Sahipliği, Hizmetler Sektörü İş Yeri Payı gibi değişkenlerin ağırlıklarının yüksek olması, bu faktörlerin gelişmişlik ayırımında önemli rol oynadığını işaret eder. (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022)

5. Kademelendirme

GTBA sonucunda her ilçe için sürekli bir değişken olan SEGE skoru elde edilir. Ancak, politika uygulamaları, karşılaştırma kolaylığı ve niteliksel yorumlama açısından ilçeleri benzer özellikler gösteren gruplara ayırmak faydalıdır. Bu nedenle SEGE-2022'de, ilçeler elde edilen skorlara göre en gelişmişten en az gelişmişe doğru sıralanmış ve ardından skor dağılımındaki doğal kırınimler dikkate alınarak 6 kademeye ayrılmıştır. Doğal kırınım yöntemi, grup içi benzerliği maksimize edip gruplar arası farklılığı en iyi şekilde ortaya koyan sınıflandırma sınırlarını belirlemeyi amaçlar. Bu kademelendirme şu şekildedir:

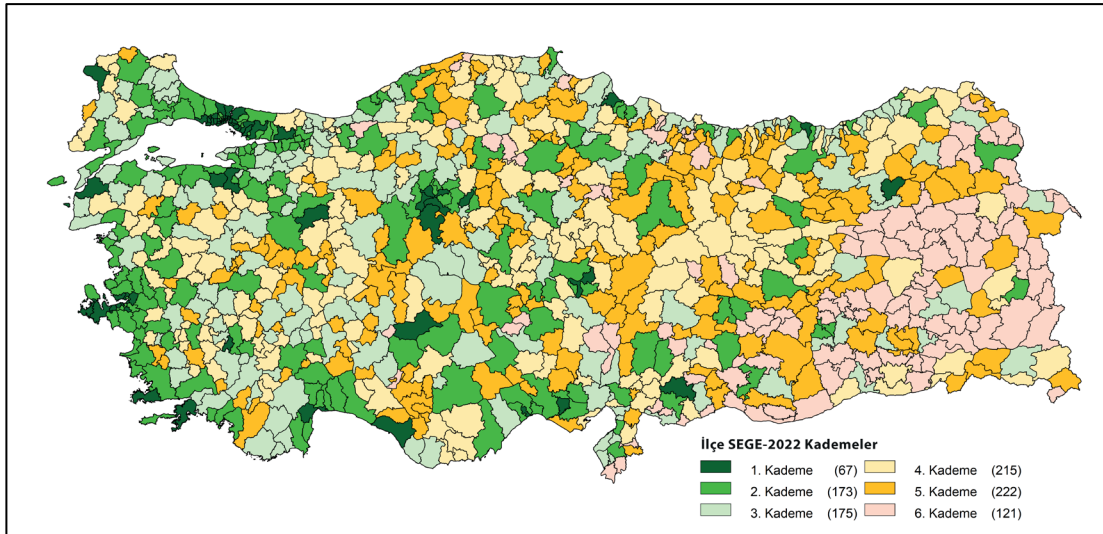
- **1. Kademe:** En yüksek SEGE skorlarına sahip 67 ilçe.
- **2. Kademe:** 173 ilçe.
- **3. Kademe:** 175 ilçe.
- **4. Kademe:** 215 ilçe.
- **5. Kademe:** 222 ilçe.
- **6. Kademe:** En düşük SEGE skorlarına sahip 121 ilçe.

Bu 6'lı kademelendirme, bu tez çalışmasının temel analiz çerçevesini oluşturmaktadır. Üniversite tercihleri ile ilgili tüm analizler bu kademeler arasında yapılacaktır.

2.3.3. SEGE-2022 İlçe Çalışması Temel Bulguları: Türkiye'nin Gelişmişlik Haritası

SEGE-2022 İlçe çalışmasının ortaya koyduğu temel bulgular, Türkiye'deki bölgesel ve yerel düzeydeki gelişmişlik farklılıklarının güncel durumuna ışık tutmakta ve bu tezin bağlamını anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır. Raporun vurguladığı ana bulgular şunlardır:

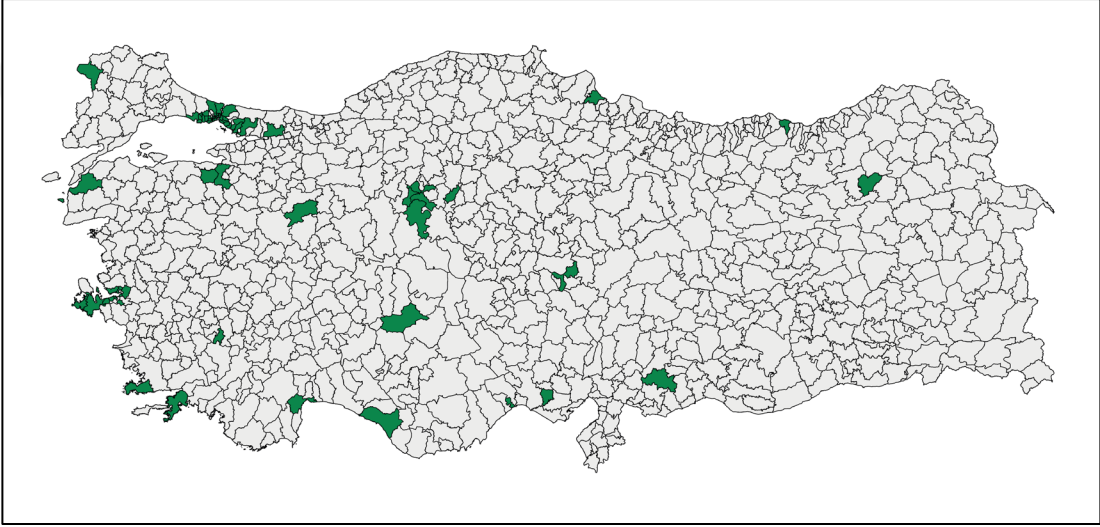
- **Bölgesel Eşitsizliklerin Devamı:** Çalışma, Türkiye'de bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarının belirgin bir şekilde devam ettiğini teyit etmektedir. Batı bölgeleri (Marmara, Ege, Akdeniz, İç Anadolu'nun gelişmiş merkezleri) ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri arasında ciddi bir gelişmişlik uçurumu bulunmaktadır.

Şekil 2.1 İlçe SEGE-2022 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Kademeleri Haritası

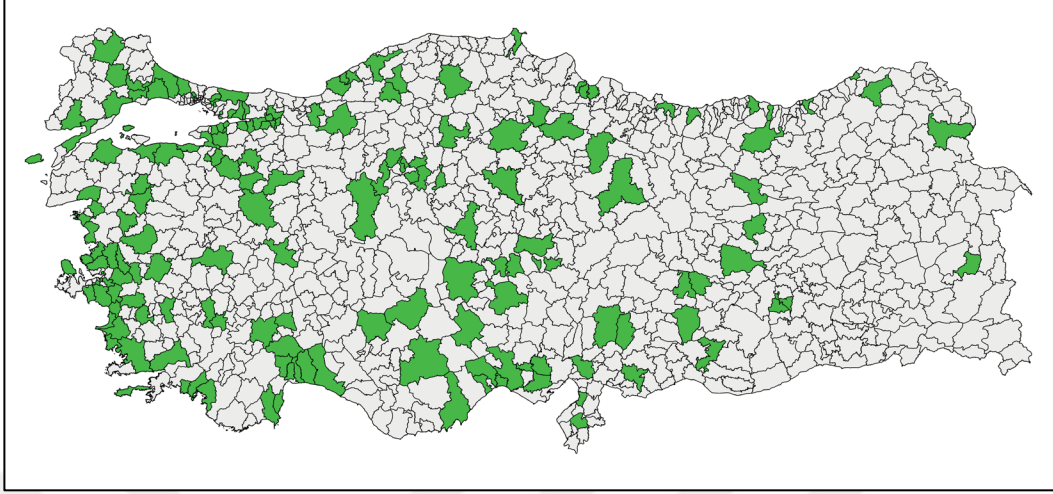
- **Coğrafi Yoğunlaşma:**

- **En Gelişmiş İlçeler (1. Kademe):** Bu kademedeki 67 ilçenin ezici çoğunluğu İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Bursa, Antalya gibi metropollerin merkez ve yakın çevre ilçeleridir. Bu kademedeki Doğu ve Güneydoğu'dan sadece birer ilçe (Erzurum-Yakutiye, Gaziantep-Şehitkamil) yer almaktadır. Bu ilçeler, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatının merkezleri konumundadır.

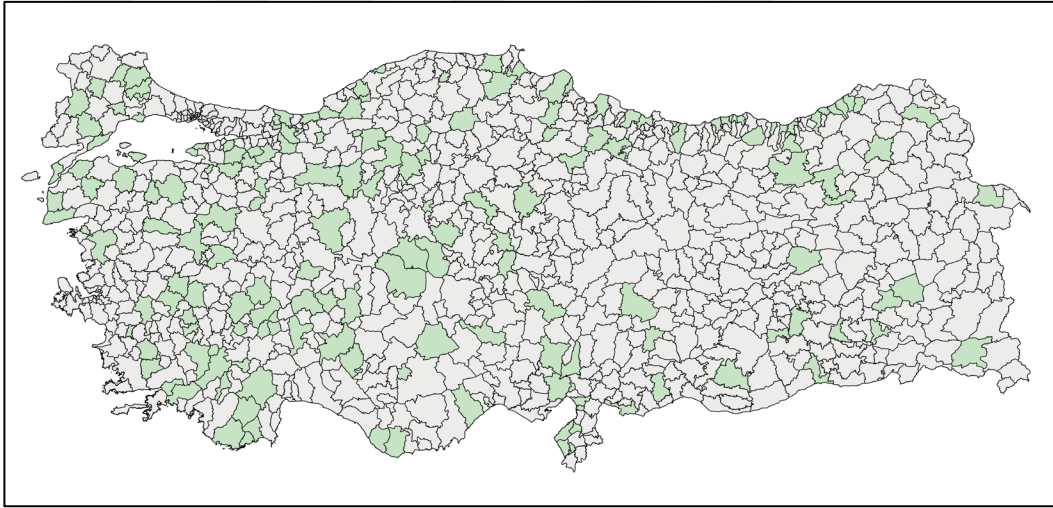

Şekil 2.2 Birinci Kademe Gelişmiş İlçeler

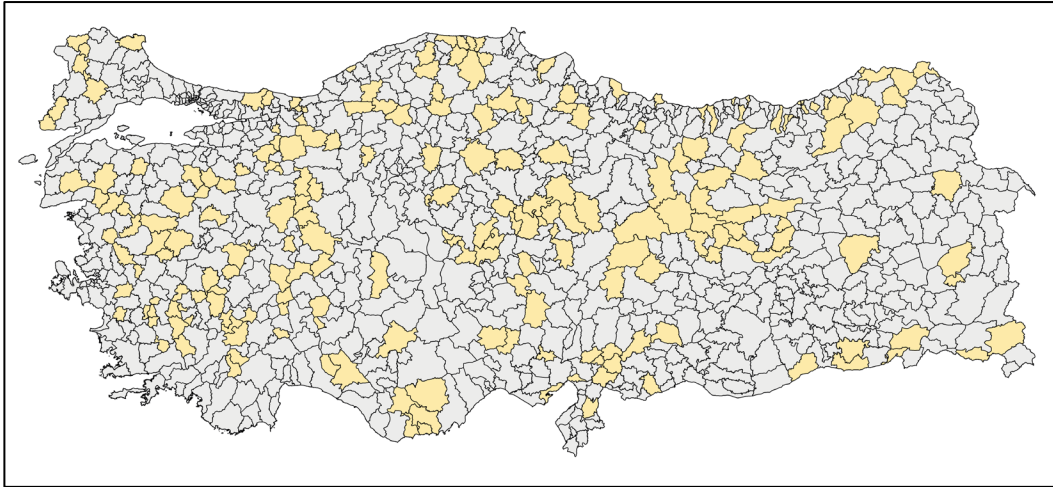
- **Orta Kademeler (2., 3., 4., 5. Kademe):** Bu kademelerdeki ilçeler ülke geneline daha yayılmış durumdadır. 2. Kademe hala Batı ağırlıklı olmakla birlikte diğer bölgelerden de önemli sayıda ilçe içerirken (il merkezleri, gelişmiş sanayi/turizm ilçeleri), 3., 4. ve özellikle 5. Kademe İç Anadolu, Karadeniz ve Doğu/Güneydoğu'daki ilçelerin oranı artmaktadır.

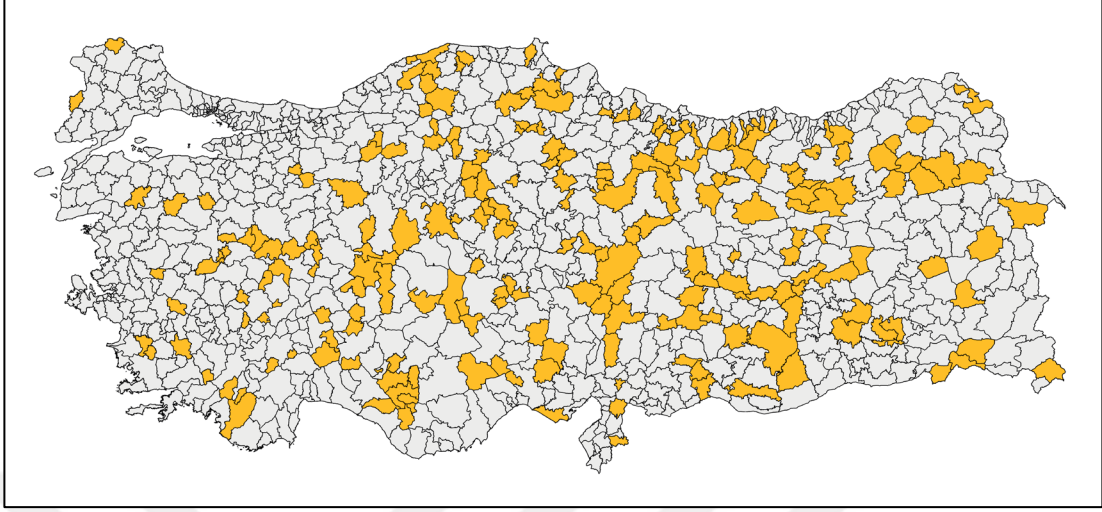
Şekil 2.3 İkinci Kademe Gelişmiş İlçeler

Şekil 2.4 Üçüncü Kademe Gelişmiş İlçeler

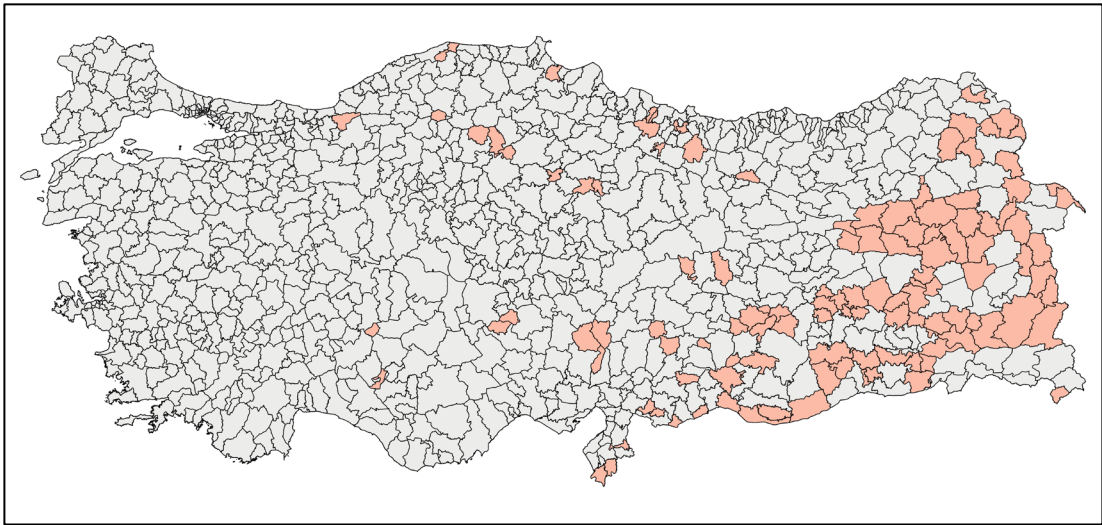

Şekil 2.5 Dördüncü Kademe Gelişmiş İlçeler

Şekil 2.6 Beşinci Kademe Gelişmiş İlçeler

- **En Az Gelişmiş İlçeler (6. Kademe):** Bu kademedeki 121 ilçenin çok büyük bir kısmı (%74'ü) Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yer almaktadır. Marmara ve Ege bölgelerinden hiçbir ilçe bu kademede değildir. Bu ilçeler, genellikle kırsal nitelikli, temel altyapı ve hizmetlere erişimde zorluk yaşayan, ekonomik olarak tarıma bağımlı ve sosyal göstergeler açısından en dezavantajlı yerleşimlerdir.

Şekil 2.7 Altıncı Kademe Gelişmiş İlçeler

- **Nüfus ve Ekonomik Yoğunlaşma:** Ülke nüfusunun ve ekonomik faaliyetlerin çok büyük bir kısmının ilk iki kademedede yer alan az sayıda ilçede yoğunlaştığı görülmektedir. İlk iki kademe (toplam 240 ilçe, tüm ilçelerin %24,7'si) ülke nüfusunun %70'inden fazlasını barındırmaktadır. Buna karşılık son iki kademe (toplam 343 ilçe, tüm ilçelerin %35,2'si) ülke nüfusunun sadece %10'unu kapsamaktadır. Bu durum, kaynakların ve fırsatların mekânsal dağılımındaki dengesizliği açıkça göstermektedir.
- **Kademe Profillerinin Farklılaşması:** SEGE raporu, her kademenin genel sosyoekonomik profilini de ortaya koymaktadır:
 - **1. Kademe:** Yüksek gelir, yüksek eğitim ve sağlık standartları, gelişmiş finans ve hizmet sektörü, yüksek yaşam kalitesi, güçlü yenilikçilik kapasitesi.
 - **2. Kademe:** Genellikle 1. Kademeye benzer ancak biraz daha düşük seviyede göstergeler. Büyükşehirlerin diğer önemli ilçeleri, il merkezleri, sanayi ve turizm odaklı ilçeler.
 - **3. ve 4. Kademe:** Ülke ortalamasına yakın veya biraz altında, daha dengeli bir sektörel yapı (tarım, sanayi, hizmetler), orta düzeyde sosyal göstergeler.
 - **5. ve 6. Kademe:** Düşük gelir, tarımsal ağırlıklı ekonomi, zayıf sanayi ve hizmet sektörü, düşük eğitim ve sağlık göstergeleri, sınırlı altyapı ve yaşam kalitesi. Özellikle 6. Kademe en dezavantajlı grubu oluşturmaktadır.

SEGE'nin Bu Tez Çalışmasındaki Yeri ve Önemi

SEGE-2022 İlçe çalışması, bu tez için temel bir çerçeve ve veri kaynağı sunmaktadır. İlçelerin bu çalışma ile belirlenen 6'lı SEGE kademesi, araştırmanın ana bağımsız değişkeni olarak kullanılacaktır. Yani, üniversite tercihleri ile ilgili tüm analizler,

öğrencilerin mezun oldukları liselerin bulunduğu ilçelerin bu 6 kademedен hangisine ait olduğuna göre yapılacaktır.

SEGE'nin bu tez için önemi şunlardır:

- **Objektif ve Kapsamlı Gelişmişlik Ölçütü:** İlçelerin gelişmişlik düzeyini tek bir göstergeye (örn. sadece gelir veya sadece eğitim başarısı) indirgemek yerine, 56 farklı göstergelyi içeren çok boyutlu ve resmi bir ölçüm sunar. GTBA yöntemi sayesinde objektif bir ağırlıklandırma yapılmıştır.
- **Ulusal Karşılaştırma İmkânı:** 973 ilçenin tamamını kapsadığı ve standart bir metodoloji kullandığı için, ilçeleri ülke genelinde birbirleriyle karşılaştırma ve genel eğilimleri görme imkânı verir.
- **Politika İle İlişki:** SEGE, Türkiye'de bölgesel politikaların belirlenmesinde kullanılan bir araç olduğu için, bu endeksi kullanarak elde edilecek bulguların politika yapıcılara yönelik somut önerilere dönüştürölmesi daha kolay olabilir.
- **İlçe Düzeyinde Detay:** Analizi ilçe düzeyine indirerek, il içindeki farklılıkları da yakalama ve daha hassas sonuçlar elde etme potansiyeli sunar.

Ancak SEGE'nin bu tez bağlamındaki potansiyel sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır:

- **Proxy Olma Niteliği:** SEGE kademesi, ilçenin genel gelişmişliğini yansıtsa da o ilçedeki her bireyin veya her lisenin durumunu birebir temsil etmez. Özellikle ilçe içi heterojenliği maskeleyebilir.
- **Değişken Setinin Sınırları:** Her ne kadar 56 değişken kullanılsa da gelişmişliği etkileyen veya eğitim tercihleriyle daha doğrudan ilişkili olabilecek başka faktörler

(örn. okul kalitesi göstergeleri, kültürel sermaye ölçütleri) endekste yer almıyor olabilir.

- **Zaman Uyumu:** SEGE verileri (çoğunlukla 2019-2020) ile kullanılacak YKS yerleştirme verileri (örn. 2023 veya 2024) arasında küçük bir zaman farkı olabilir. Bu farkın sonuçları önemli ölçüde etkilemediği varsayılmaktadır.

Bu sınırlılıklara rağmen SEGE-2022 İlçe çalışması, bu tezin temel sorunsalını (bölgesel gelişmişlik farklarının eğitim tercihlerine etkisi) analiz etmek için mevcut en uygun ve en kapsamlı araçlardan birini sunmaktadır.

2.4. Türkiye'de Eğitim Sistemi ve Üniversiteye Geçiş

Bu tez çalışmasının temel amacı, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin yükseköğretim tercihleri üzerindeki etkisini incelemektir. Bu etkiyi doğru bir şekilde anlayabilmek için, tercihlerin yapıldığı ve sonuçlarının ortaya çıktığı eğitimsel bağlamın, yani Türkiye'deki ortaöğretim sisteminin yapısının ve yükseköğretime geçiş mekanizmasının temel özelliklerinin bilinmesi gerekmektedir. Bu alt bölüm, araştırmanın bağımlı değişkenlerinin (üniversite ve bölüm tercihleri) içinde yer aldığı bu eğitimsel çerçeveyi detaylı bir şekilde ele alacaktır. İlk olarak, Türkiye'deki ortaöğretim sisteminin genel yapısı ve öğrencileri farklı akademik ve mesleki yollara yönlendiren temel lise türleri tanıtılacaktır. Ardından, oldukça merkezi ve rekabetçi bir yapıya sahip olan Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) sistemi, sınavın bileşenleri, puan türleri ve yerleştirme süreci açıklanacaktır. Son olarak, öğrencilerin bu karmaşık sistem içinde üniversite ve bölüm tercihlerini yaparken hangi bireysel, ailevi, okul ve çevresel faktörlerden etkilendikleri tartışılacaktır. Bu bölüm, SEGE düzeyinin eğitim tercihleri üzerindeki etkisinin hangi mekanizmalar aracılığıyla işleyebileceğini anlamak için gerekli olan eğitimsel altyapıyı sunmayı hedeflemektedir.

2.4.1. Ortaöğretim Sistemi: Farklılaşan Yollar ve Lise Türleri

Türkiye'de ortaöğretim, 12 yıllık zorunlu eğitimin son dört yılını kapsayan (9-12. sınıflar) ve öğrencileri hem hayata hem mesleğe hem de yükseköğretime hazırlayan kritik bir eğitim kademesidir. Bu kademe, tek tip bir yapıdan ziyade, farklı programlar uygulayan, farklı hedeflere sahip ve farklı öğrenci profillerine hitap eden çeşitli lise türlerini barındırmaktadır. Bu farklılaşma, öğrencilerin üniversiteye hazırlık düzeylerini, akademik yönelimlerini ve dolayısıyla yükseköğretimdeki tercih olanaklarını önemli ölçüde etkilemektedir. Bu tez çalışması açısından, lise türünün, ilçe SEGE düzeyi ile tercihleri şekillendiren önemli bir faktör olması beklenmektedir. Başlıca lise türleri ve özellikleri şunlardır:

1. Fen Liseleri

Amaç ve Yapı: Fen Liseleri, matematik ve fen bilimleri alanlarında üstün yetenekli olduğu tespit edilen öğrencileri bu alanlarda yükseköğretime hazırlamak amacıyla kurulmuş, seçkin akademik okullardır. Genellikle dört yıllık eğitim verirler ve müfredatları yoğun bir şekilde matematik, fizik, kimya ve biyoloji derslerini içerir. Laboratuvar çalışmaları ve proje tabanlı öğrenmeye önem verilir. Öğrencileri, özellikle Tıp, Mühendislik ve Temel Bilimler gibi sayısal (SAY) puan türüyle öğrenci alan prestijli üniversite programlarına hazırlamaya odaklanırlar.

Öğrenci Kabulü: Öğrenci kabulü, Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan merkezi Liselere Geçiş Sistemi (LGS) sınavı sonucuna göre, en yüksek puan dilimindeki öğrenciler arasından yapılır. Bu nedenle, Fen Liselerine girmek oldukça rekabetçidir ve genellikle il veya ülke genelinde en başarılı öğrenciler bu okullara yerleşir.

Dağılım ve Erişim: Sayıları diğer lise türlerine göre daha azdır ve genellikle her ilde bir veya birkaç tane bulunur. Büyükşehirlerde ve sosyoekonomik olarak daha gelişmiş il ve ilçelerde yoğunlaşma eğilimindedirler. Bu durum, daha az gelişmiş bölgelerdeki başarılı öğrencilerin bu okullara erişimini (eğer pansiyon imkânı yoksa veya yeterli değilse) coğrafi olarak zorlaştırabilir.

Üniversite Başarısı ve Tez Bağlantısı: Fen Liseleri, mezunlarının üniversiteye yerleşme oranları ve özellikle de SAY puan türüyle öğrenci alan en rekabetçi programlara (Tıp, iyi Mühendislikler vb.) yerleşme başarıları açısından Türkiye'deki en başarılı lise türüdür. Bu tez açısından, Fen Liselerinin büyük ölçüde üst SEGE kademelerindeki ilçelerde yoğunlaşması ve mezunlarının belirli alanları tercih etmesi, SEGE düzeyi ile bölüm alanı tercihleri arasındaki ilişkinin önemli bir açıklayıcısı olabilir.

2. Anadolu Liseleri

Amaç ve Yapı: Anadolu Liseleri, öğrencileri ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime hazırlayan genel ortaöğretim kurumlarıdır. Türkiye'deki en yaygın lise türüdür ve geçmişte yabancı dil ağırlıklı eğitim veren seçkin okullar iken, zamanla genel liselerin büyük bir kısmının Anadolu Lisesi'ne dönüştürülmesiyle çok daha geniş ve heterojen bir yapıya kavuşmuştur. Dört yıllık eğitim verirler ve müfredatları öğrencileri hem SAY, hem EA, hem SÖZ hem de DİL puan türlerine hazırlayacak şekilde dengelenmiştir, ancak okulun odak noktasına veya öğrenci profiline göre bazı alanlar ağırlık kazanabilir.

Öğrenci Kabulü: Anadolu Liselerine öğrenci kabulü iki şekilde olmaktadır:

1. **Merkezi Sınavla Öğrenci Alan Anadolu Liseleri:** Genellikle daha köklü, daha başarılı ve daha fazla talep gören Anadolu Liseleri, LGS puanına göre belirli bir

yüzdelik dilimden öğrenci alırlar. Bu okullar "nitelikli okul" veya "proje okulu" olarak da adlandırılabilir ve başarı düzeyleri Fen Liselerine yaklaşabilir.

2. **Yerel Yerleştirme ile Öğrenci Alan Anadolu Liseleri:** Diğer Anadolu Liseleri ise öğrencileri ikamet adreslerine, ortaokul başarı puanlarına ve tercih sıralarına göre, merkezi bir sınava ihtiyaç duymadan kabul ederler. Bu okulların öğrenci profili ve akademik başarı düzeyleri çok daha değişiktir.

Dağılım ve Erişim: Anadolu Liseleri, Türkiye'nin hemen her ilçesinde bulunmaktadır. Ancak, merkezi sınavla öğrenci alan nitelikli Anadolu Liseleri genellikle daha merkezi ve gelişmiş ilçelerde yoğunlaşırken, yerel yerleştirme ile öğrenci alanlar daha yaygındır.

Üniversite Başarısı ve Tez Bağlantısı: Anadolu Liselerinin üniversiteye yerleştirme başarısı, okulun merkezi sınavla mı yoksa yerel yerleştirmeye mi öğrenci aldığına ve bulunduğu bölgenin koşullarına göre büyük farklılıklar gösterir. Nitelikli Anadolu Liseleri, Fen Liseleri gibi yüksek başarı oranlarına sahip olabilir ve çeşitli alanlardaki rekabetçi programlara öğrenci gönderebilir. Yerel yerleştirme ile öğrenci alanların başarısı ise daha mütevazıdır ve mezunları daha geniş bir puan ve bölüm yelpazesine dağılabilir. Bu tez açısından, Anadolu Lisesi kategorisinin bu içsel heterojenliği dikkate alınmalıdır. SEGE düzeyi düştükçe, o ilçedeki Anadolu Liselerinin genellikle yerel yerleştirmeye öğrenci alan ve daha düşük başarı profiline sahip okullar olma olasılığı artar.

3. Sosyal Bilimler Liseleri

Amaç ve Yapı: Edebiyat ve sosyal bilimler (Tarih, Coğrafya, Felsefe, Psikoloji, Sosyoloji vb.) alanlarına ilgi duyan ve bu alanlarda yetenekli öğrencileri yükseköğretime hazırlamak amacıyla kurulmuşlardır. Fen Liselerinin sosyal bilimlerdeki karşılığı olarak düşünülebilir. Genellikle beş yıllık (bir yıl hazırlık + dört yıl lise) eğitim verirler ve müfredatları yoğun olarak Türk Dili ve Edebiyatı, Tarih, Coğrafya ve diğer sosyal bilim derslerini içerir. Öğrencileri genellikle EA ve SÖZ puan türleriyle öğrenci alan üniversite programlarına (Hukuk, Siyaset Bilimi, Uluslararası İlişkiler, Psikoloji, Sosyoloji, İletişim, Öğretmenlikler vb.) hazırlarlar.

Öğrenci Kabulü: Fen Liseleri gibi merkezi LGS sınavı sonucuna göre, ilgili alanlarda başarılı öğrenciler arasından seçilirler.

Dağılım ve Erişim: Sayıları Fen Liselerine göre daha da azdır ve genellikle büyükşehirlerde veya belirli il merkezlerinde bulunurlar. Üst SEGE kademelerinde yoğunlaşmışlardır.

Üniversite Başarısı ve Tez Bağlantısı: Mezunlarının üniversiteye yerleşme oranları ve özellikle EA ve SÖZ puan türlerindeki başarılı programlara yerleşme oranları yüksektir. Bu tez açısından, Sosyal Bilimler Liselerinin de üst SEGE kademelerinde yoğunlaşması ve belirli alanlara öğrenci göndermesi, SEGE düzeyi ile bölüm tercihleri arasındaki ilişkiye katkıda bulunan bir faktördür.

4. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri (MTAL)

Amaç ve Yapı: MTAL'ler, öğrencilere hem genel kültür dersleri hem de belirli bir meslek alanında (örneğin, Bilişim Teknolojileri, Elektrik-Elektronik Teknolojisi, Makine Teknolojisi, Muhasebe ve Finansman, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi, Sağlık Hizmetleri, Yiyecek İçecek Hizmetleri, Güzellik ve Saç Bakım Hizmetleri, Tarım Teknolojileri, Denizcilik vb. gibi çok çeşitli alanlarda) bilgi ve beceri kazandırmayı hedefler. Bu okulların temel amacı, öğrencileri ilgili sektörlerin ihtiyaç duyduğu nitelikli ara eleman (teknisyen, tekniker vb.) olarak yetiştirmek ve iş hayatına hazırlamaktır. Bununla birlikte, mezunlarına yükseköğretime geçiş hakkı da tanınmaktadır. Dört yıllık eğitim verirler ve müfredatlarında genel kültür derslerinin yanı sıra yoğun meslek dersleri ve atölye/laboratuvar uygulamaları yer alır. İşletmelerde beceri eğitimi (staj) önemli bir parçasıdır.

Öğrenci Kabulü: MTAL'lere öğrenci kabulü genellikle yerel yerleştirme ile (adres, ortaokul başarısı, tercih sırası) yapılır. Ancak bazı MTAL'ler veya belirli alanları (özellikle Anadolu Teknik Programları) LGS puanıyla da öğrenci alabilmektedir. Genel olarak öğrenci profili, akademik başarı açısından Fen ve Anadolu Liselerine göre daha çeşitlidir ve ortalamada daha düşüktür.

Dağılım ve Erişim: MTAL'ler, Türkiye geneline oldukça yayılmış bir okul türüdür ve hemen her ilçede farklı alanlarda eğitim veren MTAL'ler bulunabilir. Ancak okulun donanımı, atölye imkanları ve program çeşitliliği ilçenin gelişmişlik düzeyi ve yerel sanayi/hizmet sektörü yapısıyla ilişkili olabilir.

Üniversite Başarısı ve Tez Bağlantısı: MTAL mezunlarının üniversiteye yerleşme yolları çeşitlidir:

1. **Doğrudan İş Hayatı:** Önemli bir kısmı mezuniyet sonrası doğrudan iş hayatına atılır.
2. **Ön Lisans Programları:** Mezun oldukları alanla ilgili 2 yıllık Meslek Yüksekokulu (MYO) programlarına geçiş hakları (ek puan uygulaması) veya YKS-TYT puanıyla yerleşme eğilimleri yüksektir. Ön Lisans, MTAL mezunları için önemli bir yükseköğretim yoludur.
3. **Lisans Programları:** Lisans programlarına yerleşme oranları genellikle Fen ve Anadolu Liselerine göre düşüktür. Ancak, kendi alanlarıyla ilgili Mühendislik Fakültelerine veya Teknoloji Fakültelerine yönelik özel kontenjanlar (MTOK) veya ek puan uygulamaları ile yerleşebilirler. Ayrıca, YKS'nin genel puan türlerinden (SAY, EA, SÖZ) yeterli başarıyı gösterenler diğer lisans programlarına da (özellikle Eğitim Fakülteleri veya daha az rekabetçi programlar) yerleşebilirler.

Bu tez açısından MTAL'ler önemlidir, çünkü: (a) Geniş bir öğrenci kitlesine hitap ederler ve farklı SEGE kademelerinde bulunurlar. (b) Mezunlarının tercih profili (ön lisans ağırlıklı, belirli lisans alanlarına yönelim) diğer lise türlerinden farklıdır. (c) MTAL'lerin bulunduğu ilçenin SEGE düzeyi, okulun kalitesini, alan çeşitliliğini ve mezunların yerleşme başarısını etkileyebilir. Özellikle düşük SEGE kademelerindeki öğrencilerin önemli bir kısmının MTAL'lere yöneldiği düşünüldüğünde, bu okulların üniversite tercihleri üzerindeki etkisini SEGE bağlamında incelemek kritik hale gelmektedir.

5. Anadolu İmam Hatip Liseleri (AİHL)

Amaç ve Yapı: AİHL'ler, öğrencilere hem İmamlık, Hatiplik ve Kur'an Kursu Öğreticiliği gibi din hizmetlerine yönelik mesleki bilgi ve becerileri kazandırmayı hem de onları yükseköğretime hazırlamayı amaçlayan okullardır. Müfredatları, genel kültür dersleri, fen ve sosyal bilimler dersleri ile birlikte yoğun olarak Kur'an-ı Kerim, Arapça, Hadis, Fıkıh gibi İslami ilimler derslerini içerir. Son yıllarda, bazı AİHL'ler "Fen ve Sosyal Bilimler Programı Uygulayan Proje Okulu" statüsü kazanarak daha akademik bir odaklanmaya yönelmiştir.

Öğrenci Kabulü: Öğrenci kabulü hem merkezi LGS sınavıyla (özellikle proje okulları için) hem de yerel yerleştirme ile yapılmaktadır. Öğrenci profili ve akademik başarı düzeyi okuldan okula değişkenlik gösterir.

Dağılım ve Erişim: AİHL'ler de Türkiye genelinde yaygın olarak bulunan bir okul türüdür ve farklı SEGE kademelerindeki ilçelerde yer alırlar.

Üniversite Başarısı ve Tez Bağlantısı: AİHL mezunlarının üniversite tercihleri çeşitlilik gösterir. Önemli bir kısmı İlahiyat veya İslami İlimler Fakültelerini tercih eder. Ancak, özellikle Fen ve Sosyal Bilimler programı uygulayan okullardan mezun olanlar veya YKS'de başarılı olanlar, diğer lise türleri gibi SAY, EA veya SÖZ puan türleriyle farklı lisans programlarına (Hukuk, Mühendislik, Öğretmenlikler vb.) da yerleşebilmektedirler.

6. Diğer Lise Türleri

Amaç ve Yapı: Bu kategori, belirli özel yetenek ve ilgi alanlarına yönelik eğitim veren okulları (örn. Güzel Sanatlar Liseleri, Spor Liseleri) ve farklı ihtiyaçlara cevap veren diğer okulları (örn. Akşam Liseleri) kapsamaktadır. Güzel Sanatlar ve Spor Liseleri, öğrencileri kendi alanlarındaki yükseköğretim programlarına hazırlarken, Akşam Liseleri gibi okullar genellikle örgün eğitimden kopmuş veya yetişkin bireylerin ortaöğretimlerini tamamlamalarına olanak tanır.

Öğrenci Kabulü: Güzel Sanatlar ve Spor Liselerine öğrenci kabulü, genellikle yetenek sınavı ile birlikte LGS puanına veya ortaokul başarı puanına göre yapılır. Akşam Liselerine ise yaş ve eğitim düzeyi kriterleri temelinde kabul edilir.

Dağılım ve Erişim: Bu okulların sayıları, Fen ve Anadolu Liselerine göre daha azdır ve genellikle büyük şehirlerde veya belirli il merkezlerinde yoğunlaşırlar.

Üniversite Başarısı ve Tez Bağlantısı: Bu lise türlerinden mezun olan öğrencilerin üniversiteye yerleşme eğilimleri, okulun amacına ve öğrenci profiline göre oldukça spesifik olabilir. Örneğin, Güzel Sanatlar Lisesi mezunları genellikle ilgili üniversitelerin Güzel Sanatlar, Tasarım veya Mimarlık fakültelerine yönelirken, Spor Lisesi mezunları Spor Bilimleri fakültelerine yönelir. Akşam Liselerinin üniversiteye hazırlık fonksiyonu ise daha sınırlıdır. Bu tezdeki genel analizlerde, sayıca az olmaları ve spesifik yönelimleri nedeniyle bu okullar genellikle "Diğer Liseler" kategorisinde toplu olarak değerlendirilmiştir.

Sonuç

Türkiye'deki ortaöğretim sistemi, öğrencileri farklı akademik ve mesleki yollara hazırlayan çeşitli lise türlerinden oluşmaktadır. Bu lise türleri hem sundukları eğitimin niteliği hem de öğrenci profili açısından farklılaşmaktadır. Daha da önemlisi, bu lise türlerinin coğrafi dağılımı eşit değildir; özellikle akademik başarısı yüksek okullar büyük ölçüde sosyoekonomik olarak daha gelişmiş ilçelerde yoğunlaşmıştır. Bu durum, bir öğrencinin devam ettiği lise türünün, yaşadığı ilçenin SEGE düzeyi ile yakından ilişkili olabileceği ve bu iki faktörün birlikte öğrencinin üniversiteye geçiş sürecini ve tercihlerini şekillendirebileceği anlamına gelmektedir.

2.4.2. Yükseköğretime Geçiş Sistemi (YKS): Merkezi Seçme ve Yerleştirmenin Mekanizması

Türkiye'de ortaöğretimden yükseköğretime geçiş, oldukça merkezi, standartlaştırılmış ve rekabetçi bir sınav sistemi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Milyonlarca öğrencinin üniversite hayalini gerçekleştirmek için katıldığı bu sistem, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yürütülen Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) olarak adlandırılmaktadır. YKS, sadece öğrencilerin bilgi ve becerilerini ölçmekle kalmaz, aynı zamanda yükseköğretim kurumlarının kontenjanlarının liyakat ilkesine dayalı olarak dağıtılmasını sağlayan temel mekanizmadır. Bu sınav sisteminin yapısını, işleyişini, puanlama mantığını ve yerleştirme sürecini anlamak, bu tez çalışmasında incelenen üniversite ve bölüm tercihlerinin hangi koşullar altında yapıldığını ve SEGE düzeyi gibi faktörlerin bu merkezi sistem içindeki etkisini değerlendirebilmek açısından kritik öneme sahiptir.

1. YKS'nin Tarihsel Arka Planı ve Amacı

Türkiye'de üniversiteye girişte merkezi sınav uygulaması uzun bir geçmişe sahiptir. 1970'li yıllardan itibaren farklı isimler ve formatlarla (ÖSS, ÖYS, YGS, LYS gibi) uygulanan bu sistemlerin temel amacı, yükseköğretim kurumlarına olan talebin mevcut kontenjanlardan çok daha fazla olması nedeniyle, adaylar arasında adil ve objektif bir seçme ve yerleştirme yapmaktır. Merkezi sınavlar, farklı ortaöğretim kurumlarından gelen öğrencileri standart bir ölçme-değerlendirme sürecine tabi tutarak, okullar arasındaki başarı farklılıklarını (ve potansiyel not şişirmelerini) bir ölçüde nötralize etmeyi ve yerleştirmeyi daha nesnel kriterlere dayandırmayı hedefler.

Aynı zamanda, bu sınavlar, öğrencileri ve okulları belirli bir akademik standarda ulaşma yönünde teşvik edici (veya baskılayıcı) bir rol de üstlenir. 2018 yılından itibaren uygulanmaya başlanan YKS ise, önceki sistemlerdeki (YGS-LYS) bazı karmaşıklıkları gidermek ve sınav sürecini daha basitleştirmek amacıyla tasarlanmıştır. Ancak temel mantık – merkezi sınavla seçme ve yerleştirme – devam etmektedir.

2. YKS'nin Yapısı: Üç Oturum, Farklı Hedefler

YKS, genellikle Haziran ayında, birbirini takip eden günlerde veya aynı gün içinde yapılan toplamda üç ayrı oturumdan oluşur. Her oturum farklı bir amacı hedefler ve farklı puan türlerinin hesaplanmasında kullanılır:

- **Temel Yeterlilik Testi (TYT)**

Katılım ve İçerik: YKS'ye başvuran tüm adayların girmesi zorunlu olan ilk oturumdur. Tek bir sınav kitapçığında Türkçe (40 soru), Sosyal Bilimler (Tarih 5,

Coğrafya 5, Felsefe 5, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi veya ek Felsefe 5; toplam 20 soru), Temel Matematik (40 soru) ve Fen Bilimleri (Fizik 7, Kimya 7, Biyoloji 6; toplam 20 soru) olmak üzere toplam 120 soru sorulur. Sınav süresi genellikle 165 dakikadır (süreler ÖSYM tarafından yıllık olarak güncellenebilir).

Ölçülen Yetenekler: TYT, adından da anlaşılacağı gibi, öğrencilerin lise müfredatından bağımsız olarak sahip olmaları beklenen temel yeterlilikleri, yani Türkçe'yi doğru kullanma, okuduğunu anlama, yorumlama, temel matematiksel ilişkilerden yararlanarak işlem yapma, akıl yürütme ve temel fen bilimleri kavramlarını bilme becerilerini ölçmeyi hedefler. Sorular genellikle 9. ve 10. sınıf düzeyindeki konuları kapsar ve daha çok muhakeme gücüne dayanır.

Puanlama ve İşlevi: TYT'den alınan puan (TYT Puanı), birkaç önemli işleve sahiptir:

- 1. Ön Lisans Programlarına Yerleştirme:** 2 yıllık meslek yüksekokulu (MYO) programlarına yerleşmek isteyen adaylar için temel puan türüdür. TYT puanı belirli olan adaylar ön lisans programlarını tercih edebilirler.
- 2. AYT ve YDT Puanlarının Hesaplanmasına Katkı:** Lisans programlarına yerleşmek için girilen AYT ve YDT oturumları sonucunda hesaplanan SAY, SÖZ, EA ve DİL puanlarının hesaplanmasında TYT puanının belirli bir ağırlığı (%40) vardır. Yani, AYT veya YDT'ye giren bir adayın lisans yerleştirme puanı hesaplanırken, TYT'deki başarısı da dikkate alınır. Bu, temel yeterliliklerin tüm lisans alanları için önemli olduğu varsayımına dayanır.
- 3. Özel Yetenek Sınavlarına Başvuru:** Güzel Sanatlar, Spor Bilimleri gibi özel yetenek sınavıyla öğrenci alan programlara başvurabilmek için de genellikle belirli bir TYT baraj puanını / başarı sırasını geçmiş olmak gerekir.

Tez Bağlantısı: TYT'nin tüm adaylar için zorunlu olması ve temel yeterlilikleri ölçmesi, tüm lise türleri ve SEGE kademelerinden gelen öğrencilerin ortak bir değerlendirmeye tabi tutulduğu ilk aşamayı oluşturur. TYT başarısındaki farklılıklar, temel eğitimdeki eşitsizliklerin bir göstergesi olabilir. Ayrıca, ön lisans programlarına yönelimin incelenmesinde TYT puanı ve yerleşme oranları temel alınacaktır.

- **Alan Yeterlilik Testleri (AYT)**

Katılım ve İçerik: 4 yıllık lisans programlarına yerleşmek isteyen adayların girmesi gereken ikinci ve en önemli oturumdur. AYT'ye girebilmek için YKS'ye başvurmuş olmak yeterlidir (TYT'ye girme zorunluluğu AYT puanının hesaplanması için vardır). AYT, adayların lise müfredatındaki kendi alanlarına yönelik akademik bilgi ve yeterliliklerini ölçer. Genellikle TYT'den sonraki gün yapılır ve dört ayrı testten oluşur, adaylar hedefledikleri puan türüne göre bu testlerden ilgili olanları cevaplarlar:

1. **Türk Dili ve Edebiyatı-Sosyal Bilimler-1 Testi (TDE-Sos1):** Türk Dili ve Edebiyatı (24 soru), Tarih-1 (10 soru), Coğrafya-1 (6 soru) olmak üzere toplam 40 soru içerir. Hem EA hem de SÖZ puanlarının hesaplanmasında kullanılır.
2. **Sosyal Bilimler-2 Testi (Sos2):** Tarih-2 (11 soru), Coğrafya-2 (11 soru), Felsefe Grubu (Mantık, Psikoloji, Sosyoloji; 12 soru), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi veya ek Felsefe Grubu (6 soru) olmak üzere toplam 40 soru içerir. Sadece SÖZ puanının hesaplanmasında kullanılır.
3. **Matematik Testi:** Matematik ve Geometri konularını içeren 40 soru bulunur. Hem SAY hem de EA puanlarının hesaplanmasında kullanılır.
4. **Fen Bilimleri Testi:** Fizik (14 soru), Kimya (13 soru), Biyoloji (13 soru) olmak üzere toplam 40 soru içerir. Sadece SAY puanının hesaplanmasında kullanılır.

Adaylar, bu dört testi cevaplamak için genellikle 180 dakikalık bir süreye sahiptirler.

Ölçülen Yetenekler: AYT, TYT'nin aksine, doğrudan lise müfredatındaki (özellikle 11. ve 12. sınıf ağırlıklı) akademik bilgiyi, anlama, uygulama, analiz ve sentez yapma becerilerini ölçer. Adayların kendi alanlarındaki derinlemesine bilgi düzeyini ve üniversitedeki ilgili lisans programlarını takip edebilme potansiyellerini değerlendirmeyi amaçlar.

Puanlama ve İşlevi: AYT'deki testlerden alınan sonuçlar (adayın hangi testleri cevapladığına bağlı olarak), TYT puanının %40 ağırlığı ile birleştirilerek SAY, SÖZ ve EA puan türleri hesaplanır. Bu puan türleri, farklı lisans programlarına yerleştirmede kullanılır. AYT, lisans programlarına girişteki en belirleyici aşamadır.

Tez Bağlantısı: Bu tez çalışmasının odaklandığı lisans programı tercihleri (Tıp, Mühendislik, Hukuk, Öğretmenlik vb.) büyük ölçüde AYT puanlarına dayanmaktadır. Farklı SEGE kademelerinden ve lise türlerinden gelen öğrencilerin AYT'deki başarıları ve buna bağlı olarak hangi puan türlerinde (SAY, SÖZ, EA) daha başarılı oldukları, bölüm alanı tercihlerini doğrudan etkileyecektir. Örneğin, SAY puanı yüksek olanların Tıp/Mühendislik, EA puanı yüksek olanların Hukuk/Psikoloji, SÖZ puanı yüksek olanların İletişim/Edebiyat gibi alanlara yönelmesi beklenir. SEGE düzeyinin AYT başarısı üzerindeki etkisi, tercih farklılıklarının temel nedenlerinden biri olacaktır.

- **Yabancı Dil Testi (YDT)**

Katılım ve İçerik: YKS puanıyla öğrenci alan lisans programlarına (örn. İngiliz Dili ve Edebiyatı, Almanca Öğretmenliği, Mütercim-Tercümanlık vb.) yerleşmek isteyen

adayların girmesi gereken üçüncü oturumdur. Adaylar, başvuru sırasında belirttikleri bir yabancı dilden (İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça, Rusça) sınava girerler. Sınav, ilgili dilde okuduğunu anlama, kelime bilgisi ve dilbilgisi becerilerini ölçen 80 sorudan oluşur ve süresi genellikle 120 dakikadır.

Puanlama ve İşlevi: YDT'den alınan sonuçlar, TYT puanının %40 ağırlığı ile birleştirilerek DİL puanı hesaplanır. Bu puan, sadece ilgili dil programlarına yerleştirmede kullanılır.

Tez Bağlantısı: Dil programlarına yerleşme, genel yerleşmeler içinde daha küçük bir paya sahip olsa da bu alandaki tercihlerin de SEGE düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenecektir. Özellikle nitelikli dil eğitimi veren okulların (bazı Anadolu Liseleri, özel liseler) üst SEGE kademelerinde yoğunlaşması, DİL puanı ve tercihlerinde de bir farklılaşma yaratabilir.

3. Ortaöğretim Başarı Puanı (OBP) Etkisi

YKS yerleştirme sürecinde sadece sınav puanları değil, öğrencilerin ortaöğretimdeki genel başarıları da dikkate alınır. Bu, Ortaöğretim Başarı Puanı (OBP) aracılığıyla yapılır.

Hesaplanması: Öğrencilerin lise boyunca aldıkları yılsonu başarı puanlarının ortalaması olan diploma notları (100'lük sistemde) 5 ile çarpılarak OBP elde edilir (en düşük 250, en yüksek 500 puan).

Yerleştirme Puanına Katkısı: Hesaplanan OBP, 0.12 katsayısıyla çarpılarak adayın ilgili YKS ham puanlarına (TYT, SAY, SÖZ, EA, DİL) eklenir ve böylece

yerleştirme puanları oluşturulur. Örneğin, 500 tam OBP'ye sahip bir adayın yerleştirme puanına 60 puan (500×0.12) eklenir. Meslek lisesi mezunlarının kendi alanlarındaki programları tercih etmeleri durumunda OBP'leri ek olarak 0.06 katsayısıyla daha çarpılarak (toplam 0.18 katsayı) ek puan avantajı sağlanabilir (Bu uygulama yıllara göre değişebilir, güncel kılavuz esastır).

İşlevi ve Tez Bağlantısı: OBP'nin amacı, okul başarısını da üniversiteye girişte değerlendirmeye katmaktır. Ancak, farklı lise türleri ve hatta aynı türdeki farklı okullar arasında not verme standartlarındaki olası farklılıklar nedeniyle, OBP'nin ne ölçüde adil bir katkı sağladığı tartışmalı bir konudur.

Bu tez çalışmasında OBP doğrudan analiz edilmeyecek olsa da lise başarısının ve dolayısıyla OBP'nin de SEGE düzeyi ve lise türü ile ilişkili olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Yerleştirme puanları OBP'yi içerdiği için, analiz edilen YÖK Atlas verileri dolaylı olarak OBP etkisini de yansıtmaktadır.

4. Puan Türleri, Başarı Sırası ve Tercihler

YKS sonucunda elde edilen puanlar ve özellikle de başarı sıraları, öğrencilerin tercih sürecindeki en önemli referans noktalarıdır.

Puan Türlerinin Önemi: Her lisans programı belirli bir puan türüyle (SAY, SÖZ, EA veya DİL) öğrenci alır. Öğrencinin hedeflediği bölümün hangi puan türünde olduğu, onun hangi AYT testlerine odaklanacağını belirler. Puan türleri arasındaki başarı farklılıkları (örneğin, bir öğrencinin SAY puanı yüksekken EA puanının düşük olması), tercih edebileceği alanları sınırlar.

Başarı Sırasının Belirleyiciliği ve Baraj Sırası Kriteri: Üniversite programlarına yerleştirmede ham puandan ziyade başarı sırası esastır. Çünkü puanlar, sınavın zorluğuna göre yıldan yıla önemli ölçüde değişebilirken, başarı sırası adayın sınava girenler içindeki göreceli konumunu gösterir ve daha istikrarlı bir karşılaştırma imkânı sunar. ÖSYM, tercih kılavuzlarında her programın bir önceki yıl hangi başarı sırası aralığından öğrenci aldığını (minimum başarı sırası/tabani başarı sırası) ilan eder. Öğrenciler de genellikle kendi başarı sıralarına yakın veya biraz üstündeki/altındaki programları tercih listelerine yazarlar. Bu nedenle, bu tez çalışmasında da programların rekabet düzeyini ve öğrencilerin akademik başarısını ölçmek için puan yerine başarı sırası verilerinin (örn. barajlı bölümlere girme oranları) kullanılması daha anlamlı olacaktır.

5. Tercih ve Yerleştirme Süreci

YKS sonuçları açıklandıktan sonra başlayan tercih ve yerleştirme süreci de merkezi olarak ÖSYM tarafından yürütülür:

- 1. Tercih Dönemi:** ÖSYM tarafından belirlenen tarihler arasında, barajı geçen veya ilgili puanı hesaplanan adaylar, ÖSYM'nin Aday İşlemleri Sistemi (AİS) üzerinden en fazla 24 programdan oluşan bir tercih listesi oluştururlar. Adaylar, istedikleri üniversite ve programları, kendi istek sıralarına göre (en çok istedikleri programı en üste yazarak) listelerler. Bu sıralama, yerleştirme açısından kritik öneme sahiptir.
- 2. Merkezi Yerleştirme:** ÖSYM, adayların yerleştirme puanlarını ve tercih sıralarını dikkate alarak, bilgisayar ortamında merkezi yerleştirme işlemini gerçekleştirir. Sistem, her aday için tercih listesini yukarıdan aşağıya doğru tarar. Adayın puanı, tercih ettiği programın o yıl oluşan minimum yerleşme puanından (veya başarı sırasından) yüksek veya eşitse ve programın kontenjanı dolmamışsa, aday o programa yerleştirilir ve daha alt sıralardaki tercihleri dikkate alınmaz. Eğer

adayın puanı tercih ettiği programa yetmiyorsa, bir alt sıradaki tercihi kontrol edilir. Bu işlem, aday bir programa yerleşene veya tüm tercihleri tükenene kadar devam eder.

3. **Sonuçların Açıklanması ve Kayıt:** Yerleştirme sonuçları ÖSYM tarafından ilan edilir. Bir programa yerleşen adaylar, belirlenen tarihler arasında ilgili üniversiteye kayıt yaptırırlar. Boş kalan kontenjanlar için (eğer varsa) ek yerleştirme yapılır.

6. YKS Sisteminin Genel Özellikleri ve Tez Bağlantısı

Merkeziyetçilik ve Standardizasyon: Sistem oldukça merkezidir ve tüm adayları standart bir sınava tabi tutar. Bu, teoride fırsat eşitliğini sağlamayı hedefler.

Yüksek Rekabet: Üniversite kontenjanları, başvuran aday sayısına göre sınırlı olduğu için, özellikle popüler ve prestijli programlara yerleşmek oldukça zordur ve yüksek bir rekabet söz konusudur.

Sıralama Odaklılık: Sistem, adayları başarılarına göre sıralamaya ve bu sıralamaya göre yerleştirmeye dayanır. Bu durum hem öğrencileri hem de okulları sürekli olarak sınav başarısına odaklanmaya iter.

Stres ve Baskı: Sınavın tek bir oturumda (veya birkaç günde) yapılması ve sonuçlarının bireyin geleceği üzerinde büyük bir etkiye sahip olması, öğrenciler üzerinde yoğun bir stres ve baskı yaratır.

Eşitsizlikleri Yansıtmaya Potansiyeli: Her ne kadar standart ve merkezi olsa da YKS sistemi, öğrencilerin sınava hazırlık sürecindeki farklılıkları (lise türü, aile desteği,

dershane/özel ders imkânı, yaşadığı ilçenin koşulları vb.) ortadan kaldırmaz. Aksine, bu eşitsizlikler sınav sonuçlarına yansır ve merkezi yerleştirme, bu sonuçlara göre yapıldığı için mevcut eşitsizlikleri yeniden üretebilir veya derinleştirebilir.

Bu tez çalışması, işte bu merkezi ve rekabetçi YKS sistemi içinde, öğrencilerin başlangıç noktalarındaki farklılıkların (ilçe SEGE düzeyi ve lise türü ile temsil edilen) nihai yerleştirme sonuçlarına (üniversite ve bölüm tercihleri) nasıl yansıdığını analiz etmektedir. YKS sisteminin işleyişini anlamak, SEGE düzeyinin hangi aşamalarda ve hangi mekanizmalarla (sınav başarısı, tercih bilinci, ekonomik engeller vb.) etkili olabileceğini kavramak açısından temel bir gerekliliktir.

2.4.3. Üniversite ve Bölüm Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Karmaşık Bir Karar Süreci

Yükseköğretime geçiş, genç bireylerin hayatlarındaki en önemli dönüm noktalarından birini oluşturur. Bu süreç, sadece merkezi bir sınavda (YKS) elde edilen akademik başarıya dayalı mekanik bir yerleştirme işlemi değildir. Aksine, üniversite ve bölüm tercihi, bireyin gelecekteki kariyerini, sosyal statüsünü, yaşam tarzını ve hatta kişisel kimliğini derinden etkileyen, oldukça karmaşık ve çok boyutlu bir karar alma sürecidir. Öğrenciler, YKS sonuçlarının getirdiği sınırlamalar dahilinde, kendi ilgi ve yetenekleri, ailelerinin beklentileri ve olanakları, aldıkları eğitimin yönlendirmesi, yaşadıkları çevrenin sunduğu bilgiler ve algılar ile hedefledikleri üniversite ve bölümlerin özellikleri gibi sayısız faktörün etkileşimi altında tercihlerini şekillendirirler. Bu tez çalışmasının temel amacı, bu faktörlerden biri olan ve genellikle bireyin doğrudan kontrolü dışında olan "yaşanılan (ortaöğretim eğitimi alınan) ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi"nin (SEGE kademesi) bu karmaşık tercih sürecini nasıl etkilediğini anlamaktır. Ancak bu etkiyi doğru bir şekilde yorumlayabilmek için, öncelikle tercihleri etkileyen diğer temel faktör gruplarını sistematik bir şekilde ele almak gerekmektedir. Bu alt bölüm, üniversite ve bölüm tercihlerini etkileyen başlıca faktörleri bireysel, ailevi,

okul, çevresel ve kurumsal (üniversite/bölüm özellikleri) kategorileri altında detaylı bir şekilde inceleyecektir.

1. Bireysel Faktörler: Yetenek, İlgi, Başarı ve Beklentiler

Tercih sürecinin merkezinde yer alan bireyin kendi özellikleri, kararlar üzerinde doğal olarak en doğrudan etkiye sahiptir.

Akademik Başarı (YKS Puanı ve Başarı Sırası): Şüphesiz en belirleyici faktördür. YKS'de elde edilen puan ve özellikle başarı sırası, öğrencinin tercih edebileceği üniversite ve bölüm yelpazesini büyük ölçüde sınırlar. Çok yüksek başarı gösteren bir öğrencinin tercih seçenekleri genişken, daha düşük başarı gösteren bir öğrencinin seçenekleri daha kısıtlıdır. Öğrenci, genellikle kendi başarı sırasına yakın veya biraz üzerindeki/altındaki programları listesine dahil eder. Bu nedenle, akademik başarı, diğer tüm faktörlerin etkisini filtreleyen veya çerçeveleyen birincil unsurdur. Bu tezde de SEGE düzeyinin tercihler üzerindeki etkisinin önemli bir kısmının, bu faktörlerin YKS başarısı üzerindeki etkileri aracılığıyla gerçekleştiği varsayılmaktadır.

İlgi Alanları ve Merak: Öğrencilerin hangi konulara ilgi duyduğu, hangi derslerden keyif aldığı, hangi alanlarda merak sahibi olduğu, bölüm tercihlerinde önemli bir rol oynar. Sayısal konulara ilgi duyan bir öğrencinin mühendislik veya temel bilimlere, sosyal konulara ilgi duyanın hukuk veya sosyolojiye, sanata ilgi duyanın ilgili güzel sanatlar programlarına yönelmesi beklenir. Ancak ilgi alanları her zaman net olmayabilir veya dışsal faktörler (aile baskısı, iş garantisi algısı vb.) tarafından bastırılabilir.

Yetenek Algısı ve Öz-Yeterlilik: Öğrencilerin belirli alanlardaki kendi yeteneklerine ilişkin algıları ve o alanda başarılı olabileceklerine dair inançları (öz-

yeterlilik) tercihleri etkiler. Örneğin, matematikte kendini yetersiz gören bir öğrenci, ilgisi olsa bile mühendislik gibi matematik ağırlıklı bir bölümü tercih etmekten çekinebilir. Başarı deneyimleri veya başarısızlık korkusu bu algıyı şekillendirebilir.

Kariyer Hedefleri ve Gelecek Beklentileri: Öğrencilerin üniversite eğitiminden ne beklediği, nasıl bir kariyer hayal ettiği, hangi mesleğin kendilerine uygun olduğunu düşündüğü tercihleri yönlendirir. Bazı öğrenciler için yüksek gelir potansiyeli, bazıları için sosyal statü, bazıları için topluma hizmet etme veya entelektüel tatmin öncelikli olabilir. Gelecekte belirli bir mesleği yapma hedefi (doktor, avukat, öğretmen, mühendis vb.), ilgili bölümleri tercih etmede güçlü bir motivasyon kaynağıdır. Ancak bu hedefler ve beklentiler de yine aile, çevre ve alınan bilgilerden etkilenir.

Kişilik Özellikleri ve Değerler: Öğrencinin kişilik yapısı (içe dönük/dışa dönük, analitik/sezgisel vb.) ve hayattaki değerleri (yardımseverlik, rekabetçilik, bağımsızlık, güvenlik vb.) de meslek ve bölüm tercihleriyle ilişkili olabilir. Örneğin, insanlarla iletişim kurmaktan hoşlanan bir öğrenci sosyal hizmetler veya halkla ilişkiler gibi alanlara yönelebilirken, daha analitik ve detay odaklı biri mühendislik veya bilişim alanlarını tercih edebilir.

2. Ailevi Faktörler: Sosyoekonomik Durum, Eğitim ve Beklentiler

Aile, öğrencinin yetiştiği ilk sosyal çevredir ve tercihleri üzerinde derin ve çok yönlü etkilere sahiptir.

Ailenin Sosyoekonomik Düzeyi (SED): Belki de en kritik ailevi faktördür. Ailenin gelir düzeyi, sahip olduğu varlıklar, ebeveynlerin meslekleri gibi unsurlar, öğrencinin eğitim olanaklarını ve tercihlerini doğrudan etkiler.

- **Ekonomik İmkânlar:** Yüksek SED'li aileler, çocuklarına daha iyi eğitim olanakları (özel okul, dersane, özel ders, yurt dışı eğitim), daha destekleyici bir ev ortamı (kitap, bilgisayar, internet erişimi) sunabilirler. Ayrıca, üniversite eğitimi sırasında ortaya çıkacak masrafları (harç, barınma, ulaşım, yaşam giderleri) karşılama konusunda daha rahattırlar. Bu durum, öğrencinin başka bir şehirdeki üniversiteyi veya ücretli bir vakıf üniversitesini tercih etmesini kolaylaştırır. Düşük SED'li ailelerin çocukları ise ekonomik nedenlerle sadece kendi şehirlerindeki veya yakın illerdeki devlet üniversitelerini, hatta bazen istemedikleri halde daha düşük puanlı veya ön lisans programlarını tercih etmek zorunda kalabilirler. Vakıf üniversiteleri genellikle bu öğrenciler için (tam burslu programlar hariç) erişilebilir bir seçenek olmaz.
- **Ebeveyn Meslekleri ve Sosyal Çevre:** Ebeveynlerin meslekleri hem öğrenciye rol model olabilir hem de belirli meslekler hakkında bilgi ve sosyal ağ (network) sağlayabilir. Örneğin, doktor bir ailenin çocuğu Tıp Fakültesini tercih etmeye daha yatkın olabilir veya mühendis ebeveynler çocuklarını mühendisliğe yönlendirebilir. Ailenin sosyal çevresi de öğrencinin farklı kariyer yolları hakkındaki bilgisini ve algısını etkileyebilir.
- **Ebeveynlerin Eğitim Düzeyi:** Ebeveynlerin eğitim seviyesi yükseldikçe, genellikle çocuklarının eğitimine daha fazla değer verdikleri, onlara daha fazla akademik destek sundukları, üniversite eğitimi konusundaki beklentilerinin daha yüksek olduğu ve tercih sürecinde daha bilinçli yönlendirmeler yapabildikleri gözlemlenir (Davis-Kean, 2005) (Şirin, 2005). Yüksek eğitilmiş ebeveynler, kendi deneyimlerinden yola çıkarak belirli üniversite veya bölümler hakkında bilgi sahibi olabilir ve çocuklarını bu yönde teşvik edebilirler. Düşük eğitilmiş ebeveynler ise, iyi niyetli olsalar bile, çocuklarına rehberlik etme veya karmaşık tercih sistemini anlama konusunda zorlanabilirler.
- **Aile Beklentileri ve Yönlendirmeleri:** Ailelerin çocuklarından beklentileri (belirli bir mesleği seçmeleri, belirli bir şehirde okumaları vb.) ve bu yöndeki doğrudan veya dolaylı yönlendirmeleri, öğrencinin kendi istekleriyle çatışsa bile, tercihler üzerinde etkili olabilir. Aile baskısı veya onayı, öğrencinin kararını önemli ölçüde şekillendirebilir. Bazı aileler "garanti meslek" olarak gördükleri alanlara (öğretmenlik,

sağlık vb.) yönlendirirken, bazıları daha prestijli veya yüksek gelirli meslekleri teşvik edebilir.

- **Kültürel Sermaye Aktarımı:** Bourdieu'nun vurguladığı gibi, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki aileler, çocuklarına sadece maddi değil, aynı zamanda "kültürel sermaye" de aktarırlar. Bu, dil kullanımı, genel kültür birikimi, sanatsal ve entelektüel ilgi alanları, kendini ifade etme biçimi gibi okulda ve hayatta başarıyı getiren, ancak genellikle farkında olmadan edinilen yetkinlikleri içerir. Bu sermaye, öğrencinin akademik başarısını artırmanın yanı sıra, üniversite ortamına uyum sağlamasını ve belirli akademik kültürü benimsemesini kolaylaştırarak tercihleri de etkileyebilir (Bourdieu, 1986).

Bu tez çalışmasında bireysel aile faktörleri doğrudan ölçülemese de lisenin bulunduğu ilçenin SEGE düzeyi, o ilçedeki ailelerin ortalama sosyoekonomik ve eğitim düzeyleri hakkında dolaylı bir gösterge olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, SEGE düzeyinin tercihler üzerindeki etkisinin önemli bir kısmının bu ailevi faktörler aracılığıyla gerçekleştiği varsayılabilir.

3. Okul Faktörleri: Lise Türü, Kalitesi ve Rehberlik Hizmetleri

Öğrencinin ortaöğretimini geçirdiği lise de tercihleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

- **Lise Türü:** Önceki bölümde detaylandırıldığı gibi, farklı lise türleri (Fen, Anadolu, MTAL, AİHL, Sosyal Bilimler vb.) farklı müfredatlar uygular, farklı akademik hedeflere sahiptir ve farklı öğrenci profillerini barındırır. Bu durum, mezunlarının YKS başarılarını ve yöneldikleri üniversite/bölüm alanlarını doğrudan etkiler. Fen Lisesi mezunlarının SAY alanlarına, Sosyal Bilimler Lisesi mezunlarının EA/SÖZ alanlarına, MTAL mezunlarının ön lisans veya ilgili lisans alanlarına yönelmesi gibi belirgin eğilimler vardır.

- **Okulun Akademik Başarısı ve Kalitesi:** Aynı türdeki liseler arasında bile akademik başarı ve kalite açısından önemli farklılıklar olabilir. Okulun LGS veya YKS'deki genel başarı düzeyi, öğretmen kadrosunun niteliği ve deneyimi, okulun fiziki ve teknolojik olanakları, sınıf mevcutları, okul kültürü ve yönetimi gibi faktörler, öğrencilerin üniversiteye hazırlık düzeyini etkiler. Daha başarılı okullardan mezun olan öğrencilerin tercih seçenekleri daha geniştir. Bu tezde okul kalitesi doğrudan ölçülemese de merkezi sınavla öğrenci alan "nitelikli" okulların genellikle üst SEGE kademelerinde yoğunlaştığı varsayımı üzerinden dolaylı bir ilişki kurulmaktadır.
- **Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık (PDR) Hizmetleri:** Okullarda sunulan rehberlik hizmetlerinin kalitesi ve etkinliği, öğrencilerin kendilerini tanımaları, ilgi ve yeteneklerini keşfetmeleri, üniversite ve meslekler hakkında doğru bilgi edinmeleri ve bilinçli tercihler yapmaları açısından kritik öneme sahiptir. İyi bir rehberlik hizmeti, öğrencilere YKS sistemi, tercih süreci, burs olanakları gibi konularda yol gösterebilir ve onların potansiyellerine en uygun seçeneklere yönelmelerine yardımcı olabilir. Ancak rehberlik hizmetlerinin niteliği okuldan okula ve özellikle de bölgeden bölgeye farklılık gösterebilir. Az gelişmiş bölgelerdeki okullarda rehber öğretmen eksikliği veya yetersizliği önemli bir sorun olabilir. Bu durum, bu bölgelerdeki öğrencilerin tercih sürecinde daha fazla zorlanmalarına ve potansiyel olarak daha az bilinçli kararlar almalarına yol açabilir.
- **Okul Kültürü ve Akran Etkisi:** Okulun genel atmosferi, öğretmenlerin ve yöneticilerin beklentileri, öğrenciler arasındaki akademik rekabet veya iş birliği düzeyi de motivasyonu ve tercihleri etkileyebilir. Özellikle akran grubunun (arkadaş çevresinin) tercihleri, beklentileri ve birbirlerine verdikleri bilgiler, öğrencinin kendi kararını şekillendirmede önemli bir rol oynayabilir. Başarılı öğrencilerin yoğun olduğu bir okulda okumak, öğrenciyi daha yüksek hedefler belirlemeye teşvik edebilir.

4. Çevresel Faktörler: Coğrafi Konum, Sosyoekonomik Çevre ve Bilgi Erişimi

Öğrencinin içinde yaşadığı yakın ve geniş çevre de tercihleri üzerinde çeşitli etkiler yaratır.

Yaşanılan İlçenin/Bölgenin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyi (SEGE): Bu tezin ana odak noktasıdır. Önceki bölümlerde detaylandırıldığı gibi, ilçenin genel refah düzeyi, eğitim ve sağlık altyapısı, ekonomik yapısı, kültürel olanakları, ailelerin ortalama profili gibi faktörler aracılığıyla öğrencinin hem hazırlık sürecini hem de tercih olanaklarını ve yönelimlerini etkiler. Gelişmiş bir çevrede yaşamak genellikle daha fazla fırsat sunarken, az gelişmiş bir çevrede yaşamak çeşitli kısıtlamalar getirebilir.

Coğrafi Konum ve Ulaşım: Öğrencinin yaşadığı yerin büyük şehirlere, üniversite kampüslerine, kültürel merkezlere olan uzaklığı veya yakınlığı hem bilgiye erişimini hem de tercih seçeneklerini etkileyebilir. Kırsal veya ücra bölgelerde yaşayan öğrencilerin üniversiteleri ziyaret etme, tanıtım etkinliklerine katılma veya farklı kariyer olanaklarını gözlemleme şansı daha az olabilir. Ayrıca, ailesinin ekonomik durumu kısıtlıysa, coğrafi olarak uzak bir şehirdeki üniversiteyi tercih etmek ulaşım ve barınma maliyetleri nedeniyle zorlaşabilir. Bu durum, öğrencileri kendi illerindeki veya yakın çevrelerindeki üniversitelere yöneltebilir.

Yerel İş Piyasası ve Ekonomik Yapı: İlçenin veya bölgenin ekonomik yapısı ve hâkim olan sektörler, öğrencilerin kariyer algılarını ve bölüm tercihlerini etkileyebilir. Örneğin, sanayinin gelişmiş olduğu bir bölgede mühendisliklere, turizmin yoğun olduğu bir yerde turizmle ilgili programlara veya tarımın baskın olduğu bir yerde ziraat fakültelerine yönelik bir ilgi (veya tam tersi, bu alanlardan kaçış) gözlenebilir. Mezuniyet sonrası yerel iş bulma olanakları da tercihleri etkileyen bir faktör olabilir.

Bilgiye Erişim Kanalları: Öğrencilerin üniversiteler, bölümler, meslekler, burslar ve tercih süreci hakkında bilgi edindikleri kanallar (internet, okul rehberlik servisi, aile, arkadaşlar, medya, üniversite tanıtım materyalleri vb.) ve bu kanalların güvenilirliği/erişilebilirliği önemlidir. Özellikle internet erişiminin kısıtlı olduğu veya rehberlik hizmetlerinin yetersiz olduğu az gelişmiş bölgelerde öğrenciler bilgi eksikliği yaşayabilirler. Bu durum, daha popüler veya "bilindik" üniversite/bölgelere yönelme veya yanlış/eksik bilgiye dayalı tercihlere yol açabilir. YÖK Atlas gibi platformlar bu bilgi açığını kapatmaya yönelik önemli bir adım olsa da bu platformları etkin kullanma becerisi ve alışkanlığı da farklılık gösterebilir.

Sosyal ve Kültürel Normlar/Beklentiler: Öğrencinin içinde yaşadığı toplumun veya kültürün belirli mesleklere (örn. doktorluk, öğretmenlik) atfettiği değer, cinsiyet rolleri konusundaki algıları (örn. bazı mesleklerin kadınlara/erkeklere daha uygun görülmesi), eğitime bakış açısı gibi faktörler de tercihleri etkileyebilir. Örneğin, bazı bölgelerde kız çocuklarının ailelerinden uzakta okumasına sıcak bakılmaması gibi kültürel faktörler, tercihleri coğrafi olarak sınırlayabilir.

5. Kurumsal Faktörler: Üniversite ve Bölüm Özellikleri

Son olarak, tercih edilecek olan üniversite ve bölümlerin kendi özellikleri de öğrencilerin kararını etkileyen önemli bir faktör grubudur. Öğrenciler, genellikle kendi başarı sıralarına uygun olan programlar arasından, aşağıdaki gibi çeşitli kriterlere göre bir değerlendirme yaparlar:

Üniversitenin Genel İmajı ve Tanınırlığı: Üniversitenin köklü olması, ulusal veya uluslararası sıralamalarındaki yeri, akademik ünü, mezunlarının başarısı gibi faktörler, üniversitenin genel çekiciliğini belirler. Öğrenciler genellikle daha "iyi" ve "tanınmış" üniversiteleri tercih etme eğilimindedir.

Bölümün Popülerliği ve İş Olanakları: Bölümün güncel popülerliği, mezunlarının iş bulma oranları, kamuda veya özel sektörde sunduğu kariyer olanakları, beklenen gelir düzeyi gibi faktörler tercihleri önemli ölçüde etkiler. Özellikle istihdam kaygısının yüksek olduğu durumlarda, "iş garantili" veya "geleceği parlak" olarak görülen bölümler daha fazla talep görebilir.

Akademik Kadro ve Eğitim Kalitesi: Bölümdeki öğretim üyelerinin sayısı, niteliği, uzmanlık alanları, uluslararası deneyimleri, bölümde sunulan eğitimin kalitesi, müfredatın güncelliği, laboratuvar/atölye olanakları gibi akademik faktörler de bilinçli öğrenciler için önemli bir kriterdir.

Üniversitenin Bulunduğu Şehir: Üniversitenin bulunduğu şehrin büyüklüğü, sosyal ve kültürel olanakları, yaşam maliyeti, ulaşım kolaylığı, öğrenci için güvenli olup olmaması gibi faktörler de tercihte rol oynar. Bazı öğrenciler büyük şehirleri tercih ederken, bazıları daha sakin veya ailesine yakın şehirleri seçebilir.

Kampüs Olanakları, Barınma ve Burs İmkânları: Üniversitenin sunduğu kampüs yaşamı (sosyal tesisler, spor olanakları, kulüpler vb.), yurt veya diğer barınma imkânlarının yeterliliği ve kalitesi, özellikle vakıf üniversiteleri için sunulan burs olanaklarının çeşitliliği ve kapsamı da tercihleri etkileyen önemli faktörlerdir. Ekonomik durumu kısıtlı öğrenciler için burs ve barınma olanakları hayati önem taşıyabilir.

Kontenjan ve Taban Başarı Sırası: Bir bölümün kontenjanının yüksek veya düşük olması ve bir önceki yıl yerleşen son öğrencinin başarı sırası (taban başarı sırası), öğrencinin o programa yerleşme olasılığını doğrudan etkiler ve tercih listesini oluştururken dikkate aldığı en somut verilerden biridir.

Faktörlerin Etkileşimi ve Sonuç

Görüldüğü gibi, üniversite ve bölüm tercihi, burada sıralanan bireysel, ailevi, okul, çevre ve kurumsal faktörlerin karmaşık bir etkileşimi sonucunda ortaya çıkan kişisel bir karardır. Hiçbir faktör tek başına belirleyici değildir; ancak bazı faktörlerin (özellikle YKS başarısı ve ailenin sosyoekonomik durumu) etkisi genellikle daha baskındır.

Bu tez çalışması açısından kritik olan nokta, bu faktörlerin birçoğunun (aile SED'si, okul türü ve kalitesi, çevre olanakları, bilgiye erişim, coğrafi engeller) öğrencinin yaşadığı ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi (SEGE) ile yakından ilişkili olmasıdır. Dolayısıyla, SEGE düzeyi, bu faktörler aracılığıyla tercih sürecini dolaylı ama güçlü bir şekilde etkileme potansiyeline sahiptir. Araştırma, bu dolaylı etkinin sonuçlarını, yani farklı SEGE kademelerinden gelen öğrencilerin nihai tercih örüntülerindeki farklılıkları ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu faktörlerin detaylı bir şekilde anlaşılması, SEGE düzeyi ile tercihler arasında gözlemlenecek olan ilişkilerin nedenlerini daha sağlıklı bir şekilde yorumlamak için gerekli olan kavramsal çerçeveyi sunmaktadır.

2.5. Sosyoekonomik Gelişmişlik ve Eğitim İlişkisi Üzerine Literatür Taraması

Giriş: Araştırmanın Bilimsel Zemini

Bu tez çalışmasının temel aldığı problem alanı – sosyoekonomik gelişmişlik farklılıklarının eğitim çıktılarına, özellikle de üniversite tercihlerine etkisi – eğitim sosyolojisi, kalkınma ekonomisi, bölgesel çalışmalar ve eğitim politikası gibi farklı disiplinlerin uzun yıllardır ilgi odağı olmuştur. Bireylerin ve toplumların refahı için eğitimin merkezi rolü düşünüldüğünde, eğitime erişimdeki ve eğitimden yararlanmadaki eşitsizliklerin kaynaklarını ve sonuçlarını anlamak hem akademik hem de politik açıdan büyük önem taşımaktadır. Bu alt bölümün amacı, sosyoekonomik gelişmişlik (hem bireysel/aile düzeyinde hem de bölgesel/çevresel düzeyde) ile eğitim süreçleri ve çıktıları

(özellikle akademik başarı, yükseköğretime erişim ve tercihler) arasındaki ilişkiyi inceleyen mevcut akademik literatürü sistematik bir şekilde taramak, temel bulguları, teorik yaklaşımları ve tartışmaları özetlemek ve bu tezin bu geniş bilgi birikimi içindeki yerini, potansiyel katkısını ve ele aldığı spesifik boşlukları ortaya koymaktır. Bu literatür taraması, araştırmanın sadece ampirik verilere değil, aynı zamanda sağlam bir teorik ve kavramsal temele dayandığını göstermeyi ve elde edilecek bulguların daha geniş bir bilimsel bağlam içinde yorumlanmasını sağlamayı hedeflemektedir. Tarama, uluslararası literatürdeki temel yaklaşımlardan başlayarak Türkiye özelinde yapılmış çalışmalara odaklanacak ve özellikle bölgesel farklılıklar ile üniversite tercihleri arasındaki ilişkiye vurgu yapacaktır.

2.5.1. Sosyoekonomik Düzeyin (SED) Eğitim Başarısına Etkisi: Uluslararası ve Ulusal Bulgular

Eğitim sosyolojisi literatüründeki en tutarlı ve yaygın olarak kabul gören bulgulardan biri, öğrencinin geldiği ailenin sosyoekonomik düzeyinin (SED), akademik başarısı üzerinde güçlü ve belirleyici bir etkiye sahip olduğudur. Bu ilişki, farklı ülkelerde, farklı eğitim sistemlerinde ve farklı yaş gruplarında yapılan sayısız araştırma tarafından tekrar tekrar teyit edilmiştir.

Klasik Çalışmalar ve Temel Mekanizmalar: Bu alandaki öncü çalışmalardan biri, James Coleman ve arkadaşlarının Amerika Birleşik Devletleri'nde yaptığı kapsamlı "Equality of Educational Opportunity" (Eğitim Fırsat Eşitliği) raporudur (Coleman, 1966). Coleman Raporu, o dönemdeki yaygın kanının aksine, okullar arasındaki kaynak farklılıklarının (öğretmen maaşları, kütüphane büyüklüğü vb.) öğrenci başarısındaki varyansı açıklamada şaşırtıcı derecede küçük bir paya sahip olduğunu, buna karşılık öğrencinin aile geçmişi ve sosyoekonomik durumunun başarı üzerindeki en güçlü belirleyici olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, eğitimin tek başına toplumsal eşitsizlikleri gidermede yeterli olamayacağı ve aile/çevre faktörlerinin kritik rol oynadığı yönündeki tartışmaları alevlendirmiştir. Coleman'dan sonra yapılan birçok araştırma,

SED'in başarıyı etkilediği potansiyel mekanizmaları daha detaylı incelemiştir. Bunlar arasında şunlar öne çıkmaktadır:

Maddi Kaynaklar: Yüksek SED'li aileler, çocuklarına daha iyi beslenme, sağlık hizmetleri, daha güvenli ve uyarıcı bir ev ortamı, daha fazla kitap, bilgisayar gibi eğitici materyaller, özel ders veya kurs gibi ek destekler sağlayabilirler.

Ebeveyn Katılımı ve Beklentileri: Yüksek eğitilmiş ve gelirli ebeveynler, genellikle çocuklarının eğitim süreçlerine daha fazla dahil olurlar (ödevlere yardım, öğretmenlerle iletişim, okul etkinliklerine katılım), onlardan daha yüksek akademik beklentilere sahiptirler ve bu beklentilerini çocuklarına yansıtırlar (Davis-Kean, 2005) (Şirin, 2005).

Kültürel Sermaye: Pierre Bourdieu'nun teorisine göre, orta ve üst sınıflar, okul sistemi tarafından değer verilen ve başarıyı getiren belirli kültürel bilgi, beceri, dil kullanımı ve davranış kalıplarını ("kültürel sermaye") çocuklarına aktarırlar. Okul sistemi de genellikle bu egemen kültürel sermayeye sahip öğrencileri örtük olarak ödüllendirir (Bourdieu, 1986).

Sosyal Sermaye: Ailelerin sahip olduğu sosyal ilişkiler ağı ("sosyal sermaye"), çocukların bilgiye, fırsatlara ve destekleyici rol modellere erişimini kolaylaştırabilir.

Stres ve Sağlık: Düşük SED koşullarında yaşamak (yoksulluk, güvencesizlik, kötü barınma koşulları vb.), çocuklar üzerinde kronik stres yaratabilir ve bu durum hem fiziksel hem de bilişsel gelişimlerini olumsuz etkileyerek öğrenme kapasitelerini düşürebilir (Evans & Cassells, 2013).

Uluslararası Karşılaştırmalı Sınavlar (PISA, TIMSS): Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) tarafından üçer yıllık periyotlarla düzenlenen PISA (Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı) ve IEA (Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu) tarafından düzenlenen TIMSS (Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması) gibi uluslararası sınavların sonuçları da SED'in başarı üzerindeki evrensel etkisini doğrulamaktadır. Bu sınavların raporlarında düzenli olarak, öğrencilerin ve okulların sosyoekonomik arka planlarının (ebeveyn eğitimi/mesleği, evdeki olanaklar gibi göstergelerle ölçülen) okuma, matematik ve fen okuryazarlığı puanları üzerinde en güçlü belirleyicilerden biri olduğu vurgulanmaktadır. Hatta PISA, sosyoekonomik olarak dezavantajlı olmasına rağmen yüksek başarı gösteren öğrencileri tanımlamak için "akademik dayanıklılık" (academic resilience) kavramını kullanmaktadır, ancak bu öğrencilerin oranı genellikle düşüktür (OECD, 2022).

Türkiye'deki Durum: Türkiye'de yapılan ulusal ve uluslararası karşılaştırmalı çalışmalar da benzer bir tablo çizmektedir. Türkiye'nin PISA (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2022) ve TIMSS (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2023) sonuçları incelendiğinde, sosyoekonomik düzeyin öğrenci başarısındaki varyansı açıklamada OECD ortalamasına yakın veya bazen daha yüksek bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Özellikle okullar arasındaki başarı farklarının önemli bir kısmının, okulların ve öğrencilerinin ortalama sosyoekonomik düzeylerindeki farklılıklardan kaynaklandığı belirtilmektedir. Ulusal düzeyde yapılan araştırmalar da LGS ve YKS gibi merkezi sınavlardaki başarı ile öğrencinin ailesinin eğitim düzeyi, gelir durumu, mesleği, evdeki kitap sayısı gibi SED göstergeleri arasında güçlü pozitif ilişkiler bulmuştur (Suna & Özer, 2021) (Alacacı & Erbaş, 2010) (Berberoğlu & Kalender, 2005). Bu çalışmalar, Türkiye'de de sosyoekonomik arka planın, öğrencilerin akademik başarı potansiyellerini gerçekleştirmelerinde önemli bir faktör olduğunu ve eğitim sisteminin bu dezavantajları yeterince telafi edemediğini göstermektedir.

Bu tez çalışması, bireysel SED'i doğrudan ölçmese de ilçenin SEGE düzeyini bir proxy olarak kullanarak, bu genel bulgunun yükseköğretime yerleşme gibi nihai bir eğitim çıktısına nasıl yansıdığını incelemektedir.

2.5.2. Lise Türlerinin Yerleşme Başarısı ve Tercihler Üzerindeki Etkisi

Türkiye gibi eğitim sisteminde farklı okul türleri arasında belirgin bir ayrışmanın olduğu ülkelerde, devam edilen lise türünün üniversiteye geçiş başarısı ve tercihleri üzerinde önemli bir etkisi olması beklenir. Literatürdeki çalışmalar genellikle bu beklentiyi doğrulamaktadır.

Akademik ve Mesleki Ayrımı: Genel olarak, akademik odaklı lise türlerinin (Fen Liseleri, Anadolu Liseleri, Sosyal Bilimler Liseleri) mezunlarının, mesleki ve teknik odaklı lise türlerine (MTAL) göre üniversiteye, özellikle de 4 yıllık lisans programlarına, yerleşme oranlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Suna, Gür, Gelbal, & Özer, 2020). Bu fark, hem okulların müfredat ve hedeflerindeki farklılıklardan hem de bu okullara yönelen öğrenci profillerinin (akademik başarı, SED vb.) farklı olmasından kaynaklanmaktadır. MTAL mezunları ise daha çok ön lisans programlarına veya kendi alanlarıyla ilgili MTOK kontenjanlarına yönelmektedir.

Akademik Liseler Arasındaki Farklılıklar: Akademik liseler kendi içinde de farklılaşmaktadır. Fen Liseleri, genellikle en yüksek yerleşme oranlarına ve en rekabetçi sayısal programlara yerleşme başarısına sahiptir. Sosyal Bilimler Liseleri de EA ve SÖZ alanlarında benzer bir başarı gösterir. Anadolu Liseleri ise, özellikle merkezi sınavla alan ve yerel yerleştirmeye alanlar arasındaki farklar nedeniyle, daha heterojen bir başarı profili sergilemektedir. Merkezi sınavla alan nitelikli Anadolu Liseleri, Fen Liselerine yakın bir performans gösterebilirken, yerel yerleştirmeye alanların başarısı daha düşük kalabilmektedir.

İmam Hatip Liseleri: AİHL mezunlarının üniversiteye yerleşme profilleri de zaman içinde ve okulun türüne (proje okulu/diğer) göre değişmektedir. İlahiyat fakülteleri önemli bir hedef olmaya devam etmekle birlikte, diğer lisans programlarına yerleşme oranlarında da artışlar gözlenmektedir, ancak genellikle Fen ve nitelikli Anadolu Liselerinin gerisindedirler.

Özel Liseler: Özel liselerin başarısı, okulun niteliğine, öğrenci profiline ve ücret politikasına göre büyük değişkenlik gösterir. En başarılı özel liseler, Fen Liseleri ile yarışır düzeyde sonuçlar alabilirken, diğerleri daha ortalama bir başarı gösterebilir. Vakıf üniversitelerine ve yurt dışına yönelim genellikle özel okul mezunlarında daha yüksektir.

Lise Türü ve Bölüm Tercihleri: Lise türü, sadece yerleşme oranını değil, aynı zamanda tercih edilen bölüm alanlarını da etkiler. Fen Liseleri doğal olarak SAY alanlarına, Sosyal Bilimler Liseleri EA/SÖZ alanlarına, MTAL'ler ilgili mesleki alanlara veya ön lisansa, AİHL'ler İlahiyat ve diğer alanlara öğrenci yönlendirme eğilimindedir. Anadolu Liseleri ise daha dengeli bir dağılım göstermekle birlikte, okulun genel başarısı ve öğrenci profiline göre belirli alanlarda yoğunlaşabilir.

2.5.3. Bölgesel Gelişmişlik Farklılıklarının Üniversite Tercihlerine Etkisi

Bireysel ve ailevi SED ile lise türünün yanı sıra, öğrencinin yaşadığı coğrafi bölgenin veya yerleşim biriminin genel sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin de üniversiteye erişim ve tercihleri üzerinde bağımsız bir etkisi olabileceği düşünülmektedir. Bu etki hem bölgedeki eğitim olanaklarının kalitesi hem de daha geniş sosyal ve ekonomik çevre koşulları üzerinden işleyebilir.

Bölgesel Farklılıklar ve Sınav Başarısı: Türkiye'de yapılan birçok çalışma, il veya bölge düzeyindeki sosyoekonomik gelişmişlik göstergeleri (kişi başına gelir,

okullaşma oranları, sağlık göstergeleri vb.) ile o bölgedeki öğrencilerin merkezi sınavlardaki (geçmişte ÖSS/ÖYS, günümüzde LGS/YKS) ortalama başarıları arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermiştir (Ersungur, Kızıltan, & Polat, 2007) (Tansel & Bircan, 2006). Daha gelişmiş bölgelerdeki öğrenciler, ortalamada daha yüksek sınav puanları alma eğilimindedir. Bu durum, bu bölgelerdeki daha iyi okul olanakları, daha eğitilmiş aile profili ve daha destekleyici çevre koşulları ile açıklanabilir.

Bölgesel Farklılıklar ve Üniversiteye Erişim: Sınav başarısındaki bu farklılıklar doğal olarak üniversiteye yerleşme oranlarına da yansımaktadır. Daha gelişmiş bölgelerden gelen öğrencilerin üniversiteye, özellikle de lisans programlarına, yerleşme olasılığı daha yüksektir. Türkiye'de yükseköğretime erişimde ciddi bölgesel eşitsizlikler ve Doğu/Güneydoğu Anadolu gibi daha az gelişmiş bölgelerdeki gençlerin üniversiteye gitme şanslarının Batı bölgelerine göre daha düşük olduğu tespit edilmektedir.

Bölgesel Farklılıklar ve Tercih Edilen Üniversite/Bölüm: Bölgesel gelişmişlik sadece üniversiteye girip girmemeyi değil, aynı zamanda nereye girildiğini de etkilemektedir.

Coğrafi Tercihler: Daha az gelişmiş bölgelerdeki öğrenciler, ekonomik veya sosyal nedenlerle, genellikle kendi illerindeki veya coğrafi olarak yakınlarındaki üniversiteleri tercih etme eğiliminde olabilirler. Büyük şehirlerdeki veya daha prestijli üniversitelere gitme olasılıkları daha düşük olabilir.

Üniversite Türü: Vakıf üniversitelerinin büyük ölçüde metropollerde ve gelişmiş bölgelerde yoğunlaşması ve genellikle ücretli olması nedeniyle, daha az gelişmiş bölgelerden gelen öğrencilerin bu üniversiteleri tercih etme olasılığı çok düşüktür.

Bölüm Alanı: Bazı çalışmalar, daha az gelişmiş bölgelerden gelen öğrencilerin, istihdam garantisi daha yüksek görülen veya daha kolay erişilebilen programlara (örn.

öğretmenlik, hemşirelik, bazı kamu yönetimi ile ilgili bölümler) yönelme eğiliminde olabileceğini öne sürmektedir. Buna karşılık, daha gelişmiş bölgelerden gelenlerin Tıp, Hukuk, Mühendislik gibi daha rekabetçi ve prestijli alanları tercih etme olasılığı daha yüksek olabilir. Ancak bu konudaki bulgular her zaman net olmayabilir ve diğer faktörlerle (lise türü, bireysel başarı vb.) etkileşim halindedir.

Mekanizmalar: Bölgesel gelişmişliğin tercihleri etkileme mekanizmaları arasında; bölgedeki okul kalitesi farklılıkları, rehberlik hizmetlerinin yeterliliği, üniversiteler ve meslekler hakkındaki bilgiye erişim düzeyindeki farklılıklar, yerel iş piyasası koşulları ve beklentileri, ailelerin ekonomik gücü ve kültürel sermayesi, rol modellerin varlığı veya yokluğu gibi faktörler sayılabilir.

2.5.4. Türkiye Özelinde Yapılmış Çalışmalar ve Literatürdeki Boşluklar

Türkiye'de yukarıda özetlenen konuları (SED-başarı, lise türü-başarı, bölgesel farklar-başarı/erişim) inceleyen önemli bir literatür birikimi mevcuttur. Özellikle il düzeyindeki SEGE verileri ile eğitim göstergeleri arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar (Ersungur, Kızıltan, & Polat, 2007) bölgesel eşitsizliklerin eğitimdeki yansımalarını ortaya koymuştur. Lise türlerinin etkisini inceleyen çalışmalar da okul farklılaşmasının sonuçlarını göstermiştir.

Ancak, mevcut literatürde bazı boşluklar veya daha az çalışılmış alanlar da bulunmaktadır:

1. **İlçe Düzeyinde Detaylı Analiz Eksikliği:** Çalışmaların çoğu il veya bölge düzeyindedir. İller kendi içinde önemli heterojenlikler barındırdığı için, ilçe düzeyinde yapılacak analizler, eşitsizliklerin daha mikro düzeydeki dinamiklerini anlamak açısından önemlidir. SEGE'nin ilçe düzeyinde hesaplanması bu tür

analizlere olanak tanımaktadır, ancak bu potansiyel henüz yeterince kullanılmamıştır.

2. **Tercih Örüntülerine Odaklanma Yetersizliği:** Mevcut çalışmalar genellikle sınav başarısı veya genel üniversiteye yerleşme oranları gibi çıktılara odaklanmıştır. Öğrencilerin hangi tür üniversiteleri (devlet/vakıf, araştırma/diğer) ve hangi bölüm alanlarını (sayısal, sözel, sağlık, eğitim vb.) tercih ettiklerini SEGE düzeyi bağlamında detaylı olarak inceleyen çalışmalar daha sınırlıdır.
3. **Güncel Veri ve Yöntem Kullanımı:** YÖK Atlas gibi detaylı ve güncel yerleştirme veri tabanlarının ortaya çıkması, tercih örüntülerini daha önce mümkün olmayan bir detay seviyesinde analiz etme imkânı sunmaktadır. SEGE-2022 gibi en güncel gelişmişlik verileriyle bu yeni veri kaynaklarını birleştiren çalışmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca, SEGE gibi endekslerin metodolojisindeki gelişmelerin (örn. GTBA kullanımı) de analizlerde dikkate alınması önemlidir.
4. **Lise Türü ve SEGE Düzeyi Etkileşiminin İncelenmesi:** Bu iki önemli faktörün tercihler üzerindeki ortak etkisini ve birbirlerini nasıl etkilediklerini (modere edip etmediklerini) inceleyen çalışmalar yeterli sayıda değildir. Genellikle faktörler ayrı ayrı ele alınmıştır.

Bu Tezin Literatüre Katkısı

Bu tez çalışması, yukarıda belirtilen boşlukları doldurmaya yönelik bir çabadır.

- Analizi ilçe düzeyine indirerek bölgesel eşitsizliklerin daha hassas bir resmini çekecektir.
- Türkiye'deki tüm ilçeleri kapsayan en güncel gelişmişlik verisi olan SEGE-2022'yi kullanacaktır.

- Üniversite tercihlerini sadece yerleşme oranıyla değil, aynı zamanda tercih edilen üniversite türü, grubu ve bölüm alanı gibi detaylı göstergelerle, YÖK Atlas verilerini kullanarak inceleyecektir.

Bu sayede, araştırma, Türkiye'de sosyoekonomik gelişmişlik ve üniversite tercihleri arasındaki karmaşık ilişki ağına dair güncel, kapsamlı ve detaylı ampirik bulgular sunarak mevcut literatüre önemli bir katkı yapmayı hedeflemektedir. Elde edilecek sonuçların, eğitimde fırsat eşitliği ve bölgesel kalkınma politikalarının daha etkin bir şekilde tasarlanmasına yardımcı olması beklenmektedir.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ KAYNAKLARI

Giriş

Bu bölümde, "Türkiye'de Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Öğrencilerin Üniversite ve Bölüm Tercihlerine Etkisi" başlıklı tez çalışmasının bilimsel metodolojisi ayrıntılı olarak sunulmaktadır. Araştırmanın amaçlarına ulaşmak ve araştırma sorularına yanıt bulmak için izlenen adımlar, kullanılan veri kaynakları, verilerin işlenmesi ve analiz yöntemleri bu bölümde açıklanacaktır. Yöntemin şeffaf bir şekilde ortaya konulması, çalışmanın güvenilirliği, geçerliliği ve bilimsel topluluk tarafından değerlendirilebilirliği açısından temel bir gerekliliktir.

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemlerini temel alan, betimsel (descriptive) ve ilişkisel (correlational) bir araştırma modeline sahiptir. Araştırmanın temel amacı, Türkiye'deki ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri (SEGE kademeleri tarafından temsil edilen) ile bu ilçelerden mezun olan yeni mezun öğrencilerin üniversite tercih örüntüleri arasındaki ilişkileri ve farklılıkları ortaya koymaktır.

Nicel Yaklaşım: Çalışma, büyük ölçekli, resmi ve sayısal verilere (SEGE endeksleri, YÖK Atlas yerleştirme istatistikleri, MEB okul verileri, TÜİK demografik verileri) dayanmaktadır. Bu veriler kullanılarak, değişkenler arasındaki ilişkiler ve gruplar (farklı SEGE kademeleri) arasındaki farklar analiz edilmektedir. Nicel yaklaşım, ülke genelindeki eğilimleri belirlemek ve genellenebilir sonuçlara ulaşmak için uygun bir yöntemdir.

Betimsel Model: Araştırma, öncelikle farklı SEGE kademelerinin ve bu kademelerdeki lise türlerinin dağılımını, ayrıca her bir gruptan üniversiteye yerleşen öğrencilerin profilini (yerleşme oranları, tercih edilen üniversite/bölüm türleri vb.) tanımlamayı hedefler. Bu yönüyle, mevcut durumun bir fotoğrafını çekerek betimsel bir analiz sunar.

İlişkisel Model: Betimlemenin ötesinde, araştırma, bağımsız değişken (İlçe SEGE Kademesi) ile bağımlı değişkenler (üniversite tercih göstergeleri) arasındaki potansiyel ilişkileri inceler. Farklı SEGE kademeleri arasında tercih göstergeleri açısından belirgin farklar olup olmadığını gözlemler. Ancak, bu model, değişkenler arasında bir neden-sonuç ilişkisi kurmayı değil, yalnızca aralarındaki birlikteliği veya farklılığı saptamayı amaçlar.

Kesitsel Desen: Araştırma, verileri 2018-2024 yılları arasındaki yedi yıllık döneme ait YKS yerleştirme sonuçları ve tek bir zamana ait (SEGE-2022) sosyoekonomik gelişmişlik verisi ile topladığı için kesitsel bir desene sahiptir. Zaman içindeki değişimleri veya nedensel süreçleri doğrudan izlemez, ancak yedi yıllık periyot boyunca gözlemlenen eğilimleri analiz eder.

Bu model, eldeki büyük veri setlerini kullanarak ülke çapında yapısal ilişkileri ve eşitsizlik örüntülerini ortaya koymak için uygun ve etkili bir yöntem olarak değerlendirilmiştir.

3.2. Veri Kaynakları

Bu araştırma, tamamen kamu kurumları tarafından üretilmiş veya kamuoyu ile paylaşılmış ikincil veri kaynaklarına dayanmaktadır. Araştırmanın farklı değişkenlerini ölçmek için başvurulmuş temel veri kaynakları ve bu kaynaklardan elde edilen spesifik bilgiler aşağıda detaylandırılmıştır:

3.2.1. Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması

Kaynak Kurum: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.

Önemi ve Kullanımı: Bu kaynak, araştırmanın temel bağımsız değişkeni olan ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini belirlemek için kullanılmıştır. SEGE-2022, Türkiye'deki 973 ilçenin tamamını kapsayan en güncel ve kapsamlı resmi çalışmadır.

Elde Edilen Veriler: SEGE-2022 raporu ve eklerinden her ilçe için aşağıdaki veriler alınmıştır:

İlçe SEGE Kademesi: Her ilçe için belirlenmiş olan 1'den 6'ya kadar olan gelişmişlik kademesi. Bu, ana analizlerde gruplama değişkeni olarak kullanılmıştır.

İlçe SEGE Skoru: Her ilçe için hesaplanan sürekli gelişmişlik skoru (analizlerde birincil olmamakla birlikte, kademelendirmenin temelini anlamak için kullanılmıştır).

İlçe İsimleri ve Kodları: YÖK Atlas ve MEB verileriyle eşleştirmede anahtar tanımlayıcı olarak kullanılmıştır.

Gelişmişlik Kademelerine Göre İlçe Sayıları ve Nüfus Dağılımları (2020): Bulgular bölümü Tablo 4.6'da sunulduğu üzere, ilçelerin gelişmişlik düzeylerine göre dağılımını anlamak için bu veriler kullanılmıştır.

Erişim: Bakanlığın resmî web sitesinde yayınlanan rapor ve ekleri aracılığıyla kamuya açık olarak erişilmiştir (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2022).

3.2.2. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Verileri

YÖK tarafından sağlanan veriler, araştırmanın bağımlı değişkenlerini (üniversite tercihleri) ve önemli bir ara değişkenini (lise bilgileri) oluşturmaktadır.

1. YÖK Atlas Verileri (Yerleşen Öğrenci Sayıları, Puanlar, Lise Bilgileri vb.)

Kaynak Platform: YÖK Atlas (atlas.yok.gov.tr) interaktif web platformu.

Önemi ve Kullanımı: YÖK Atlas, YKS sonuçlarına göre yükseköğretim programlarına yerleşen öğrencilere ait çok detaylı ve toplu veriler sunmaktadır. Bu platform, bu araştırmanın üniversite tercih örüntülerini analiz etmesi için vazgeçilmez birincil düzeyde ikincil kaynaktır.

Elde Edilen Veriler: Platformun "Lisans Atlası" ve "Ön Lisans Atlası" modüllerinden, 2018-2024 yılları arasındaki her bir yerleştirme dönemi için, liseden yeni mezun olan öğrencilere ait aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

- Üniversite programlarına yerleşen öğrenci sayısı (her bir lise-program kombinasyonu için).
- Yerleşenlerin mezun oldukları lise adı ve lisenin bulunduğu il ve ilçe adı.
- Yerleşilen üniversite adı, fakülte/MYO adı, program adı/kodu.
- Programın puan türü (SAY, SÖZ, EA, DİL, TYT).
- Programın öğretim türü (Örgün, İkinci Öğretim, Açıköğretim, Uzaktan Öğretim).
- Programın öğrenim süresi (Lisans, Ön Lisans).
- Programın burs türü (Tam Burslu, %75 İndirimli, %50 İndirimli, %25 İndirimli, Ücretli) – özellikle vakıf üniversiteleri için.
- Yerleşilen üniversitenin türü (Devlet, Vakıf, KKTC).
- Yerleşilen üniversitenin statüsü (Araştırma Üniversitesi, Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversite, Diğer) – bu statü bilgileri YÖK'ün resmî duyurularından alınarak YÖK Atlas verileriyle eşleştirilmiştir.
- Barajlı bölümler (Tıp, Diş Hekimliği, Eczacılık, Hukuk, Mühendislik ve Mimarlık) için yerleşen öğrenci sayıları.

Erişim: Platform üzerinden ilgili yıl ve programlar seçilerek kamuya açık olarak erişilmiştir (Yükseköğretim Kurulu, 2025).

2. YÖK İstatistik Verileri (Genel Öğrenci Sayıları, Mezun Sayıları vb.)

Kaynak Platform: YÖK İstatistik (istatistik.yok.gov.tr) web portalı.

Önemi ve Kullanımı: Bu platform, üniversitelerdeki toplam öğrenci sayıları, mezun sayıları, akademik personel durumu gibi daha genel ve zaman serisi içeren istatistikler sunar. Bu araştırmada doğrudan analizlerde kullanılmamış, ancak tezin giriş ve tartışma bölümlerinde Türkiye'deki yükseköğretimin genel görünümü hakkında bilgi vermek veya eğilimleri belirtmek amacıyla referans olarak kullanılmıştır.

Erişim: Portal üzerinden kamuya açık olarak erişilmiştir (Yükseköğretim Kurulu, 2025).

3.2.3. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Verileri

Kaynak Kurum: T.C. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)

Önemi ve Kullanımı: MEB verileri, YÖK Atlas'tan gelen lise bilgilerinin doğrulanması, standartlaştırılması ve SEGE ilçe verileriyle güvenilir bir şekilde eşleştirilmesi için kritik bir referans ve doğrulama aracı olarak kullanılmıştır. Ayrıca lise türlerinin SEGE kademelerine göre dağılımını (Bkz. Bulgular bölümü Tablo 4.7) analiz etmek için bu veriler kullanılmıştır.

Elde Edilen Veriler:

- Güncel resmi okul/kurum listeleri (tüm lise türlerini ve sahipliklerini – Resmi Kurum/Özel Kurum – içerecek şekilde).
- Her lisenin resmi adı, kuruma özgü kodu ve standartlaştırılmış lise türü bilgisi (Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, MTAL, AİHL, Sosyal Bilimler Lisesi, Diğer lise türleri).
- Her lisenin idari olarak bağlı olduğu il ve ilçenin adı ve resmi kodu (TÜİK/NVİGM kod sistemleriyle uyumlu).

Erişim: MEB'in resmî web siteleri ve ilgili genel müdürlüklerin yayınları aracılığıyla temin edilmiştir (T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, 2025).

3.2.4. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Verileri

Kaynak Kurum: T.C. Türkiye İstatistik Kurumu.

Önemi ve Kullanımı: TÜİK verileri, yerleşme oranlarının hesaplanmasında (potansiyel öğrenci havuzuna göre) paydaları oluşturmak ve SEGE kademelerinin demografik özelliklerini tanımlamak için kullanılmıştır.

Elde Edilen Veriler:

- **İlçe düzeyinde Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sonuçları:** 2018-2024 yılları için ilgili ilçelerin toplam nüfusu ve özellikle üniversiteye giriş yaş grubuna karşılık gelen (15-19 yaş) nüfus bilgisi (Bkz. Bulgular bölümü Tablo 4.35). Bu veri, her bir SEGE kademesindeki ortalama yıllık potansiyel öğrenci cohort büyüklüğünü hesaplamada kullanılmıştır (Bkz. Bulgular bölümü Tablo 4.36).

Erişim: TÜİK'in resmî web sitesindeki veri portalı ve yayınları aracılığıyla kamuya açık olarak erişilmiştir (Türkiye İstatistik Kurumu, 2025).

Bu dört temel kaynaktan elde edilen veriler, araştırmanın sonraki aşaması olan veri hazırlama ve birleştirme sürecinin girdilerini oluşturmuştur. Her bir kaynağın güvenilirliği ve kapsamı, araştırmanın genel kalitesi için belirleyici olmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması ve Hazırlanması

Araştırmanın bu aşaması, farklı kamu kurumlarından ve platformlardan elde edilen ham verilerin, araştırma sorularını cevaplayabilecek anlamlı ve analize uygun bir yapıya dönüştürülmesi sürecini kapsamaktadır. Bu süreç, veri derleme, temizleme, standartlaştırma, eşleştirme, birleştirme ve analiz için gerekli değışkenlerin türetilmesi gibi kritik adımları içermektedir. Veri hazırlama sürecinin titizlikle yürütölmesi, analizlerin doğruluğı ve elde edilecek sonuçların güvenilirliği açısından hayati öneme sahiptir.

1. Veri Derleme ve İlk İnceleme

Yukarıda (Bölüm 3.2'de) belirtilen veri kaynaklarından (SEGE-2022 rapor ve ekleri, YÖK Atlas platformu, MEB okul listeleri, TÜİK veri portalı) ilgili veriler elektronik ortama (genellikle Microsoft Excel veya benzeri bir veri işleme formatına) aktarılmıştır. YÖK Atlas gibi web tabanlı platformlardan veri çekme işlemi, platformun sunduğı arayüzler kullanılarak veya gerektiğinde web scraping gibi teknikler yardımıyla (etik kurallara ve kullanım koşullarına uygun olarak) gerçekleştirilmiştir.

Her bir ham veri seti, öncelikle genel yapısı, değişkenleri, satır/sütun sayıları, veri türleri (sayısal, metin, tarih vb.) ve olası eksiklikler veya tutarsızlıklar açısından gözden geçirilmiştir. Bu ilk inceleme, sonraki temizleme ve eşleştirme adımları için bir yol haritası oluşturmaya yardımcı olmuştur.

2. Veri Temizleme ve Standartlaştırma

Metin Verilerinin Standardizasyonu: Özellikle ilçe ve lise isimleri gibi metin tabanlı verilerde karşılaşılan en yaygın sorunlardan biri tutarsız yazımlardır. Farklı veri setlerinde aynı ilçe veya lisenin farklı şekillerde yazılmış olması eşleştirmeyi imkânsız hale getirebilir. Bu nedenle, tüm metin verileri standart bir formata getirilmiştir:

- Tüm harfler büyük harfe dönüştürülmüştür.
- Başındaki ve sonundaki boşluklar temizlenmiştir.
- İçerideki birden fazla boşluk tek boşluğa indirilmiştir.
- Türkçe karakterler (Ç, Ğ, İ, Ö, Ş, Ü) korunarak, diğer özel karakterler (nokta, virgül, tire vb.) mümkün olduğunca kaldırılmış veya standartlaştırılmıştır.
- Resmi olmayan kısaltmalar (örn. "Lisesi" yerine "Lis.") açılmıştır.

Kodlama Tutarlılığı: Farklı veri setlerinde kullanılan il/ilçe kodlarının (TÜİK, MEB, NVİGM kodları) veya lise türü kodlarının aynı standarda getirilmesi sağlanmıştır.

Sayısal Veri Kontrolleri: Sayısal değişkenlerde (nüfus, yerleşen sayısı, puanlar vb.) mantık dışı değerler (örn. negatif sayılar, aşırı uç değerler) kontrol edilmiş ve olası veri giriş hataları düzeltilmeye çalışılmıştır.

Eksik Veri Yönetimi: Her veri setindeki eksik veriler (boş hücreler veya "bilgi yok" gibi işaretlenmiş değerler) tespit edilmiştir. Özellikle YÖK Atlas'taki lise adı, türü

veya ilçesi eksik olan kayıtların oranı belirlenmiştir. Bu araştırmanın doğası gereği, eksik verilerin yerine başka bir değer atamak genellikle uygun olmadığından, anahtar bilgileri (lise türü, SEGE kademesi) eksik olan kayıtlar ilgili analizlerden çıkarılmıştır. Analiz dışı bırakılan kayıtların oranı ve potansiyel etkileri (sonuçların genellenebilirliği üzerindeki etkisi) Bulgular bölümünde (Bkz. Tablo 4.2) detaylıca not edilmiştir. Örneğin, lise bilgisi olmayan yerleşenlerin oranı yüksekse, bu durum lise türü bazlı analizlerin temsil gücünü azaltabilir.

3. Veri Eşleştirme ve Birleştirme: Ana Veri Setinin Oluşturulması ve Kapsam Dışı Bırakılan Grupların Yönetimi

Bu adım, farklı kaynaklardan gelen ve temizlenen verilerin ortak anahtarlar kullanılarak tek bir analiz dosyasında birleştirilmesi işlemidir. Bu süreçteki temel zorluk, farklı kurumlara ait veri setlerindeki tanımlayıcıların (ilçe adı, lise adı) birebir örtüşmesini sağlamaktır.

Adım 1: YÖK Atlas Lise Bilgilerinin MEB Listesi ile Eşleştirilmesi ve Doğrulanması

- YÖK Atlas'tan alınan her bir yerleşen kaydındaki Lise Adı ve Lisenin Bulunduğu İl/İlçe Adı bilgileri, MEB'den temin edilen Resmi Lise Listesi ile eşleştirilmiştir.
- Eşleştirme için öncelikle Lise Adı ve İl/İlçe Adı kombinasyonları kullanılmıştır. İsimlerin standartlaştırılmasına rağmen tam eşleşme sağlanamayan durumlar için manuel kontroller (özellikle yaygın veya kritik okullar için) gerekmiştir.
- Başarılı bir eşleşme sonucunda, YÖK Atlas kaydına, MEB listesindeki resmi ve standartlaştırılmış Lise Türü (Fen, Anadolu, MTAL vb.) ve Lisenin bulunduğu ilçenin resmi kodu eklenmiştir. YÖK Atlas'taki lise türü bilgisi yerine MEB'in resmi tür bilgisi esas alınmıştır, çünkü MEB sınıflandırması daha güncel ve standarttır.

Adım 2: Lise Verisinin SEGE İlçe Kademesi ile Birleştirilmesi

- Bir önceki adımda her lise için belirlenen resmi ilçe kodu/adı, SEGE-2022 veri setindeki ilçe kodları/adları ile eşleştirilmiştir. İlçe kodlarının (TÜİK/NVİGM standardı) kullanılması bu eşleştirmeyi daha güvenilir kılmıştır.
- Başarılı eşleşme sonucunda, her lise kaydına (ve dolayısıyla o liseden yerleşen öğrencilerin verilerine) ait olduğu SEGE-2022 Gelişmişlik Kademesi (1-6) bilgisi eklenmiştir.

Adım 3: Analiz Kapsamı Dışı Bırakılan Öğrenci Grupları:

Bu araştırmanın temel odağı Türkiye'deki örgün ortaöğretim kurumlarından yeni mezun olan öğrenciler olduğundan, Bulgular bölümü 4.1. başlığı altında detaylandırıldığı üzere, aşağıdaki öğrenci grupları ana analiz kapsamı dışında tutulmuştur:

- **Yurt Dışı Liselerden Mezun Olup Türkiye'deki Yükseköğretim Programlarına Yerleşenler:** Bu öğrencilerin (2018-2024 yılları arasında toplam 4.117 kişi, Bkz. Tablo 4.1) mezun oldukları lise bilgileri Türkiye'deki ilçe SEGE kademeleri ile doğrudan ilişkilendirilemediği için analiz dışı bırakılmıştır.
- **Lise Bilgisi "Belirsiz/Bilinmiyor/Diğer" Olarak Kaydedilen Öğrenciler:** YÖK Atlas veri tabanındaki lise bilgisi net olmayan bu kayıtlar (2018-2024 yılları arasında toplam 462 kişi, Bkz. Tablo 4.2), SEGE kademesi veya lise türü ile eşleştirilemediği için kapsam dışı bırakılmıştır.
- **Açıköğretim Lisesi ve Mesleki Açıköğretim Lisesi Mezunları:** Bu kurumların mezunları (2018-2024 yılları arasında toplam 710.363 kişi, Bkz. Tablo 4.3), örgün ortaöğretimden farklı bir profile sahip olmaları ve belirli bir coğrafi ilçeyle doğrudan ilişkilendirilememeleri nedeniyle ana analizlerden çıkarılmıştır.

- **"Liseden Önceki Yıllarda Mezun Olmuş" (Eski Mezun) Öğrenciler:** Bu araştırmanın ana amacı doğrudan yükseköğretime geçişteki eğilimleri incelemek olduğundan, analizler özellikle "yeni mezun" öğrenci grubuna odaklanmıştır. "Eski mezun" öğrencilerin (2018-2024 yılları arasında toplam 3.822.855 kişi, Bkz. Tablo 4.4) kendi içinde farklı motivasyonları, hazırlık süreçleri ve önceki deneme sonuçları olabileceği için, bu grubun heterojen yapısının analizi karıştırmaması adına kapsam dışı bırakılmıştır. Ancak, bu grubun SEGE kademelerine göre yerleşme dağılımları ve oranları, Bulgular bölümünde (Bkz. Tablo 4.4 ve 4.5) betimsel olarak sunulurken, genel yükseköğretime erişim resmindeki yerleri vurgulanmıştır.

Adım 4: Ana Analiz Veri Setinin Nihai Hale Getirilmesi

Bu işlemler sonucunda, Türkiye'deki örgün liselerden yeni mezun olup 2018-2024 yılları arasında üniversiteye yerleşen öğrenci gruplarına ait aşağıdaki bilgileri içeren bir ana veri seti oluşturulmuştur:

- Mezun Olunan Lisenin Bulunduğu İlçenin SEGE Kademesi (1-6)
- Mezun Olunan Lisenin Türü (Fen, Anadolu, MTAL vb.)
- Yerleşilen Üniversite Adı ve Türü (Devlet, Vakıf, KKTC)
- Yerleşilen Üniversitenin Statüsü (Araştırma Üniversitesi, Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitesi)
- Yerleşilen Programın Adı/Kodu
- Yerleşilen Programın Puan Türü (SAY, SÖZ, EA, DİL, TYT)
- Yerleşilen Programın Öğrenim Süresi (Lisans/Ön Lisans)
- Yerleşilen Programın Burs Türü (Vakıf üniversiteleri için: Tam Burslu, %75 İndirimli, %50 İndirimli, %25 İndirimli, Ücretli)
- Yerleşilen Programın Eğitim Dili (Türkçe, Yabancı Dil)
- Yerleşilen Programın Bilim Grubu Kategorisi
- Yerleşilen Programın STEM Programı Olup Olmadığı
- Yerleşilen Programın Barajlı Bölüm Olup Olmadığı

- Yerleşen Öğrenci Sayısı
- Lise mezuniyet il merkezi ile üniversite il merkezi arasındaki karayolu mesafesi (km)
- İlgili yıl ve SEGE kademesindeki 15-19 yaş potansiyel öğrenci cohort büyüklüğü (yerleşme oranlarını hesaplamada payda olarak kullanılmıştır).

Bu veri seti, daha sonraki analizler için temel oluşturmuştur. Veriler, analizlerin amacına göre ilçe SEGE kademesi bazında veya lise türü bazında toplulaştırılarak kullanılmıştır. Örneğin, "1. Kademe ilçelerden Devlet Üniversitelerine yerleşen toplam öğrenci sayısı oranı" veya "Tüm MTAL'lerden ön lisans programlarına yerleşen toplam öğrenci sayısı oranı" gibi değerler bu setten hesaplanmıştır.

4. Değişken Türetme ve Operasyonelleştirme

Araştırma sorularını doğrudan cevaplayabilmek için, birleştirilmiş veri setinden yeni değişkenler türetilmiştir. Bu süreç, değişkenlerin nasıl ölçüleceğini (operasyonelleştirilmesini) de içerir ve Bulgular bölümünde (Bkz. 4.4, 4.5, 4.6, 4.7, 4.8) sunulan tüm oranların ve sayıların nasıl elde edildiğini temel alır:

1. Bağımsız Değişken: İlçe SEGE Kademesi

SEGE-2022 çalışmasından doğrudan alınan 1'den 6'ya kadar olan kategorik (sıralı) değişkendir. Analizlerde temel gruplama faktörü olarak kullanılmıştır.

2. Ara Değişkenler:

- **Lise Türü:** MEB sınıflandırmasına dayalı kategorik bir değişkendir (Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, MTAL, AİHL, Sosyal Bilimler Lisesi, Diğer). Analizlerde hem kendi başına etkisi hem de SEGE kademesi ile etkileşimi incelenmiştir (Bkz. Tablo 4.7 ve 4.8).
- **Lise Tipi (Resmi/Özel):** MEB verilerinden türetilen, lisenin resmî kurum veya özel kurum statüsünde olup olmadığına dair kategorik değişkendir. Lise türü analizlerinde ek bir katman olarak kullanılmıştır.

3. Bağımlı Değişkenler:

Bunlar genellikle oranlar veya dağılımlar şeklinde türetilmiştir:

Yerleşme Oranları (Potansiyel Öğrenci Havuzuna Göre):

- Genel Yerleşme Oranı (%): $(\text{İlgili gruptan } \backslash [\text{SEGE kademesi/lise türü}] \text{ herhangi bir programa yerleşen yeni mezun öğrenci sayısı} / \text{O gruptaki ortalama yıllık potansiyel genç cohort büyüklüğü } \backslash [15-19 \text{ yaş nüfusu} / 5]) \backslash 100$. (Bkz. Tablo 4.37)
- Lisans Programına Yerleşme Oranı (%): $(\text{İlgili gruptan lisans programına yerleşen yeni mezun öğrenci sayısı} / \text{O gruptaki toplam yerleşen yeni mezun öğrenci sayısı}) \backslash 100$. (Bkz. Tablo 4.24)
- Ön Lisans Programına Yerleşme Oranı (%): $(\text{İlgili gruptan ön lisans programına yerleşen yeni mezun öğrenci sayısı} / \text{O gruptaki toplam yerleşen yeni mezun öğrenci sayısı}) \backslash 100$. (Bkz. Tablo 4.24)
- Üniversite Türü/Grubu Tercih Oranları (%): (Belirli bir SEGE kademesi/lise türünden yerleşen toplam yeni mezun öğrenci içindeki pay)
 - Devlet Üniversitesi Tercih Oranı (Bkz. Tablo 4.19)
 - Vakıf Üniversitesi Tercih Oranı (Bkz. Tablo 4.19)
 - KKTC Üniversitesi Tercih Oranı (Bkz. Tablo 4.19)

- Araştırma Üniversitesi Tercih Oranı (Bkz. Tablo 4.17)
- Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversite Tercih Oranı (Bkz. Tablo 4.18)
- Vakıf Üniversiteleri Burs Türlerine Göre Dağılım Oranları (%): (Vakıf üniversitelerine yerleşen toplam yeni mezun öğrenci içindeki pay)
 - Tam Burslu, %75 İndirimli, %50 İndirimli, %25 İndirimli, Ücretli yerleşme oranları (Bkz. Tablo 4.20)
- Bölüm Alanı ve Program Özellikleri Tercih Oranları (%): (Belirli bir SEGE kademesi/lise türünden yerleşen toplam yeni mezun öğrenci içindeki pay)
- YKS Puan Türüne Göre Dağılım Oranları (SAY%, EA%, SÖZ%, DİL%, TYT%) (Bkz. Tablo 4.26)
- Öğretim Türüne Göre Dağılım Oranları (Örgün%, İkinci Öğr., Açıköğr., Uzaktan Öğr.%) (Bkz. Tablo 4.22)
- Eğitim Diline Göre Dağılım Oranları (Türkçe%, Yabancı Dil%) (Bkz. Tablo 4.28)
- Bilim Gruplarına Göre Dağılım Oranları (örn. Sağlık Bilimleri%, Mühendislik% vb.) (Bkz. Tablo 4.30)
- STEM Programlarına Yerleşme Oranı (%) (Bkz. Tablo 4.32)
- Barajlı Bölümlere Yerleşme Oranı (%) (Bkz. Tablo 4.34)

Coğrafi Hareketlilik Göstergeleri:

- Kendi Coğrafi Bölgesinde Kalma Oranı (%) (Bkz. Tablo 4.13)
- Kendi İlinde Kalma Oranı (%) (Bkz. Tablo 4.14)
- Komşu İle Yerleşme Oranı (%) (İl dışına çıkanlar içinde) (Bkz. Tablo 4.15)
- Ortalama Karayolu Mesafesi (km): Lise mezuniyet il merkezi ile üniversite il merkezi arasındaki ortalama karayolu mesafesi hesaplanmıştır (Bkz. Tablo 4.16).

Türetilen bu değişkenler, araştırma sorularını doğrudan adreslemek ve farklı gruplar arasında anlamlı karşılaştırmalar yapmak için kullanılmıştır. Veri hazırlama ve değişken türetme süreci, şeffaflık ve tekrarlanabilirlik ilkelerine uygun olarak dikkatlice dokümanite edilmiştir. Kullanılan yazılımlar (Microsoft Excel, Microsoft Power BI, Tableau) ve yapılan temel varsayımlar (örn. payda hesaplamaları) açıkça belirtilmiştir. Bu sağlam veri hazırlama süreci, sonraki analiz aşamasının güvenilirliği için temel oluşturmuştur.

3.4.Verilerin Analizi

Araştırmanın bu son aşamasında, önceki adımlarda titizlikle derlenen, temizlenen, birleştirilen ve operasyonelleştirilen veri seti üzerinde, araştırma sorularını cevaplamak ve hipotezleri (örtük veya açık) destekleyen örüntüleri ortaya çıkarmak amacıyla uygun analizler gerçekleştirilmiştir. Analiz süreci, verinin doğasına (kategorik, sürekli), araştırma sorularının niteliğine (betimsel, ilişkisel) ve araştırmanın genel modeline (nicel, kesitsel) uygun yöntemlerin seçilmesini ve uygulanmasını içermektedir. Temel amaç, ilçe SEGE kademesi ile üniversite tercih göstergeleri (yerleşme oranları, üniversite/bölüm türleri, başarı sıraları) arasındaki örüntüleri, ilişkileri ve farklılıkları ortaya koymaktır. Odak noktası, verideki eğilimlerin ve gruplar arası farkların sayısal ve görsel olarak betimlenmesi ve karşılaştırılmasıdır.

1. Betimsel İstatistikler (Descriptive Statistics): Verinin Genel Resmini Çekmek

Amaç: Analize başlamadan önce, veri setinin genel özelliklerini anlamak, değişkenlerin dağılımını görmek ve temel eğilimler hakkında bir fikir edinmek amacıyla betimsel istatistikler kullanılmıştır. Bu, hem verinin kalitesini son bir kez kontrol etmeye hem de daha karmaşık analizler için bir bağlam oluşturmaya yardımcı olur.

Uygulama:

- **Frekans ve Yüzde Dağılımları:** Kategorik değişkenler için (SEGE Kademesi, Lise Türü, Üniversite Türü, Bölüm Alanı Kategorileri, vb.) sıklık (frekans) tabloları ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Örneğin:
 - Her bir SEGE kademesine düşen ilçe sayısı ve yüzdesi (Bkz. Tablo 4.6).
 - Türkiye genelindeki liselerin türlerine göre dağılımı (sayı ve yüzde) (Bkz. Tablo 4.7).
 - Belirli bir SEGE kademesinde (örn. 1. Kademe) veya lise türünde yerleşen öğrencilerin tercih ettiği program türleri, üniversite türleri, bilim grupları gibi çeşitli bağımlı değişkenlerin yüzdelik dağılımları hesaplanmıştır.
- **Merkezi Eğilim ve Dağılım Ölçüleri:** Sürekli değişkenler için (örn. ortalama katedilen mesafe) ortalama (mean) değer gibi tanımlayıcı istatistikler hesaplanmıştır. Bu istatistikler, değişkenlerin merkezi yığılımını ve ne kadar değişkenlik gösterdiğini anlamaya yardımcı olmuştur (Bkz. Tablo 4.16).

Görselleştirme: Betimsel bulguları daha anlaşılır kılmak için uygun grafiksel yöntemler kullanılmıştır. Kategorik değişkenler için çubuk grafikler (bar charts) ilişkileri veya karşılaştırmaları göstermek için gruplandırılmış çubuk grafikler veya çizgi grafikler tercih edilmiştir. SEGE kademelerinin coğrafi dağılımı için tematik haritalar kullanılmıştır (Bkz. Şekil 4.2, 4.3, 4.4, 4.5).

İlgili Araştırma Soruları: Betimsel istatistikler, doğrudan araştırma sorularını cevaplamak için gerekli olan temel veri özetlerini ve bağlamı sunmuştur.

2. Karşılaştırmalı Analizler (Comparative Analyses): Gruplar Arasındaki Farklılıkları İncelemek

Amaç: Araştırmanın temel hedeflerinden biri, farklı SEGE kademeleri arasında üniversite tercih göstergeleri açısından belirgin farklılıklar olup olmadığını belirlemektir. Bu analizler, bu gruplar arasındaki farkları niceliksel olarak ortaya koymayı ve bu farkların büyüklüğünü ve yönünü değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Uygulama:

- **Doğrudan Oran ve Ortalama Karşılaştırmaları:** Farklı gruplar için hesaplanan oranlar (örn. yerleşme oranları, bölüm tercih oranları) ve ortalamalar (örn. ortalama katedilen mesafe) yan yana tablolarda sunularak karşılaştırılmıştır. Örneğin, 6 SEGE kademesinin lisans yerleşme oranları bir tablo veya grafikte sunularak aralarındaki farklar görsel olarak ve sayısal olarak ifade edilmiştir. "1. Kademenin lisans yerleşme oranı (%X), 6. Kademenin oranından (%Y) Z puan daha yüksektir" gibi ifadelerle farklar belirtilmiştir. Bu karşılaştırmalar, gözlemlenen örüntülerin ve eğilimlerin netliğini ortaya koymaya odaklanmıştır.

İlgili Araştırma Soruları: Karşılaştırmalı analizler, özellikle Araştırma Soruları 1, 2, 3, 4 ve 5'te formüle edilen, farklı SEGE kademeleri arasındaki farkları sorgulayan tüm soruları doğrudan yanıtlamak için kullanılmıştır.

3. Eğilim Analizleri (Trend Analysis - Kesitsel Bağlamda):

Amaç: SEGE kademesi 1'den 6'ya doğru (veya tersi) sıralı bir şekilde değiştikçe, bağımlı değişkenlerde sistematik bir artış, azalış veya başka bir örüntü (örn. U-şekli) olup olmadığını belirlemektir. Ayrıca, incelenen yedi yıllık dönem (2018-2024) boyunca bu örüntülerde bir değişim olup olmadığını da gözlemlemektir.

Uygulama: Farklı SEGE kademeleri için hesaplanan oranlar veya ortalamalar (örn. lisans yerleşme oranı, belirli bölüm tercih oranı, ortalama katedilen mesafe) bir çizgi grafik üzerinde yıllar itibarıyla gösterilerek görsel bir eğilim analizi yapılmıştır. Grafikteki çizginin genel yönü (yukarı, aşağı, düz, dalgalı) eğilimi açıkça göstermiştir.

İlgili Araştırma Soruları: Bu analizler, SEGE düzeyinin üniversite tercihleri üzerinde kademeli ve sistematik bir etkisi olup olmadığını sorgulayan tüm araştırma sorularına dolaylı olarak yanıt vermektedir.

Kullanılan Yazılımlar:

Verilerin işlenmesi, temizlenmesi, birleştirilmesi ve analiz edilmesi süreçlerinde genellikle Microsoft Excel (veri düzenleme, temel hesaplamalar, basit grafikler için) ve daha gelişmiş görselleştirme ve analiz çalışmaları amacıyla Microsoft Power BI ve Tableau uygulamaları kullanılmıştır.

Sonuç:

Bu bölümde detaylandırılan analiz yöntemleri, araştırmanın amaçlarına ulaşmak ve araştırma sorularını cevaplamak için sistematik ve bilimsel bir yaklaşım sunmaktadır. Betimsel istatistikler verinin genel resmini çizerken, karşılaştırmalı analizler ve eğilim analizleri SEGE düzeyinin üniversite tercihleri üzerindeki ilişkilerini ve farklılıklarını ortaya koymaktadır. Uygulanan bu yöntemlerle elde edilen bulgular, bir sonraki bölümde sunulacaktır. Yöntemin bu şeffaf sunumu, araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini desteklemektedir.

4. BULGULAR VE İSTATİSTİKSEL ANALİZ

Giriş

Bu bölümde, araştırmanın yöntem kısmında detaylandırılan veri toplama, işleme ve analiz stratejileri doğrultusunda elde edilen bulgular ve bu bulgulara dayalı analiz sonuçları sunulmaktadır. Temel amaç, Türkiye'deki ilçelerin SEGE-2022 ile belirlenen sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin, 2018-2024 yılları arasında liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin yerleşme oranları ile tercih ettikleri üniversite ve bölüm türleri üzerindeki etkilerini betimsel istatistikler aracılığıyla ortaya koymaktır.

Bu bölüm, ilk olarak analiz kapsamının belirlenmesi sürecinde dışarıda bırakılan veya özel olarak incelenen öğrenci gruplarına (yurt dışı liseler, lise bilgisi belirsizler, açıköğretim liseleri ve "önceki yıllarda mezun olmuş" öğrenciler) ilişkin betimsel verileri yıllar itibarıyla sunacaktır. Ardından, ana analizler, belirlenen odak grup (Türkiye içindeki örgün liselerden yeni mezunlar) üzerinden, SEGE kademeleri temelinde, üniversite tercih örüntülerindeki farklılıkları ve eğilimleri detaylı tablolar, grafikler ve karşılaştırmalarla sunacaktır. Başarı sırası verilerinin doğrudan mevcut olmaması nedeniyle, "barajlı bölümlere yerleşme oranları" gibi proxy göstergeler kullanılacaktır. Sunum, objektif veri aktarımını hedeflerken, bu bulgular kapsamlı yorumlar ve literatürle ilişkilendirme için bir sonraki "Tartışma" bölümüne temel oluşturacaktır.

4.1. Analiz Kapsamının Belirlenmesi ve Kapsam Dışı Bırakılan Gruplar

Bu araştırmanın temel odağı, Türkiye içindeki örgün ortaöğretim kurumlarından yeni mezun olan öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine göre üniversite tercih örüntüleridir. Bu odaklanma nedeniyle, YÖK Atlas veri tabanında yer alan bazı öğrenci grupları ana analizlerin kapsamı dışında bırakılmıştır. Bu bölümde, kapsam dışı bırakılan bu grupların 2018-2024 yılları arasında sayısal büyüklükleri ve toplam yerleşenler içindeki yaklaşık oranları sunulmaktadır. Ayrıca, analiz kapsamının ana odağını oluşturan "liseden yeni mezun" ve "önceki yıllarda mezun olmuş" öğrencilerin genel dağılımı da bu bölümde incelenmektedir.

4.1.1. Yurt Dışı Liselerden Mezun Olup Türkiye'deki Yükseköğretim Programlarına Yerleşenler

YÖK Atlas verileri incelendiğinde, her yıl belirli sayıda öğrencinin yurt dışındaki Türk ortaöğretim kurumlarından mezun olarak Türkiye'deki üniversitelere yerleştiği görülmektedir. Tablo 4.1., 2018-2024 yılları arasında yurt dışı Türk liselerden mezun olup yerleşen öğrenci sayılarını ve o yılki toplam yerleşenler içindeki paylarını göstermektedir.

Tablo 4.1 Yıllara Göre Yerleşen Öğrenci Sayıları ve Oranları (Türkiye ve Yurt Dışı Lise Mezunları)

Yıl	Türk Lisesi Toplam Yerleşen	Yurt Dışı Lise Toplam Yerleşen	Toplam Yerleşen	Yurt Dışı Lise Yerleşen Oranı (%) (Toplam Yerleşen İçinde)
2018	855.000	661	855.661	0,07725
2019	813.735	540	814.275	0,06632
2020	817.012	493	817.505	0,06031
2021	801.540	407	801.947	0,05075
2022	1.004.774	708	1.005.482	0,07041
2023	1.063.182	602	1.063.784	0,05659
2024	986.705	706	987.411	0,07150
Toplam	6.341.948	4.117	6.346.065	0,06487

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.1.'e göre, 2018-2024 yılları arasında toplam 4.117 öğrenci yurt dışı Türk liselerden mezun olarak Türkiye'deki yükseköğretim programlarına yerleşmiştir. Bu grubun toplam yerleşenler içindeki payı oldukça düşük olup, incelenen yedi yıllık periyotta ortalama %0,06487 civarında seyretmiştir. En yüksek pay %0,07725 ile 2018 yılında, en düşük pay ise %0,05075 ile 2021 yılında görülmüştür. Bu öğrenciler, eğitimlerini farklı ülke sistemlerinde tamamladıkları ve lise bilgileri Türkiye'deki ilçe SEGE kademeleri ile doğrudan ilişkilendirilemediği için bu araştırmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

4.1.2. Lise Bilgisi "Belirsiz/Bilinmiyor/Diğer" Olarak Kaydedilen Öğrencilerin Yükseköğretime Yerleşme Eğilimleri

YÖK Atlas veri tabanında, yerleşen bazı öğrencilerin mezun oldukları lise bilgisi "Belirsiz", "Bilinmiyor" veya "Diğer" gibi net olmayan bir şekilde kaydedilmiştir. Tablo 4.2, bu durumdaki öğrencilerin 2018-2024 yılları arasındaki sayısal dağılımını göstermektedir.

Tablo 4.2 Lise Bilgisi "Belirsiz/Bilinmiyor" Olan Öğrenci Sayıları ve Oranları

Yıl	Lise Bilgisi Bilinmiyor/Belirsiz/Diğer Olan Yerleşen Sayısı	Toplam Yerleşen Sayısı (Tüm Liseler)	Lise Bilgisi Bilinmiyor/Belirsiz/Diğer Olanların Oranı (%)
2018	186	855.661	0,02174
2019	98	814.275	0,01204
2020	126	817.505	0,01541
2021	5	801.947	0,00062
2022	22	1.005.482	0,00219
2023	10	1.063.784	0,00094
2024	15	987.411	0,00152
Toplam	462	6.346.065	0,00728

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi, lise bilgisi net olmayan ve üniversiteye yerleşen öğrenci sayısı özellikle 2021 yılından itibaren belirgin bir şekilde azalmıştır. 2018 yılında 186 olan bu sayı, 2021'de 5'e kadar düşmüştür. Yedi yıllık toplamda 462 öğrenci bu kategoride yer almaktadır. Bu düşüş, veri kayıt süreçlerindeki olası iyileştirmelere işaret edebilir. Lise bilgisi net olmayan bu kayıtlar, SEGE kademesi veya lise türü ile ilişkilendirilemeyeceği için analiz kapsamı dışında tutulmuştur. Bu grubun toplam yerleşenler içindeki payı oldukça düşüktür.

4.1.3. Açıköğretim Lisesi ve Mesleki Açıköğretim Lisesi Mezunlarının Yükseköğretime Yerleşme Eğilimleri

Açıköğretim Lisesi (AÖL) ve Mesleki Açıköğretim Lisesi (MAÖL), örgün ortaöğretim dışında önemli bir eğitim alternatifi sunmakta ve bu kurumlardan mezun olan önemli sayıda öğrenci YKS ile yükseköğretime yerleşmektedir. Tablo 4.3., bu iki okul türünden mezun olup üniversiteye yerleşen öğrenci sayılarını yıllara göre göstermektedir.

Tablo 4.3 Açıköğretim ve Mesleki Açıköğretim Lisesi Mezunlarının Yükseköğretime Yerleşme Sayıları ve Oranları

Yıl	AÖL Toplam Yerleşen	MAÖL Toplam Yerleşen	AÖL+MAÖL Toplam Yerleşen	Toplam Yerleşen Sayısı (Tüm Liseler)	AÖL+MAÖL Oranı (%) (Toplam Yerleşen İçinde)
2018	42.106	16.230	58.336	855.661	% 6,82
2019	45.347	15.594	60.941	814.275	% 7,48
2020	53.716	15.173	68.889	817.505	% 8,43
2021	56.271	11.719	67.990	801.947	% 8,48
2022	98.331	22.190	120.521	1.005.482	% 11,99
2023	154.994	20.058	175.052	1.063.784	% 16,46
2024	139.621	19.013	158.634	987.411	% 16,07
Toplam	590.386	119.977	710.363	6.346.065	% 11,19

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.3.'e göre, 2018-2024 yılları arasında Açıköğretim Lisesi'nden toplam 590.386, Mesleki Açıköğretim Lisesi'nden ise 119.977 öğrenci üniversiteye yerleşmiştir. Bu iki okul türünden toplam yerleşen sayısı 710.363'tür. Bu sayı, toplam yerleşenler içinde (6.346.065 sayısına göre) yaklaşık %11,19'luk önemli bir paya sahiptir. Özellikle son yıllarda (2022, 2023, 2024) AÖL ve MAÖL mezunlarının yerleşen sayılarında belirgin bir artış gözlenmektedir.

Bu artışın olası nedenleri arasında şunlar sayılabilir:

- Pandemi sürecinde uzaktan eğitime olan aşinalığın artması ve açıköğretim sistemlerinin daha fazla kabul görmesi.
- Örgün eğitimdeki bazı zorluklar veya bireysel tercihler nedeniyle daha fazla öğrencinin açıköğretim liselerine yönelmesi.
- Açıköğretim lisesi diplomasının YKS'ye girişte örgün lise diplomasıyla eşdeğer kabul edilmesi ve bu yolla üniversiteye girme stratejisinin yaygınlaşması.
- Belirli yaş grupları veya çalışan kesim için yükseköğretime erişimde açıköğretim liselerinin sunduğu esneklik.

Bu kurumların mezunları belirli bir coğrafi ilçeyle doğrudan ilişkilendirilemediği ve öğrenci profilleri örgün eğitimden farklılaşabildiği için, bu gruplar da bu araştırmanın ana analiz kapsamı dışında bırakılmıştır.

4.1.4. "Yeni Mezun" ve "Eski Mezun" Öğrencilerin Yerleşme Eğilimleri

Bu araştırmanın ana analizleri "liseden yeni mezun" olan öğrencilere odaklanacak olsa da yükseköğretime yerleşenler içinde "önceki yıllarda mezun olmuş" (bundan sonra "eski mezun" veya "beklemeli öğrenci" olarak anılacaktır) öğrencilerin de önemli bir paya sahip olduğu bilinmektedir. Bu iki grubun, farklı sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerine sahip ilçelerden (SEGE kademeleri) üniversiteye yerleşme sayılarındaki ve oranlarındaki değişimleri yıllar itibarıyla incelemek, yükseköğretime erişim yollarındaki ve

zamanlamalarındaki farklılıkları anlamak açısından kritik öneme sahiptir. Tablo 4.4., 2018-2024 yılları arasında Türkiye içindeki örgün liselerden (Açıköğretim ve Mesleki Açıköğretim hariç) mezun olup herhangi bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin, mezuniyet durumlarına (Yeni Mezun / Eski Mezun) göre SEGE kademeleri bazında yerleşen sayılarını göstermektedir.

Tablo 4.4 Mezuniyet Durumuna Göre Yerleşen Öğrencilerin Kademelere Dağılımı

Mezun Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Toplam
Yeni Mezun	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268
1. Kademe	110.819	94.461	85.650	90.283	93.206	96.576	121.435	692.430
2. Kademe	108.403	92.675	84.220	86.545	98.186	101.778	129.835	701.642
3. Kademe	32.254	27.898	25.363	25.490	31.530	32.016	39.592	214.143
4. Kademe	15.700	13.815	12.366	11.649	15.949	15.097	18.953	103.529
5. Kademe	9.770	8.301	7.394	7.343	10.758	10.217	12.604	66.387
6. Kademe	3.958	3.160	3.044	2.961	5.544	5.230	6.240	30.137
Eski Mezun	515.574	512.386	529.960	509.274	629.058	627.206	499.397	3.822.855
1. Kademe	157.107	155.162	163.444	152.389	189.800	177.686	147.501	1.143.089
2. Kademe	207.684	207.510	213.855	206.857	253.338	253.873	199.917	1.543.034
3. Kademe	74.629	74.518	74.907	74.154	91.423	94.533	72.937	557.101
4. Kademe	39.187	38.908	39.325	38.867	48.163	48.382	38.640	291.472
5. Kademe	25.020	24.841	25.995	25.313	31.242	35.158	26.849	194.418
6. Kademe	11.947	11.447	12.434	11.694	15.092	17.574	13.553	93.741
Toplam	796.478	752.696	747.997	733.545	884.231	888.120	828.056	5.631.123

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

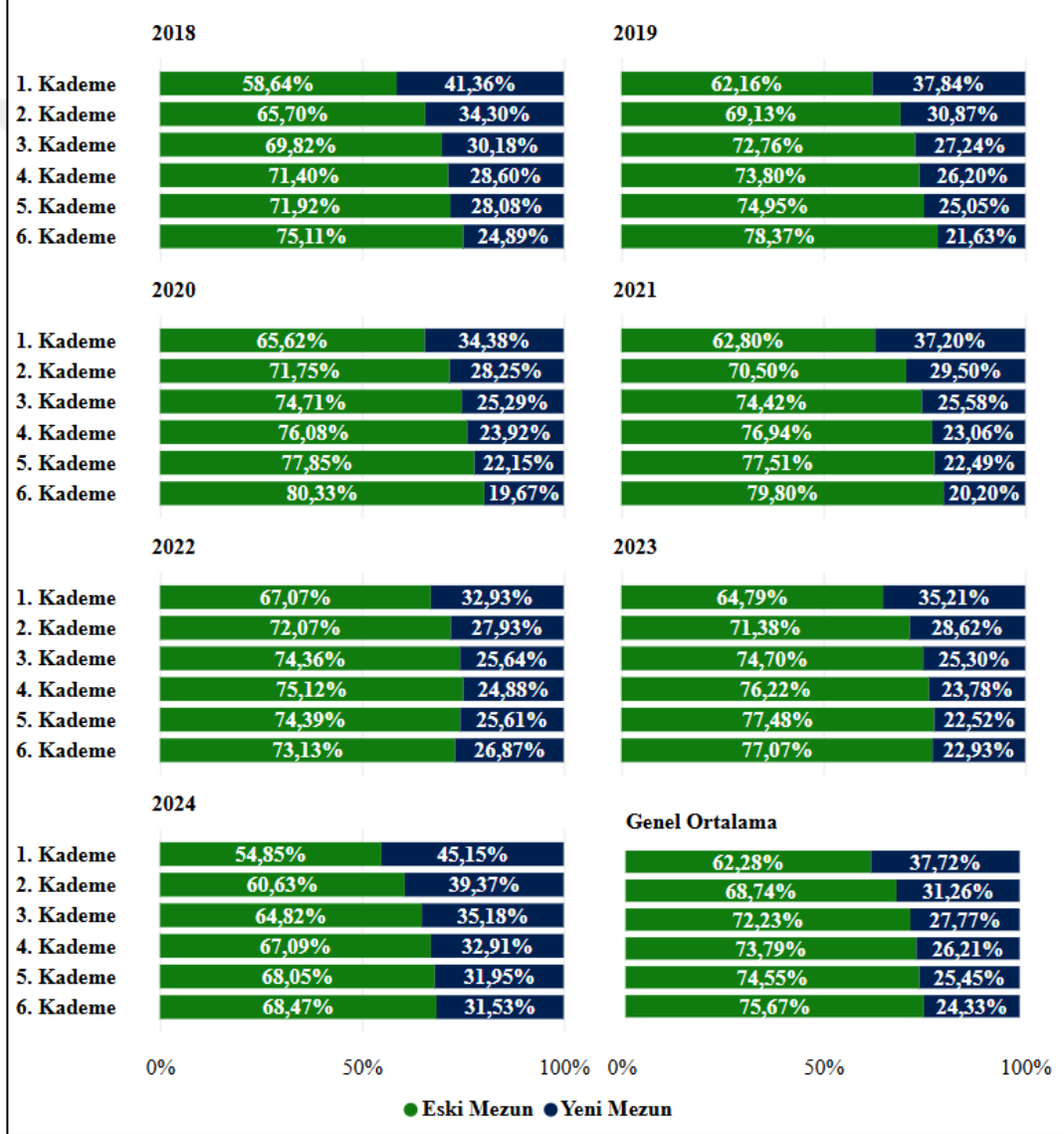
Tablo 4.5 Eski Mezun Öğrencilerin Yıllara ve Kademelere Göre Yerleşme Oranları

SEGE Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Ortalama
1. Kademe	58,64	62,16	65,62	62,80	67,07	64,79	54,85	62,28
2. Kademe	65,70	69,13	71,75	70,50	72,07	71,38	60,63	68,74
3. Kademe	69,82	72,76	74,71	74,42	74,4	74,70	64,82	72,23
4. Kademe	71,40	73,80	76,08	76,94	75,2	76,22	67,09	73,79
5. Kademe	71,92	74,95	77,85	77,51	74,4	77,48	68,05	74,55
6. Kademe	75,11	78,37	80,33	79,80	73,2	77,07	68,47	75,67
Genel Ortalama	64,73	68,07	70,85	69,43	71,14	70,62	60,31	67,89

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

- 1. Genel Eğilim:** Tüm yıllar ve tüm SEGE kademeleri boyunca, üniversiteye yerleşen öğrenciler içinde "eski mezun" (beklemeli) olanların oranı, "yeni mezun" olanlardan genellikle daha yüksektir. Bu, Türkiye'de üniversiteye ilk denemede yerleşmenin genel olarak zor olduğunu ve önemli sayıda öğrencinin bir veya daha fazla yıl bekleyerek veya tekrar hazırlanarak yükseköğretime adım atabildiğini göstermektedir.
- 2. SEGE Kademesi ile İlişkinin Varlığı:** En dikkat çekici bulgu, ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi düştükçe, üniversiteye yerleşen öğrenciler içinde "eski mezun" olanların oranının istikrarlı bir şekilde arttığıdır. Örneğin, 2024 yılında 1. Kademe'den yerleşenlerin %54,85'i eski mezunken, bu oran 6. Kademe'de %68,47'ye yükselmektedir. Bu, 7 yıllık ortalamalara bakıldığında da benzer bir örüntü sergilemektedir (1. Kademe ortalama %62,28 eski mezun, 6. Kademe ortalama %75,67 eski mezun). Bu durum, sosyoekonomik olarak daha az gelişmiş ilçelerden gelen öğrencilerin üniversiteye yerleşebilmek için daha uzun süre beklemek veya daha fazla sayıda deneme yapmak zorunda kaldıklarını güçlü bir şekilde göstermektedir.
- 3. Yıllar İçindeki Değişim:**
 - a.** Genel olarak bakıldığında, eski mezun oranları 2018'den 2021'e doğru bir artış eğilimi göstermiş, 2022 ve 2023'te bu artış bazı kademelerde devam ederken bazılarında hafif düşüşler yaşanmış, 2024 yılında ise özellikle üst kademelerde eski mezun oranında belirgin bir düşüş (yeni mezun oranında artış) gözlenmiştir. 6. Kademe gibi en alt kademede ise 2024'te de eski mezun oranı hala oldukça yüksektir.
 - b.** 2020 ve 2021 pandemi yıllarında, özellikle alt kademelerde eski mezun oranlarının daha da yükseldiği görülmektedir. Bu, pandemi koşullarının özellikle dezavantajlı öğrencilerin ilk denemelerinde yerleşme şanslarını daha da azaltmış olabileceğini düşündürmektedir.

- c. 2024 yılında, özellikle 1. ve 2. Kademe'de eski mezun oranının düşmesi (yeni mezun oranının artması), bu kademelerdeki öğrencilerin ilk denemelerinde yerleşme başarısında bir iyileşme olduğuna veya sınava giren yeni mezun sayısındaki bir artışa işaret ediyor olabilir. Ancak 6. Kademe'de bu iyileşme çok daha sınırlıdır.

Şekil 4.1 Mezuniyet Durumuna Göre Yerleşen Öğrencilerin Dağılımı

Bu bulgular, şu önemli sonuçlara işaret etmektedir:

- Yükseköğretime erişim, özellikle alt SEGE kademelerindeki öğrenciler için daha uzun ve meşakkatli bir süreç olabilmektedir.
- Sosyoekonomik dezavantajlar, öğrencilerin sadece "nereye" ve "hangi bölüme" yerleştğini değil, aynı zamanda "ne zaman" yerleşebildiğini de etkilemektedir.
- Alt kademelerden üniversiteye yerleşmeyi başaran önemli bir kesim, bunu ancak birden fazla yıl süren bir çaba ve ısrar sonucunda gerçekleştirebilmektedir. Bu durum, bu öğrencilerin bireysel dayanıklılığını gösterse de sistemik bir fırsat eşitsizliğine de işaret eder.

Analiz Kapsamının Belirlenmesi ve Gerekçesi:

Tablo 4.4. ve Tablo 4.5.'te sunulan veriler, "yeni mezun" ve "eski mezun" gruplarının SEGE kademelerine göre belirgin şekilde farklı profiller sergilediğini göstermektedir. Bu araştırmanın temel amacı, ortaöğretimden yükseköğretime doğrudan geçişteki eğilimleri ve sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin bu "ilk şans" üzerindeki etkisini incelemek olduğundan, ana analizler Tablo 4.4'te yer alan "Yeni Mezun" öğrenci grubuna odaklanacaktır. Bu seçim, beklemeli öğrencilerin heterojen yapısının ve farklı hazırlık süreçlerinin yaratabileceği karıştırıcı etkileri minimize ederek, SEGE düzeyi ve lise türünün doğrudan etkisini daha net bir şekilde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ancak, "Eski Mezun" grubunun, özellikle alt SEGE kademelerinde yükseköğretime erişimde önemli bir paya sahip olması ve bu durumun işaret ettiği zorluklar, Tartışma bölümünde eğitimde fırsat eşitliği ve erişimde yaşanan gecikmeler bağlamında ayrıca ve önemle ele alınacaktır.

Bu bölüm, analizlerde kullanılacak nihai veri setinin kapsamını netleştirmiş ve kapsam dışı bırakılan veya özel olarak incelenen grupların genel profili hakkında detaylı bilgi vermiştir. Takip eden alt bölümler, bu belirlenen kapsam (örgün liselerden yeni mezunlar) dahilinde, SEGE kademelerinin üniversite tercihleri üzerindeki etkilerini yıllar itibarıyla (2018-2024) ve analizlerle destekleyerek sunacaktır.

4.2. İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerine Göre Dağılımı (SEGE-2022)

Bu alt bölümde, araştırmanın temel bağımsız değişkeni olan ve T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2022 yılında yayınlanan Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2022) sonuçlarına göre Türkiye'deki ilçelerin gelişmişlik düzeylerine göre dağılımı sunulmaktadır. Bu dağılım, ülke genelindeki sosyoekonomik farklılıkların mekânsal yapısını ve bu araştırmanın odaklandığı "liseden yeni mezun" öğrenci grubunun potansiyel olarak geldiği ilçelerin genel demografik ve sosyoekonomik ağırlığını anlamak açısından temel bir çerçeve oluşturmaktadır.

4.2.1. Gelişmişlik Kademelerine Göre İlçe Sayıları ve Nüfus Dağılımları

SEGE-2022 çalışması, Türkiye'deki 973 ilçeyi, 56 farklı sosyoekonomik gösterge ve Güçlü Temel Bileşenler Analizi (GTBA) kullanarak hesapladığı gelişmişlik skorlarına göre 6 ana kademeye ayırmıştır. Bu kademeler, en gelişmiş (1. Kademe) ilçelerden en az gelişmiş (6. Kademe) ilçelere doğru bir sıralama sunmaktadır. Tablo 4.6, bu kademelere giren ilçe sayılarını, toplam ilçe içindeki yüzdelik paylarını, bu kademelerdeki ilçelerin barındırdığı yaklaşık toplam nüfusu (SEGE-2022 raporunda kullanılan referans yıl itibarıyla – genellikle 2020 ADNKS), bu nüfusun toplam ülke nüfusu içindeki yüzdelik payını ve 2018-2024 yılları arasındaki ilçe 18 yaş kişi sayısı ortalama sayısını göstermektedir.

Tablo 4.6 İlçe SEGE-2022 Kademelerine Göre İlçe Sayıları ve Nüfus Dağılımları

SEGE Kademesi	İlçe Sayısı	İlçe Sayısı	Toplam Nüfus (2020)	Toplam Nüfus	Ortalama Nüfus (2020)	2018-2024 İlçe 18 Yaş Kişi Sayısı Ortalaması
1. Kademe	67	%6,89	25.314.677	%30,23	377.831	353.841
2. Kademe	173	%17,78	33.483.509	%39,99	193.546	501.668
3. Kademe	175	%17,99	10.639.963	%12,71	60.800	159.310
4. Kademe	215	%22,10	5.947.821	%7,10	27.664	94.487
5. Kademe	222	%22,82	5.079.278	%6,07	22.880	90.514
6. Kademe	121	%12,44	3.268.537	%3,90	27.013	67.510
Toplam	973		83.733.785			1.267.330

Kaynak: T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, SEGE-2022 Raporu, s.33, Tablo 12 ve s.37, Tablo 13 (Nüfus verileri için TÜİK ADNKS referans alınmıştır.)

Tablo 4.6. incelendiğinde, Türkiye'deki ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri açısından belirgin bir farklılaşma ve yoğunlaşma sergilediği görülmektedir. En gelişmiş 1. Kademe'de yer alan 67 ilçe (%6,89), ülke nüfusunun yaklaşık üçte birini (%30,23) barındırmaktadır. Bu kademelerdeki ilçelerin ortalama nüfusu yaklaşık 378 bindir. İlk iki kademe (1. ve 2. Kademe) birlikte ele alındığında, toplam ilçe sayısının sadece %24,67'sini (240 ilçe) oluşturmalarına rağmen, ülke nüfusunun %70,22'si gibi çok büyük bir kısmını kapsamaktadırlar. Bu durum, yüksek sosyoekonomik gelişmişliğin ve dolayısıyla nüfusun, ülkenin belirli merkezlerinde ve bu merkezlerin etki alanlarındaki ilçelerde yoğunlaştığını açıkça ortaya koymaktadır. 2. Kademe ilçelerin ortalama nüfusu ise yaklaşık 194 bindir.

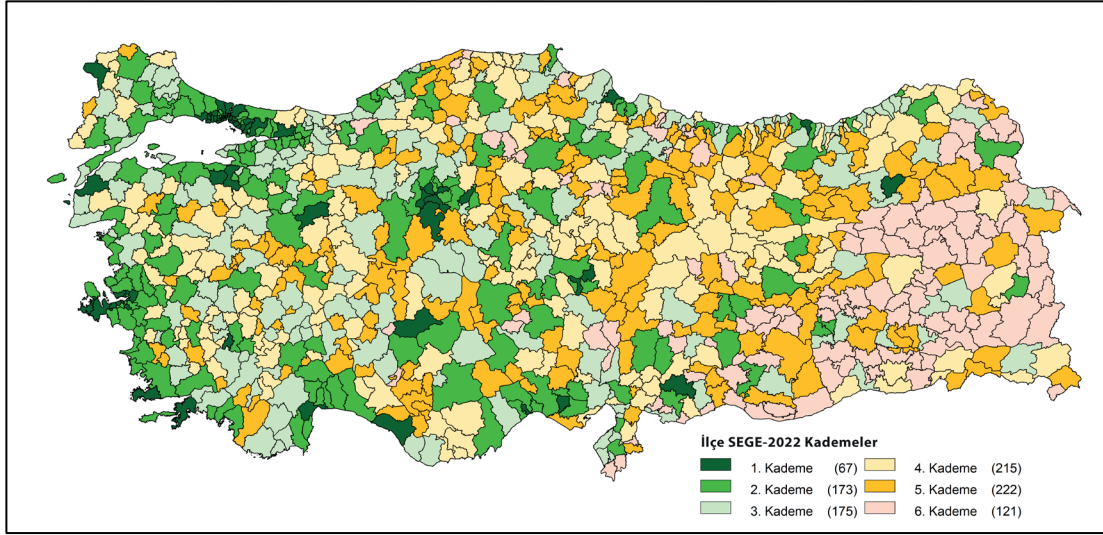
Orta kademeler olan 3. ve 4. Kademeler, ilçe sayısı açısından toplamın yaklaşık %40'ını oluşturmakta, ancak nüfus payı açısından %19,81'sini temsil etmektedirler. 3. Kademe ilçelerin ortalama nüfusu yaklaşık 61 bin iken, 4. Kademe ilçelerin ortalama nüfusu yaklaşık 28 bine düşmektedir. Bu kademeler, genellikle daha küçük ve orta büyüklükteki ilçe merkezlerini ve daha yaygın bir coğrafi dağılımı işaret etmektedir.

En az gelişmiş kademeler olan 5. ve 6. Kademeler, toplam ilçe sayısının %35,25'ini (343 ilçe) oluşturmalarına karşın, ülke nüfusunun sadece %9,97'sini barındırmaktadır.

Özellikle en az gelişmiş 6. Kademe'deki 121 ilçe (%12,44), ülke nüfusunun yalnızca %3,90'ını temsil etmekte ve ortalama ilçe nüfusları 27 bin civarındadır. 5. Kademe ilçelerin ortalama nüfusu ise yaklaşık 23 bindir. Bu bulgular, az gelişmiş ilçelerin genellikle daha küçük nüfuslu, kırsal karakteri daha baskın ve demografik olarak daha az yoğun yerleşimler olduğunu göstermektedir.

4.2.2. Gelişmişlik Kademelerinin Coğrafi Dağılımı

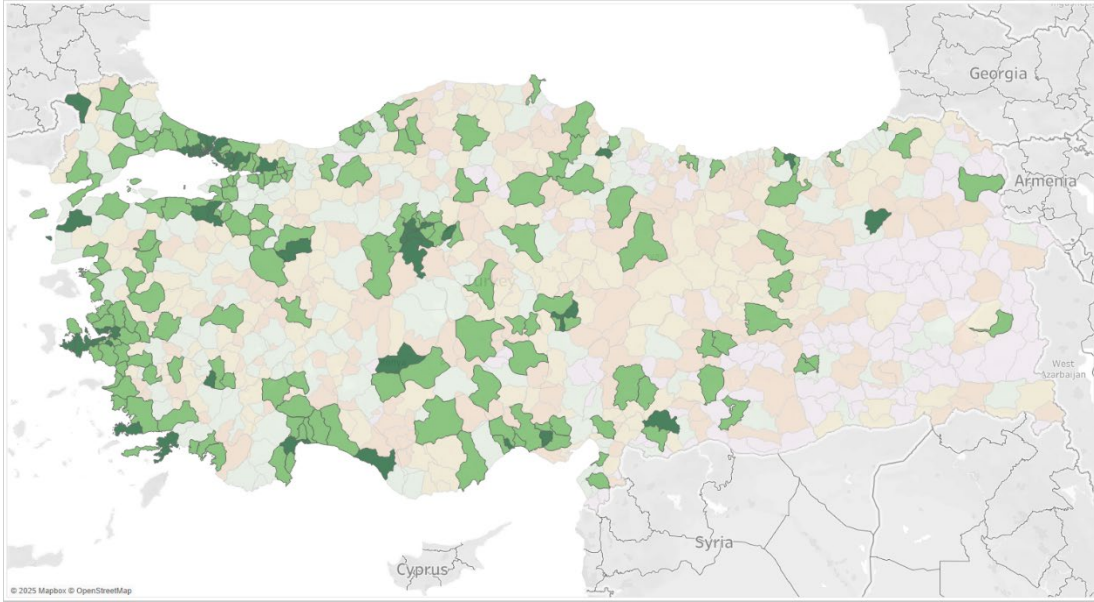
SEGE-2022 İlçe çalışması raporunda yer alan ve ilçelerin gelişmişlik kademelerine göre renklendirildiği Türkiye haritası (SEGE-2022 Raporu, s. 34-35, Harita 1), yukarıda belirtilen yoğunlaşmayı coğrafi olarak görselleştirmektedir. Harita incelendiğinde şu temel örüntüler gözlenmektedir:

Şekil 4.2 SEGE-2022 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Kademeleri Haritası

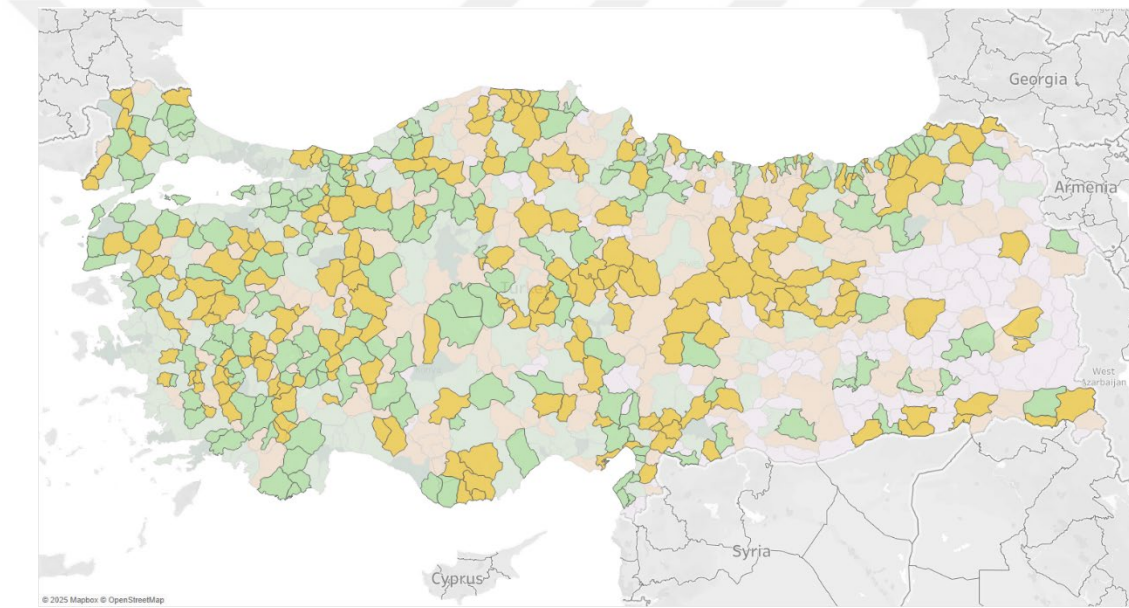
Harita incelendiğinde, Türkiye'deki sosyoekonomik gelişmişliğin coğrafi olarak belirgin bir örüntü sergilediği ve bilinen bölgesel farklılıkları teyit ettiği görülmektedir:

- **En Gelişmiş Kademeler (1. ve 2. Kademe):** Haritada genellikle koyu yeşil ve yeşil tonlarıyla gösterilen bu ilçeler, ağırlıklı olarak ülkenin Marmara Bölgesi (İstanbul'un neredeyse tamamı, Kocaeli, Bursa, Tekirdağ, Sakarya, Yalova'nın önemli bir kısmı), Ege Bölgesi (İzmir başta olmak üzere Manisa, Aydın, Muğla, Denizli'nin merkez ve kıyı ilçeleri), İç Anadolu Bölgesi'nin büyük metropollerini (Ankara, Eskişehir, Kayseri, Konya'nın merkez ilçeleri) ve Akdeniz Bölgesi'nin önemli kentleri (Antalya, Adana, Mersin'in merkez ve bazı çevre ilçeleri) etrafında bir yoğunlaşma göstermektedir. Bu bölgeler, Türkiye'nin sanayi, ticaret, finans, turizm, eğitim ve hizmetler sektörlerinin lokomotifi konumundadır. Bu genel Batı ve Güney yoğunlaşmasının dışında, bazı bölgesel çekim merkezleri de üst kademelerde yer almaktadır. Örneğin, Karadeniz Bölgesi'nde Samsun (Atakum) ve Trabzon (Ortahisar); Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Gaziantep (Şehitkamil) ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erzurum (Yakutiye) gibi ilçe veya ilçeler, kendi bölgeleri içinde birer gelişmişlik adacığı oluşturarak 1. Kademe'de yer almaktadır.

Şekil 4.3 İlçe SEGE-2022 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Kademeleri Haritası – 1. Kademe ve 2. Kademe İlçeler

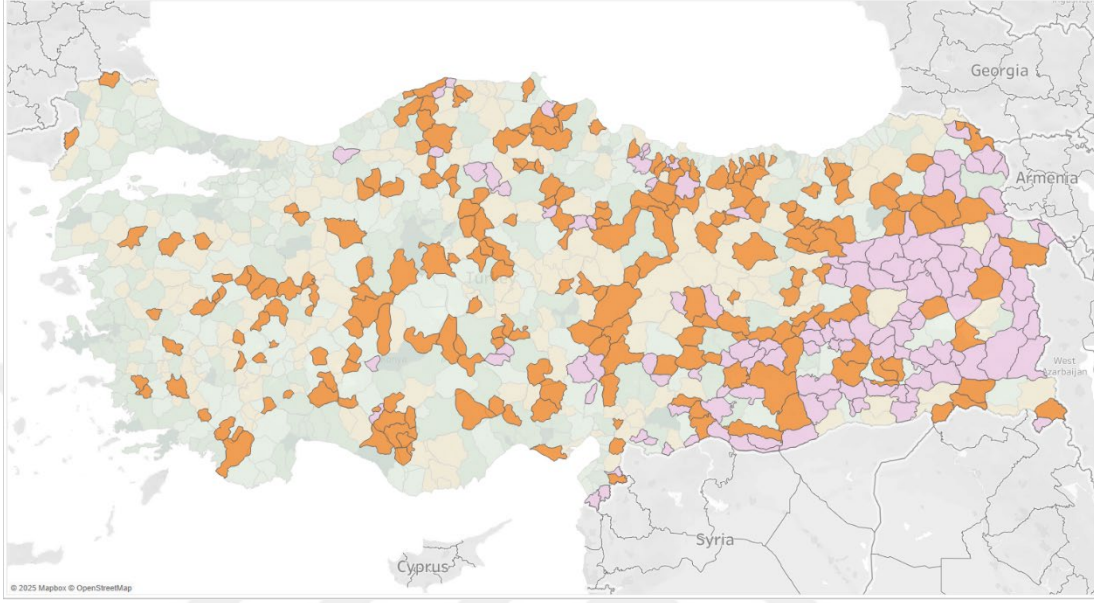
- **Orta Kademeler (3. ve 4. Kademe):** Haritada genellikle açık yeşil ve sarı tonlarıyla temsil edilen bu ilçeler, coğrafi olarak ülke geneline daha yayılmış ve dağınık bir dağılım sergilemektedir. Üst kademe bölgelerinin iç fırsatların ve dolayısıyla üniversite tercih olasılıklarının ve örüntülerinin de bu coğrafi farklılaşmadan derinlemesine etkileneceğini güçlü bir şekilde ima etmektedir. Araştırmanın sonraki bulguları, bu mekânsal gelişmişlik haritasının üniversite tercihleri üzerindeki yansımalarını daha detaylı bir şekilde ortaya koyacaktır.

Şekil 4.4 İlçe SEGE-2022 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Kademeleri Haritası – 3. Kademe ve 4. Kademe İlçeler

En Az Gelişmiş Kademeler (5. ve 6. Kademe): Haritada genellikle turuncu ve pembe tonlarıyla gösterilen bu ilçeler ise, coğrafi olarak çok net bir şekilde ülkenin doğu ve kuzeydoğu kesimlerinde bir kümelenme sergilemektedir. Doğu Anadolu Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi, bu kademelerdeki ilçelerin en yoğun bulunduğu bölgelerdir. Bu bölgelerin neredeyse tamamı 5. ve 6. Kademe ilçelerden oluşmaktadır. Bunun yanı sıra, İç Anadolu Bölgesi'nin doğu ve kuzeydoğu çeperleri (Sivas, Yozgat, Çankırı, Çorum gibi illerin bazı ilçeleri) ile Karadeniz Bölgesi'nin dağlık, iç ve ulaşımı zor kesimlerinde (Artvin, Gümüşhane, Bayburt, Ordu, Giresun, Sinop, Kastamonu gibi illerin bazı ilçeleri) de 5. ve 6. Kademe ilçelere sıkça rastlanmaktadır. Özellikle en az gelişmiş olan 6. Kademe

ilçelerin, Marmara ve Ege bölgelerinde hiç bulunmaması, Akdeniz ve İç Anadolu'nun gelişmiş merkezlerinde ise çok nadir olması dikkat çekicidir.

Şekil 4.5 İlçe SEGE-2022 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Kademeleri Haritası – 5. Kademe ve 6. Kademe İlçeler

Bu mekânsal dağılım, Türkiye'deki yapısal bölgesel eşitsizliklerin ve kalkınmanın coğrafi olarak ne kadar dengesiz bir şekilde yayıldığıнын en somut göstergelerinden biridir. "Liseden yeni mezun" olan öğrencilerin geldikleri ilçelerin bu coğrafi dağılımı, onların maruz kaldıkları sosyoekonomik çevrelerin, erişebildikleri eğitimsel, sosyal ve ekonomik fırsatların ve dolayısıyla üniversite tercih olasılıklarının ve örüntülerinin de bu coğrafi farklılaşmadan derinlemesine etkileneceğini güçlü bir şekilde ima etmektedir. Araştırmanın sonraki bulguları, bu mekânsal gelişmişlik haritasının üniversite tercihleri üzerindeki yansımalarını daha detaylı bir şekilde ortaya koyacaktır.

4.3. Lise Türlerinin İlçelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeylerine Göre Dağılımı

Bu alt bölümde, Türkiye'deki farklı ortaöğretim lise türlerinin, ilçelerin SEGE-2022 sosyoekonomik gelişmişlik kademelerine göre nasıl bir dağılım sergilediği, resmi ve

özel kurum ayrımı da dikkate alınarak incelenmektedir. Bu analiz, farklı gelişmişlik düzeylerindeki ilçelerde yaşayan öğrencilerin ne tür ortaöğretim olanaklarına (hem tür hem de sahiplik açısından) erişebildiğini anlamak ve dolayısıyla üniversite tercihleri üzerindeki potansiyel etkileri değerlendirmek açısından temel bir öneme sahiptir. Bulgular, MEB'in sağladığı ve YÖK Atlas ile teyit edilen lise türü ve kurum sahipliği verilerinin, SEGE-2022 kademe verileriyle eşleştirilmesi sonucunda elde edilen sayısal dağılımlara dayanmaktadır.

Ana lise türü kategorileri, MEB Genel Müdürlükleri ve okul türü tanımlamaları dikkate alınarak oluşturulmuştur. Tablo 4.7., bu ana lise türü kategorilerinin SEGE kademelerine göre sayısal dağılımını ve her bir lise türünün toplam içindeki kademeli payını özetlemektedir.

Tablo 4.7 Ana Lise Türlerinin SEGE Kademelere Göre Sayısal Dağılımı

Lise Türü Kurum Türü	1. Kademe	2. Kademe	3. Kademe	4. Kademe	5. Kademe	6. Kademe	Genel Toplam
Anadolu İmam Hatip Lisesi	356	611	312	261	204	141	1.885
Resmi Kurum	356	611	312	261	204	141	1.885
Anadolu Lisesi	2.385	2.538	857	516	359	161	6.816
Özel Kurum	1.638	1.258	271	95	49	9	3.320
Resmi Kurum	747	1.280	586	421	310	152	3.496
Fen Lisesi	471	623	208	86	49	7	1.444
Özel Kurum	426	479	101	35	22	0	1.063
Resmi Kurum	45	144	107	51	27	7	381
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	1.137	1.762	922	687	558	239	5.305
Özel Kurum	236	286	83	44	22	6	677
Resmi Kurum	901	1.476	839	643	536	233	4.628
Sosyal Bilimler Lisesi	24	57	18	7	3	1	110
Özel Kurum	4	0	0	1	0	0	5
Resmi Kurum	20	57	18	6	3	1	105
Diğer Liseler	757	639	143	63	34	10	1.646
Özel Kurum	678	491	118	41	27	9	1.364
Resmi Kurum	79	148	25	22	7	1	282
Genel Toplam	5.130	6.230	2.460	1.620	1207	559	17.206

Kaynak: YÖK Atlas ve MEB verisinden derlenmiştir.

Tablo 4.8 Lise Türlerinde Okul Başına Düşen Öğrenci Sayısının SEGE Kademelerine Göre Dağılımı

Okul Grup	1. Kademe	2. Kademe	3. Kademe	4. Kademe	5. Kademe	6. Kademe
Anadolu İmam Hatip Lisesi	994	821	511	362	444	479
Anadolu Lisesi	148	198	186	183	252	419
Fen Lisesi	751	805	766	1.099	1.847	9.644
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	311	285	173	138	162	282
Sosyal Bilimler Lisesi	14.743	8.801	8.851	13.498	30.171	67.510
Diğer Liseler	467	785	1.114	1.500	2.662	6.751

Kaynak: YÖK Atlas, MEB ve TÜİK verisinden derlenmiştir.

4.3.1. Fen Liselerinin Dağılımı

Fen Lisesi Grubu (toplam 1.444) içinde, resmi devlet fen liseleri (381 okul) ve özel fen liseleri (1.063 okul) bulunmaktadır.

- **Resmi Fen Liseleri (Ortaöğretim Genel Müdürlüğü'ne bağlı):** Dağılımları büyük ölçüde üst ve orta-üst kademelerde yoğunlaşmıştır. En fazla resmi fen lisesi 2. Kademe (%38,39) ve 3. Kademe (%26,97) ilçelerde bulunurken, 1. Kademe'de bu oran %14,11'dir. Bu, devletin nitelikli fen lisesi yatırımını sadece en üst kademeye değil, ikinci ve üçüncü kademelere de önemli ölçüde yaydığını, ancak alt kademelere (özellikle 6. Kademe %1,68) doğru bu okullara erişimin ciddi şekilde azaldığını göstermektedir.
- **Özel Fen Liseleri (Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'ne bağlı):** Dağılımları çok daha keskin bir şekilde üst kademelerde yoğunlaşmıştır. Tüm özel fen liselerinin %45,52'si 1. Kademe'de, %43,24'ü ise 2. Kademe'de yer almaktadır. Yani, özel fen liselerinin %88,76'sı en gelişmiş ilk iki kademede bulunmaktadır. 6. Kademe'de hiç özel fen lisesi bulunmamaktadır. Bu, özel fen lisesi eğitiminin büyük ölçüde en yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ilçelerdeki öğrencilere yönelik bir seçenek olduğunu ve devlet fen liselerine göre daha da merkezileşmiş bir dağılım sergilediğini göstermektedir.

4.3.2. Anadolu Liselerinin Dağılımı

Anadolu Lisesi Grubu (toplam 6.816) içinde, resmi devlet Anadolu liseleri (3.496 okul) ve özel Anadolu liseleri (3.320 okul) bulunmaktadır.

- **Resmi Anadolu Liseleri:** Dağılımları, resmi fen liselerine göre SEGE kademelerine daha yayılmış olsa da yine de bir yoğunlaşma üst ve orta kademelerdedir. En fazla resmi Anadolu lisesi 2. Kademe (%36,61) ve 1. Kademe (%21,37) ilçelerde bulunmaktadır. Alt kademelere doğru sayıları azalmakla birlikte, 6. Kademe'de bile resmi Anadolu liselerinin %4,35'i mevcuttur.
- **Özel Anadolu Liseleri:** Dağılımı özel fen liselerine benzer şekilde üst kademelerde yoğundur. %49,34'ü 1. Kademe'de, %37,89'si ise 2. Kademe'de yer alır. Özel Anadolu liselerinin %87,23'ü ilk iki kademede bulunmaktadır. 6. Kademe'deki payları (%0,27) çok düşüktür. Bu, özel Anadolu lisesi seçeneğinin de büyük ölçüde gelişmiş ilçelerle sınırlı olduğunu göstermektedir.

4.3.3. Sosyal Bilimler Liselerinin Dağılımı

Bu okul türü (toplam 110) neredeyse tamamen resmî kurumlardan (105 okul) oluşmaktadır. Resmi Sosyal Bilimler Liselerinin en büyük yoğunluğu %54,29 ile 2. Kademe'dedir. 1. Kademe'de %19,05, 3. Kademe'de ise %17,14 oranında bulunurlar. Alt kademelerde sayıları çok azdır. Az sayıda (5 adet) Özel Sosyal Bilimler Lisesi ise 1. ve 4. Kademelerde yer almaktadır.

4.3.4. Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin (MTAL) Dağılımı

MTAL Grubu (toplam 5.305), büyük ölçüde resmî kurumlardan (4.628) oluşmaktadır.

- **Resmi MTAL'ler (Mesleki ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlı):** Toplam 4.628 okulun dağılımı SEGE kademelerine oldukça yayılmıştır. En büyük yoğunluk %31,89 ile 2. Kademe'dedir. Bunu %19,47 ile 1. Kademe ve %18,13 ile 3. Kademe izler. 6. Kademe'de resmi MTAL'lerin %5,03'ü bulunmaktadır. Bu, mesleki eğitimin devlet tarafından farklı gelişmişlik düzeylerindeki ihtiyaçlara cevap vermeye çalıştığını gösterir. Ancak yine de sayısal olarak üst ve orta kademelerde daha fazla MTAL bulunmaktadır.
- **Özel MTAL'ler:** Tablo 4.7'deki verilere göre 677 adet özel MTAL bulunmaktadır ve bu okullar 1. ve 2. Kademelerde yoğunlaşmıştır. En büyük yoğunluk %42,25 ile 2. Kademe'dedir. Bunu %34,86 ile 1. Kademe izlemektedir. 6. Kademe'de resmi MTAL'lerin %0,89'u bulunmaktadır.

4.3.5. Anadolu İmam Hatip Liselerinin (AİHL) Dağılımı

AİHL Grubu (toplam 1.885), tamamen resmî kurumlardan oluşmaktadır. Bu okulların dağılımı da SEGE kademelerine oldukça yayılmıştır. En büyük yoğunluk %32,41 ile 2. Kademe'dedir. Bunu %18,89 ile 1. Kademe ve %16,55 ile 3. Kademe izlemektedir. 6. Kademe'de bile AİHL'lerin %3,44'ünün bulunması, bu okul türünün ülke genelinde, farklı gelişmişlik düzeylerindeki talebe cevap verdiğini göstermektedir.

4.3.6. Diğer Liseler Grubunun (Akşam, Güzel Sanatlar, Spor, Temel Liseler vb.) Dağılımı

Bu heterojen grup (toplamda yaklaşık 1.367 lise) incelendiğinde:

- **Resmi Diğer Liseler (Güzel Sanatlar, Spor, Akşam vb.):** Bu okulların (toplam 282) dağılımı da üst ve orta kademelerde daha yoğundur. En fazla 1. Kademe (%28,01) ve 2. Kademe (%52,48) ilçelerde bulunmaktadır.
- **Özel Diğer Liseler (Özel Akşam, Özel Güzel Sanatlar, Özel Spor, Temel Liseler ağırlıklı):** Bu grupta yer alan toplam 1.364 özel lisenin büyük çoğunluğu (%49,71'i 1. Kademe, %36,00'sı 2. Kademe) üst kademelerde yoğunlaşmıştır. Özellikle 2018-2019 döneminde önemli bir yer tutan Temel Liseler, kapanma süreçlerine rağmen bu yoğunlaşmada etkili olmuştur.

Genel Değerlendirme

Resmi ve özel kurum ayrımıyla yapılan bu analiz, lise türlerinin dağılımındaki sosyoekonomik katmanlaşmayı daha da netleştirmektedir. Özel öğretim kurumları (tüm türlerde) ezici bir çoğunlukla (%49,64'ü 1. Kademe, %37,96'sı 2. Kademe olmak üzere toplam %87,6'i ilk iki kademede) en gelişmiş SEGE kademelerinde yer almaktadır. Bu, özel okul seçeneğinin büyük ölçüde yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ilçelerdeki ailelere hitap ettiğini göstermektedir.

Resmî kurumlar ise SEGE kademelerine daha yayılmış bir dağılım göstermekle birlikte, burada da türler arasında farklılıklar vardır. Resmi Fen Liseleri ve Resmi Sosyal Bilimler Liseleri gibi akademik olarak en seçici devlet okulları, daha çok üst ve orta-üst kademelerde yoğunlaşmıştır. Resmi Anadolu Liseleri daha yaygın olmakla birlikte, nitelikli olanlarının üst kademelerde olması muhtemeldir. Resmi MTAL'ler ve Resmi AİHL'ler ise tüm kademelerde daha dengeli bir varlık göstermekte, ancak yine de en fazla

okul sayısı 2. Kademe ilçelerdedir. 6. Kademe gibi en az gelişmiş ilçelerde dahi bu iki okul türü, devletin sunduğu temel ortaöğretim seçenekleri olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Tablo 4.8'deki okul başına düşen öğrenci sayıları da bu ayrımı desteklemektedir; özellikle Fen Liselerinde ve Sosyal Bilimler Liselerinde alt kademelerde okul başına düşen öğrenci sayısının (dolayısıyla potansiyel nüfusa oranla okul sayısının) dramatik şekilde artması, bu okullara erişimin alt kademelerde ne kadar zorlaştığını göstermektedir.

Bu bulgular, bir öğrencinin yaşadığı ilçenin SEGE düzeyinin, sadece hangi lise türüne değil, aynı zamanda o lisenin sahiplik yapısına (ve dolayısıyla potansiyel olarak kaynaklarına ve niteliğine) erişimini de güçlü bir şekilde etkilediğini göstermektedir. Bu durum, üniversite tercihleri üzerindeki etkileri anlamak için kritik bir bağlam sunmaktadır.

4.4. Coğrafi Duruma Göre Üniversite Tercihleri

Bu alt bölümde, Türkiye içindeki örgün liselerden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, çeşitli coğrafi tercih örüntüleri 2018-2024 yılları arasında incelenmektedir. Analizler, öğrencilerin yurt içi veya yurt dışı üniversite tercihleri, uluslararası ortak lisans programlarına (UOLP) yönelimleri, kendi coğrafi bölgelerinde veya farklı bölgelerde okuma eğilimleri, kendi illerinde veya komşu illerde eğitim alma durumları ve eğitim için katettikleri ortalama mesafeleri kapsamaktadır.

4.4.1. Yurt İçi ve Yurt Dışı Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

Bu alt bölümde, 2018-2024 yılları arasında liseden yeni mezun olup bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre yurt içi ve yurt dışı kampüsü bulunan üniversitelere yerleşme sayıları ve oranları karşılaştırmalı olarak sunulmaktadır. Bu analiz, farklı sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerindeki ilçelerden gelen öğrencilerin uluslararası eğitim eğilimleri hakkında bir fikir vermeyi amaçlamaktadır.

Tablo 4.9 Yurt İçi ve Yurt Dışı Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Sayıları

Ülke Grubu Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Toplam
Türkiye	278.376	238.386	216.247	222.274	252.119	256.953	324.178	1.788.533
1. Kademe	109.994	93.802	85.039	89.577	92.170	95.158	120.011	685.751
2. Kademe	107.293	91.836	83.460	85.685	96.907	100.033	127.790	693.004
3. Kademe	31.893	27.637	25.086	25.222	31.081	31.497	38.949	211.365
4. Kademe	15.576	13.738	12.286	11.565	15.797	14.969	18.749	102.680
5. Kademe	9.700	8.246	7.352	7.288	10.659	10.119	12.488	65.852
6. Kademe	3.920	3.127	3.024	2.937	5.505	5.177	6.191	29.881
Yurt Dışı	2.528	1.924	1.790	1.997	3.054	3.961	4.481	19.735
1. Kademe	825	659	611	706	1.036	1.418	1.424	6.679
2. Kademe	1.110	839	760	860	1.279	1.745	2.045	8.638
3. Kademe	361	261	277	268	449	519	643	2.778
4. Kademe	124	77	80	84	152	128	204	849
5. Kademe	70	55	42	55	99	98	116	535
6. Kademe	38	33	20	24	39	53	49	256
Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.10 Yurt Dışı Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Oranları

Yıl	1. Kademe	2. Kademe	3. Kademe	4. Kademe	5. Kademe	6. Kademe	Genel Ortalama
2018	0,74%	1,02%	1,12%	0,79%	0,72%	0,96%	1,12%
2019	0,70%	0,91%	0,94%	0,56%	0,66%	1,04%	1,04%
2020	0,71%	0,90%	1,09%	0,65%	0,57%	0,66%	1,09%
2021	0,78%	0,99%	1,05%	0,72%	0,75%	0,81%	1,05%
2022	1,11%	1,30%	1,42%	0,95%	0,92%	0,70%	1,42%
2023	1,47%	1,71%	1,62%	0,85%	0,96%	1,01%	1,71%
2024	1,17%	1,58%	1,62%	1,08%	0,92%	0,79%	1,62%
Genel Ortalama	1,47%	1,71%	1,62%	1,08%	0,96%	1,04%	1,71%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.9. ve Tablo 4.10.'daki veriler liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin ezici çoğunluğunun yurt içindeki üniversiteleri tercih ettiğini göstermektedir. Yurt dışındaki üniversite programlarına yerleşen yeni mezunların oranı, incelenen yedi yıllık periyotta toplam yerleşenler içinde oldukça düşük kalmış, genellikle %0,56 ile %1,71 arasında dalgalanmıştır. Yıllar itibarıyla bakıldığında, yurt dışına yerleşenlerin oranında 2021 yılına kadar görece düşük bir seyir izlenirken (ortalama %1,05 civarında), 2022 yılından itibaren bu oranda bir artış eğilimi gözlenmektedir (ortalama %1,58 civarında). Bu artış, pandemi sonrası uluslararası hareketliliğin yeniden canlanması, döviz kurlarındaki değişimlerin yurt dışı eğitimi farklı açılardan etkilemesi veya öğrencilerin uluslararası programlara olan ilgisindeki bir artış gibi faktörlerle ilişkili olabilir.

Tablo 4.10.'da SEGE kademeleri bazında yurt dışına yerleşen öğrencilerin kendi kademeleri içindeki dağılımları incelendiğinde, her ne kadar tüm kademelerde oranlar düşük olsa da mutlak sayı olarak yurt dışına yerleşen öğrencilerin daha çok 1. ve 2. Kademe ilçelerden geldiği dikkat çekmektedir. Örneğin, 2024 yılında yurt dışına yerleşen 4.481 yeni mezunun 1.424'ü (%31,78) 1. Kademe'den, 2.045'i (%45,64) ise 2. Kademe'den gelmektedir. Bu iki kademe, yurt dışına giden öğrencilerin %77,42'sini oluşturmaktadır. Bu durum, yurt dışında eğitim almanın gerektirdiği ek maliyetler, yabancı dil yeterliliği, uluslararası sınavlara hazırlık gibi olanaklara daha çok üst SEGE kademelerindeki ailelerin ve öğrencilerin sahip olmasıyla açıklanabilir.

Ancak, her bir SEGE kademesinin kendi içindeki toplam yerleşenlerine göre yurt dışına yerleşme oranı (Tablo 4.10) incelendiğinde, kademeler arasında çok büyük ve tutarlı bir fark gözlenmemektedir. Oranlar genellikle %0,56 ile %1,71 arasında değişmektedir. Bazı yıllarda 2. ve 3. Kademe ilçelerden yurt dışına yerleşme oranı, 1. Kademe'ye göre hafifçe daha yüksek bile çıkabilmektedir. Bu durum, yurt dışı tercihinin SEGE kademesinden ziyade, öğrencinin ve ailesinin özel koşulları, hedefleri ve erişebildiği özel burs/program olanaklarıyla daha yakından ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Yine de mutlak sayıların üst kademelerde yoğunlaşması, genel bir

eğilim olarak üst sosyoekonomik düzeyin uluslararası eğitim fırsatlarına daha fazla erişim sağladığını teyit etmektedir. Yurt dışına yerleşen öğrenci sayısının görece azlığı, bu oranlar üzerinden güçlü çıkarımlar yapmayı zorlaştırmaktadır.

4.4.2. Uluslararası Ortak Lisans Programlarına (UOLP) Yönelen Yeni Mezunların Dağılımı

Uluslararası Ortak Lisans Programları (UOLP), Türkiye'deki bir üniversite ile yurt dışındaki bir veya daha fazla üniversitenin iş birliğiyle yürütülen, öğrencilere eğitimlerinin bir kısmını yurt dışında tamamlama ve/veya çift diploma alma imkânı sunan özel programlardır. Bu programlar, genellikle belirli bir akademik başarı, yabancı dil yeterliliği ve bazen ek maliyetler gerektirebilir. Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup Türkiye'deki üniversitelerin UOLP kontenjanlarına yerleşen öğrencilerin sayılarının ve yurt içi toplam yerleşenler içindeki oranlarının, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre 2018-2024 yılları arasında nasıl bir dağılım gösterdiği incelenmektedir.

Tablo 4.11 Uluslararası Ortak Lisans Programlarına (UOLP) Yerleşen Yeni Mezunların Sayıları

UOLP Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Toplam
UOLP	178	160	154	167	241	277	395	1.572
1. Kademe	125	102	100	113	154	186	269	1.049
2. Kademe	41	53	45	46	73	74	106	438
3. Kademe	5	4	6	6	10	10	14	55
4. Kademe	4	1	2	1	3	4	2	17
5. Kademe	3		1	1	1	2	4	12
6. Kademe						1		1
UOLP Değil	280.726	240.150	217.883	224.104	254.932	260.637	328.264	1.806.696
1. Kademe	110.694	94.359	85.550	90.170	93.052	96.390	121.166	691.381
2. Kademe	108.362	92.622	84.175	86.499	98.113	101.704	129.729	701.204
3. Kademe	32.249	27.894	25.357	25.484	31.520	32.006	39.578	214.088
4. Kademe	15.696	13.814	12.364	11.648	15.946	15.093	18.951	103.512
5. Kademe	9.767	8.301	7.393	7.342	10.757	10.215	12.600	66.375
6. Kademe	3.958	3.160	3.044	2.961	5.544	5.229	6.240	30.136
Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.12 Uluslararası Ortak Lisans Programlarına (UOLP) Yerleşen Yeni Mezunların Oranları

Yıl	1. Kademe UOLP Oranı	2. Kademe UOLP Oranı	3. Kademe UOLP Oranı	4. Kademe UOLP Oranı	5. Kademe UOLP Oranı	6. Kademe UOLP Oranı	Genel Ortalama
2018	0,11%	0,04%	0,02%	0,03%	0,03%		0,11%
2019	0,11%	0,06%	0,01%	0,01%			0,11%
2020	0,12%	0,05%	0,02%	0,02%	0,01%		0,12%
2021	0,13%	0,05%	0,02%	0,01%	0,01%		0,13%
2022	0,17%	0,07%	0,03%	0,02%	0,01%		0,17%
2023	0,19%	0,07%	0,03%	0,03%	0,02%	0,02%	0,19%
2024	0,22%	0,08%	0,04%	0,01%	0,03%		0,22%
Genel Ortalama	0,22%	0,08%	0,04%	0,03%	0,03%	0,02%	0,22%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.11. ve Tablo 4.12'deki veriler, Uluslararası Ortak Lisans Programlarına (UOLP) yerleşen yeni mezun öğrenci sayısının genel olarak oldukça düşük olduğunu ortaya koymaktadır. İncelenen yedi yıllık periyotta, yurt içindeki üniversitelere yerleşen toplam yeni mezunlar içinde UOLP'ye yerleşenlerin oranı %0,11 (2018) ile %0,22 (2024) arasında seyretmiştir. Bu, UOLP'lerin oldukça niş bir tercih olduğunu göstermektedir. Ancak, yıllar itibarıyla UOLP'ye yerleşenlerin hem mutlak sayısında hem de genel yerleşenler içindeki oranında belirgin bir artış eğilimi gözlenmektedir. Örneğin, 2018 yılında 171 yeni mezun UOLP'ye yerleşirken, bu sayı 2024 yılında 381'e yükselmiştir.

SEGE kademeleri açısından bakıldığında, UOLP'ye yerleşme eğilimi sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi ile çok güçlü bir pozitif ilişki sergilemektedir.

- İncelenen tüm yıllarda, UOLP'ye yerleşen yeni mezun öğrencilerin ezici çoğunluğu 1. Kademe ilçelerden gelmektedir. Örneğin, 2024 yılında UOLP'ye yerleşen 395 yeni mezunun 269'u (%68,10) 1. Kademe ilçelerdendir. 2. Kademe ilçelerden gelenler de (%26,84 ile 106 öğrenci) önemli bir paya sahipken, bu iki kademe birlikte 2024 yılındaki UOLP yerleşmelerinin %94,94'ünü oluşturmaktadır.

- Her bir SEGE kademesinin kendi içindeki yurt içi yerleşenlerine göre UOLP'ye yerleşme oranı (Tablo 4.12) incelendiğinde de benzer bir tablo ortaya çıkmaktadır. 1. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunlar arasında UOLP'ye yerleşme oranı yıllar içinde %0,11 (2018) ile %0,22 (2024) arasında değişerek diğer kademelere göre belirgin derecede yüksektir. 2. Kademe için bu oran %0,04 (2018) ile %0,08 (2024) arasında seyrederken, 3., 4., 5. ve özellikle 6. Kademe ilçelerden UOLP'ye yerleşme oranı çok düşük seviyelerde kalmakta veya birçok yılda sıfır olmaktadır. 6. Kademe ilçelerden 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2024 yıllarında UOLP'ye hiç yeni mezun yerleşmemiştir; 2023'te ise sadece 1 öğrenci yerleşmiştir.

Bu bulgular, UOLP programlarının sunduğu uluslararası deneyim ve çift diploma gibi avantajların, büyük ölçüde en gelişmiş sosyoekonomik çevrelerden gelen öğrenciler için erişilebilir bir seçenek olduğunu göstermektedir. Bu durumun olası nedenleri arasında;

- UOLP programlarının genellikle daha yüksek YKS başarı sıralaması gerektirmesi,
- Bu programların birçoğunun ileri düzeyde yabancı dil yeterliliği talep etmesi (ki bu yeterliliğe genellikle üst kademe ilçelerdeki okullarda veya özel derslerle ulaşılabilir),
- Bazı UOLP programlarının ek öğrenim ücretleri veya yurt dışı yaşam maliyetleri gibi ek ekonomik yükümlülükler getirmesi,
- Uluslararası programlar hakkında bilgiye ve bu yönde yönlendirmeye daha çok üst kademe ilçelerdeki öğrencilerin ve ailelerin sahip olması sayılabilir.

Sonuç olarak, UOLP'ler, yükseköğretimde uluslararasılaşma açısından önemli bir potansiyel sunsa da mevcut durumda bu programlara erişimin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi açısından oldukça sınırlı olduğu ve büyük ölçüde en avantajlı ilçelerden gelen yeni mezun öğrencilere hitap ettiği görülmektedir. Bu durum, uluslararası eğitim fırsatlarına erişimde de bir eşitsizlik örüntüsüne işaret etmektedir.

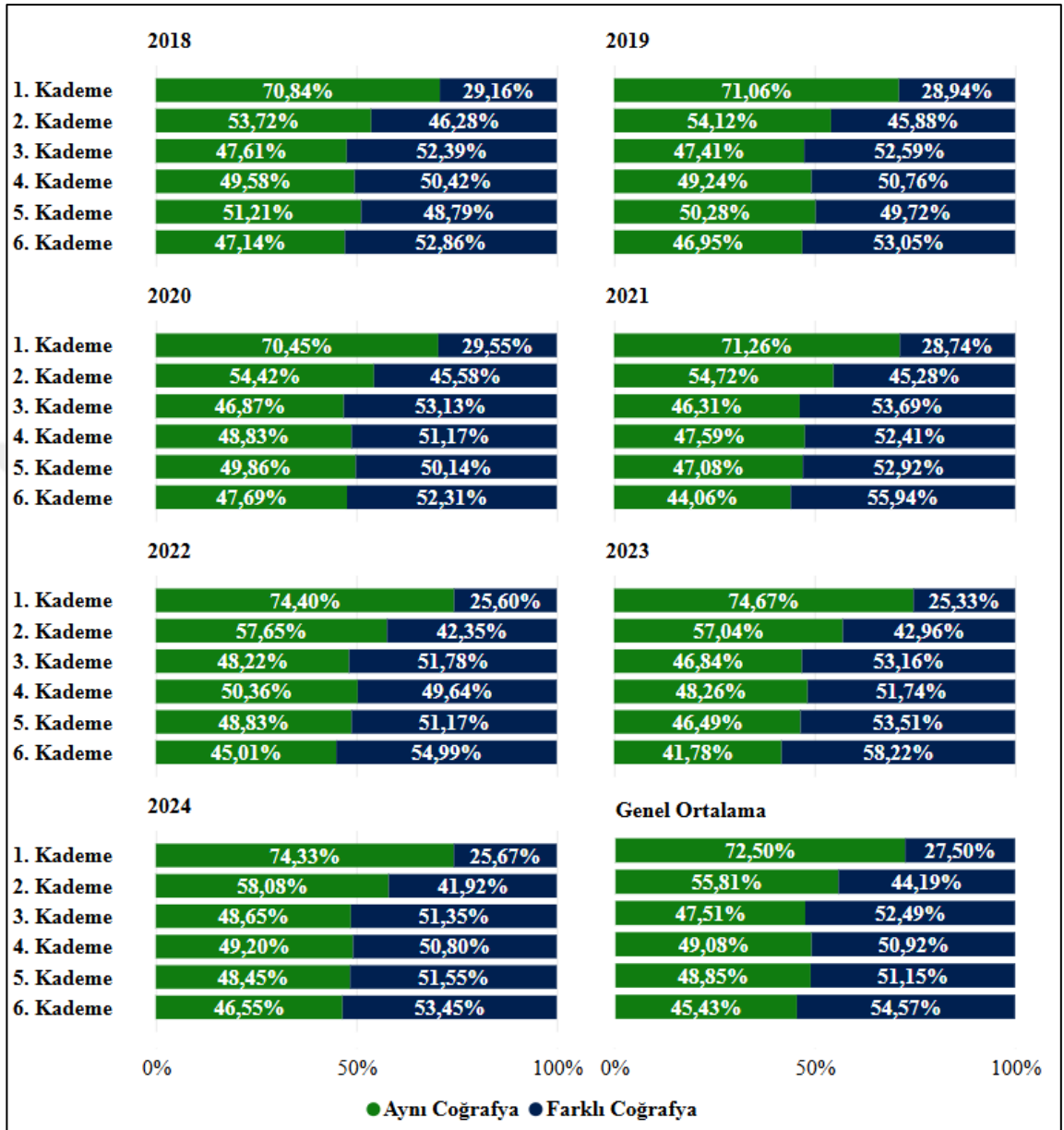
4.4.3. Aynı veya Farklı Coğrafi Bölgelerdeki Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup yurt içindeki bir üniversite programına yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, eğitimlerini kendi coğrafi bölgelerinde mi (Türkiye'nin 7 coğrafi bölge sınıflandırması temel alınarak) yoksa farklı bir coğrafi bölgedeki üniversitelerde mi sürdürme eğiliminde oldukları incelenmektedir. Bu analiz, öğrencilerin yükseköğretim için coğrafi hareketliliklerini ve bu hareketliliğin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle ilişkisini 2018-2024 yılları arasında ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.13 Aynı Coğrafi Bölgeye ve Farklı Coğrafi Bölgeye Yerleşen Yeni Mezun Sayıları

Coğrafya Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Aynı Coğrafya	165.286	141.839	128.187	132.632	155.067	156.960	200.525	1.080.496
1. Kademe	77.925	66.653	59.906	63.837	68.575	71.053	89.199	497.148
2. Kademe	57.639	49.704	45.415	46.885	55.867	57.062	74.221	386.793
3. Kademe	15.184	13.103	11.759	11.681	14.986	14.754	18.948	100.415
4. Kademe	7.723	6.765	5.999	5.504	7.956	7.224	9.224	50.395
5. Kademe	4.967	4.146	3.666	3.431	5.205	4.704	6.051	32.170
6. Kademe	1.848	1.468	1.442	1.294	2.478	2.163	2.882	13.575
Farklı Coğrafya	113.090	96.547	88.060	89.642	97.052	99.993	123.653	708.037
1. Kademe	32.069	27.149	25.133	25.740	23.595	24.105	30.812	188.603
2. Kademe	49.654	42.132	38.045	38.800	41.040	42.971	53.569	306.211
3. Kademe	16.709	14.534	13.327	13.541	16.095	16.743	20.001	110.950
4. Kademe	7.853	6.973	6.287	6.061	7.841	7.745	9.525	52.285
5. Kademe	4.733	4.100	3.686	3.857	5.454	5.415	6.437	33.682
6. Kademe	2.072	1.659	1.582	1.643	3.027	3.014	3.309	16.306
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.6 Aynî Coğrafî Bölgeye ve Farklı Coğrafî Bölgeye Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Tablo 4.13. ve Şekil 4.6.'daki veriler liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin coğrafî hareketliliklerinde SEGE kademesine göre önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir.

- **Üst Kademelerde Kendi Bölgesinde Kalma Eğilimi Daha Yüksek:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunlar, incelenen tüm yıllar boyunca diğer kademelere göre belirgin ölçüde daha yüksek bir oranda kendi coğrafi bölgelerindeki üniversitelere yerleşmişlerdir. Bu oran 2018'de %70,84 iken, yıllar içinde hafif bir artış göstererek 2024'te %74,33'e ulaşmıştır. Benzer bir eğilim, daha düşük oranlarda da olsa, 2. Kademe ilçeler için de geçerlidir; bu kademede kendi bölgesinde kalma oranı 2018'de %53,72 iken 2024'te %58,08'e yükselmiştir. Bu durumun temel nedeni, 1. ve 2. Kademe ilçelerin yoğunlaştığı Marmara, Ege, İç Anadolu (Ankara) ve Akdeniz (Antalya) gibi bölgelerde zaten çok sayıda, çeşitli ve genellikle nitelikli üniversite seçeneğinin bulunmasıdır. Bu bölgelerdeki öğrenciler, kendi yakın çevrelerinde istedikleri programlara yerleşme olasılıkları daha yüksek olduğu için farklı bölgelere gitme ihtiyacı daha az duyuyor olabilirler.
- **Alt Kademelerde Farklı Bölgelere Gitme Eğilimi Daha Yüksek:** 3., 4., 5. ve 6. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunlar arasında ise, kendi coğrafi bölgelerinde bir üniversiteye yerleşme oranı genellikle %50'nin altındadır veya bu sınıra yakındır. Bu, bu kademelerdeki öğrencilerin yarıdan fazlasının veya yarısına yakınının üniversite eğitimi için kendi coğrafi bölgelerinin dışına çıktığı anlamına gelir. Örneğin, 2024 yılında 6. Kademe'den yerleşen öğrencilerin sadece %46,55'i kendi coğrafi bölgesinde kalırken, %53,45'i farklı bir bölgeye gitmiştir. Bu durum, daha az gelişmiş bölgelerdeki üniversite sayısının, çeşitliliğinin veya belirli programlardaki kontenjanların sınırlı olmasıyla açıklanabilir. Bu bölgelerdeki öğrenciler, istedikleri veya puanlarının yettiği programlara ulaşabilmek için coğrafi olarak daha hareketli olmak zorunda kalmaktadırlar.
- **Zaman İçindeki Eğilimler:** Genel olarak, tüm kademelerde kendi coğrafi bölgesinde kalma oranlarında yıllar itibarıyla büyük dramatik değişimler gözlenmemekle birlikte, 1. ve 2. Kademelerde bu oranda hafif bir artış eğilimi olduğu söylenebilir. Bu, belki de bu bölgelerdeki üniversitelerin çekiciliğinin

artmasıyla veya öğrencilerin/ailelerin (özellikle pandemi sonrası) kendi yakın çevrelerinde kalma yönündeki tercihlerinin güçlenmesiyle ilişkili olabilir. Alt kademelerde ise bu oranlar görece daha istikrarlı veya hafif dalgalanmalarla seyretmiştir.

Bu bulgular, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, öğrencilerin sadece üniversiteye girip girmesini değil, aynı zamanda eğitimlerini nerede sürdüreceklerini de etkilediğini göstermektedir. Üst kademelerdeki öğrenciler daha çok kendi zengin üniversite ekosistemlerinden faydalanırken, alt kademelerdeki öğrenciler istedikleri eğitime ulaşabilmek için daha fazla coğrafi hareketlilik göstermektedir. Bu durum, alt kademelerdeki öğrenciler için ek maliyetler (ulaşım, barınma) ve sosyal uyum zorlukları anlamına gelebilir.

4.4.4. Kendi İlindeki veya Farklı İllerdeki Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

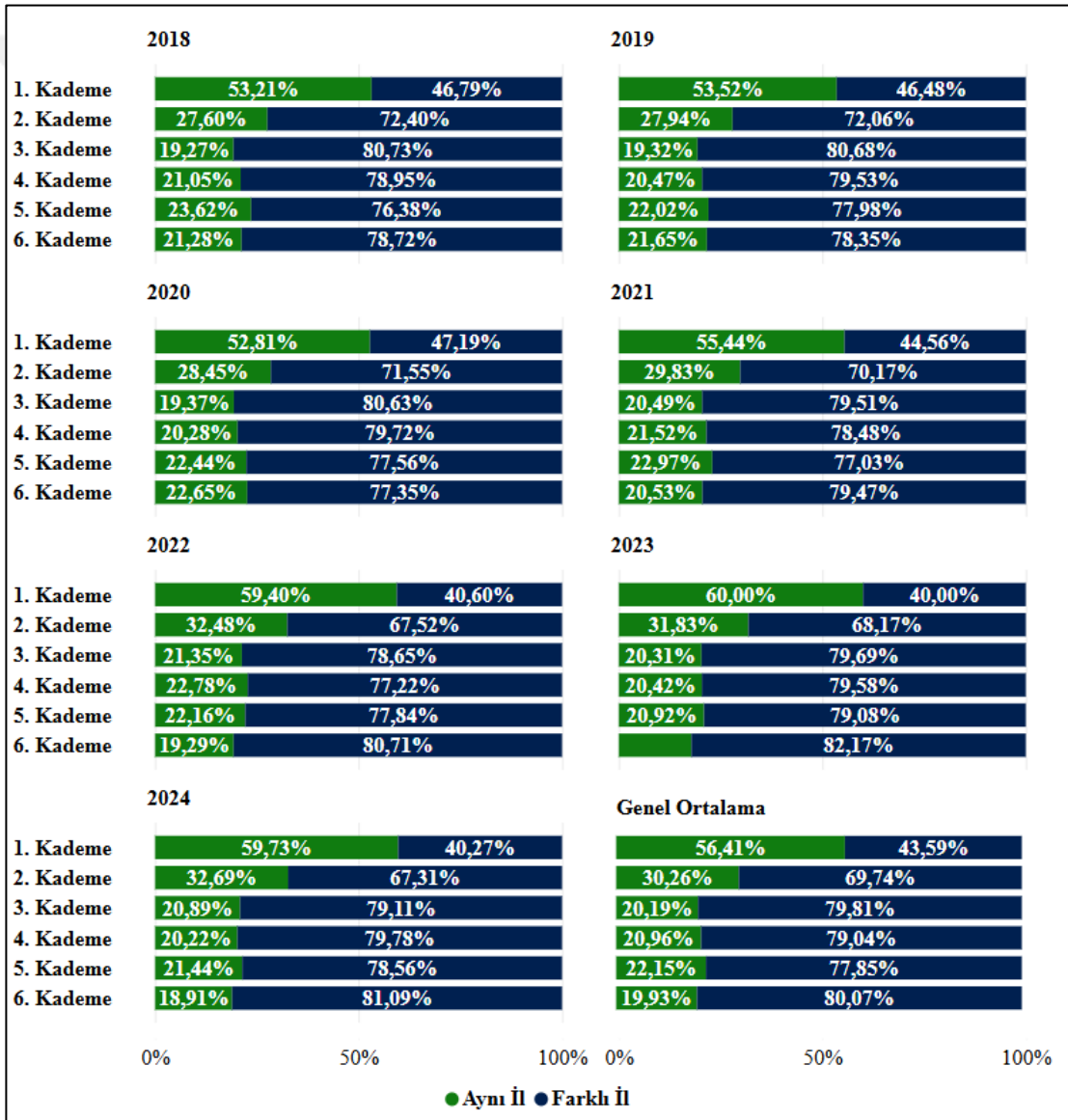
Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup yurt içindeki bir üniversite programına yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, eğitimlerini lise mezuniyetlerini aldıkları kendi illerinde mi yoksa farklı bir ildeki üniversitelerde mi sürdürme eğiliminde oldukları incelenmektedir. Bu analiz, öğrencilerin yükseköğretim için il düzeyindeki coğrafi hareketliliklerini ve bu hareketliliğin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle ilişkisini 2018-2024 yılları arasında ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.14 Aynı İldeki ve Farklı İldeki Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Sayıları

İl	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Kademe								
Aynı İl	100.683	86.514	78.333	85.151	99.888	101.428	129.232	681.229
1. Kademe	58.523	50.207	44.905	49.660	54.751	57.093	71.683	386.822
2. Kademe	29.611	25.663	23.742	25.558	31.480	31.842	41.775	209.671
3. Kademe	6.146	5.339	4.859	5.167	6.635	6.396	8.135	42.677
4. Kademe	3.278	2.812	2.492	2.489	3.598	3.057	3.791	21.517
5. Kademe	2.291	1.816	1.650	1.674	2.362	2.117	2.677	14.587
6. Kademe	834	677	685	603	1.062	923	1.171	5.955

İl	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Kademe								
Farklı İl	177.693	151.872	137.914	137.123	152.231	155.525	194.946	1.107.304
1. Kademe	51.471	43.595	40.134	39.917	37.419	38.065	48.328	298.929
2. Kademe	77.682	66.173	59.718	60.127	65.427	68.191	86.015	483.333
3. Kademe	25.747	22.298	20.227	20.055	24.446	25.101	30.814	168.688
4. Kademe	12.298	10.926	9.794	9.076	12.199	11.912	14.958	81.163
5. Kademe	7.409	6.430	5.702	5.614	8.297	8.002	9.811	51.265
6. Kademe	3.086	2.450	2.339	2.334	4.443	4.254	5.020	23.926
Genel Toplam	278.376	238.386	216.247	222.274	252.119	256.953	324.178	1.788.533

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.7 Aynı İldeki ve Farklı İldeki Üniversitelere Yerleşen Mezun Oranları

Coğrafi bölge düzeyindeki analize benzer, ancak daha dar bir ölçekte olan il düzeyi hareketlilik incelendiğinde, Tablo 4.14. ve Şekil 4.7. grafiği şu önemli eğilimleri ortaya koymaktadır:

- **1. Kademe İlçelerin Kendi İlinde Yüksek Kalma Oranı:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden gelen yeni mezun öğrenciler, diğer tüm kademelere kıyasla belirgin ölçüde daha yüksek bir oranda kendi illerindeki üniversitelere yerleşmektedir. Bu oran, incelenen yedi yıllık periyotta %52,81 (2020) ile %60,00 (2023) arasında değişmiş olup, ortalama olarak %55-60 bandında seyretmiştir. 2024 yılında bu oran %59,73 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumun en temel nedeni, 1. Kademe ilçelerin büyük çoğunluğunun İstanbul, Ankara, İzmir gibi çok sayıda ve çeşitli nitelikte (devlet, vakıf, araştırma vb.) üniversiteye ev sahipliği yapan metropol illerde yer almasıdır. Bu illerde yaşayan öğrenciler, genellikle kendi şehirlerinde çok sayıda kaliteli yükseköğretim seçeneğine sahip oldukları için başka bir il gitme ihtiyacı daha az duymaktadırlar. Yıllar itibarıyla bu oranda hafif bir artış eğilimi olması, bu metropollerdeki üniversite kapasitesinin artması veya öğrencilerin kendi şehirlerinde kalma yönündeki tercihlerinin güçlenmesiyle ilişkili olabilir.
- **Diğer Kademelerde İl Dışına Yönelim Çok Daha Yüksek:** 2. Kademe'den itibaren 6. Kademe'ye kadar olan tüm diğer SEGE kademelerinde, kendi ilindeki bir üniversiteye yerleşme oranı belirgin şekilde düşüktür. Bu kademelerde, yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin büyük çoğunluğu (%67 ila %82 arasında değişen oranlarda) eğitimlerini kendi illerinin dışında sürdürmektedir. Örneğin, 2024 yılında 2. Kademe'den yerleşenlerin sadece %32,69'u kendi ilinde kalırken, 6. Kademe'den yerleşenlerde bu oran %18,91'e kadar düşmektedir. Bu bulgu, 1. Kademe dışındaki illerde yer alan ilçelerin çoğunda, öğrencilerin istedikleri veya puanlarının yettiği nitelik ve çeşitlilikte üniversite programı bulmakta zorlandıklarını ve bu nedenle il dışına çıkmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Özellikle 3., 4., 5. ve 6. Kademe ilçelerde kendi ilinde kalma oranı genellikle %20 civarında veya altında seyretmektedir.

- **Zaman İçindeki Eğilimler:** 1. Kademe dışındaki diğer kademelerde, kendi ilinde kalma oranlarında yıllar itibarıyla çok bk ve tutarlı bir değişim gözlenmemektedir. Oranlar genellikle kendi bantları içinde hafif dalgalanmalar göstermiştir. Pandemi yıllarında (2020-2021) il dışına çıkışta bir azalma beklenirken, bu verilerde böyle keskin bir etki her kademe için net olarak görülmemektedir; bu durum öğrencilerin yine de istedikleri programlar için il değiştirmeye devam ettiklerini dşndrebilir.
- **İl Dışı Tercihlerin Yaygınlığı:** Türkiye genelinde (tüm kademelerin ağırlıklı ortalaması) yeni mezun olup niversiteye yerleşenlerin yaklaşık %60-64'ünün kendi illerinin dışında bir niversiteye gittiği görülmektedir. Bu, Türkiye'de yükseköğretim için il düzeyinde önemli bir ğrenci hareketliliğinin olduğunu göstermektedir. Ancak bu hareketlilik, SEGE kademelerine göre farklılaşan bir "zorunluluk" veya "tercih" derecesine işaret etmektedir.

Bu sonuçlar, Türkiye'de yükseköğretim olanaklarının iller arasında dengesiz dağıldığını ve özellikle sosyoekonomik olarak daha az gelişmiş ilçelerde yaşayan öğrencilerin, istedikleri veya erişebildikleri eğitime ulaşabilmek için önemli ölçüde il dışına çıkmak durumunda kaldıklarını göstermektedir. Kendi ilinde kaliteli ve çeşitli niversite seçeneklerine sahip olmak, büyük ölçüde en gelişmiş 1. Kademe ilçelerde yaşayan öğrencilere özgü bir avantaj olarak görünmektedir. Bu durum, il dışına çıkmanın getireceği ek mali ve sosyal yüklerin (barınma, ulaşım, adaptasyon vb.) zellikle alt SEGE kademelerindeki öğrenciler için ek bir engel oluşturabileceğini düşündürmektedir.

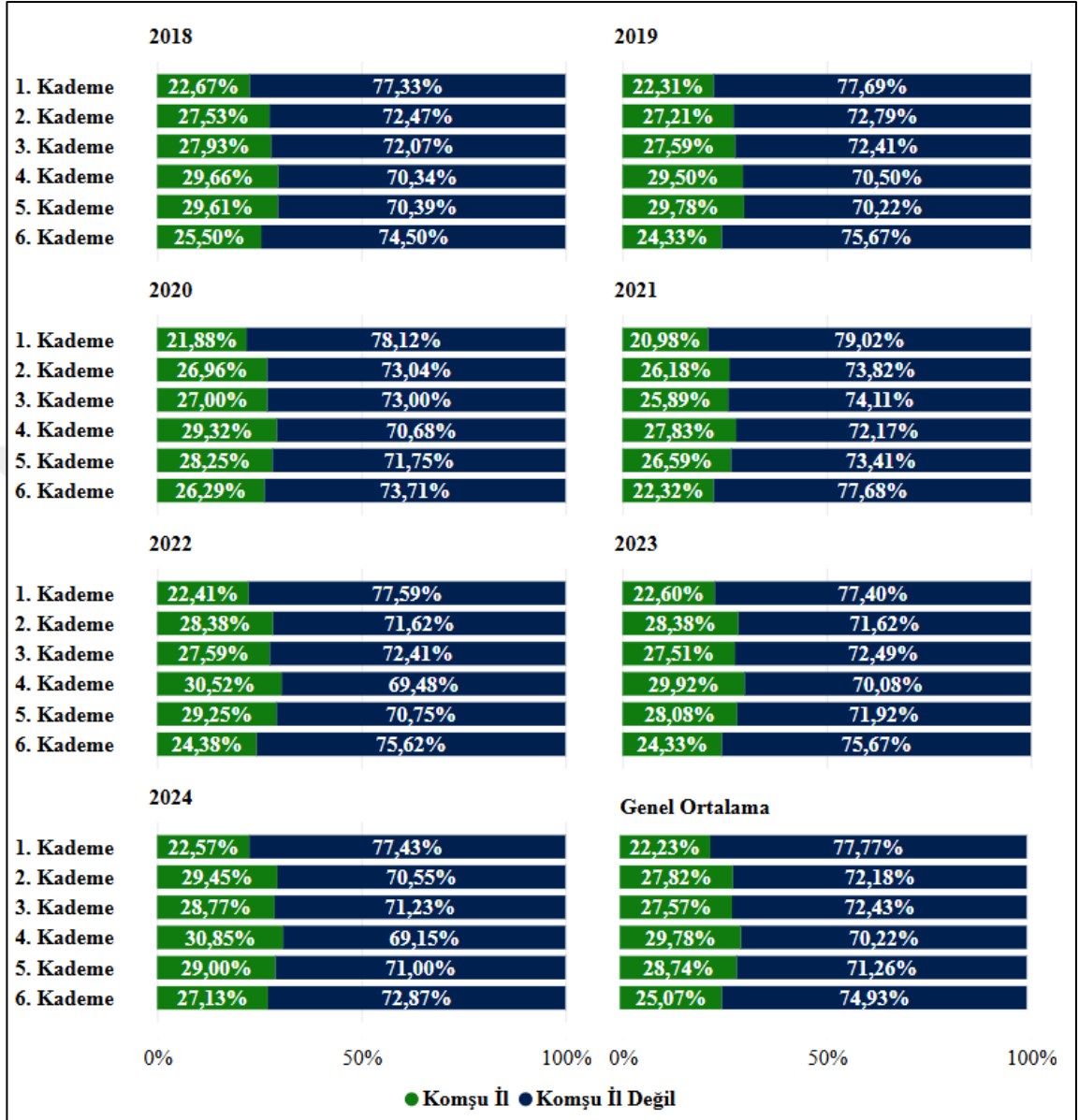
4.4.5. Kendi İlinden Farklı Bir İlde Okuyan Yeni Mezunların Komşu İllerde veya Uzak İllerde Üniversiteye Yerleşme Dağılımı

Bir önceki alt bölümde, özellikle 2. Kademe ve altındaki SEGE kademelerinden gelen yeni mezun öğrencilerin büyük çoğunluğunun üniversite eğitimi için kendi illerinin dışına çıktığı tespit edilmişti. Bu alt bölüm, kendi ilinin dışında bir üniversiteye yerleşen bu öğrenci grubunun, coğrafi olarak lise mezuniyetini aldıkları ilin komşusu olan bir ildeki üniversiteyi mi yoksa komşu olmayan, daha uzak bir ildeki üniversiteyi mi tercih etme eğiliminde olduklarını SEGE kademelerine göre incelemektedir. Bu analiz, öğrencilerin il dışı tercihlerindeki coğrafi yakınlık faktörünün önemini ve bu önemin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle ilişkisini 2018-2024 yılları arasında ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.15 İl Dışı Tercihlerde Komşu/Uzak İl Yönelimi Sayıları

Komşuluk Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Komşu İl	46.872	39.616	35.439	33.851	40.930	41.709	53.924	292.341
1. Kademe	11.666	9.727	8.780	8.375	8.386	8.602	10.906	66.442
2. Kademe	21.387	18.004	16.100	15.743	18.566	19.355	25.330	134.485
3. Kademe	7.190	6.151	5.461	5.193	6.745	6.906	8.866	46.512
4. Kademe	3.648	3.223	2.872	2.526	3.723	3.564	4.615	24.171
5. Kademe	2.194	1.915	1.611	1.493	2.427	2.247	2.845	14.732
6. Kademe	787	596	615	521	1.083	1.035	1.362	5.999
Komşu İl Değil	130.821	112.256	102.475	103.272	111.301	113.816	141.022	814.963
1. Kademe	39.805	33.868	31.354	31.542	29.033	29.463	37.422	232.487
2. Kademe	56.295	48.169	43.618	44.384	46.861	48.836	60.685	348.848
3. Kademe	18.557	16.147	14.766	14.862	17.701	18.195	21.948	122.176
4. Kademe	8.650	7.703	6.922	6.550	8.476	8.348	10.343	56.992
5. Kademe	5.215	4.515	4.091	4.121	5.870	5.755	6.966	36.533
6. Kademe	2.299	1.854	1.724	1.813	3.360	3.219	3.658	17.927
Genel Toplam	177.693	151.872	137.914	137.123	152.231	155.525	194.946	1.107.304

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.8 İl Dışı Tercihlerde Komşu/Uzak İl Yönelimi Oranları

Tablo 4.15. ve Şekil 4.8. kendi ilinin dışında bir üniversiteye yerleşen yeni mezunların, coğrafi yakınlığı ne ölçüde tercih ettiklerini SEGE kademelerine göre göstermektedir.

- **Genel Eğilim: Çoğunluk Uzak İlleri Tercih Ediyor:** İncelenen tüm SEGE kademelerinde ve tüm yıllarda, kendi ilinin dışında okumayı tercih eden öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%70-80 civarı) komşu olmayan, yani daha

uzak illerdeki üniversitelere yerleştiği görülmektedir. Komşu illerdeki üniversitelere yerleşme oranı genellikle %20-30 bandında kalmaktadır. Bu, il dışı tercihlerde coğrafi yakınlığın tek veya en baskın faktör olmadığını, öğrencilerin (veya ailelerinin) istedikleri programlar, üniversitenin niteliği veya farklı bir şehirde okuma deneyimi gibi faktörleri daha fazla önceliklendirebildiklerini göstermektedir.

- **SEGE Kademeleri Arasında Belirgin Farklar Yok, Ancak Eğilimler Var:**

Kendi ilinin dışında okuyanlar içinde komşu bir ile gitme oranları açısından SEGE kademeleri arasında çok keskin ve tutarlı farklılıklar gözlenmemektedir. Ancak bazı yıllarda ve bazı kademelerde küçük farklılıklar ve eğilimler dikkat çekmektedir:

- 1. Kademe ilçelerden olup il dışına çıkan öğrenciler, diğer kademelere göre komşu illeri tercih etme oranı en düşük olan gruptur (örn. 2024'te %22,57). Bu, bu öğrencilerin genellikle ülke genelindeki en iyi üniversiteleri hedeflediklerini ve bu üniversiteler kendi illerinde veya komşu illerde değilse bile daha uzak mesafelere gitmeye daha istekli veya olanaklı olduklarını düşündürmektedir.
- Orta Kademeler (2., 3., 4. ve 5. Kademe) genellikle komşu illere yerleşme oranlarının en yüksek olduğu gruplardır (genellikle %27-30 aralığında). Bu, bu kademelerdeki öğrencilerin kendi illerinde yeterli seçenek bulamadıklarında, maliyet ve ulaşılabilirlik açısından ilk olarak komşu illerdeki üniversiteleri değerlendirdiklerini gösterebilir.
- 6. Kademe ilçelerden il dışına çıkan öğrencilerin komşu il tercih oranı ise bazı yıllarda 1. Kademe'ye yakın veya biraz daha yüksek, bazı yıllarda ise orta kademelerden biraz daha düşük seyretmiştir. Bu durum, bu kademedeki öğrencilerin hem ekonomik kısıtlılıklar nedeniyle yakın seçeneklere yönelebileceğini hem de kendi bölgelerindeki komşu illerde

bile yeterli veya istedikleri nitelikte seçenek bulmakta zorlanıp daha uzaklara gitmek zorunda kalabileceklerini ima edebilir.

- **Yıllar İçindeki Değişimler:** Komşu illere yerleşme oranlarında yıllar itibarıyla büyük dramatik değişimler gözlenmemektedir. Oranlar genellikle kendi bantları içinde küçük dalgalanmalar sergilemiştir. Pandemi yıllarında (2020-2021) öğrencilerin ailelerine daha yakın kalma eğiliminde olabileceği düşünülse de bu verilerde komşu il tercihlerinde belirgin bir artış her kademe için net olarak görülmemektedir. Bu, program ve üniversite niteliği gibi faktörlerin coğrafi yakınlığa göre daha ağır basabildiğini düşündürmektedir.

Sonuç olarak, kendi ilinin dışında okuyan yeni mezunlar arasında çoğunluk, coğrafi yakınlıktan ziyade başka faktörlere göre (muhtemelen bölümün/üniversitenin niteliği, puan uygunluğu vb.) üniversite seçimi yapmaktadır. Ancak orta SEGE kademelerindeki öğrenciler, il dışı tercihlerinde komşu illere biraz daha fazla yönelebilmektedir. Bu durum, farklı sosyoekonomik düzeylerdeki öğrencilerin il dışı tercihlerindeki önceliklerinin ve kısıtlılıklarının farklılaşabildiğini göstermektedir.

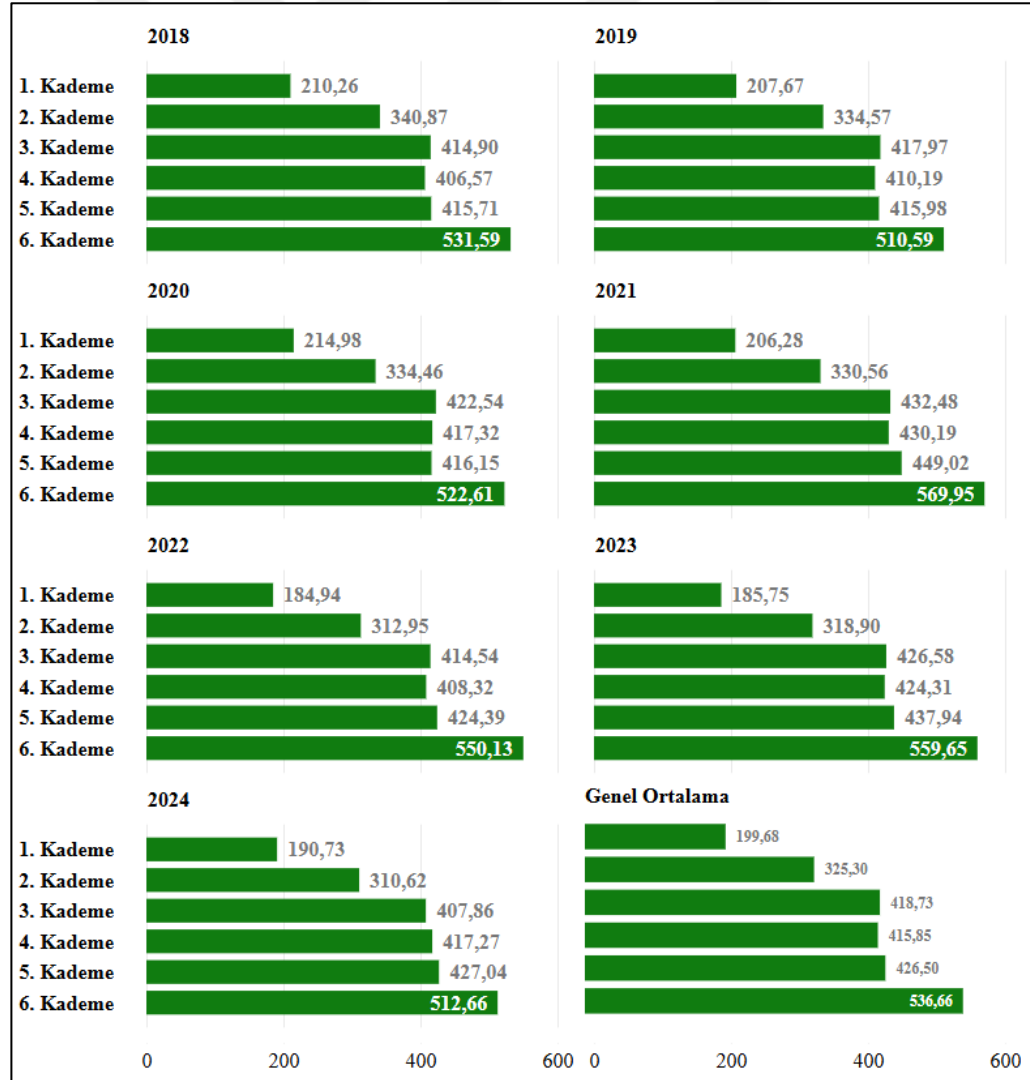
4.4.6. Yeni Mezunların Eğitim İçin Katettikleri Ortalama Mesafe

Bu alt bölüm, liseden yeni mezun olup yurt içindeki bir üniversite programına yerleşen öğrencilerin, lise mezuniyetlerini aldıkları ilin merkezi ile üniversite eğitimi aldıkları ilin merkezi arasındaki karayolu mesafesini (kilometre cinsinden) incelemektedir. Bu analiz, öğrencilerin yükseköğretim için coğrafi olarak ne kadar hareket ettiklerini ve bu hareketliliğin ortalama mesafesinin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre 2018-2024 yılları arasında nasıl bir değişim gösterdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.16 Yeni Mezunların Katettiği Ortalama Mesafe (km)

Yıl	1. Kademe Ortalama Mesafe (km)	2. Kademe Ortalama Mesafe (km)	3. Kademe Ortalama Mesafe (km)	4. Kademe Ortalama Mesafe (km)	5. Kademe Ortalama Mesafe (km)	6. Kademe Ortalama Mesafe (km)
2018	210,26	340,87	414,90	406,57	415,71	531,59
2019	207,67	334,57	417,97	410,19	415,98	510,59
2020	214,98	334,46	422,54	417,32	416,15	522,61
2021	206,28	330,56	432,48	430,19	449,02	569,95
2022	184,94	312,95	414,54	408,32	424,39	550,13
2023	185,75	318,90	426,58	424,31	437,94	559,65
2024	190,73	310,62	407,86	417,27	427,04	512,66

Kaynak: YÖK Atlas ve KGM verilerinden derlenmiş ve hesaplanmıştır (İl merkezleri arası karayolu mesafeleri).

Şekil 4.9 Yeni Mezunların Katettiği Ortalama Mesafe (km)

Tablo 4.16. ve Şekil 4.9. liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin eğitimleri için katettikleri ortalama mesafenin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile çok net ve ters yönlü bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

- **SEGE Düzeyi Düşükçe Katedilen Mesafe Artıyor:** İncelenen tüm yıllar boyunca, en gelişmiş 1. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunlar, üniversite eğitimi için ortalama olarak en kısa mesafeyi katetmektedirler (yaklaşık 180-215 km aralığında). Bu mesafe, SEGE kademesi düşükçe kademeli ve belirgin bir şekilde artmaktadır. 6. Kademe gibi en az gelişmiş ilçelerden gelen yeni mezunlar ise ortalama olarak en uzun mesafeyi katetmek zorunda kalmaktadırlar (yaklaşık 510-570 km aralığında). Bu, 1. Kademe ile 6. Kademe arasında, eğitim için gidilen ortalama mesafede 2.3 ila 2.6 kat arasında bir fark olduğu anlamına gelmektedir.
- **Üst Kademelerin Avantajı:** 1. Kademe ilçelerde yaşayan öğrencilerin önemli bir kısmı (bir önceki alt bölümde görüldüğü gibi) kendi illerindeki üniversiteleri tercih edebilmektedir. Bu iller genellikle çok sayıda üniversiteye sahip metropoller olduğu için, il içinde bile farklı bir kampüse gitmek gerekse dahi, ortalama mesafe düşük kalmaktadır. İl dışına çıkanlar için de, bu bölgelerin coğrafi konumu ve ulaşım ağlarının gelişmişliği, komşu veya yakın büyük şehirlere erişimi kolaylaştırabilir.
- **Alt Kademelerin Zorunlu Hareketliliği:** 6. Kademe ve 5. Kademe gibi daha az gelişmiş ilçelerde yaşayan öğrenciler, kendi illerinde veya yakın çevrelerinde istedikleri nitelik ve çeşitlilikte üniversite programı bulmakta zorlandıkları için, eğitim alabilmek amacıyla coğrafi olarak çok daha uzak merkezlere gitmek durumunda kalmaktadırlar. Bu durum, bu öğrenciler için sadece akademik bir tercih değil, aynı zamanda önemli bir coğrafi ve dolayısıyla ekonomik/sosyal bir hareketliliği de beraberinde getirmektedir. Uzak mesafelere gitmek, barınma, ulaşım, yaşam maliyeti gibi ek yükler anlamına gelir ve bu da özellikle sosyoekonomik olarak dezavantajlı aileler için caydırıcı bir faktör olabilir.

- **Zaman İçindeki Eğilimler:** Ortalama mesafelerde yıllar itibarıyla çok büyük dramatik değişimler gözlenmemekle birlikte, bazı eğilimler dikkat çekicidir:
 - 2021 yılında (pandemi etkilerinin devam ettiği dönem) neredeyse tüm kademelerde, özellikle de alt kademelerde, katedilen ortalama mesafede bir artış gözlenmektedir. Bu, öğrencilerin belki de kontenjanların doluluk oranları veya uzaktan eğitim beklentisiyle daha farklı ve uzak tercihler yapmış olabileceğini düşündürülebilir.
 - 2022 yılında ise, özellikle üst ve orta kademelerde ortalama mesafelerde bir düşüş yaşanmıştır. Bu, YKS barajlarının kaldırılmasının ardından kendi illerindeki veya daha yakın illerdeki programlara yerleşme olasılığının artmasıyla ilişkili olabilir.
 - Ancak genel olarak, SEGE kademeleri arasındaki mesafe farkı (makası) incelenen yedi yıllık periyotta önemli ölçüde kapanmamış, yapısal bir sorun olarak devam etmiştir.

Bu bulgular, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu ilçelerden gelen öğrencilerin, yükseköğretime erişebilmek için sadece akademik engelleri değil, aynı zamanda önemli coğrafi mesafeleri ve bunun getirdiği zorlukları da aşmak zorunda kaldıklarını göstermektedir. Bu durum, eğitimde fırsat eşitliği ve bölgesel adalet açısından dikkate alınması gereken önemli bir boyuttur.

Coğrafi Duruma Göre Üniversite Tercihleri Alt Bölümünün Genel Özeti

Liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin coğrafi tercih örüntüleri incelendiğinde, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre belirgin farklılıklar ve eğilimler ortaya çıkmıştır.

Öncelikle, yurt dışındaki üniversitelere veya Türkiye'deki üniversitelerin Uluslararası Ortak Lisans Programlarına (UOLP) yerleşen yeni mezunların oranı genel olarak oldukça düşüktür. Ancak bu niş tercihler, büyük ölçüde en gelişmiş 1. ve 2. Kademe ilçelerden gelen öğrenciler tarafından yapılmaktadır. Bu durum, uluslararası eğitim fırsatlarına erişimin, yüksek sosyoekonomik düzey, yabancı dil yeterliliği ve potansiyel ek maliyetleri karşılama kapasitesi ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Yurt içindeki üniversite tercihleri incelendiğinde, kendi coğrafi bölgesinde kalma eğilimi en gelişmiş 1. ve 2. Kademe ilçelerden gelen öğrencilerde daha yüksektir. Bu, bu bölgelerdeki zengin üniversite seçeneklerinden kaynaklanmaktadır. Alt SEGE kademelerindeki öğrenciler ise, istedikleri programlara ulaşabilmek için daha büyük bir oranda kendi coğrafi bölgelerinin dışına çıkmak zorunda kalmaktadır.

Bu hareketlilik il düzeyinde daha da netleşmektedir. Kendi ilindeki bir üniversiteye yerleşme oranı, en gelişmiş 1. Kademe ilçelerde %50-60 bandında seyrederken, diğer tüm kademelerde bu oran %20-30'lara düşmektedir. Bu, 1. Kademe dışındaki ilçelerden gelen öğrencilerin büyük çoğunluğunun üniversite eğitimi için il değiştirdiğini göstermektedir.

Kendi ilinin dışında okuyanlar arasında komşu bir ile gitme oranı, SEGE kademeleri arasında çok büyük farklar göstermemekle birlikte, orta kademelerde (2.-5. Kademe) biraz daha yaygındır. Ancak genel olarak, il dışına çıkan öğrencilerin çoğunluğu (%70-80) komşu olmayan, daha uzak illeri tercih etmektedir. Bu, program ve üniversite niteliği gibi faktörlerin coğrafi yakınlığa göre daha belirleyici olabildiğini düşündürmektedir.

En çarpıcı bulgulardan biri, eğitim için katedilen ortalama mesafenin SEGE kademesi düştükçe sistematik olarak artmasıdır. En az gelişmiş 6. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunlar, en gelişmiş 1. Kademe ilçelerden gelenlere göre ortalama olarak 2.3

ila 2.6 kat daha fazla mesafe katetmek zorunda kalmaktadır. Bu, alt kademelerdeki öğrencilerin yükseköğretime erişim için sadece akademik değil, aynı zamanda önemli coğrafi ve mali engelleri de aşmaları gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, coğrafi tercih örüntüleri, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin öğrencilerin hareketliliklerini, erişebildikleri fırsatların coğrafi dağılımını ve bu uğurda katlanmak zorunda kaldıkları mesafeleri derinden etkilediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, bölgesel eşitsizliklerin yükseköğretime erişimdeki çok boyutlu yansımalarını bir kez daha teyit etmektedir.

4.5. Üniversite Türlerine ve Niteliklerine Göre Tercihler

Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, tercih ettikleri üniversitelerin kurumsal yapıları ve YÖK tarafından belirlenen özel misyonları açısından nasıl bir dağılım gösterdikleri 2018-2024 yılları arasında incelenmektedir. Analizler, öğrencilerin Araştırma Üniversitesi veya Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversite statüsündeki kurumlara yönelimlerini, Devlet veya Vakıf üniversitesi tercihlerini ve vakıf üniversitelerine yerleşenlerin bursluluk durumlarını kapsamaktadır. Bu incelemeler, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, erişilen yükseköğretimin niteliği ve mali yapısı üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

4.5.1. Araştırma Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

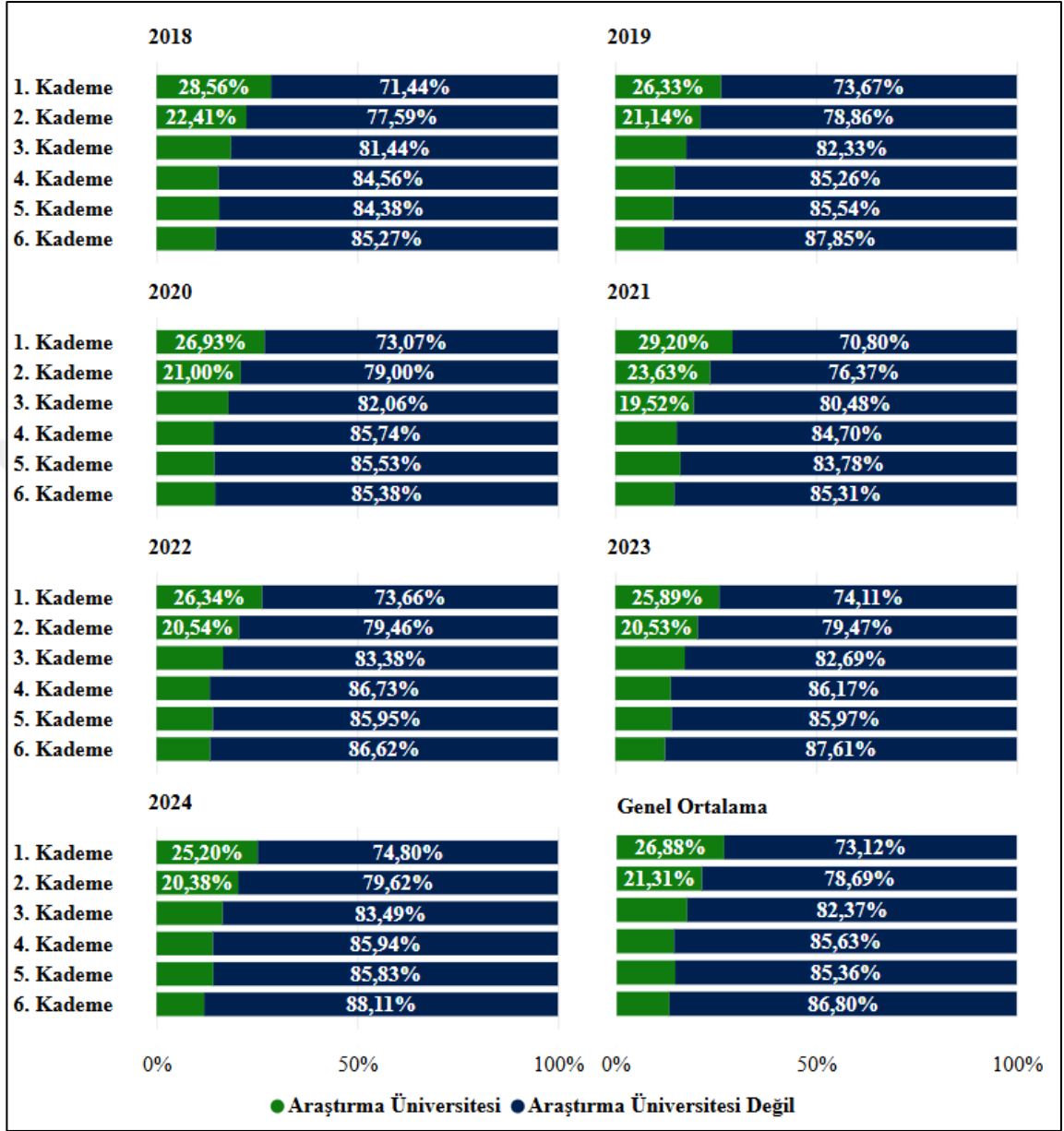
Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından Türkiye'deki üniversiteler arasından belirli performans kriterleri (araştırma kapasitesi, yayın sayısı, proje hacmi, uluslararasılaşma düzeyi vb.) temel alınarak belirlenen "Araştırma Üniversitesi" statüsündeki kurumlar, ülkenin bilimsel ve teknolojik gelişimine öncülük etmesi beklenen,

genellikle akademik kadro ve altyapı olanakları açısından daha güçlü ve rekabetçi programlara sahip üniversitelerdir. Bu nedenle, liseden yeni mezun olan öğrencilerin bu statüdeki üniversitelere yerleşme eğilimleri hem akademik başarılarının bir göstergesi hem de en nitelikli olduğu kabul edilen yükseköğretim fırsatlarına erişimlerindeki farklılıkları yansıtmaları açısından önemlidir. Bu alt bölümde, 2018-2024 yılları arasında Araştırma Üniversitelerine (hem devlet hem de vakıf statüsündeki tüm araştırma üniversiteleri dahil edilerek) yerleşen yeni mezunların sayılarının ve bu yerleşmelerin ilgili SEGE kademesindeki toplam yurt içi üniversite yerleşmeleri içindeki oranlarının nasıl bir dağılım gösterdiği incelenmektedir.

Tablo 4.17 Araştırma Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezun Sayıları

Araştırma Üni. Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Araştırma Üniversitesi	66.461	53.016	48.573	55.197	54.326	55.613	68.790	401.976
1. Kademe	31.652	24.873	23.062	26.361	24.547	25.004	30.603	186.102
2. Kademe	24.289	19.593	17.682	20.452	20.170	20.899	26.459	149.544
3. Kademe	5.987	4.930	4.550	4.976	5.239	5.541	6.535	37.758
4. Kademe	2.424	2.036	1.764	1.782	2.117	2.088	2.665	14.876
5. Kademe	1.526	1.200	1.070	1.191	1.511	1.433	1.786	9.717
6. Kademe	583	384	445	435	742	648	742	3.979
Araştırma Üniversitesi Değil	214.443	187.294	169.464	169.074	200.847	205.301	259.869	1.406.292
1. Kademe	79.167	69.588	62.588	63.922	68.659	71.572	90.832	506.328
2. Kademe	84.114	73.082	66.538	66.093	78.016	80.879	103.376	552.098
3. Kademe	26.267	22.968	20.813	20.514	26.291	26.475	33.057	176.385
4. Kademe	13.276	11.779	10.602	9.867	13.832	13.009	16.288	88.653
5. Kademe	8.244	7.101	6.324	6.152	9.247	8.784	10.818	56.670
6. Kademe	3.375	2.776	2.599	2.526	4.802	4.582	5.498	26.158
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.10 Araştırma Üniversitelerine Yerleşen Mezun Oranları

Tablo 4.17. ve bu tablodan üretilen Şekil 4.10., liseden yeni mezun olup Araştırma Üniversitesi statüsündeki kurumlara yerleşen öğrencilerin oranlarının, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile güçlü ve pozitif bir ilişki içinde olduğunu açıkça göstermektedir. Bu eğilim, incelenen yedi yıllık periyodun tamamında tutarlı bir şekilde gözlemlenmektedir.

- **Üst Kademelerin Belirgin Üstünlüğü:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunlar, her yıl diğer tüm kademelere kıyasla en yüksek oranda Araştırma Üniversitelerine yerleşmektedir. Bu oran, 2018'de %28,56 iken, 2024'te %25,20 olarak gerçekleşmiştir. Yani, bu kademedeki üniversiteye yerleşen her dört yeni mezundan yaklaşık biri, ülkenin akademik olarak en iddialı kurumlarından birine adım atmaktadır. 2. Kademe ilçeler de %20-23 bandında seyreden oranlarla Araştırma Üniversitelerine önemli sayıda öğrenci göndermektedir. Bu iki üst kademe birlikte, Araştırma Üniversitelerine yerleşen toplam yeni mezunların çok büyük bir kısmını oluşturmaktadır.
- **Kademeli Düşüş:** Araştırma Üniversitelerine yerleşme oranı, SEGE kademesi düştükçe kademeli ve belirgin bir şekilde azalmaktadır. 3. Kademe ilçelerde bu oran %16-19 aralığında seyrederken, 4. Kademe'de %13-16, 5. Kademe'de %14-16 (bu kademedeki 4. Kademe'ye göre bazı yıllarda hafif bir artış olsa da genel eğilim düşüştür) ve en az gelişmiş 6. Kademe'de ise %12-15 aralığına kadar gerilemektedir. Bu, 1. Kademe ile 6. Kademe arasında, Araştırma Üniversitelerine yerleşme oranında yaklaşık 2 katlık bir fark olduğu anlamına gelmektedir.
- **Zaman İçindeki Eğilimler:** Yıllar itibarıyla genel bir değerlendirme yapıldığında, tüm kademelerde Araştırma Üniversitelerine yerleşme oranlarında çok büyük dramatik değişimler gözlenmemekle birlikte, 2018-2019 yıllarına kıyasla sonraki yıllarda (özellikle 2022, 2023, 2024) genel olarak hafif bir düşüş eğilimi veya durağanlık olduğu söylenebilir. Örneğin, 2018'de toplam yerleşenlerin %23,66'sı Araştırma Üniversitelerine giderken, bu oran 2024'te %20,93'e gerilemiştir. Bu durum, Araştırma Üniversitesi sayısındaki veya kontenjanlarındaki değişimler, sınav sistemindeki farklılıklar veya öğrencilerin genel tercih eğilimlerindeki kaymalarla ilişkili olabilir. Pandemi yıllarında (2020-2021) bu oranlarda keskin bir düşüş veya artış gözlenmemesi, bu kurumların belirli bir akademik başarı düzeyindeki öğrencileri çekmeye devam ettiğini göstermektedir.

- **Fırsat Eşitsizliğinin Göstergesi:** Araştırma Üniversiteleri, genellikle daha fazla araştırma kaynağına, daha nitelikli akademik personele ve daha rekabetçi lisans programlarına sahiptir. Bu kurumlara erişimde SEGE kademesine göre gözlemlenen bu belirgin farklılık, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, öğrencilerin en üst düzey akademik fırsatlara ulaşmasında ne kadar kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Daha az gelişmiş ilçelerden gelen yeni mezunların bu üniversitelere erişiminin sınırlı olması, beşerî sermayenin gelişimi ve sosyal hareketlilik açısından önemli bir eşitsizlik göstergesidir. Bu durum, bu öğrencilerin genellikle daha iyi hazırlık olanaklarına (nitelikli liseler, dershaneler, özel dersler) ve daha destekleyici sosyo-kültürel çevreye sahip olan üst kademe ilçelerdeki akranlarıyla rekabet etmekte zorlandıklarını ima etmektedir.

Sonuç olarak, Araştırma Üniversitelerine yerleşme örüntüleri, Türkiye'de yükseköğretimdeki niteliksel bir ayrışmanın varlığını ve bu ayrışmanın sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle yakından ilişkili olduğunu güçlü bir şekilde ortaya koymaktadır. Ülkenin bilim ve araştırma potansiyelini en üst düzeye çıkarmak için, farklı SEGE kademelerinden gelen yetenekli öğrencilerin bu nitelikli kurumlara erişimini kolaylaştıracak politikalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

4.5.2. Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

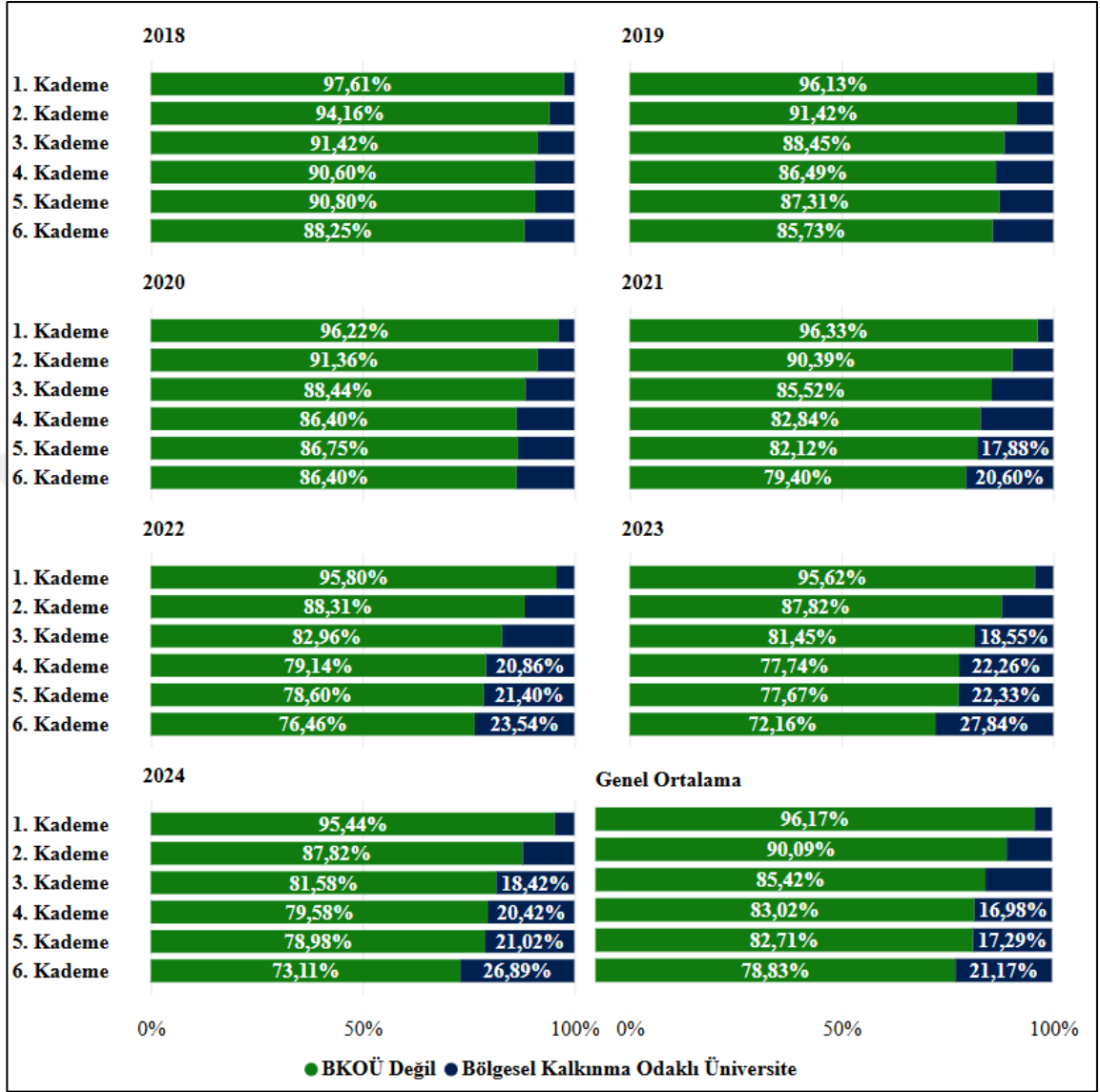
Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından yürütülen "Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Projesi" kapsamında belirlenen üniversiteler, bulundukları bölgenin doğal kaynakları, ekonomik potansiyeli ve sosyal ihtiyaçları doğrultusunda belirli alanlarda uzmanlaşarak bölgesel kalkınmaya doğrudan katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu üniversiteler genellikle Anadolu'da, büyük metropoller dışında yer alan ve görece daha genç kurumlardır. Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olan öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, bu Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelere yerleşme eğilimleri 2018-2024 yılları

arasında incelenmektedir. Bu analiz, söz konusu üniversitelerin hangi sosyoekonomik düzeydeki ilçelerden daha fazla öğrenci çektiğini ve misyonlarına ne ölçüde hizmet ettiklerini anlamak açısından önemlidir.

Tablo 4.18 Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelere Yerleşen Yeni Mezunların Sayıları

Bölgesel Kalkınma Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversite	14.581	18.198	16.520	19.247	27.703	29.662	36.838	162.749
1. Kademe	2.645	3.653	3.235	3.313	3.916	4.228	5.536	26.526
2. Kademe	6.328	7.952	7.276	8.320	11.479	12.399	15.811	69.565
3. Kademe	2.768	3.222	2.933	3.692	5.374	5.938	7.294	31.221
4. Kademe	1.476	1.867	1.682	1.999	3.327	3.360	3.870	17.581
5. Kademe	899	1.053	980	1.313	2.302	2.281	2.649	11.477
6. Kademe	465	451	414	610	1.305	1.456	1.678	6.379
BKOÜ Değil	266.323	222.112	201.517	205.024	227.470	231.252	291.821	1.645.519
1. Kademe	108.174	90.808	82.415	86.970	89.290	92.348	115.899	665.904
2. Kademe	102.075	84.723	76.944	78.225	86.707	89.379	114.024	632.077
3. Kademe	29.486	24.676	22.430	21.798	26.156	26.078	32.298	182.922
4. Kademe	14.224	11.948	10.684	9.650	12.622	11.737	15.083	85.948
5. Kademe	8.871	7.248	6.414	6.030	8.456	7.936	9.955	54.910
6. Kademe	3.493	2.709	2.630	2.351	4.239	3.774	4.562	23.758
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.11 Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelere Yerleşen Mezun Oranları

Tablo 4.18. ve Şekil 4.11., liseden yeni mezun olup Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelere yerleşen öğrencilerin oranlarının, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile negatif bir ilişki sergilediğini, yani gelişmişlik düzeyi düştükçe bu üniversitelere yönelimin arttığını göstermektedir. Bu eğilim, incelenen yedi yıllık periyodun tamamında gözlemlenmektedir.

- **Alt Kademelerde Daha Yüksek Yönelim:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunların Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelere yerleşme oranı, tüm yıllar boyunca en düşük seviyededir (2024'te %4,56). Bu oran, SEGE kademesi düştükçe kademeli olarak artmakta ve 4., 5. ve özellikle 6. Kademelerde en yüksek düzeylere ulaşmaktadır. Örneğin, 2024 yılında 6. Kademe'den yerleşen yeni mezunların %26,89'u, 4. Kademe'den yerleşenlerin ise %20,42'si bu tür üniversiteleri tercih etmiştir. Bu, 1. Kademe ile 6. Kademe arasında bu üniversitelere yönelim oranında yaklaşık 6 katlık bir fark olduğu anlamına gelmektedir.
- **Üniversitelerin Misyonu ile Uyumlu Profil:** Bu bulgu, Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelerin kuruluş amaçları ve YÖK tarafından kendilerine yüklenen misyon ile uyumlu bir öğrenci profiline sahip olduklarını göstermektedir. Bu üniversiteler, genellikle bulundukları bölgelerin ve çevre illerin sosyoekonomik olarak daha az gelişmiş kesimlerinden gelen öğrenciler için önemli bir yükseköğretim fırsatı sunmaktadır. Coğrafi yakınlık ve programların taban başarı sıralarının genellikle Araştırma Üniversitelerine veya büyük metropollerdeki diğer köklü üniversitelere göre daha erişilebilir olması, bu tercihi etkileyen önemli faktörler olabilir.
- **Zaman İçindeki Eğilimler:** Yıllar itibarıyla genel olarak Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelere yerleşen yeni mezunların toplam içindeki oranı %9-10 civarında nispeten istikrarlı bir seyir izlemiştir. Ancak bazı yıllarda (örn. 2023) bu oranda hafif bir artış gözlenmektedir. Her bir SEGE kademesi içindeki yönelim oranlarında ise, özellikle alt kademelerde (4., 5., 6.), bu üniversitelere olan ilginin yıllar içinde bir miktar arttığı söylenebilir. Örneğin, 6. Kademe için bu oran 2018'de %11,75 iken, 2023'te %27,84'e, 2024'te ise %26,89'a ulaşmıştır (verilerdeki küçük dalgalanmalarla birlikte genel bir artış eğilimi). Bu durum, bu üniversitelerin zamanla daha fazla tanınır hale gelmesi veya alt kademelerdeki öğrencilerin bu kurumları daha fazla bir seçenek olarak görmesiyle ilişkili olabilir.

- **Fırsat Eşitsizliği ve Bölgesel Kalkınma Bağlantısı:** Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversitelerin, özellikle sosyoekonomik olarak daha dezavantajlı bölgelerden gelen öğrencilere yükseköğretim kapısını açmada önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Bu kurumlar, hem bölgesel beşerî sermayenin gelişimine katkıda bulunmakta hem de farklı sosyoekonomik düzeylerden gelen öğrenciler için erişilebilir yükseköğretim alternatifleri sunarak fırsat eşitliğine dolaylı bir katkı yapmaktadır.

Sonuç olarak, Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler, Araştırma Üniversitelerinin aksine, daha çok orta ve alt SEGE kademelerindeki ilçelerden gelen yeni mezun öğrenciler tarafından tercih edilmektedir. Bu durum, bu üniversitelerin bölgesel odaklı misyonları ve farklı öğrenci gruplarına hitap etme potansiyelleri ile tutarlıdır. Bu üniversitelerin performansları ve mezunlarının bölgesel kalkınmaya etkileri, ayrı bir araştırma konusu olarak incelenmeye değerdir.

4.5.3. Devlet ve Vakıf Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

Bu alt bölüm, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, tercih ettikleri üniversitelerin temel sahiplik türlerine – Devlet ve Vakıf – göre nasıl bir dağılım gösterdiklerini 2018-2024 yılları arasında incelemektedir. Bu analiz, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, öğrencilerin erişebildiği veya tercih ettiği yükseköğretim kurumlarının mali yapısı ve coğrafi konumu üzerindeki etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.19 Devlet ve Vakıf Üniversitelerine Yerleşen Mezun Sayıları

Üniversite Türü Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Devlet Üniversitesi	226.466	190.493	173.135	175.617	196.529	197.803	249.251	1.409.294
1. Kademe	72.694	59.924	54.841	56.884	53.655	54.503	69.188	421.689
2. Kademe	95.476	80.416	72.974	74.300	82.844	84.810	108.009	598.829
3. Kademe	30.130	25.925	23.487	23.474	29.102	29.388	36.222	197.728
4. Kademe	14.978	13.179	11.771	11.073	15.205	14.365	17.881	98.452
5. Kademe	9.356	7.977	7.083	6.996	10.308	9.680	11.940	63.340
6. Kademe	3.832	3.072	2.979	2.890	5.415	5.057	6.011	29.256
Vakıf Üniversitesi	51.910	47.893	43.112	46.657	55.590	59.150	74.927	379.239
1. Kademe	37.300	33.878	30.198	32.693	38.515	40.655	50.823	264.062
2. Kademe	11.817	11.420	10.486	11.385	14.063	15.223	19.781	94.175
3. Kademe	1.763	1.712	1.599	1.748	1.979	2.109	2.727	13.637
4. Kademe	598	559	515	492	592	604	868	4.228
5. Kademe	344	269	269	292	351	439	548	2.512
6. Kademe	88	55	45	47	90	120	180	625
Genel Toplam	278.376	238.386	216.247	222.274	252.119	256.953	324.178	1.788.533

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.12 Devlet ve Vakıf Üniversitelerine Yerleşen Mezun Oranları

Tablo 4.19. ve Şekil 4.12., liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin tercih ettikleri üniversitelerin sahiplik türünün, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu yedi yıllık periyotta tutarlı bir şekilde göstermektedir.

- **Devlet Üniversitelerine Yönelim ve SEGE Düzeyi:** İncelenen tüm yıllar boyunca, SEGE kademesi düştükçe devlet üniversitelerine yerleşme oranı

artmaktadır. En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunlar arasında devlet üniversitelerine yerleşme oranı 2018'de %66,09 iken, bu oran 2024'te %57,65'e gerilemiştir. Bu düşüş, aynı dönemde vakıf üniversitelerine olan yönelimdeki artışla paralellik göstermektedir. Buna karşılık, 6. Kademe gibi en az gelişmiş ilçelerden üniversiteye yerleşen yeni mezunların neredeyse tamamı (%97-99 aralığında) devlet üniversitelerini tercih etmektedir. 2., 3., 4. ve 5. Kademelerde de devlet üniversiteleri baskın tercih olmaya devam etmekte, ancak kademe yükseldikçe bu baskınlık bir miktar azalmaktadır. Bu durum, devlet üniversitelerinin ülke genelindeki yaygınlığı, genellikle ücretsiz veya düşük harçlı olması ve tüm sosyoekonomik düzeylerden öğrenciler için temel yükseköğretim seçeneği olmasından kaynaklanmaktadır.

- **Vakıf Üniversitelerine Yönelim ve SEGE Düzeyi:** Vakıf üniversitelerine (Vakıf MYO'lar dahil) yerleşme oranı, SEGE kademesi ile belirgin bir pozitif ilişki sergilemektedir. En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden yerleşen yeni mezunların vakıf üniversitelerini tercih etme oranı, 2018'de %33,91 iken 2024'te %42,35'e kadar yükselerek önemli bir artış göstermiştir. 2. Kademe ilçelerde de vakıf üniversitesi tercih oranı yıllar içinde artarak 2024'te %15,48'e ulaşmıştır. Ancak, 3. Kademe ve altındaki kademelerde vakıf üniversitelerine yerleşme oranı oldukça düşüktür. 6. Kademe ilçelerden vakıf üniversitelerine yerleşenlerin oranı %1-3 bandında kalmaktadır. Bu keskin farklılık, vakıf üniversitelerinin öğrenim ücretlerinin yüksek olması ve bu maliyeti karşılayabilecek ailelerin daha çok üst SEGE kademelerindeki ilçelerde yoğunlaşmasının doğrudan bir sonucudur. Vakıf üniversitelerinin sunduğu burslu programlar bu durumu bir ölçüde dengelese de genel eğilim ekonomik imkânlarla paralellik göstermektedir. Yıllar içinde üst kademelerde vakıf üniversitelerine yönelimin artması, bu kurumların sayısındaki ve kontenjanlarındaki artışla veya artan rekabet ortamında bir alternatif olarak daha fazla değerlendirilmeleriyle ilişkili olabilir.

Sonuç olarak, üniversite sahiplik türüne göre yapılan tercihler, öğrencilerin geldikleri ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle yakından ilişkilidir. Devlet üniversiteleri tüm kademeler için ana seçenek olmakla birlikte, vakıf üniversiteleri büyük ölçüde en gelişmiş ilçelerden gelen öğrenciler için erişilebilir bir alternatif olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, yükseköğretim piyasasındaki ekonomik segmentasyonun ve fırsat eşitsizliğinin bir yansımasıdır.

4.5.4. Vakıf Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezunların Burs Türlerine Göre Dağılımı

Bir önceki alt bölümde, vakıf üniversitelerine yerleşme oranının SEGE kademesi yükseldikçe arttığı tespit edilmişti. Bu alt bölüm, vakıf üniversitelerine yerleşmeyi başaran liseden yeni mezun öğrencilerin, bu yerleşmeyi hangi bursluluk koşullarıyla (Tam Burslu, %75 İndirimli, %50 İndirimli, %25 İndirimli, Ücretli) gerçekleştirdiklerini, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre 2018-2024 yılları arasında incelemektedir. Bu analiz, vakıf üniversitelerine erişimde ekonomik olanakların ve burs politikalarının farklı sosyoekonomik düzeylerden gelen öğrenciler için ne ölçüde bir fırsat veya engel oluşturduğunu anlamayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.20 Vakıf Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezunların Burs Türlerine Göre Yerleşme Sayıları

Burs Türü Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Burslu	7.108	5.944	7.959	9.564	8.509	8.847	11.993	59.924
1. Kademe	4.637	3.708	5.024	5.979	5.125	5.035	6.918	36.426
2. Kademe	2.008	1.778	2.370	2.947	2.744	2.971	3.982	18.800
3. Kademe	301	296	377	422	419	522	652	2.989
4. Kademe	102	115	117	127	118	161	216	956
5. Kademe	43	39	63	80	83	124	156	588
6. Kademe	17	8	8	9	20	34	69	165
%75 İndirimli	9.352	11.945						21.297
1. Kademe	7.149	8.933						16.082
2. Kademe	1.841	2.475						4.316
3. Kademe	227	355						582
4. Kademe	70	113						183
5. Kademe	50	48						98
6. Kademe	15	21						36
%50 İndirimli	23.566	21.389	27.157	28.305	37.806	39.613	45.276	223.112
1. Kademe	17.510	15.478	19.811	20.804	27.180	28.594	32.181	161.558
2. Kademe	4.936	4.910	6.026	6.132	8.861	9.300	10.903	51.068
3. Kademe	718	668	873	933	1.159	1.112	1.389	6.852
4. Kademe	237	201	275	257	342	317	444	2.073
5. Kademe	128	114	144	148	207	225	271	1.237
6. Kademe	37	18	28	31	57	65	88	324
%25 İndirimli	4.815	3.273	2.940	3.464	2.968	3.471	9.197	30.128
1. Kademe	3.368	2.209	1.905	2.265	1.857	2.139	5.937	19.680
2. Kademe	1.172	872	824	957	872	1.057	2.727	8.481
3. Kademe	174	129	132	166	166	173	349	1.289
4. Kademe	61	42	50	48	47	57	113	418
5. Kademe	30	20	24	26	19	33	58	210
6. Kademe	10	1	5	2	7	12	13	50
Ücretli	7.069	5.342	5.056	5.324	6.307	7.219	8.461	44.778
1. Kademe	4.636	3.550	3.458	3.645	4.353	4.887	5.787	30.316
2. Kademe	1.860	1.385	1.266	1.349	1.586	1.895	2.169	11.510
3. Kademe	343	264	217	227	235	302	337	1.925
4. Kademe	128	88	73	60	85	69	95	598
5. Kademe	93	48	38	38	42	57	63	379
6. Kademe	9	7	4	5	6	9	10	50
Genel Toplam	51.910	47.893	43.112	46.657	55.590	59.150	74.927	379.239

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Vakıf üniversitelerine yerleşen yeni mezun öğrencilerin bursluluk durumları, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesine göre incelendiğinde, sosyoekonomik düzeyin bu tercihler üzerindeki etkisi daha da netleşmektedir.

Tablo 4.20'deki sayısal verilere dayanarak, burs türlerine göre oransal dağılım aşağıdaki gibi analiz edilebilir.

Vakıf Üniversitelerine Yerleşen Yeni Mezunların Burs Türlerine Göre Dağılım Oranları (%) (2018-2024)

- **Tam Burslu Yerleşme Oranları:** Vakıf üniversitelerine yerleşenler içinde tam burslu programlara yerleşme oranı, genellikle SEGE kademesi düştükçe bir artış eğilimi göstermektedir. Örneğin, 2024 yılında 1. Kademe'den vakıfa yerleşenlerin %13,61'i tam bursluyken (6.918 / 50.823), 3. Kademe'de bu oran %23,91'e (652 / 2.727) çıkmaktadır. 4. Kademe'de %24,88 (216 / 868), 5. Kademe'de %28,47 (156 / 548) ve 6. Kademe'de ise %38,33 (69 / 180) olarak gözlemlenmektedir. Bu genel eğilim, sosyoekonomik olarak daha az gelişmiş ilçelerden gelen ve vakıf üniversitelerini tercih edebilen az sayıdaki öğrencinin, bunu büyük ölçüde akademik başarıları sayesinde elde ettikleri tam burslarla gerçekleştirebildiklerini göstermektedir. Yıllar içinde tam burslu yerleşme oranlarında kademeler arasında büyük bir makas açılması veya kapanması gözlenmemiştir, ancak alt kademelerde bu oranın göreceli olarak yüksek kalması dikkat çekicidir.
- **%75 İndirimli Kontenjanların Durumu:** Tabloda 2020 ve sonrası için %75 indirimli kontenjanlara ait veri bulunmaması, bu burs türünün YÖK tarafından alınan karar doğrultusunda Vakıf Üniversitesi tercihleri arasından kaldırılmış olmasına işaret etmektedir. 2018 ve 2019 yıllarında ise bu burs türüne yerleşme oranlarının, özellikle 1. ve 2. Kademelerde %50 indirimli ve tam burslu arasında bir yer tuttuğu görülmektedir.
- **%50 İndirimli Yerleşme Oranları:** Vakıf üniversitelerine yerleşenler içinde %50 indirimli kontenjanlara yerleşme oranı, genellikle en yaygın bursluluk türü olarak öne çıkmaktadır. Bu oran, SEGE kademeleri arasında yıllara göre değişkenlik göstermekle birlikte, genellikle 1. Kademe'de en yüksek (%60-70 civarı, örneğin 2024'te %63,32), diğer kademelerde ise %40-60 aralığında seyretmektedir. Bu,

%50 indiriminin hem üst hem de orta kademeler için önemli bir seçenek olduğunu göstermektedir.

- **%25 İndirimli ve Ücretli Yerleşme Oranları:** Vakıf üniversitelerine %25 indirimli veya tamamen ücretli olarak yerleşme oranları, genellikle SEGE kademesi yükseldikçe artmaktadır. En gelişmiş 1. ve 2. Kademe ilçelerden vakıf üniversitelerine yerleşen öğrencilerin önemli bir kısmı (bu iki kategori toplamda %20-25'lere ulaşabilir) bu tür daha az burslu veya tamamen ücretli programları tercih etmektedir (örneğin 2024 yılında 1. Kademe'de %25 İndirimli: %11,68 ve Ücretli: %11,39). Bu oranlar, alt SEGE kademelerine doğru gidildikçe belirgin şekilde azalmaktadır (örneğin 2024 yılında 6. Kademe'de %25 İndirimli: %7,22 ve Ücretli: %5,56). Bu bulgu, üst SEGE kademelerindeki ailelerin vakıf üniversitelerinin maliyetini karşılama kapasitelerinin daha yüksek olduğunu bir kez daha teyit etmektedir.
- **Yıllar İçindeki Genel Eğilimler:** Vakıf üniversitelerine toplam yerleşen sayısı yıllar içinde artarken (özellikle 2022-2024 arası), burs türlerine göre dağılımda en büyük payı genellikle %50 indirimli kontenjanlar almıştır. Tam burslu ve ücretli kontenjanların payları da yıllara göre ve SEGE kademesine göre önemli farklılıklar göstermeye devam etmiştir.

Sonuç olarak, vakıf üniversitelerine erişimde bursluluk durumu, öğrencilerin geldikleri ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle yakından ilişkilidir. Daha az gelişmiş ilçelerden bu kurumlara adım atabilen az sayıdaki öğrenci, bunu daha çok tam burslu programlar aracılığıyla başarırken; daha gelişmiş ilçelerden gelen öğrenciler arasında kısmi burslu ve özellikle ücretli programlara yerleşme oranı daha yüksektir. Bu durum, vakıf üniversitelerinin burs politikalarının eğitimde fırsat eşitliğine bir miktar katkı sağlama potansiyelini göstermekle birlikte, genel erişimin hala büyük ölçüde ekonomik imkanlara ve dolayısıyla SEGE düzeyine bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

4.6. Üniversite Program Özelliklerine Göre Tercihler

Bu ana alt bölümde, liseden yeni mezun olup 2018-2024 yılları arasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, tercih ettikleri programların temel yapısal ve içeriksel özellikleri açısından nasıl bir dağılım gösterdikleri detaylı bir şekilde incelenmektedir. Önceki bölümlerde öğrencilerin genel yerleşme oranları, coğrafi tercihleri ve yöneldikleri üniversitelerin kurumsal nitelikleri ele alınmıştı. Bu bölümde ise analiz, daha mikro bir düzeye inerek, yerleşilen programların kendisine odaklanmaktadır.

Yükseköğretim programları; öğretim türü (örgün, ikinci öğretim, açıköğretim, uzaktan öğretim), program düzeyi (2 yıllık ön lisans, 4+ yıllık lisans), öğrenci kabul ettiği YKS puan türü (Sayısal, Sözel, Eşit Ağırlık, Dil, TYT), programın eğitim dili (Türkçe, İngilizce veya diğer yabancı diller), dahil olduğu genel bilim grubu (Sağlık Bilimleri, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Matematik, Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri vb.) ve giderek önem kazanan STEM (Fen, Teknoloji, Mühendislik, Matematik) alanı olup olmaması gibi birçok farklı özelliğe göre sınıflandırılabilir. Ayrıca, belirli programlar için YÖK tarafından belirlenen başarı sırası barajları da programların rekabet düzeyini ve erişilebilirliğini etkileyen önemli bir faktördür.

Bu alt bölüm, yukarıda belirtilen program özelliklerinin her birini ayrı alt başlıklar altında ele alacaktır. Her bir özellik için, farklı SEGE kademelerinden gelen "liseden yeni mezun" öğrencilerin, ilgili program türlerine yerleşme sayıları ve oranları 2018-2024 yılları arasındaki yedi yıllık periyot için karşılaştırmalı olarak sunulacaktır. Zaman içindeki eğilimler grafiklerle görselleştirilecek ve temel örüntüler betimsel olarak açıklanacaktır.

Bu kapsamlı analizler, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, öğrencilerin sadece yükseköğretime erişimini veya hangi üniversiteye gittiklerini değil, aynı zamanda ne tür bir eğitim aldıklarını, hangi akademik ve mesleki yetkinliklere yöneldiklerini ve dolayısıyla gelecekteki kariyer olanaklarını ne ölçüde şekillendirdiğini daha derinlemesine anlamamıza olanak tanıyacaktır. Elde edilecek bulgular, Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliği, beşerî sermayenin dağılımı ve farklı sosyoekonomik grupların yükseköğretim sistemindeki konumlanışlarına dair önemli içgörüler sunacaktır.

Takip eden alt bölümlerde sırasıyla; yerleşilen programların öğretim türü, program düzeyi (ön lisans/lisans), puan türü, eğitim dili, bilim grubu ve STEM alanı olup olmamasına göre SEGE kademeleri bazındaki dağılımları ve eğilimleri detaylı bir şekilde sunulacaktır.

4.6.1. Öğretim Türüne (Örgün, İkinci Öğretim, Açıköğretim, Uzaktan Öğretim) Göre Yeni Mezunların Dağılımı

Yükseköğretim programları, öğrencilere sunulan eğitim modeline ve zamanlamasına göre farklı öğretim türlerine ayrılmaktadır. Bu temel türler; derslere fiziki katılımın esas olduğu Örgün Öğretim, genellikle akşam saatlerinde veya hafta sonları örgün öğretime paralel olarak yürütülen ve ek öğrenim ücreti gerektirebilen İkinci Öğretim, öğrencilerin derslere devam zorunluluğu olmadan uzaktan eğitim materyalleriyle eğitim aldıkları Açıköğretim ve teknolojik platformlar aracılığıyla senkron veya asenkron derslerin verildiği Uzaktan Öğretim programlarıdır. Bu alt bölüm, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre bu farklı öğretim türlerine 2018-2024 yılları arasında nasıl bir yönelim gösterdiğini sayısal ve oransal olarak analiz etmektedir.

Tablo 4.21 Farklı Öğretim Türlerindeki Programlara Yerleşen Yeni Mezunların Sayıları

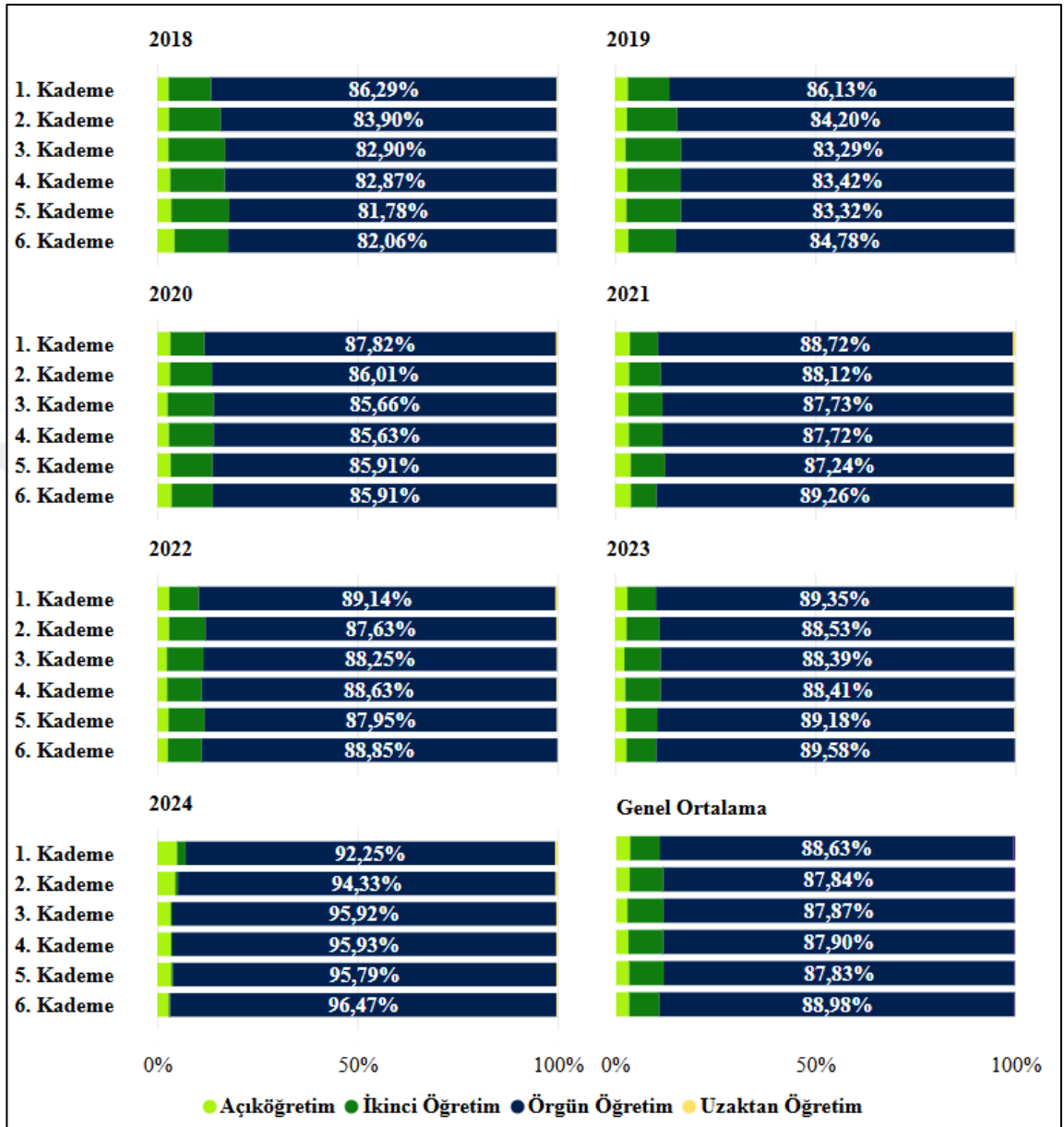
Öğretim Türü Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Açıköğretim	8.329	7.413	6.899	8.196	7.374	7.585	14.470	60.266
1. Kademe	3.185	3.066	2.810	3.401	2.810	3.022	5.997	24.291
2. Kademe	3.205	2.829	2.709	3.108	2.938	2.964	5.873	23.626
3. Kademe	912	743	658	867	774	765	1.329	6.048
4. Kademe	513	429	365	412	401	396	648	3.164
5. Kademe	343	240	248	290	304	287	444	2.156
6. Kademe	171	106	109	118	147	151	179	981
İkinci Öğretim	34.371	28.627	21.455	17.035	21.395	20.713	3.768	147.364
1. Kademe	11.738	9.798	7.279	6.264	6.845	6.885	2.646	51.455
2. Kademe	13.986	11.604	8.799	6.817	8.861	8.415	844	59.326
3. Kademe	4.557	3.889	2.914	2.163	2.877	2.897	151	19.448
4. Kademe	2.140	1.835	1.373	972	1.372	1.333	58	9.083
5. Kademe	1.419	1.130	776	630	972	793	45	5.765
6. Kademe	531	371	314	189	468	390	24	2.287
Örgün Öğretim	237.562	203.748	188.941	197.988	225.473	231.828	308.745	1.594.285
1. Kademe	95.623	81.362	75.221	80.098	83.085	86.287	112.019	613.695
2. Kademe	90.952	78.031	72.438	76.261	86.040	90.099	122.476	616.297
3. Kademe	26.739	23.235	21.726	22.362	27.824	28.298	37.975	188.159
4. Kademe	13.010	11.525	10.589	10.218	14.136	13.347	18.182	91.007
5. Kademe	7.990	6.916	6.352	6.406	9.462	9.112	12.073	58.311
6. Kademe	3.248	2.679	2.615	2.643	4.926	4.685	6.020	26.816
Uzaktan Öğretim	642	522	742	1.052	931	788	1.676	6.353
1. Kademe	273	235	340	520	466	382	773	2.989
2. Kademe	260	211	274	359	347	300	642	2.393
3. Kademe	46	31	65	98	55	56	137	488
4. Kademe	37	26	39	47	40	21	65	275
5. Kademe	18	15	18	17	20	25	42	155
6. Kademe	8	4	6	11	3	4	17	53
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.22 Farklı Öğretim Türlerindeki Programlara Yerleşen Yeni Mezunların Oranları

Öğretim Türü Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Açıköğretim	3,29%	3,05%	3,16%	3,71%	2,74%	2,79%	3,77%	3,22%
1. Kademe	2,87%	3,25%	3,28%	3,77%	3,01%	3,13%	4,94%	3,46%
2. Kademe	2,96%	3,05%	3,22%	3,59%	2,99%	2,91%	4,52%	3,32%
3. Kademe	2,83%	2,66%	2,59%	3,40%	2,45%	2,39%	3,36%	2,81%
4. Kademe	3,27%	3,11%	2,95%	3,54%	2,51%	2,62%	3,42%	3,06%
5. Kademe	3,51%	2,89%	3,35%	3,95%	2,83%	2,81%	3,52%	3,27%
6. Kademe	4,32%	3,35%	3,58%	3,99%	2,65%	2,89%	2,87%	3,38%
İkinci Öğretim	13,20%	12,58%	10,39%	7,77%	8,59%	8,08%	0,71%	8,76%
1. Kademe	10,59%	10,37%	8,50%	6,94%	7,34%	7,13%	2,18%	7,58%
2. Kademe	12,90%	12,52%	10,45%	7,88%	9,02%	8,27%	0,65%	8,81%
3. Kademe	14,13%	13,94%	11,49%	8,49%	9,12%	9,05%	0,38%	9,51%
4. Kademe	13,63%	13,28%	11,10%	8,34%	8,60%	8,83%	0,31%	9,16%
5. Kademe	14,52%	13,61%	10,49%	8,58%	9,04%	7,76%	0,36%	9,19%
6. Kademe	13,42%	11,74%	10,32%	6,38%	8,44%	7,46%	0,38%	8,31%
Örgün Öğretim	83,30%	84,19%	86,16%	88,13%	88,41%	88,91%	95,12%	87,74%
1. Kademe	86,29%	86,13%	87,82%	88,72%	89,14%	89,35%	92,25%	88,53%
2. Kademe	83,90%	84,20%	86,01%	88,12%	87,63%	88,53%	94,33%	87,53%
3. Kademe	82,90%	83,29%	85,66%	87,73%	88,25%	88,39%	95,92%	87,45%
4. Kademe	82,87%	83,42%	85,63%	87,72%	88,63%	88,41%	95,93%	87,52%
5. Kademe	81,78%	83,32%	85,91%	87,24%	87,95%	89,18%	95,79%	87,31%
6. Kademe	82,06%	84,78%	85,91%	89,26%	88,85%	89,58%	96,47%	88,13%
Uzaktan Öğretim	0,21%	0,18%	0,29%	0,40%	0,25%	0,22%	0,40%	0,28%
1. Kademe	0,25%	0,25%	0,40%	0,58%	0,50%	0,40%	0,64%	0,43%
2. Kademe	0,24%	0,23%	0,33%	0,41%	0,35%	0,29%	0,49%	0,33%
3. Kademe	0,14%	0,11%	0,26%	0,38%	0,17%	0,17%	0,35%	0,23%
4. Kademe	0,24%	0,19%	0,32%	0,40%	0,25%	0,14%	0,34%	0,27%
5. Kademe	0,18%	0,18%	0,24%	0,23%	0,19%	0,24%	0,33%	0,23%
6. Kademe	0,20%	0,13%	0,20%	0,37%	0,05%	0,08%	0,27%	0,19%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir. Oranlar, her kademedeki toplam yerleşen yeni mezun sayısına göre hesaplanmıştır.

Şekil 4.13 Farklı Öğretim Türlerindeki Programlara Yerleşen Yeni Mezunların Oranlarının Dağılımı

Tablo 4.21. ve Tablo 4.22.'deki veriler ile bu verilerden üretilen Şekil 4.13. grafiği incelendiğinde, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin tercih ettikleri öğretim türlerinde SEGE kademelerine göre bazı önemli farklılıklar ve zaman içinde değişimler gözlenmektedir:

- **Örgün Öğretimin Baskınlığı:** İncelenen tüm yıllar ve tüm SEGE kademeleri boyunca, üniversiteye yerleşen yeni mezunların ezici çoğunluğu Örgün Öğretim programlarını tercih etmiştir. 7 yıllık ortalamalara bakıldığında, bu oran SEGE kademesi düştükçe hafif bir artış eğilimi göstermektedir (1. Kademe %88,63 iken, 6. Kademe %88,98). Bu, örgün eğitimin tüm sosyoekonomik düzeylerden yeni mezunlar için ana hedef olduğunu göstermektedir.
- **İkinci Öğretim Tercihlerindeki Düşüş ve SEGE İlişkisi:** İkinci Öğretim programlarına yerleşen yeni mezunların oranı, SEGE kademesi yükseldikçe artma eğilimi göstermektedir (örneğin 2018 yılında 1. Kademe'de %10,59, 2. Kademe'de %12,90 iken, 6. Kademe'de %13,42). Ancak, 2022 yılından itibaren tüm kademelerde ikinci öğretime yerleşenlerin sayısında ve oranında çok keskin bir düşüş yaşanmıştır. 2024 yılında 1. Kademe'de bu oran %2,18'e, 6. Kademe'de ise %0,38'e kadar gerilemiştir. Bu dramatik düşüş, YÖK'ün ikinci öğretim kontenjanlarını azaltma ve bazı programları kapatma politikalarıyla ya da öğrencilerin ikinci öğretime olan talebindeki bir azalmayla ilişkili olabilmektedir. Geçmişte ikinci öğretim, özellikle örgün öğretime puanı yetmeyen öğrenciler için bir alternatifken, son yıllarda bu rolünü büyük ölçüde yitirmiş görünmektedir. Bu düşüş, üst SEGE kademelerinde daha belirgindir.
- **Açıköğretim Tercihleri:** Açıköğretim programlarına yerleşen yeni mezunların oranı, SEGE kademeleri arasında yıllara göre değişkenlik göstermekle birlikte, genel olarak üst kademelerde (1. ve 2. Kademe) oransal olarak biraz daha yüksek bir eğilim sergilemiştir. 7 yıllık ortalamalara bakıldığında 1. Kademe (%3,51) ve 2. Kademe (%3,37) en yüksek oranlara sahiptir. Yıllar içinde, özellikle 2020-2021 pandemi döneminde açıköğretime olan yönelimde bir miktar artış gözlenmiş, 2024 yılında ise tüm kademelerde önemli bir artış yaşanmıştır. Bu, açıköğretimin esnekliği ve erişilebilirliği nedeniyle, özellikle son yıllarda yeni mezunlar arasında da bir seçenek olarak değerlendirildiğini düşündürmektedir.

- **Uzaktan Öğretim Tercihleri:** Uzaktan Öğretim programlarına yerleşen yeni mezunların oranı, tüm SEGE kademelerinde ve tüm yıllarda oldukça düşüktür (genellikle %1'in altında). Ancak, 2020 pandemi yılından itibaren bu öğretim türüne olan yönelimde, özellikle üst kademelerde, hafif bir artış gözlenmektedir. 2024 yılında 1. Kademe'de %0,64'e, 2. Kademe'de %0,49'a ulaşmıştır. Bu, dijitalleşmeyle birlikte uzaktan öğretimin yavaş da olsa bir alternatif olarak kabul görmeye başladığını gösterebilir.

Sonuç olarak, liseden yeni mezun olan öğrencilerin ezici çoğunluğu örgün öğretim programlarını tercih etmektedir. Öğretim türü tercihlerinde SEGE kademesine göre bazı farklılaşmalar gözlenirken, genel olarak örgün eğitimin tercih oranı yüksek ve yıllar içinde istikrarlı bir seyir izlemiştir. Ancak, İkinci Öğretim kontenjan ve tercih eğilimlerindeki dramatik düşüş, gelecekteki eğitim politikaları açısından dikkat çekicidir.

4.6.2. Ön Lisans ve Lisans Programlarına Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

Yükseköğretim sistemi, öğrencilere sunduğu programların süresi ve akademik derinliği açısından temel olarak 2 yıllık ön lisans ve 4+ yıllık lisans programları olarak iki ana düzeye ayrılmaktadır. Lisans programları genellikle daha kapsamlı bir akademik eğitim sunarken, ön lisans programları daha çok belirli mesleklere yönelik ara eleman yetiştirmeye odaklanır ve genellikle daha düşük YKS puanlarıyla öğrenci kabul eder. Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup 2018-2024 yılları arasında üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, bu iki program düzeyine nasıl bir yönelim gösterdikleri sayısal ve oransal olarak incelenmektedir.

Tablo 4.23 Lisans ve Ön Lisans Programlarına Yerleşen Mezun Sayıları

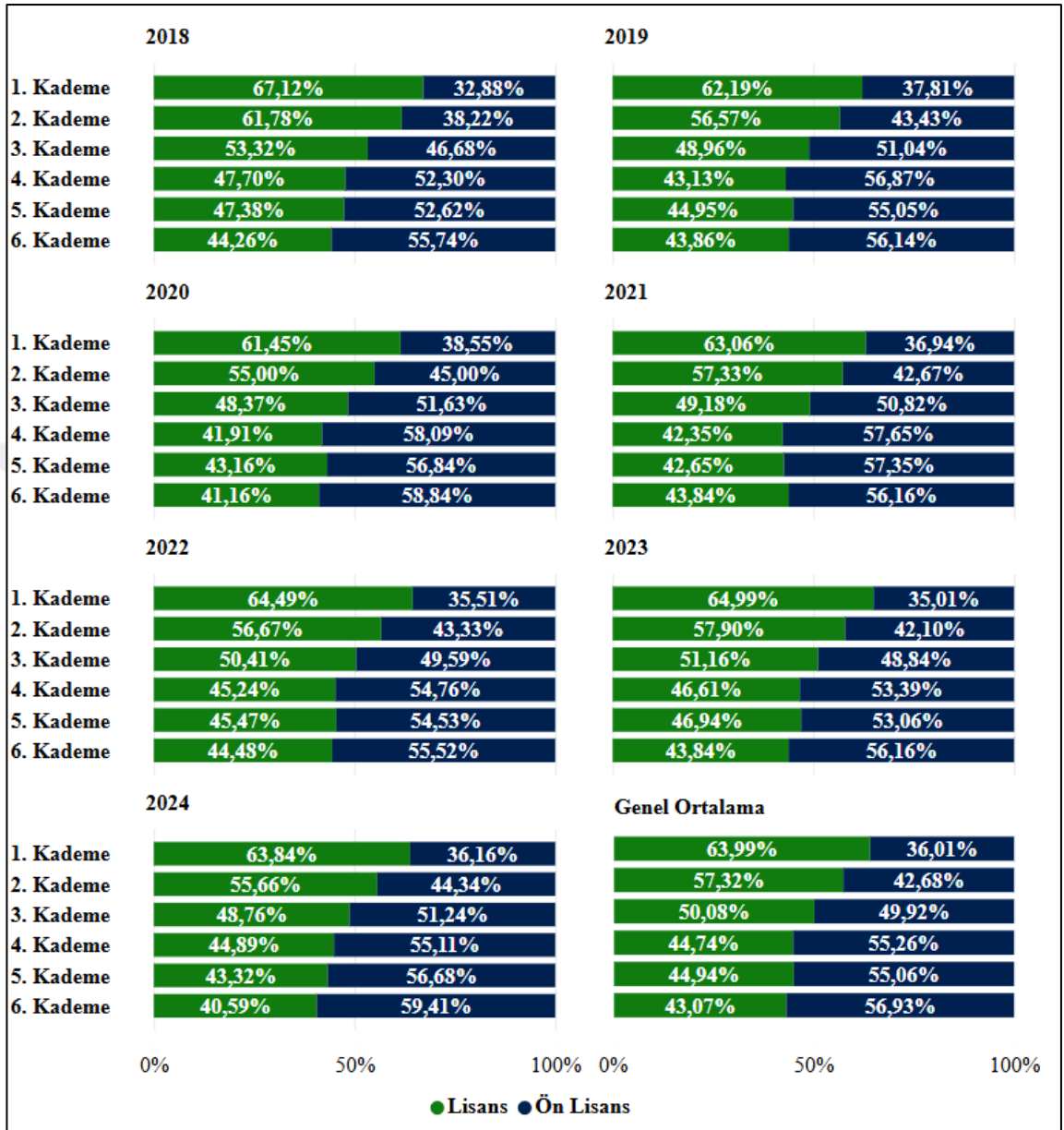
Bölüm Türü Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Lisans	172.414	135.905	120.848	128.452	146.217	152.195	185.598	1.041.629
1. Kademe	74.380	58.741	52.631	56.935	60.110	62.762	77.527	443.086
2. Kademe	66.966	52.430	46.324	49.617	55.640	58.927	72.266	402.170
3. Kademe	17.198	13.658	12.267	12.537	15.893	16.380	19.304	107.237
4. Kademe	7.489	5.959	5.182	4.933	7.216	7.037	8.508	46.324
5. Kademe	4.629	3.731	3.191	3.132	4.892	4.796	5.460	29.831
6. Kademe	1.752	1.386	1.253	1.298	2.466	2.293	2.533	12.981
Ön Lisans	108.490	104.405	97.189	95.819	108.956	108.719	143.061	766.639
1. Kademe	36.439	35.720	33.019	33.348	33.096	33.814	43.908	249.344
2. Kademe	41.437	40.245	37.896	36.928	42.546	42.851	57.569	299.472
3. Kademe	15.056	14.240	13.096	12.953	15.637	15.636	20.288	106.906
4. Kademe	8.211	7.856	7.184	6.716	8.733	8.060	10.445	57.205
5. Kademe	5.141	4.570	4.203	4.211	5.866	5.421	7.144	36.556
6. Kademe	2.206	1.774	1.791	1.663	3.078	2.937	3.707	17.156
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.24 Lisans ve Ön Lisans Programlarına Yerleşen Mezun Oranları

Bölüm Türü Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Ortalama
Lisans	53,59%	49,94%	48,51%	49,74%	51,13%	51,91%	49,51%	50,62%
1. Kademe	67,12%	62,19%	61,45%	63,06%	64,49%	64,99%	63,84%	63,88%
2. Kademe	61,78%	56,57%	55,00%	57,33%	56,67%	57,90%	55,66%	57,27%
3. Kademe	53,32%	48,96%	48,37%	49,18%	50,41%	51,16%	48,76%	50,02%
4. Kademe	47,70%	43,13%	41,91%	42,35%	45,24%	46,61%	44,89%	44,55%
5. Kademe	47,38%	44,95%	43,16%	42,65%	45,47%	46,94%	43,32%	44,84%
6. Kademe	44,26%	43,86%	41,16%	43,84%	44,48%	43,84%	40,59%	43,15%
Ön Lisans	46,41%	50,06%	51,49%	50,27%	48,87%	48,09%	50,49%	49,38%
1. Kademe	32,88%	37,81%	38,55%	36,94%	35,51%	35,01%	36,16%	36,12%
2. Kademe	38,22%	43,43%	45,00%	42,67%	43,33%	42,10%	44,34%	42,73%
3. Kademe	46,68%	51,04%	51,63%	50,82%	49,59%	48,84%	51,24%	49,98%
4. Kademe	52,30%	56,87%	58,09%	57,65%	54,76%	53,39%	55,11%	55,45%
5. Kademe	52,62%	55,05%	56,84%	57,35%	54,53%	53,06%	56,68%	55,16%
6. Kademe	55,74%	56,14%	58,84%	56,16%	55,52%	56,16%	59,41%	56,85%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.14 Lisans ve Ön Lisans Programlarına Yerleşen Mezun Oranları

Tablo 4.23. ve Tablo 4.24.'deki veriler ile bu verilerden üretilen Şekil 4.14., liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin tercih ettikleri program düzeyinin (Lisans veya Ön Lisans), mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

- **Lisans Programlarına Yönelimde SEGE Düzeyinin Etkisi:** İncelenen tüm yıllar boyunca, SEGE kademesi yükseldikçe, üniversiteye yerleşen yeni mezunlar içinde 4 yıllık veya daha uzun süreli lisans programlarına yerleşenlerin oranı artmaktadır. Tablo 4.24.'deki 7 yıllık ortalamalara bakıldığında, en gelişmiş 1. Kademe ilçelerden yerleşen yeni mezunların yaklaşık %63,88'i lisans programlarını tercih ederken, bu oran en az gelişmiş 6. Kademe ilçelerde %43,15'e kadar düşmektedir. Bu, 1. Kademe ile 6. Kademe arasında lisans programlarına yönelimde yaklaşık 20 puanlık önemli bir fark olduğunu göstermektedir. Bu fark, öğrencilerin akademik başarıları, eriştikleri lise türlerinin niteliği ve ailelerin sosyoekonomik olanaklarının bir yansımasıdır. Üst kademe ilçelerden gelen öğrenciler, daha rekabetçi ve genellikle daha uzun süreli akademik eğitim gerektiren lisans programlarına daha fazla erişim sağlamaktadır.
- **Ön Lisans Programlarına Yönelimde Ters Eğilim:** Doğal olarak, lisans programlarına yönelim azaldıkça, SEGE kademesi düştükçe, üniversiteye yerleşen yeni mezunlar içinde 2 yıllık ön lisans programlarına yerleşenlerin oranı artmaktadır. Örneğin, 2024 yılı verilerine göre, 1. Kademe'den yerleşenlerin %36,16'sı ön lisansa giderken, 6. Kademe'de bu oran %59,41'e yükselmektedir. Bu, alt SEGE kademelerinden üniversiteye yerleşebilen öğrencilerin önemli bir kısmının yükseköğretim yolculuklarına ön lisans programları aracılığıyla başladığını veya bu programları birincil hedef olarak gördüklerini göstermektedir. Ön lisans programlarının daha düşük YKS taban puanlarına sahip olması, daha kısa sürede tamamlanması ve bazı alanlarda doğrudan mesleğe yönelik olması, bu tercihi etkileyen faktörler olabilir.
- **Zaman İçindeki Eğilimler:** Lisans programlarına yerleşme oranlarında yıllar itibarıyla bazı dalgalanmalar gözlenmekle birlikte, SEGE kademeleri arasındaki sıralama (üst kademelerde daha yüksek lisans oranı) genellikle korunmuştur. 2020 ve 2021 pandemi yıllarında tüm kademelerde lisans yerleşme oranlarında hafif bir düşüş eğilimi gözlenmiş, ancak 2022 ve sonrasında (özellikle YKS barajlarının kalkmasıyla toplam yerleşen sayısının arttığı dönemlerde) bu oranlar tekrar

yükselme veya stabil bir seyir izleme eğilimine girmiştir. Ancak, SEGE kademeleri arasındaki lisans erişim farkı (makası) incelenen yedi yıllık periyotta önemli ölçüde kapanmamıştır. Bu, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin lisans eğitime erişim üzerindeki yapısal etkisinin kalıcı olduğunu düşündürmektedir.

Sonuç olarak, liseden yeni mezun olan öğrencilerin 4+ yıllık lisans programlarına yerleşme olasılıkları, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle çok güçlü bir şekilde ilişkilidir. En gelişmiş ilçelerdeki gençler bu fırsata çok daha kolay ulaşabilirken, en az gelişmiş ilçelerdeki gençler için lisans eğitimi almak istisnai bir durum olmaya devam etmektedir. Yıllar içinde yerleşme oranlarında genel bir artış gözlenirse de kademeler arasındaki derin uçurum büyük ölçüde korunmuştur. Bu durum, eğitimde fırsat eşitliği ve bölgesel kalkınma politikaları açısından ciddi bir meydan okuma teşkil etmektedir.

4.6.3. YKS Puan Türlerine (SAY, SÖZ, EA, DİL, TYT) Göre Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS), öğrencileri farklı akademik alanlara yönlendiren temel puan türlerine (Sayısal-SAY, Sözel-SÖZ, Eşit Ağırlık-EA, Yabancı Dil-DİL) ve ön lisans programları için kullanılan Temel Yeterlilik Testi (TYT) puanına dayanmaktadır. Bu puan türleri, öğrencilerin lisedeki akademik yönelimlerini ve üniversitede devam edecekleri programların niteliğini yansıtır. Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup 2018-2024 yılları arasında bir yükseköğretim programına yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, bu farklı YKS puan türleriyle öğrenci alan programlara nasıl bir dağılım gösterdikleri sayısal ve oransal olarak incelenmektedir.

Tablo 4.25 YKS Puan Türlerine Göre Yerleşen Mezun Sayıları

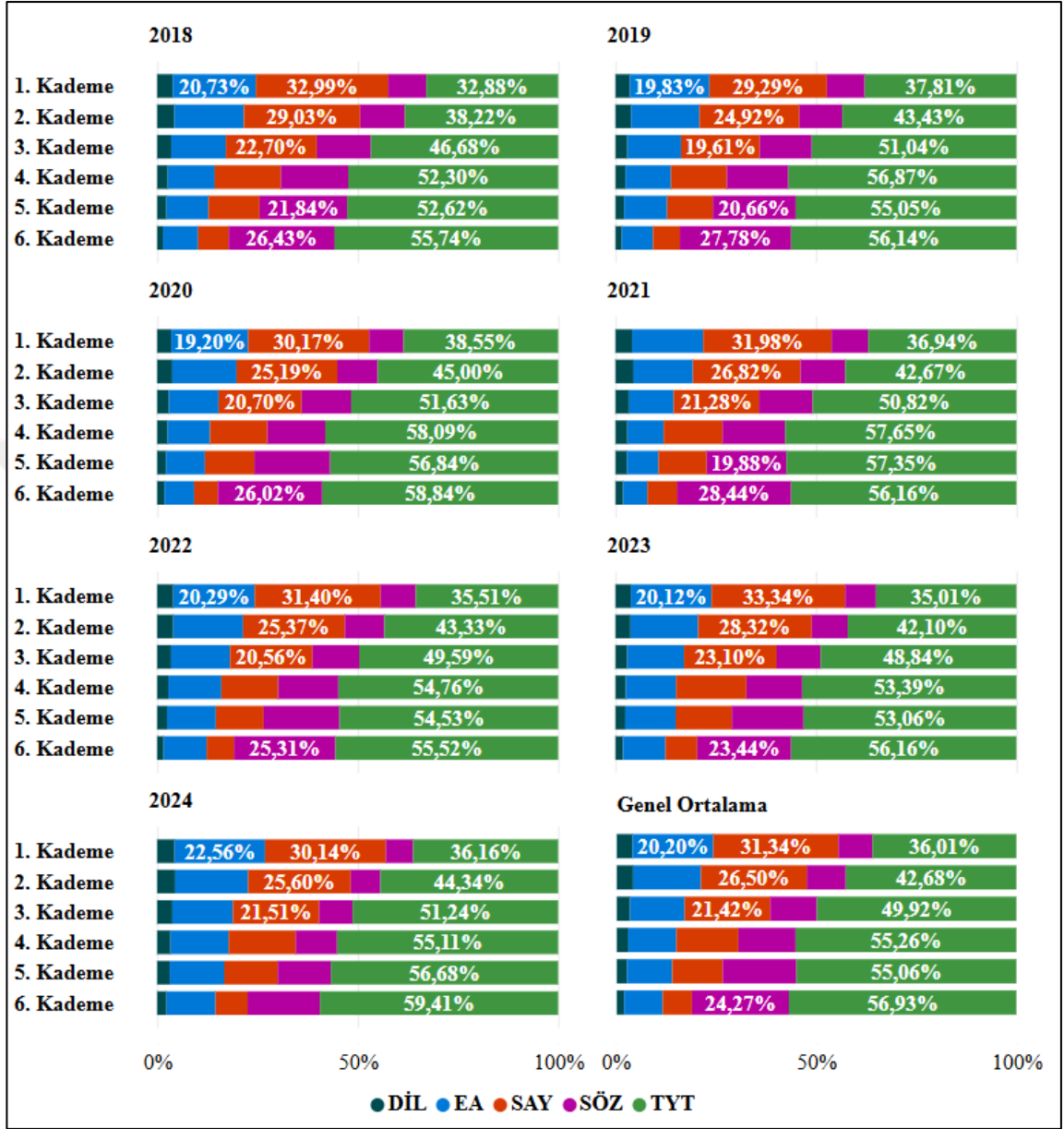
Puan Türü Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
DİL	10.756	8.456	7.475	9.123	9.622	9.231	13.755	68.418
1. Kademe	4.309	3.427	3.000	3.762	3.766	3.712	5.278	27.254
2. Kademe	4.622	3.613	3.182	3.869	3.966	3.825	5.800	28.877
3. Kademe	1.122	838	749	871	1.088	951	1.498	7.117
4. Kademe	419	347	326	351	447	395	636	2.921
5. Kademe	227	180	162	212	264	249	397	1.691
6. Kademe	57	51	56	58	91	99	146	558
EA	49.403	40.983	35.312	33.509	44.667	44.876	62.249	310.999
1. Kademe	22.972	18.729	16.443	16.006	18.914	19.433	27.397	139.894
2. Kademe	18.831	15.819	13.478	12.862	17.089	17.190	23.646	118.915
3. Kademe	4.398	3.730	3.141	2.835	4.652	4.524	5.984	29.264
4. Kademe	1.832	1.570	1.305	1.050	2.107	1.888	2.747	12.499
5. Kademe	1.023	890	720	578	1.311	1.287	1.712	7.521
6. Kademe	347	245	225	178	594	554	763	2.906
SAY	79.489	59.312	55.169	60.324	64.580	72.906	83.697	475.477
1. Kademe	36.554	27.672	25.841	28.877	29.271	32.197	36.596	217.008
2. Kademe	31.472	23.090	21.214	23.211	24.905	28.819	33.243	185.954
3. Kademe	7.323	5.470	5.251	5.425	6.481	7.395	8.516	45.861
4. Kademe	2.593	1.922	1.771	1.709	2.262	2.649	3.163	16.069
5. Kademe	1.245	946	912	882	1.283	1.432	1.682	8.382
6. Kademe	302	212	180	220	378	414	497	2.203
SÖZ	32.766	27.154	22.892	25.496	27.348	25.182	25.897	186.735
1. Kademe	10.545	8.913	7.347	8.290	8.159	7.420	8.256	58.930
2. Kademe	12.041	9.908	8.450	9.675	9.680	9.093	9.577	68.424
3. Kademe	4.355	3.620	3.126	3.406	3.672	3.510	3.306	24.995
4. Kademe	2.645	2.120	1.780	1.823	2.400	2.105	1.962	14.835
5. Kademe	2.134	1.715	1.397	1.460	2.034	1.828	1.669	12.237
6. Kademe	1.046	878	792	842	1.403	1.226	1.127	7.314
TYT	108.490	104.405	97.189	95.819	108.956	108.719	143.061	766.639
1. Kademe	36.439	35.720	33.019	33.348	33.096	33.814	43.908	249.344
2. Kademe	41.437	40.245	37.896	36.928	42.546	42.851	57.569	299.472
3. Kademe	15.056	14.240	13.096	12.953	15.637	15.636	20.288	106.906
4. Kademe	8.211	7.856	7.184	6.716	8.733	8.060	10.445	57.205
5. Kademe	5.141	4.570	4.203	4.211	5.866	5.421	7.144	36.556
6. Kademe	2.206	1.774	1.791	1.663	3.078	2.937	3.707	17.156
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.26 YKS Puan Türlerine Göre Yerleşen Mezun Oranları

Puan Türü Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
DİL	3,01%	2,80%	2,82%	3,32%	3,07%	2,92%	3,58%	3,07%
1. Kademe	3,89%	3,63%	3,50%	4,17%	4,04%	3,84%	4,35%	3,92%
2. Kademe	4,26%	3,90%	3,78%	4,47%	4,04%	3,76%	4,47%	4,10%
3. Kademe	3,48%	3,00%	2,95%	3,42%	3,45%	2,97%	3,78%	3,29%
4. Kademe	2,67%	2,51%	2,64%	3,01%	2,80%	2,62%	3,36%	2,80%
5. Kademe	2,32%	2,17%	2,19%	2,89%	2,45%	2,44%	3,15%	2,52%
6. Kademe	1,44%	1,61%	1,84%	1,96%	1,64%	1,89%	2,34%	1,82%
EA	13,78%	13,35%	12,54%	11,10%	14,76%	14,47%	16,03%	13,72%
1. Kademe	20,73%	19,83%	19,20%	17,73%	20,29%	20,12%	22,56%	20,07%
2. Kademe	17,37%	17,07%	16,00%	14,86%	17,40%	16,89%	18,21%	16,83%
3. Kademe	13,64%	13,37%	12,38%	11,12%	14,75%	14,13%	15,11%	13,50%
4. Kademe	11,67%	11,36%	10,55%	9,01%	13,21%	12,51%	14,49%	11,83%
5. Kademe	10,47%	10,72%	9,74%	7,87%	12,19%	12,60%	13,58%	11,02%
6. Kademe	8,77%	7,75%	7,39%	6,01%	10,71%	10,59%	12,23%	9,06%
SAY	20,27%	17,64%	18,10%	19,03%	18,38%	20,71%	19,21%	19,05%
1. Kademe	32,99%	29,29%	30,17%	31,98%	31,40%	33,34%	30,14%	31,33%
2. Kademe	29,03%	24,92%	25,19%	26,82%	25,37%	28,32%	25,60%	26,46%
3. Kademe	22,70%	19,61%	20,70%	21,28%	20,56%	23,10%	21,51%	21,35%
4. Kademe	16,52%	13,91%	14,32%	14,67%	14,18%	17,55%	16,69%	15,41%
5. Kademe	12,74%	11,40%	12,33%	12,01%	11,93%	14,02%	13,34%	12,54%
6. Kademe	7,63%	6,71%	5,91%	7,43%	6,82%	7,92%	7,96%	7,20%
SÖZ	16,54%	16,15%	15,04%	16,28%	14,92%	13,81%	10,70%	14,78%
1. Kademe	9,52%	9,44%	8,58%	9,18%	8,75%	7,68%	6,80%	8,56%
2. Kademe	11,11%	10,69%	10,03%	11,18%	9,86%	8,93%	7,38%	9,88%
3. Kademe	13,50%	12,98%	12,33%	13,36%	11,65%	10,96%	8,35%	11,88%
4. Kademe	16,85%	15,35%	14,39%	15,65%	15,05%	13,94%	10,35%	14,51%
5. Kademe	21,84%	20,66%	18,89%	19,88%	18,91%	17,89%	13,24%	18,76%
6. Kademe	26,43%	27,78%	26,02%	28,44%	25,31%	23,44%	18,06%	25,07%
TYT	46,41%	50,06%	51,49%	50,27%	48,87%	48,09%	50,49%	49,38%
1. Kademe	32,88%	37,81%	38,55%	36,94%	35,51%	35,01%	36,16%	36,12%
2. Kademe	38,22%	43,43%	45,00%	42,67%	43,33%	42,10%	44,34%	42,73%
3. Kademe	46,68%	51,04%	51,63%	50,82%	49,59%	48,84%	51,24%	49,98%
4. Kademe	52,30%	56,87%	58,09%	57,65%	54,76%	53,39%	55,11%	55,45%
5. Kademe	52,62%	55,05%	56,84%	57,35%	54,53%	53,06%	56,68%	55,16%
6. Kademe	55,74%	56,14%	58,84%	56,16%	55,52%	56,16%	59,41%	56,85%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.15 YKS Puan Türlerine Göre Yerleşen Mezun Oranları

Tablo 4.25. ve Tablo 4.26.'daki veriler ile bu verilerden üretilen Şekil 4.15., liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin tercih ettikleri YKS puan türlerinin mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile güçlü ve belirgin bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, incelenen yedi yıllık periyodun tamamında tutarlı bir şekilde gözlemlenmektedir.

- **Sayısal (SAY) Alanlara Yönelimde SEGE Düzeyinin Etkisi:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden yerleşen yeni mezunlar, tüm yıllarda diğer kademelere göre en yüksek oranda SAY puan türüyle öğrenci alan programlara yönelmektedir. Bu oran, 2018'de %32,99 iken, 2024'te %30,14'e gerilemiştir. Ortalama olarak 1. Kademe'den yerleşenlerin %31,34'ü SAY alanlarına yerleşirken, bu oran SEGE kademesi düştükçe kademeli ve belirgin bir şekilde azalmakta, 6. Kademe ilçelerde %7,31'e kadar gerilemektedir. Bu durum, üst SEGE kademelerindeki öğrencilerin, daha iyi akademik hazırlık olanaklarına (Fen Liseleri, nitelikli Anadolu Liseleri) sahip olmaları ve matematik-fen bilimleri alanlarında daha başarılı olmaları nedeniyle Tıp, Mühendislik gibi rekabetçi Sayısal alanlara daha fazla yönelebildiğini göstermektedir.
- **Eşit Ağırlık (EA) Alanlara Yönelimde SEGE Düzeyinin Etkisi:** EA puan türüyle öğrenci alan programlara yönelim de SEGE kademesi ile pozitif bir ilişki sergilemektedir. Ortalama olarak 1. Kademe'den yerleşenlerin %20,20'si EA alanlarına yönelirken, bu oran 6. Kademe'de %9,64'e düşmektedir. Hukuk, Psikoloji gibi EA'nın en rekabetçi alanlarına yönelim, üst kademelerde daha yaygındır. Ancak genel EA kategorisi içinde, daha geniş kontenjanlı ve daha az rekabetçi programlar da yer aldığı için, düşüş SAY alanlarındaki kadar keskin değildir.
- **Sözel (SÖZ) Alanlara Yönelimde Ters Eğilim:** SÖZ puan türüyle öğrenci alan programlara yönelim, SEGE kademesi ile negatif bir ilişki göstermektedir. Ortalama olarak 1. Kademe'den yerleşenlerin %8,51'i SÖZ alanlarına giderken, bu oran 6. Kademe'de %24,27'ye kadar yükselmektedir. Bu, alt SEGE kademelerinden gelen ve Sayısal veya Eşit Ağırlık alanlarındaki rekabetçi programlara yerleşme olasılığı daha düşük olan öğrencilerin, lisans eğitimi alabilmek için Sözel alanlara daha fazla yöneldiğini göstermektedir.

- **Dil (DİL) Alanlara Yönelim:** DİL puan türüyle öğrenci alan programlara yönelim, tüm kademelerde genel olarak düşüktür (%1,5-4,5 aralığı). Üst kademelerde (1. ve 2. Kademe) bu oran diğer kademelere göre hafifçe daha yüksek seyretmektedir (ortalama %3,94 - %4,12). Bu, dil eğitimindeki fırsat eşitsizlikleriyle (yabancı dil ağırlıklı liselerin dağılımı, özel dil kurslarına erişim) ilişkili olabilir.
- **TYT (Ön Lisans) Alanlara Yönelim:** TYT puanıyla öğrenci alan ön lisans programlarına yönelim, önceki bölümde de görüldüğü gibi, SEGE kademesi düştükçe belirgin bir artış göstermektedir. Ortalama olarak 1. Kademe'den yerleşenlerin %36,01'iğ ön lisans programlarına giderken, bu oran 6. Kademe'de %56,93'e kadar yükselmektedir. Bu, alt kademelerdeki öğrencilerin yükseköğretime erişim için ön lisans programlarını önemli bir çıkış yolu olarak gördüklerini pekiştirmektedir.
- **Yıllar İçindeki Eğilimler:** Yıllar itibarıyla puan türlerine göre yerleşme oranlarında bazı dalgalanmalar yaşanmıştır. Örneğin, 2024 yılında özellikle 1. Kademe'de SAY ve EA oranlarında 2023'e göre belirgin bir artış dikkat çekmektedir. Bu, sınav sistemindeki değişiklikler veya kontenjan politikalarıyla ilişkili olabilir. Ancak, genel olarak, SEGE kademeleri arasındaki alan tercih farklılaşması (üst kademelerde SAY/EA yoğunluğu, alt kademelerde SÖZ/TYT yoğunluğu) incelenen yedi yıllık periyotta tutarlı bir yapı sergilemiştir. Bu durum, sosyoekonomik arka planın, gençlerin akademik ve mesleki yönelimlerini uzun vadede şekillendirdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, liseden yeni mezun olan öğrencilerin tercih ettikleri YKS puan türleri ve dolayısıyla temel akademik alanlar, geldikleri ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinden güçlü bir şekilde etkilenmektedir. Bu, eğitimde fırsat eşitliğinin sadece üniversiteye girme başarısıyla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda gençlerin hangi bilgi alanlarında uzmanlaşma ve hangi kariyer yollarına yönelme potansiyellerinin olduğunu da belirlediğini göstermektedir.

4.6.4. Programların Eğitim Diline (Türkçe veya Yabancı Dil) Göre Yeni Mezunların Dağılımı

Yükseköğretim programları, eğitim dillerine göre temel olarak Türkçe veya yabancı dilde (genellikle İngilizce olmak üzere Almanca, Fransızca vb.) eğitim veren programlar olarak ikiye ayrılır. Yabancı dilde eğitim veren programlar, genellikle daha fazla uluslararasılaşma potansiyeli, farklı kaynaklara erişim imkânı ve mezuniyet sonrası daha geniş kariyer olanakları sunma algısına sahiptir. Bu alt bölüm, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, hangi eğitim dilindeki programlara yöneldiğini 2018-2024 yılları arasında sayısal ve oransal olarak analiz etmektedir. Bu inceleme, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, öğrencilerin yabancı dil yetkinliklerine ve uluslararası perspektifli programlara erişimine nasıl yansıdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.27 Eğitim Diline Göre Yerleşen Mezun Sayıları

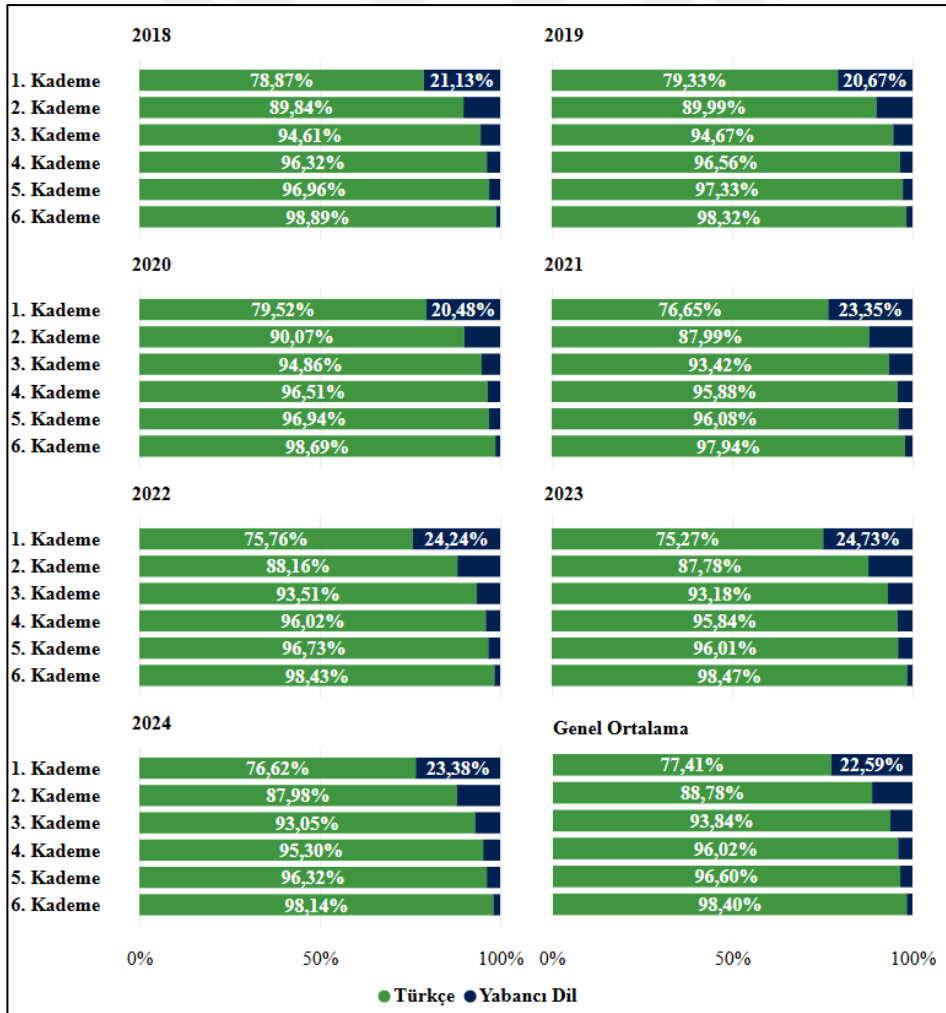
Eğitim Dili Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Türkçe	243.819	209.264	190.131	190.294	217.841	221.291	280.448	1.553.088
1. Kademe	87.402	74.932	68.108	69.205	70.615	72.689	93.049	536.000
2. Kademe	97.393	83.395	75.857	76.153	86.564	89.341	114.234	622.937
3. Kademe	30.514	26.411	24.060	23.812	29.485	29.833	36.839	200.954
4. Kademe	15.123	13.340	11.934	11.169	15.314	14.469	18.062	99.411
5. Kademe	9.473	8.079	7.168	7.055	10.406	9.809	12.140	64.130
6. Kademe	3.914	3.107	3.004	2.900	5.457	5.150	6.124	29.656
Yabancı Dil	37.085	31.046	27.906	33.977	37.332	39.623	48.211	255.180
1. Kademe	23.417	19.529	17.542	21.078	22.591	23.887	28.386	156.430
2. Kademe	11.010	9.280	8.363	10.392	11.622	12.437	15.601	78.705
3. Kademe	1.740	1.487	1.303	1.678	2.045	2.183	2.753	13.189
4. Kademe	577	475	432	480	635	628	891	4.118
5. Kademe	297	222	226	288	352	408	464	2.257
6. Kademe	44	53	40	61	87	80	116	481
Genel Toplam	243.819	209.264	190.131	190.294	217.841	221.291	280.448	1.553.088

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.28 Eğitim Diline Göre Yerleşen Mezun Oranları

Eğitim Dili Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Türkçe	92,58%	92,70%	92,77%	91,33%	91,44%	91,09%	91,24%	91,88%
1. Kademe	78,87%	79,33%	79,52%	76,65%	75,76%	75,27%	76,62%	77,43%
2. Kademe	89,84%	89,99%	90,07%	87,99%	88,16%	87,78%	87,98%	88,83%
3. Kademe	94,61%	94,67%	94,86%	93,42%	93,51%	93,18%	93,05%	93,90%
4. Kademe	96,32%	96,56%	96,51%	95,88%	96,02%	95,84%	95,30%	96,06%
5. Kademe	96,96%	97,33%	96,94%	96,08%	96,73%	96,01%	96,32%	96,62%
6. Kademe	98,89%	98,32%	98,69%	97,94%	98,43%	98,47%	98,14%	98,41%
Yabancı Dil	7,42%	7,30%	7,24%	8,67%	8,57%	8,91%	8,77%	8,12%
1. Kademe	21,13%	20,67%	20,48%	23,35%	24,24%	24,73%	23,38%	22,57%
2. Kademe	10,16%	10,01%	9,93%	12,01%	11,84%	12,22%	12,02%	11,17%
3. Kademe	5,39%	5,33%	5,14%	6,58%	6,49%	6,82%	6,95%	6,10%
4. Kademe	3,68%	3,44%	3,49%	4,12%	3,98%	4,16%	4,70%	3,94%
5. Kademe	3,04%	2,67%	3,06%	3,92%	3,27%	3,99%	3,68%	3,38%
6. Kademe	1,11%	1,68%	1,31%	2,06%	1,57%	1,53%	1,86%	1,59%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.16 Eğitim Diline Göre Yerleşen Mezun Oranları

Tablo 4.27. ve Tablo 4.28.'deki veriler ile bu verilerden üretilen Şekil 4.16., liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin tercih ettikleri programın eğitim dilinin (Türkçe veya Yabancı Dil), mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile güçlü ve pozitif bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, incelenen yedi yıllık periyodun tamamında tutarlı bir şekilde gözlemlenmektedir.

- **Yabancı Dilde Eğitimde Üst Kademelerin Belirgin Üstünlüğü:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden yerleşen yeni mezunlar, tüm yıllarda diğer kademelere göre en yüksek oranda yabancı dilde eğitim veren programlara yönelmektedir. Bu kademedan yerleşen her yaklaşık 4-5 öğrenciden biri (ortalama %22,59), yabancı dilde eğitim veren bir programa yerleşmektedir. 2. Kademe'de bu oran ortalama %11,22 iken, 3. Kademe'de ortalama %6,16'a düşmektedir.
- **Kademeli Düşüş ve Makasın Açılması:** Yabancı dilde eğitim veren programlara yerleşme oranı, SEGE kademesi düştükçe kademeli ve belirgin bir şekilde azalmaktadır. En az gelişmiş 6. Kademe ilçelerde bu oran ortalama %1,60'a kadar gerilemektedir. Bu, 1. Kademe ile 6. Kademe arasında yabancı dilde eğitim veren programlara yerleşme oranında yaklaşık 14 katlık ($22,59 / 1,60$) çok büyük bir fark olduğu anlamına gelmektedir. Bu makas, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin yabancı dil yetkinliği ve uluslararası perspektifli eğitime erişim üzerindeki belirleyici rolünü çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır.
- **Türkçe Eğitimin Baskınlığı:** Doğal olarak, yabancı dilde eğitim oranı düştükçe, Türkçe eğitimde yerleşenlerin oranı artmaktadır. Özellikle 6. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunların neredeyse tamamı (%97-98 civarı) Türkçe eğitim veren programlara yerleşmektedir.
- **Zaman İçindeki Eğilimler:** Yıllar itibarıyla yabancı dilde eğitim veren programlara yerleşme oranlarında tüm kademelerde büyük bir değişim gözlenmemekle birlikte, 2018-2021 dönemine göre 2022-2024 döneminde genel olarak tüm kademelerde (özellikle üst kademelerde) hafif bir artış eğilimi

olduğu söylenebilir. Bu, uluslararasılaşma eğiliminin veya yabancı dilde eğitim veren program kontenjanlarının artmasıyla ilişkili olabilir. Ancak, SEGE kademeleri arasındaki makas incelenen yedi yıllık periyotta kapanmamış, yapısal bir eşitsizlik olarak devam etmiştir.

- **Fırsat Eşitsizliğinin Göstergesi:** Bu bulgular, yabancı dil yeterliliğinin ve yabancı dilde eğitim veren programlara erişimin, büyük ölçüde üst SEGE kademelerindeki öğrencilere özgü bir avantaj olduğunu göstermektedir. Bu avantaj, öğrencilerin daha iyi yabancı dil eğitimi veren liselere (özellikle özel liseler) erişim imkânına sahip olmaları, özel dil kurslarına veya yurt dışı dil eğitimlerine katılabilmeleri ve genel olarak daha erken yaşlardan itibaren yabancı dile maruz kalmalarıyla ilişkili olabilir. Yabancı dilde eğitim, mezuniyet sonrası uluslararası kariyer fırsatları açısından avantaj sağlayabileceği için, bu eşitsizlik gençlerin mesleki geleceklerini de etkileyebilir.

Sonuç olarak, liseden yeni mezun olan öğrencilerin üniversite eğitimini hangi dilde almayı tercih ettikleri, geldikleri ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinden önemli ölçüde etkilenmektedir. Yabancı dilde eğitim, en gelişmiş ilçelerden gelen öğrenciler için bir fırsat olarak öne çıkarken, daha az gelişmiş ilçelerdeki öğrenciler için bu seçenek neredeyse yok denecek kadar sınırlıdır.

4.6.5. Programların Bilim Grubuna Göre Yeni Mezunların Dağılımı

Yükseköğretim programları, çeşitli bilim grupları altında sınıflandırılabilir. Bölümlerin bilim dalları gözetilerek bu tez çalışmasında kullanılabilmesi amacıyla hazırlanan bilim grupları, öğrencilerin hangi temel akademik alanlarda uzmanlaşmayı tercih ettiklerini ve dolayısıyla gelecekteki mesleki yollarını şekillendiren bir boyuttur. Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, hangi bilim grubundaki

programlara yöneldiğini 2018-2024 yılları arasında sayısal ve oransal olarak analiz etmektedir. Bu analiz, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, gençlerin mesleki eğilimlerini, akademik yetkinliklerini ve toplumun farklı sektörlerine olan yönelimlerini nasıl etkilediğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.29 Bilim Gruplarına Göre Yerleşen Mezun Sayıları

Bilim Grubu Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Beşerî ve Sosyal Bilimler	44.858	36.452	31.012	33.693	37.139	34.451	39.446	257.051
1. Kademe	16.396	13.381	11.200	12.571	12.734	12.225	14.822	93.329
2. Kademe	16.763	13.702	11.833	12.956	13.631	12.941	15.204	97.030
3. Kademe	5.338	4.261	3.712	3.869	4.572	4.052	4.296	30.100
4. Kademe	2.922	2.359	1.968	1.984	2.649	2.251	2.307	16.440
5. Kademe	2.319	1.854	1.483	1.522	2.184	1.808	1.751	12.921
6. Kademe	1.120	895	816	791	1.369	1.174	1.066	7.231
Eğitim Bilimleri	17.810	13.188	11.266	12.032	11.920	12.553	13.652	92.421
1. Kademe	5.058	3.714	3.186	3.169	2.869	2.750	3.200	23.946
2. Kademe	7.849	5.898	5.033	5.426	5.045	5.313	5.811	40.375
3. Kademe	2.588	1.891	1.616	1.814	1.884	2.121	2.118	14.032
4. Kademe	1.249	906	773	795	987	1.075	1.130	6.915
5. Kademe	752	572	461	544	711	847	873	4.760
6. Kademe	314	207	197	284	424	447	520	2.393
Fen Bilimleri ve Matematik	6.354	4.976	4.961	4.976	5.482	5.664	6.532	38.945
1. Kademe	3.252	2.539	2.480	2.578	2.628	2.697	2.997	19.171
2. Kademe	2.305	1.805	1.804	1.787	1.960	2.045	2.488	14.194
3. Kademe	489	404	433	385	507	530	577	3.325
4. Kademe	180	134	147	142	214	239	241	1.297
5. Kademe	97	70	78	65	117	101	149	677
6. Kademe	31	24	19	19	56	52	80	281
Hukuk ve Adalet Bilimleri	11.544	10.317	8.803	10.233	9.931	9.837	10.415	71.080
1. Kademe	4.707	3.851	3.286	3.699	3.287	3.166	3.443	25.439
2. Kademe	4.418	4.163	3.462	4.134	4.054	4.034	4.438	28.703
3. Kademe	1.366	1.320	1.109	1.279	1.249	1.351	1.333	9.007
4. Kademe	581	565	510	577	645	630	596	4.104
5. Kademe	327	309	320	398	495	439	420	2.708
6. Kademe	145	109	116	146	201	217	185	1.119
İktisadi ve İdari Bilimler	50.186	44.344	38.616	33.759	46.784	44.900	63.565	322.154
1. Kademe	19.629	17.437	15.319	14.331	16.767	17.095	24.189	124.767
2. Kademe	19.479	17.023	14.770	12.618	18.167	17.166	24.523	123.746
3. Kademe	5.732	5.099	4.269	3.666	5.793	5.468	7.448	37.475
4. Kademe	2.877	2.703	2.347	1.718	3.100	2.609	3.829	19.183
5. Kademe	1.731	1.567	1.364	1.054	2.018	1.737	2.400	11.871
6. Kademe	738	515	547	372	939	825	1.176	5.112

Bilim Grubu Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	14.905	12.771	11.772	12.613	14.347	14.280	17.778	98.466
1. Kademe	7.789	6.580	6.080	6.748	7.286	7.423	8.928	50.834
2. Kademe	5.146	4.449	4.092	4.315	4.920	4.938	6.294	34.154
3. Kademe	1.102	984	919	907	1.140	1.052	1.317	7.421
4. Kademe	512	467	408	363	531	454	672	3.407
5. Kademe	263	217	203	205	311	264	397	1.860
6. Kademe	93	74	70	75	159	149	170	790
Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	52.595	43.904	40.618	46.313	50.421	54.507	67.074	355.432
1. Kademe	25.295	20.549	18.991	22.226	21.919	23.766	28.389	161.135
2. Kademe	20.222	17.038	15.482	17.420	19.649	21.687	27.062	138.560
3. Kademe	4.340	3.848	3.646	3.997	5.107	5.353	6.770	33.061
4. Kademe	1.716	1.518	1.502	1.598	2.163	2.074	2.670	13.241
5. Kademe	819	741	768	835	1.158	1.194	1.622	7.137
6. Kademe	203	210	229	237	425	433	561	2.298
Sağlık Bilimleri	62.293	53.750	52.922	52.424	56.260	62.515	80.019	420.183
1. Kademe	21.062	18.657	18.543	18.349	18.258	20.025	25.595	140.489
2. Kademe	24.534	20.879	20.870	20.948	22.178	25.099	32.196	166.704
3. Kademe	8.712	7.381	7.203	7.060	7.864	8.894	11.329	58.443
4. Kademe	4.263	3.738	3.472	3.252	3.888	4.183	5.385	28.181
5. Kademe	2.654	2.229	2.049	2.023	2.608	2.826	3.637	18.026
6. Kademe	1.068	866	785	792	1.464	1.488	1.877	8.340
Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	4.610	4.640	4.514	3.998	5.579	5.444	7.472	36.257
1. Kademe	1.034	1.026	935	871	982	955	1.253	7.056
2. Kademe	2.008	1.955	1.961	1.660	2.270	2.311	3.165	15.330
3. Kademe	824	872	854	790	1.135	1.103	1.614	7.192
4. Kademe	402	456	448	370	622	602	762	3.662
5. Kademe	279	246	238	239	416	352	493	2.263
6. Kademe	63	85	78	68	154	121	185	754
Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	15.749	15.968	13.553	14.230	17.310	16.763	22.706	116.279
1. Kademe	6.597	6.727	5.630	5.741	6.476	6.474	8.619	46.264
2. Kademe	5.679	5.763	4.913	5.281	6.312	6.244	8.654	42.846
3. Kademe	1.763	1.838	1.602	1.723	2.279	2.092	2.790	14.087
4. Kademe	998	969	791	850	1.150	980	1.361	7.099
5. Kademe	529	496	430	458	740	649	862	4.164
6. Kademe	183	175	187	177	353	324	420	1.819
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.30 Bilim Gruplarına Göre Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Bilim Grubu Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Ortalama
Beşerî ve Sosyal Bilimler	19,58%	18,66%	17,43%	18,09%	17,27%	15,52%	12,99%	17,08%
1. Kademe	14,80%	14,17%	13,08%	13,92%	13,66%	12,66%	12,21%	13,50%
2. Kademe	15,46%	14,79%	14,05%	14,97%	13,88%	12,71%	11,71%	13,94%
3. Kademe	16,55%	15,27%	14,64%	15,18%	14,50%	12,66%	10,85%	14,24%
4. Kademe	18,61%	17,08%	15,91%	17,03%	16,61%	14,91%	12,17%	16,05%
5. Kademe	23,74%	22,33%	20,06%	20,73%	20,30%	17,70%	13,89%	19,82%
6. Kademe	28,30%	28,32%	26,81%	26,71%	24,69%	22,45%	17,08%	24,91%
Eğitim Bilimleri	7,24%	6,18%	5,84%	6,79%	5,78%	6,44%	5,62%	6,27%
1. Kademe	4,56%	3,93%	3,72%	3,51%	3,08%	2,85%	2,64%	3,47%
2. Kademe	7,24%	6,36%	5,98%	6,27%	5,14%	5,22%	4,48%	5,81%
3. Kademe	8,02%	6,78%	6,37%	7,12%	5,98%	6,62%	5,35%	6,61%
4. Kademe	7,96%	6,56%	6,25%	6,82%	6,19%	7,12%	5,96%	6,69%
5. Kademe	7,70%	6,89%	6,23%	7,41%	6,61%	8,29%	6,93%	7,15%
6. Kademe	7,93%	6,55%	6,47%	9,59%	7,65%	8,55%	8,33%	7,87%
Fen Bilimleri ve Matematik	1,58%	1,44%	1,60%	1,53%	1,65%	1,67%	1,60%	1,58%
1. Kademe	2,93%	2,69%	2,90%	2,86%	2,82%	2,79%	2,47%	2,78%
2. Kademe	2,13%	1,95%	2,14%	2,06%	2,00%	2,01%	1,92%	2,03%
3. Kademe	1,52%	1,45%	1,71%	1,51%	1,61%	1,66%	1,46%	1,56%
4. Kademe	1,15%	0,97%	1,19%	1,22%	1,34%	1,58%	1,27%	1,25%
5. Kademe	0,99%	0,84%	1,05%	0,89%	1,09%	0,99%	1,18%	1,00%
6. Kademe	0,78%	0,76%	0,62%	0,64%	1,01%	0,99%	1,28%	0,87%
Hukuk ve Adalet Bilimleri	3,88%	4,09%	4,10%	4,87%	3,98%	4,01%	3,18%	4,02%
1. Kademe	4,25%	4,08%	3,84%	4,10%	3,53%	3,28%	2,84%	3,70%
2. Kademe	4,08%	4,49%	4,11%	4,78%	4,13%	3,96%	3,42%	4,14%
3. Kademe	4,24%	4,73%	4,37%	5,02%	3,96%	4,22%	3,37%	4,27%
4. Kademe	3,70%	4,09%	4,12%	4,95%	4,04%	4,17%	3,14%	4,03%
5. Kademe	3,35%	3,72%	4,33%	5,42%	4,60%	4,30%	3,33%	4,15%
6. Kademe	3,66%	3,45%	3,81%	4,93%	3,63%	4,15%	2,96%	3,80%
İktisadi ve İdari Bilimler	18,02%	18,31%	17,94%	14,42%	18,33%	16,95%	19,29%	17,61%
1. Kademe	17,71%	18,46%	17,89%	15,87%	17,99%	17,70%	19,92%	17,93%
2. Kademe	17,97%	18,37%	17,54%	14,58%	18,50%	16,87%	18,89%	17,53%
3. Kademe	17,77%	18,28%	16,83%	14,38%	18,37%	17,08%	18,81%	17,36%
4. Kademe	18,32%	19,57%	18,98%	14,75%	19,44%	17,28%	20,20%	18,36%
5. Kademe	17,72%	18,88%	18,45%	14,35%	18,76%	17,00%	19,04%	17,74%
6. Kademe	18,65%	16,30%	17,97%	12,56%	16,94%	15,77%	18,85%	16,72%
Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	3,92%	3,94%	3,99%	4,08%	4,26%	4,05%	4,16%	4,05%
1. Kademe	7,03%	6,97%	7,10%	7,47%	7,82%	7,69%	7,35%	7,35%
2. Kademe	4,75%	4,80%	4,86%	4,99%	5,01%	4,85%	4,85%	4,87%
3. Kademe	3,42%	3,53%	3,62%	3,56%	3,62%	3,29%	3,33%	3,48%
4. Kademe	3,26%	3,38%	3,30%	3,12%	3,33%	3,01%	3,55%	3,28%
5. Kademe	2,69%	2,61%	2,75%	2,79%	2,89%	2,58%	3,15%	2,78%
6. Kademe	2,35%	2,34%	2,30%	2,53%	2,87%	2,85%	2,72%	2,57%

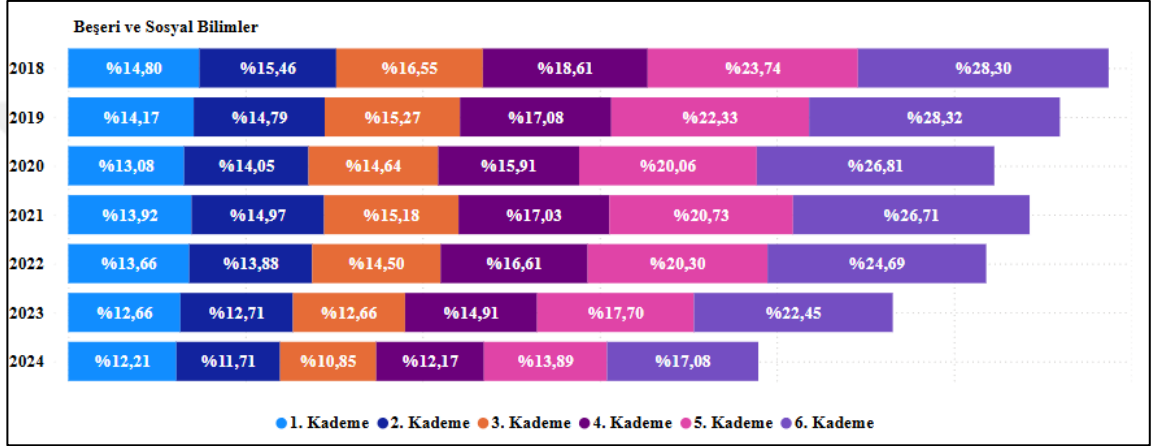
Bilim Grubu Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Ortalama
Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	13,23%	13,42%	14,17%	15,59%	15,29%	16,06%	16,21%	14,85%
1. Kademe	22,83%	21,75%	22,17%	24,62%	23,52%	24,61%	23,38%	23,27%
2. Kademe	18,65%	18,38%	18,38%	20,13%	20,01%	21,31%	20,84%	19,67%
3. Kademe	13,46%	13,79%	14,38%	15,68%	16,20%	16,72%	17,10%	15,33%
4. Kademe	10,93%	10,99%	12,15%	13,72%	13,56%	13,74%	14,09%	12,74%
5. Kademe	8,38%	8,93%	10,39%	11,37%	10,76%	11,69%	12,87%	10,63%
6. Kademe	5,13%	6,65%	7,52%	8,00%	7,67%	8,28%	8,99%	7,46%
Sağlık Bilimleri	24,99%	25,01%	26,07%	25,74%	23,69%	26,17%	26,97%	25,52%
1. Kademe	19,01%	19,75%	21,65%	20,32%	19,59%	20,73%	21,08%	20,30%
2. Kademe	22,63%	22,53%	24,78%	24,20%	22,59%	24,66%	24,80%	23,74%
3. Kademe	27,01%	26,46%	28,40%	27,70%	24,94%	27,78%	28,61%	27,27%
4. Kademe	27,15%	27,06%	28,08%	27,92%	24,38%	27,71%	28,41%	27,24%
5. Kademe	27,16%	26,85%	27,71%	27,55%	24,24%	27,66%	28,86%	27,15%
6. Kademe	26,98%	27,41%	25,79%	26,75%	26,41%	28,45%	30,08%	27,41%
Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	2,06%	2,55%	2,70%	2,45%	2,92%	2,74%	3,07%	2,64%
1. Kademe	0,93%	1,09%	1,09%	0,96%	1,05%	0,99%	1,03%	1,02%
2. Kademe	1,85%	2,11%	2,33%	1,92%	2,31%	2,27%	2,44%	2,18%
3. Kademe	2,55%	3,13%	3,37%	3,10%	3,60%	3,45%	4,08%	3,33%
4. Kademe	2,56%	3,30%	3,62%	3,18%	3,90%	3,99%	4,02%	3,51%
5. Kademe	2,86%	2,96%	3,22%	3,25%	3,87%	3,45%	3,91%	3,36%
6. Kademe	1,59%	2,69%	2,56%	2,30%	2,78%	2,31%	2,96%	2,46%
Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	5,51%	6,41%	6,18%	6,46%	6,85%	6,40%	6,93%	6,39%
1. Kademe	5,95%	7,12%	6,57%	6,36%	6,95%	6,70%	7,10%	6,68%
2. Kademe	5,24%	6,22%	5,83%	6,10%	6,43%	6,13%	6,67%	6,09%
3. Kademe	5,47%	6,59%	6,32%	6,76%	7,23%	6,53%	7,05%	6,56%
4. Kademe	6,36%	7,01%	6,40%	7,30%	7,21%	6,49%	7,18%	6,85%
5. Kademe	5,41%	5,98%	5,82%	6,24%	6,88%	6,35%	6,84%	6,22%
6. Kademe	4,62%	5,54%	6,14%	5,98%	6,37%	6,20%	6,73%	5,94%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.17., Şekil 4.18., Şekil 4.19., Şekil 4.20., Şekil 4.21., Şekil 4.22., Şekil 4.23., Şekil 4.24., Şekil 4.25., Şekil 4.26. grafikleri, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin tercih ettikleri bilim gruplarının, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile güçlü ve belirgin bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, incelenen yedi yıllık periyodun tamamında tutarlı bir şekilde gözlemlenmektedir.

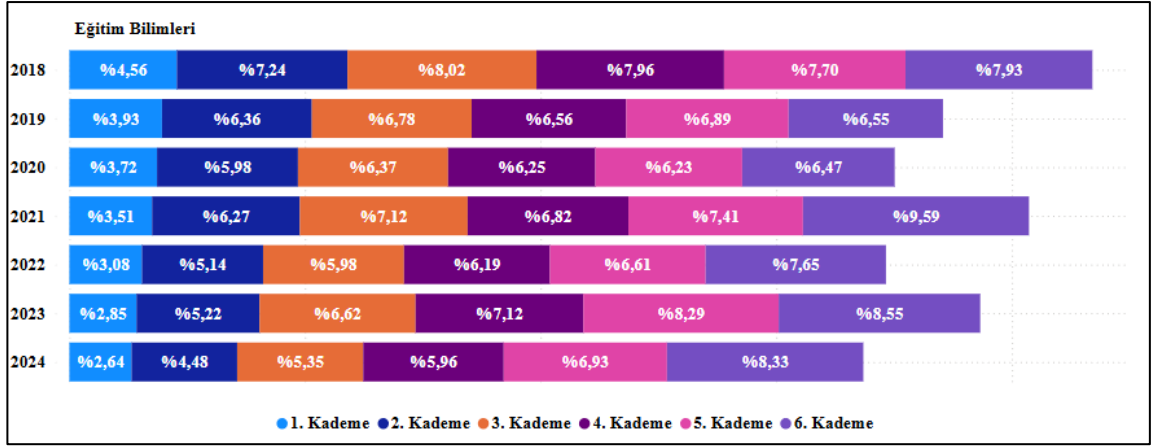
Beşerî ve Sosyal Bilimler: Bu bilim grubuna yerleşenlerin oranları, SEGE kademeleri arasında ters yönlü bir eğilim sergilemektedir. Ortalama olarak 1. Kademe'de %13,50, 2. Kademe'de %13,94 oranında yerleşme gözlenirken, alt kademelere doğru bu oranlar artarak 6. Kademe'de ortalama %24,91'e yükselmektedir. Bu durum, bu grubun

çok çeşitli alt alanları (felsefe, sosyoloji, tarih, edebiyat gibi sözel ağırlıklı alanlar ile psikoloji, uluslararası ilişkiler gibi eşit ağırlık alanları) içermesinden ve alt kademelerde daha erişilebilir seçenekler sunmasından kaynaklanabilir. Özellikle, mutlak yerleşen sayıları üst kademelerde yüksekken, oransal olarak alt kademelerin bu alana daha fazla öğrenci göndermesi dikkat çekicidir.

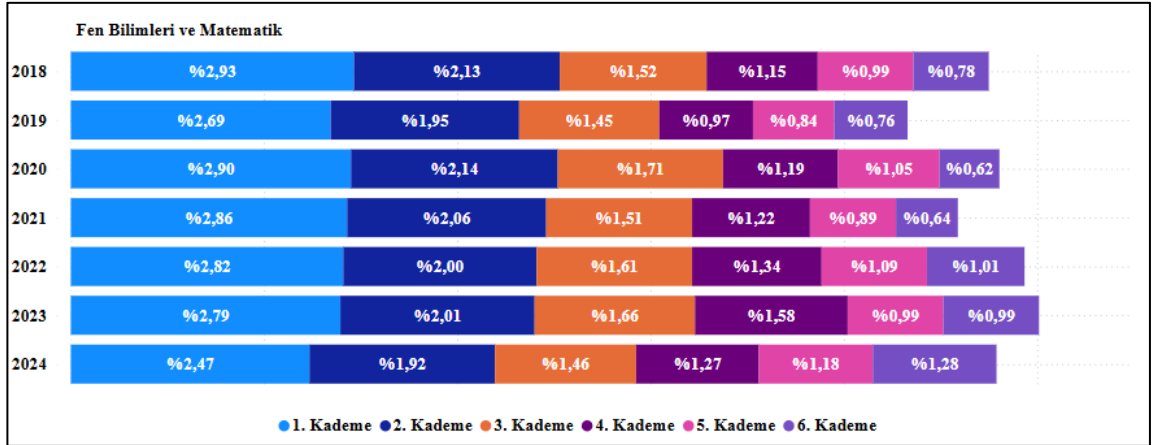
Şekil 4.17 Bilim Gruplarına Göre Beşerî ve Sosyal Bilimler Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Eğitim Bilimleri: Eğitim Bilimleri (öğretmenlik programları) grubuna yerleşenlerin oranı, SEGE kademesi düştükçe belirgin bir artış eğilimi göstermektedir. 1. Kademe'de ortalama %3,47 iken (2018'de %4,56, 2024'te %2,64), bu oran 6. Kademe'de ortalama %7,87'ye (2018'de %7,93, 2024'te %8,33) yükselmektedir. Bu, öğretmenlik mesleğinin, istihdam güvencesi algısıyla birlikte, alt SEGE kademelerindeki öğrenciler için daha ulaşılabilir ve güvenceli bir kariyer yolu olarak algılandığını düşündürmektedir.

Şekil 4.18 Bilim Gruplarına Göre Eğitim Bilimleri Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

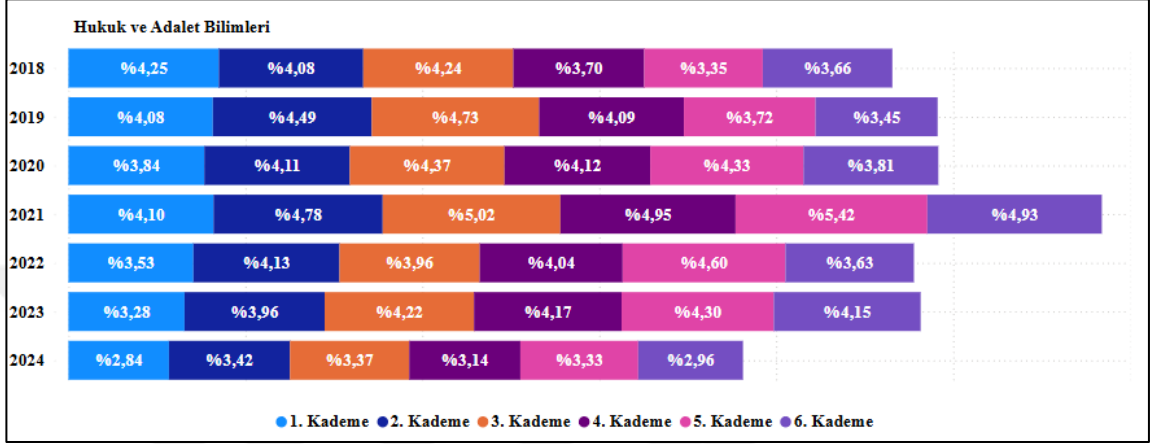
Fen Bilimleri ve Matematik: Bu alanlara yerleşenlerin oranı SEGE kademesi yükseldikçe artmaktadır. 1. Kademe'de ortalama %2,78 iken (2018'de %2,93, 2024'te %2,47), 6. Kademe'de ortalama %0,87'ye (2018'de %0,78, 2024'te %1,28) düşmektedir. Bu, temel bilimlere yönelimin de sosyoekonomik avantajla ilişkili olduğunu ve belki de bu alanların istihdam algısının diğer rekabetçi alanlara göre daha düşük olması nedeniyle sadece üst dilimdeki öğrenciler için bir tercih olabildiğini düşündürmektedir.

Şekil 4.19 Bilim Gruplarına Göre Fen Bilimleri ve Matematik Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

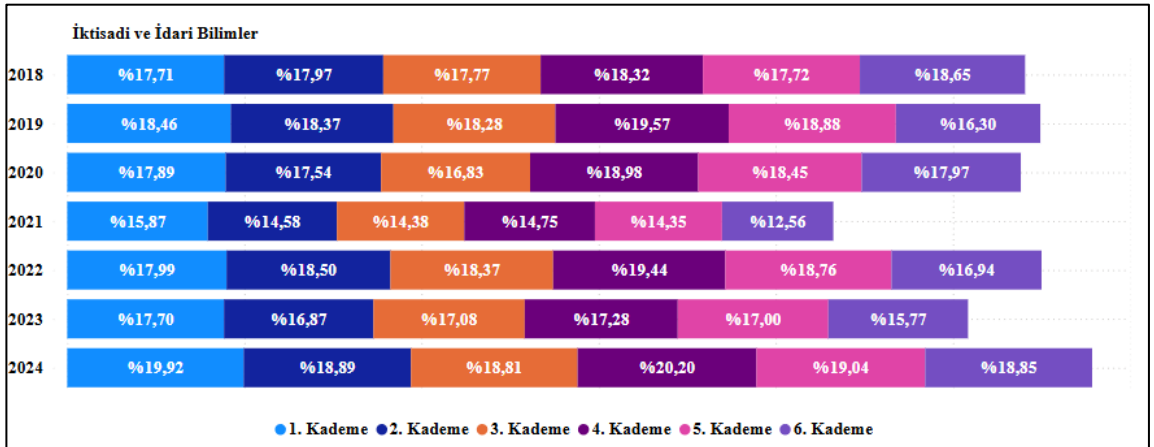
Hukuk ve Adalet Bilimleri: Bu bilim grubuna yerleşenlerin oranı da SEGE kademesi yükseldikçe artmaktadır. 1. Kademe'de ortalama %3,70 iken (2018'de %4,25, 2024'te %2,84), 6. Kademe'de ortalama %3,80'e (2018'de %3,66, 2024'te %2,96)

düşmektedir. Hukuk gibi prestijli ve yüksek puan gerektiren alanlara erişimin, gelişmiş ilçelerdeki öğrenciler için daha olası olduğunu göstermektedir.

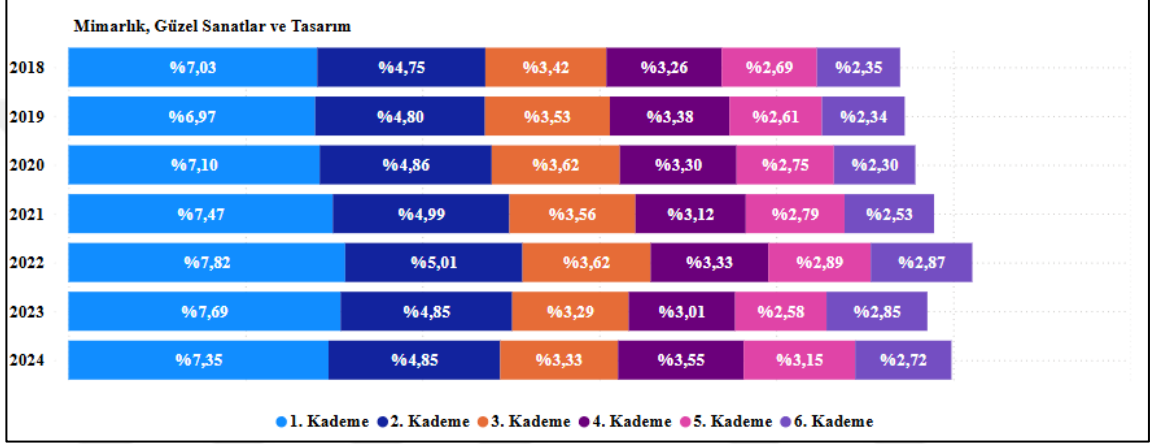
Şekil 4.20 Bilim Gruplarına Göre Hukuk ve Adalet Bilimleri Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

İktisadi ve İdari Bilimler (İİBF): Bu geniş bilim grubu için de SEGE kademesi yükseldikçe yerleşme oranı artmaktadır. 1. Kademe'de ortalama %17,93 iken (2018'de %17,71, 2024'te %19,92), 6. Kademe'de ortalama %16,72'ye (2018'de %18,65, 2024'te %18,85) gerilemektedir. Bu, genel olarak daha gelişmiş bölgelerdeki öğrencilerin bu alanlara daha fazla yöneldiğini düşündürmektedir.

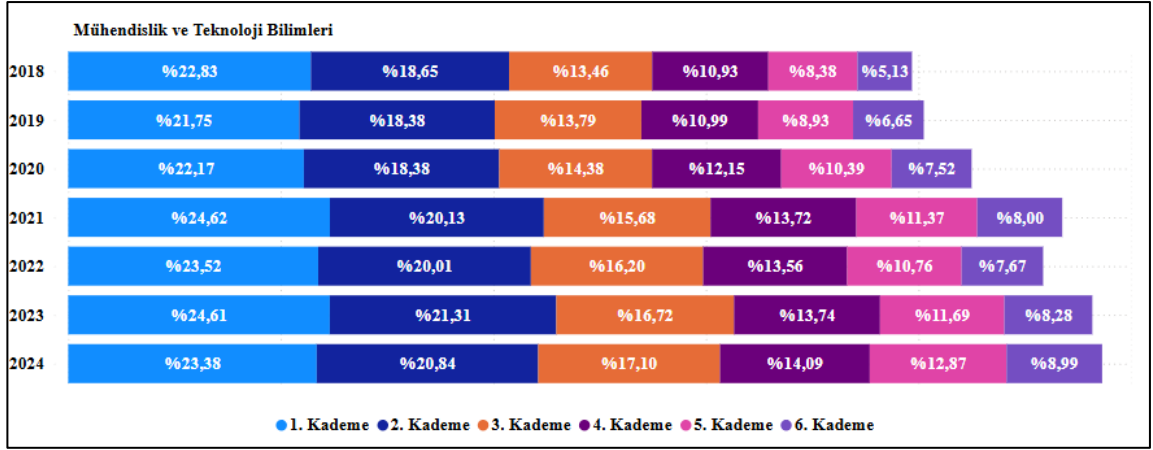
Şekil 4.21 Bilim Gruplarına Göre İktisadi ve İdari Bilimler Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım: Bu bilim grubunda da genel olarak SEGE kademesi yükseldikçe yerleşme oranı artmaktadır. 1. Kademe'de ortalama %7,35 iken (2018'de %7,03, 2024'te %7,35), 6. Kademe'de ortalama %2,57'ye (2018'de %2,35, 2024'te %2,72) düşmektedir. Bu alanlar, özel yetenek veya ek maliyetler gerektirebileceği için, üst kademelerde daha fazla tercih edilmektedir.

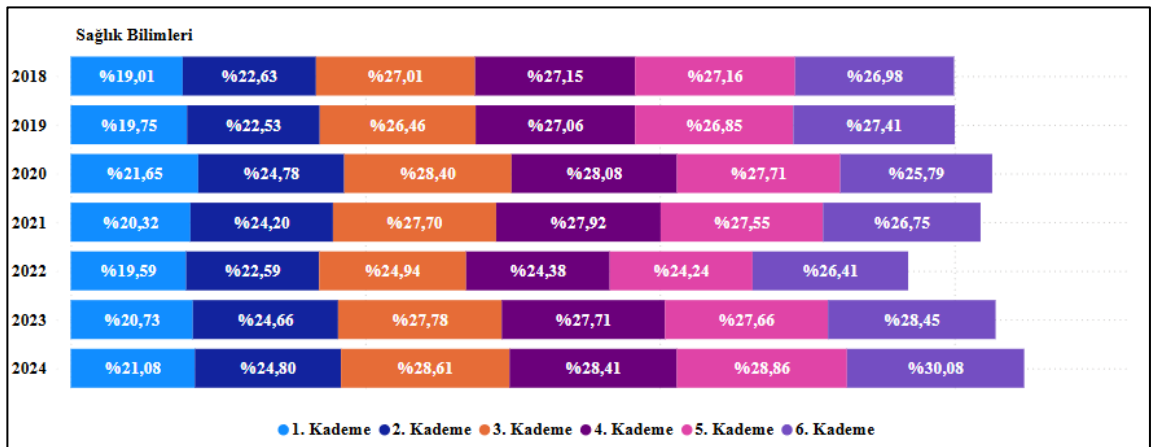
Şekil 4.22 Bilim Gruplarına Göre Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri: Bu bilim grubuna yerleşenlerin oranı, SEGE kademesi yükseldikçe belirgin bir şekilde artmaktadır. 7 yıllık ortalamada 1. Kademe'den yerleşenlerin %23,27'si bu alana yönelirken (2018'de %22,83, 2024'te %23,38), 6. Kademe'de bu oran %7,46'ya (2018'de %5,13, 2024'te %8,99) kadar gerilemektedir. Bu, Mühendislik ve Teknoloji alanlarının gerektirdiği güçlü sayısal altyapı ve rekabetçi bir profile sahip olmanın, büyük ölçüde üst SEGE kademelerindeki öğrencilerin avantajıyla ilişkili olduğunu vurgulamaktadır. Yıllar içinde oranlarda dalgalanma olsa da kademeler arası makas genel olarak korunmuştur.

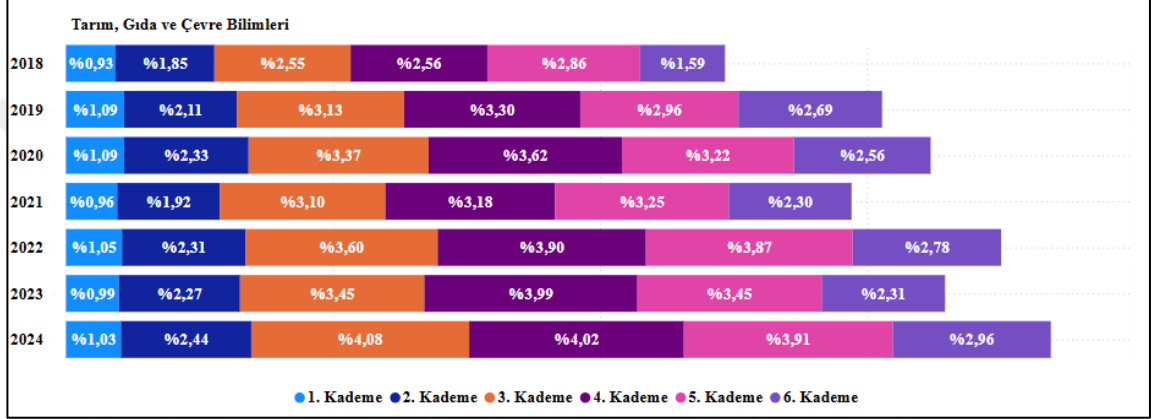
Şekil 4.23 Bilim Gruplarına Göre Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Sağlık Bilimleri: Bu bilim grubuna yerleşenlerin oranı, SEGE kademesi düştükçe bir miktar artış eğilimi göstermektedir. Ortalama olarak 1. Kademe'de %20,30, 2. Kademe'de %23,74 oranında yerleşme gözlenirken, alt kademelere doğru bu oranlar artarak 6. Kademe'de ortalama %27,41'e yükselmektedir. Ancak bu genel eğilim, Tıp gibi çok rekabetçi ve üst kademelerde yoğunlaşan alanlarla birlikte, Hemşirelik, Ebelik gibi daha erişilebilir sağlık programlarının alt kademelerden de önemli sayıda öğrenci çekmesinden kaynaklanmaktadır. Bu alanlar, özellikle alt kademelerdeki öğrenciler için istihdam güvencesi nedeniyle cazip bir seçenek olabilmektedir.

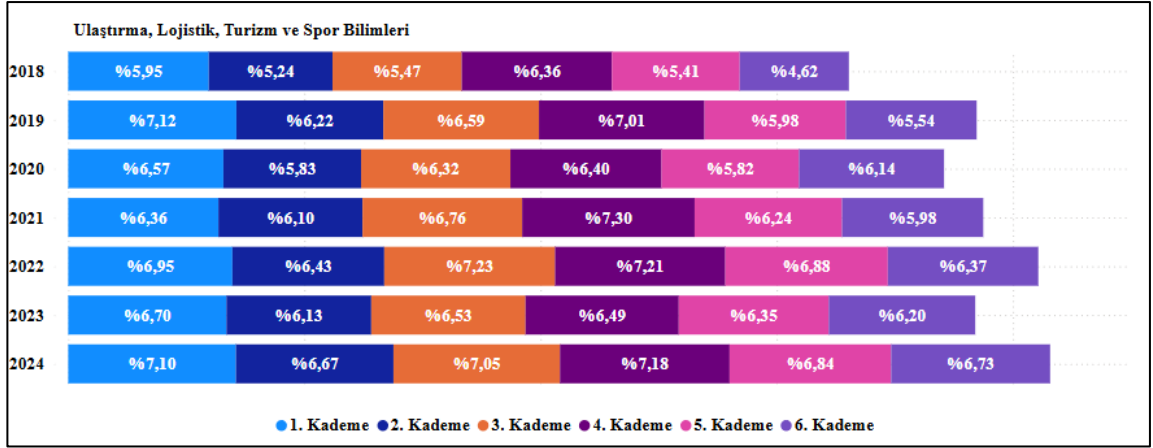
Şekil 4.24 Bilim Gruplarına Göre Sağlık Bilimleri Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri: Bu alana yerleşenlerin oranı da SEGE kademesi düştükçe bir artış eğilimi göstermektedir. 1. Kademe'de ortalama %1,02 iken (2018'de %0,93, 2024'te %1,03), 6. Kademe'de ortalama %2,46'ya (2018'de %1,59, 2024'te %2,96) yükselmektedir. Bu durum, tarımsal ekonomiye dayalı veya kırsal nitelikli bölgelerden gelen öğrencilerin bu alanlara daha fazla yönelebileceğini düşündürmektedir.

Şekil 4.25 Bilim Gruplarına Göre Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri: Bu gruba yerleşenlerin oranları da SEGE kademeleri arasında belirgin bir eğilim göstermekle birlikte, 1. Kademe'de ortalama %6,68 ile en yüksek orana sahiptir (2018'de %5,95, 2024'te %7,10). 6. Kademe'de bu oran ortalama %5,94'e (2018'de %4,62, 2024'te %6,73) düşmektedir. Bu alanlar, özellikle 1. Kademe ilçelerde (örn. İstanbul, Antalya gibi turizm/lojistik merkezleri) önemli bir yer tutmaktadır.

Şekil 4.26 Bilim Gruplarına Göre Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri Bilim Grubuna Yerleşen Yeni Mezun Oranları

Bilim grupları bazında yapılan bu detaylı analiz, liseden yeni mezun olan öğrencilerin akademik ve mesleki yönelimlerinin, geldikleri ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinden güçlü bir şekilde etkilendiğini ortaya koymaktadır. Rekabetçi ve "prestijli" olarak algılanan alanlar (Mühendislik, Hukuk, Mimarlık, Fen Bilimleri, İİBF) üst kademelerde yoğunlaşırken, istihdam güvencesi veya daha düşük puanla erişim algısı olan alanlar (Sağlık, Eğitim, Beşerî ve Sosyal Bilimler, Tarım, Ulaştırma-Turizm) alt kademelerde oransal olarak daha fazla tercih edilmektedir. Bu durum, sosyoekonomik arka planın, gençlerin kariyer yörüngelerini daha yükseköğretim tercih aşamasında nasıl şekillendirdiğini ve potansiyel olarak mesleki eşitsizlikleri yeniden ürettiğini göstermektedir. Yıllar itibarıyla genel eğilimler korunsa da bazı alanlarda yerleşen sayıları veya oranlarında dalgalanmalar yaşanabilmektedir. Bu bulgular, eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik politikaların, sadece üniversiteye erişimi değil, aynı zamanda farklı bilim gruplarına ve dolayısıyla farklı mesleki yollara yönelimi de dikkate alması gerektiğini vurgulamaktadır.

4.6.6. Programların STEM Programı Olup Olmamasına Göre Yeni Mezunların Dağılımı

STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) programları; fen bilimleri, teknoloji, mühendislik ve matematik gibi alanları kapsayan ve genellikle yenilikçilik, araştırma-geliştirme ve yüksek katma değerli ekonomik faaliyetlerle ilişkilendirilen disiplinlerdir. Bu alanlardaki nitelikli insan gücü, ülkelerin ekonomik büyümesi ve rekabet gücü açısından stratejik öneme sahiptir. Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, STEM programlarına veya STEM dışı programlara nasıl bir yönelim gösterdiğini 2018-2024 yılları arasında sayısal ve oransal olarak analiz etmektedir. Bu inceleme, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, gençlerin stratejik olarak kabul edilen bu alanlara erişimine ve tercihinin nasıl yansıdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.31 STEM Programlarına Yerleşen Mezun Sayıları

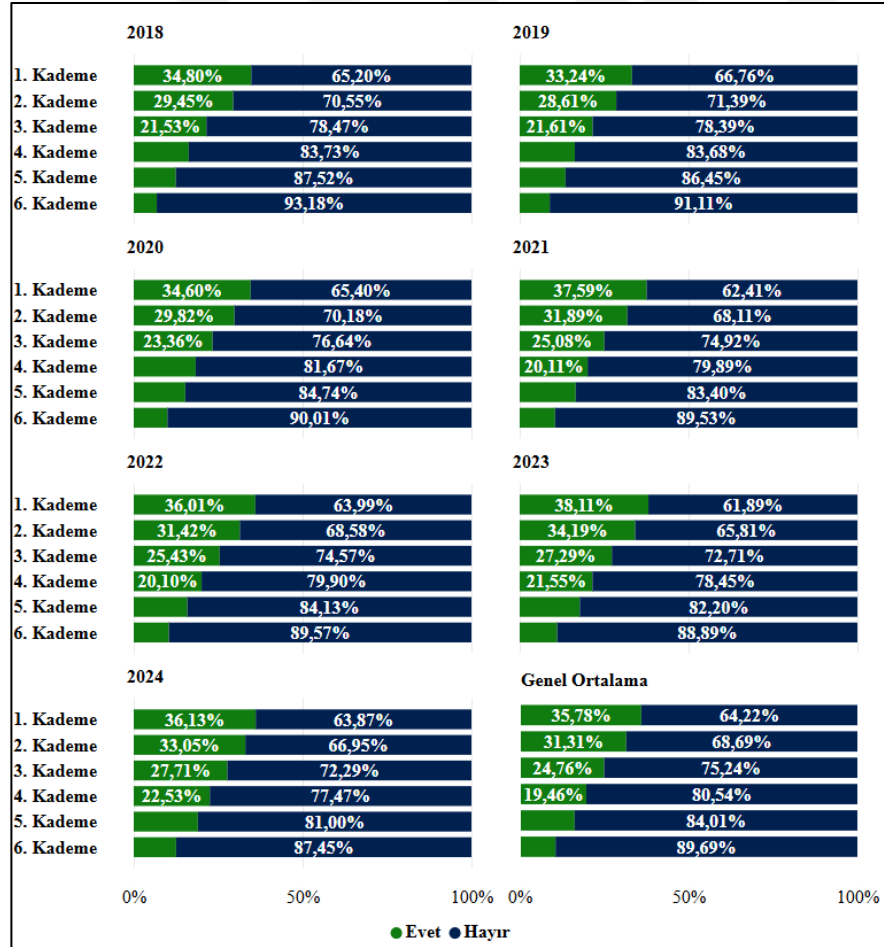
STEM Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
STEM Bölümü	81.477	67.602	64.376	71.794	77.921	85.997	105.197	554.364
1. Kademe	38.567	31.402	29.639	33.934	33.562	36.807	43.870	247.781
2. Kademe	31.924	26.511	25.113	27.596	30.850	34.800	42.907	219.701
3. Kademe	6.943	6.029	5.925	6.392	8.019	8.736	10.972	53.016
4. Kademe	2.554	2.254	2.267	2.343	3.205	3.254	4.270	20.147
5. Kademe	1.219	1.125	1.128	1.219	1.707	1.819	2.395	10.612
6. Kademe	270	281	304	310	578	581	783	3.107
STEM Bölümü Değil	199.427	172.708	153.661	152.477	177.252	174.917	223.462	1.253.904
1. Kademe	72.252	63.059	56.011	56.349	59.644	59.769	77.565	444.649
2. Kademe	76.479	66.164	59.107	58.949	67.336	66.978	86.928	481.941
3. Kademe	25.311	21.869	19.438	19.098	23.511	23.280	28.620	161.127
4. Kademe	13.146	11.561	10.099	9.306	12.744	11.843	14.683	83.382
5. Kademe	8.551	7.176	6.266	6.124	9.051	8.398	10.209	55.775
6. Kademe	3.688	2.879	2.740	2.651	4.966	4.649	5.457	27.030
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.32 STEM Programlarına Yerleşen Mezun Oranları

STEM Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
STEM Bölümü	20,23%	20,37%	21,89%	23,62%	23,21%	25,01%	25,16%	22,78%
1. Kademe	34,80%	33,24%	34,60%	37,59%	36,01%	38,11%	36,13%	35,78%
2. Kademe	29,45%	28,61%	29,82%	31,89%	31,42%	34,19%	33,05%	31,20%
3. Kademe	21,53%	21,61%	23,36%	25,08%	25,43%	27,29%	27,71%	24,57%
4. Kademe	16,27%	16,32%	18,33%	20,11%	20,10%	21,55%	22,53%	19,32%
5. Kademe	12,48%	13,55%	15,26%	16,60%	15,87%	17,80%	19,00%	15,79%
6. Kademe	6,82%	8,89%	9,99%	10,47%	10,43%	11,11%	12,55%	10,04%
STEM Bölümü Değil	79,78%	79,63%	78,11%	76,38%	76,79%	74,99%	74,84%	77,22%
1. Kademe	65,20%	66,76%	65,40%	62,41%	63,99%	61,89%	63,87%	64,22%
2. Kademe	70,55%	71,39%	70,18%	68,11%	68,58%	65,81%	66,95%	68,80%
3. Kademe	78,47%	78,39%	76,64%	74,92%	74,57%	72,71%	72,29%	75,43%
4. Kademe	83,73%	83,68%	81,67%	79,89%	79,90%	78,45%	77,47%	80,68%
5. Kademe	87,52%	86,45%	84,74%	83,40%	84,13%	82,20%	81,00%	84,21%
6. Kademe	93,18%	91,11%	90,01%	89,53%	89,57%	88,89%	87,45%	89,96%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.27 STEM Programlarına Yerleşen Mezun Oranları

Tablo 4.31. ve Tablo 4.32.'deki veriler ile bu verilerden üretilen Şekil 4.27., liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin STEM programlarına yönelimlerinin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile güçlü ve pozitif bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu eğilim, incelenen yedi yıllık periyodun tamamında tutarlı bir şekilde gözlemlenmektedir.

- **STEM'e Yönelimde Üst Kademelerin Belirgin Üstünlüğü:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden yerleşen yeni mezunlar, tüm yıllarda diğer kademelere göre en yüksek oranda STEM programlarına yönelmektedir. 7 yıllık ortalamada %35,78 ile bu kademe, yerleşen yeni mezunların yaklaşık üçte birinden fazlasının STEM alanlarını tercih ettiğini göstermektedir. Bu oran, SEGE kademesi düştükçe kademeli ve belirgin bir şekilde azalmakta, en az gelişmiş 6. Kademe ilçelerde ortalama %10,31'e kadar gerilemektedir. Bu, 1. Kademe ile 6. Kademe arasında STEM programlarına yerleşme oranında yaklaşık 3,5 katlık bir fark olduğu anlamına gelmektedir.
- **SEGE Kademe Düzeyi ile İlişki:** Bu bulgu, STEM alanlarının gerektirdiği güçlü sayısal ve analitik altyapıyı sağlayan eğitim olanaklarına (Fen Liseleri, nitelikli Anadolu Liseleri) ve bu alanlardaki mesleklere yönelik farkındalığa daha çok üst SEGE kademelerindeki öğrencilerin sahip olduğunu göstermektedir. Bu kademelerdeki liseler, öğrencileri STEM alanlarında daha iyi hazırlamakta ve bu mesleklere yönlendirmektedir.
- **Zaman İçindeki Eğilimler:** Yıllar itibarıyla STEM programlarına yerleşen yeni mezunların sayısında tüm kademelerde bir artış eğilimi gözlenmekle birlikte (özellikle 2022-2024 dönemi), bu artışın oran olarak SEGE kademeleri arasındaki farkı önemli ölçüde kapatmadığı görülmektedir. Örneğin, 2018'den 2024'e kadar 1. Kademe'de STEM yerleşen sayısı 38.567'den 43.870'e yükselirken, 6. Kademe'de 270'ten 783'e yükselmiştir. Oran olarak, 2018'de %34,80 olan 1. Kademe STEM oranı 2024'te %36,13'e yükselmiş, 6. Kademe'de ise %6,82'den %12,55'e yükselmiştir. Bu, alt kademelerde oransal olarak daha hızlı bir artış gözlenmesine rağmen, genel makasın hala geniş

olduğunu ve üst kademelerin mutlak ve oransal olarak STEM'deki baskınlığını koruduğunu göstermektedir. Pandemi döneminde (2020-2021) STEM oranlarında belirgin bir düşüş yaşanmamış, hatta bazı kademelerde hafif artışlar görülmüştür.

- **Ekonomik Kalkınma ve İnovasyonla Bağlantı:** STEM alanlarına yönelimdeki bu eşitsizlik, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi ile ülkenin genel ekonomik kalkınma ve inovasyon kapasitesi arasındaki ilişkiyi de yansıtmaktadır. Eğer STEM alanlarında nitelikli insan gücü yetiştirme potansiyeli büyük ölçüde ülkenin belirli gelişmiş bölgelerinde yoğunlaşıyorsa, bu durum bölgeler arası kalkınma dengesizliklerini daha da pekiştirebilir.

Sonuç olarak, liseden yeni mezun olan öğrencilerin STEM programlarına yönelimleri, geldikleri ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinden güçlü bir şekilde etkilenmektedir. En gelişmiş ilçelerden gelen öğrenciler, STEM alanlarında liderliği sürdürürken, daha az gelişmiş ilçelerdeki öğrenciler için bu stratejik alanlara erişim hala önemli ölçüde sınırlıdır. Bu durum, eğitim politikalarının, ülkenin tüm bölgelerinde STEM yetkinliklerini artırmaya ve gençleri bu alanlara yönlendirmeye yönelik kapsayıcı stratejiler geliştirmesi gerektiğini düşündürmektedir.

4.6.7. Barajlı Bölümlere Yerleşen Yeni Mezunların Dağılımı

Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) sistemi, bazı lisans programları için adayların belirli bir başarı sırası barajını geçmesini zorunlu kılarak bu programlara girişi daha seçici hale getirmektedir. Tıp, Diş Hekimliği, Eczacılık, Hukuk, Mühendislik ve Mimarlık gibi alanlar ile Öğretmenlik programları, genellikle bu tür başarı sırası veya yüksek puan kriterleriyle öne çıkan "barajlı" veya rekabetçi programlardır. Bu alt bölümde, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, bu tür barajlı/rekabetçi programlara yerleşme oranlarının 2018-2024 yılları arasında nasıl bir dağılım gösterdiğini

analiz etmektedir. Bu inceleme, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, en çok talep gören ve nitelikli olarak kabul edilen mesleki alanlara erişimdeki fırsat eşitsizliklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Tablo 4.33 Barajlı ve Barajsız Bölümlere Yerleşen Mezun Sayıları

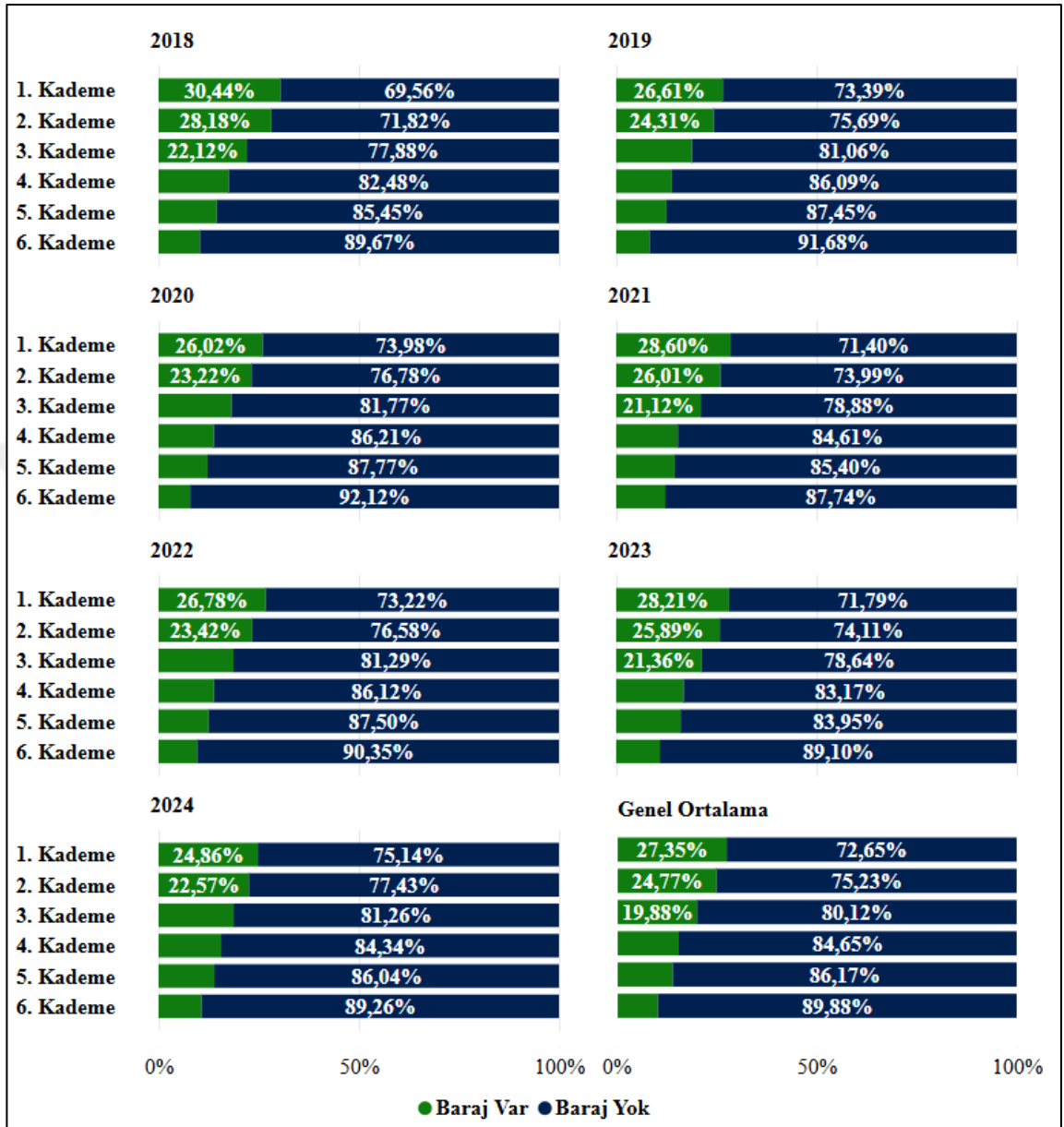
Baraj Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Baraj Var	75.990	56.176	49.317	56.942	57.948	65.182	72.305	433.860
1. Kademe	33.728	25.138	22.286	25.819	24.956	27.241	30.186	189.354
2. Kademe	30.546	22.528	19.559	22.511	23.000	26.351	29.304	173.799
3. Kademe	7.135	5.283	4.623	5.384	5.898	6.839	7.418	42.580
4. Kademe	2.750	1.922	1.705	1.793	2.214	2.541	2.968	15.893
5. Kademe	1.422	1.042	904	1.072	1.345	1.640	1.759	9.184
6. Kademe	409	263	240	363	535	570	670	3.050
Baraj Yok	204.914	184.134	168.720	167.329	197.225	195.732	256.354	1.374.408
1. Kademe	77.091	69.323	63.364	64.464	68.250	69.335	91.249	503.076
2. Kademe	77.857	70.147	64.661	64.034	75.186	75.427	100.531	527.843
3. Kademe	25.119	22.615	20.740	20.106	25.632	25.177	32.174	171.563
4. Kademe	12.950	11.893	10.661	9.856	13.735	12.556	15.985	87.636
5. Kademe	8.348	7.259	6.490	6.271	9.413	8.577	10.845	57.203
6. Kademe	3.549	2.897	2.804	2.598	5.009	4.660	5.570	27.087
Genel Toplam	280.904	240.310	218.037	224.271	255.173	260.914	328.659	1.808.268

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4.34 Barajlı ve Barajsız Bölümlere Yerleşen Mezun Oranları

Baraj Kademe	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Genel Toplam
Baraj Var	20,52%	17,44%	16,90%	19,66%	17,49%	19,87%	17,76%	18,52%
1. Kademe	30,44%	26,61%	26,02%	28,60%	26,78%	28,21%	24,86%	27,36%
2. Kademe	28,18%	24,31%	23,22%	26,01%	23,42%	25,89%	22,57%	24,80%
3. Kademe	22,12%	18,94%	18,23%	21,12%	18,71%	21,36%	18,74%	19,89%
4. Kademe	17,52%	13,91%	13,79%	15,39%	13,88%	16,83%	15,66%	15,28%
5. Kademe	14,55%	12,55%	12,23%	14,60%	12,50%	16,05%	13,96%	13,78%
6. Kademe	10,33%	8,32%	7,88%	12,26%	9,65%	10,90%	10,74%	10,01%
Baraj Yok	79,48%	82,56%	83,11%	80,34%	82,51%	80,13%	82,25%	81,48%
1. Kademe	69,56%	73,39%	73,98%	71,40%	73,22%	71,79%	75,14%	72,64%
2. Kademe	71,82%	75,69%	76,78%	73,99%	76,58%	74,11%	77,43%	75,20%
3. Kademe	77,88%	81,06%	81,77%	78,88%	81,29%	78,64%	81,26%	80,11%
4. Kademe	82,48%	86,09%	86,21%	84,61%	86,12%	83,17%	84,34%	84,72%
5. Kademe	85,45%	87,45%	87,77%	85,40%	87,50%	83,95%	86,04%	86,22%
6. Kademe	89,67%	91,68%	92,12%	87,74%	90,35%	89,10%	89,26%	89,99%

Kaynak: YÖK Atlas verilerinden derlenmiştir.

Şekil 4.28 Barajlı ve Barajsız Bölümlere Yerleşen Mezun Oranları

Tablo 4.33. ve Tablo 4.34.'deki veriler ile bu verilerden üretilen Şekil 4.28., liseden yeni mezun olup yüksek başarı veya baraj kriteri bulunan programlara (Barajlı Bölümler) yerleşen öğrencilerin oranlarının, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi ile çok güçlü ve pozitif bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Bu ilişki, incelenen yedi yıllık periyodun tamamında tutarlı bir şekilde gözlemlenmektedir.

- **Üst Kademelerin Barajlı Bölümlerdeki Baskınlığı:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden yerleşen yeni mezunlar, tüm yıllarda diğer kademelere göre en yüksek oranda barajlı programlara yerleşmektedir. Bu oran, 2018'de %30,44 iken, 2024'te %24,86'ya gerilemiştir. Ortalama olarak, 1. Kademe'den yerleşen her dört yeni mezundan yaklaşık biri (%27,35), bu yüksek profilli alanlara adım atmaktadır. 2. Kademe ilçeler de benzer bir eğilim sergilemekle birlikte, oranları 1. Kademe'ye göre daha düşüktür (%22-28 bandında, ortalama %24,77).
- **Kademeli Düşüş ve Derinleşen Makas:** Barajlı bölümlere yerleşme oranı, SEGE kademesi düştükçe kademeli ve belirgin bir şekilde azalmaktadır. 3. Kademe ilçelerde bu oran %18-22 bandında seyrederken (ortalama %19,88), 4. Kademe'de %13-18 (ortalama %15,35), 5. Kademe'de %12-16 (ortalama %13,83) ve en az gelişmiş 6. Kademe'de ise %7-12 aralığına kadar gerilemektedir (ortalama %10,12). Bu, 1. Kademe ile 6. Kademe arasında barajlı bölümlere yerleşme oranında yaklaşık 2.7 katlık ($27,35 / 10,12$) bir fark olduğu anlamına gelmektedir. Bu makas, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin öğrencilerin YKS'deki en üst başarı dilimlerine ulaşmasını ve dolayısıyla en çok rağbet gören mesleki alanlara erişimini ne denli güçlü bir şekilde sınırladığını ortaya koymaktadır.
- **Zaman İçindeki Eğilimler:** Barajlı bölümlere yerleşme oranlarında yıllar itibarıyla tüm kademelerde bazı dalgalanmalar yaşanmıştır. Örneğin, 2018'den 2020'ye doğru tüm kademelerde bir düşüş eğilimi gözlenmiş, 2021 ve 2023 yıllarında ise bir miktar toparlanma görülmüştür. Bu dalgalanmalar, YKS baraj puanlarındaki değişiklikler (özellikle 2022'de barajın kaldırılması/esnetilmesi), toplam yerleşen sayısındaki değişimler ve pandemi gibi dışsal faktörlerle ilişkili olabilir. Ancak, yıllar içindeki dalgalanmalara rağmen, SEGE kademeleri arasındaki farklılaşma (yani üst kademelerin barajlı bölümlerdeki baskınlığı) tutarlı bir yapısal sorun olarak devam etmiştir. Kademeler arasındaki makasın önemli ölçüde kapanmadığı görülmektedir.

Sonuç olarak liseden yeni mezun olan öğrencilerin yüksek başarı gerektiren barajlı/rekabetçi üniversite programlarına yerleşme potansiyeli, öğrencilerin mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyiyle çok güçlü bir şekilde ilişkilidir. En gelişmiş ilçeler, bu alanlardaki nitelikli insan gücünün ana kaynağı konumundadır. Bu bulgular, Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliğinin en kritik ve "kazançlı" mesleki alanlara erişimde ciddi bir engelle karşılaştığını ve sosyoekonomik arka planın gençlerin kariyer yörüngelerini derinden şekillendirdiğini bir kez daha vurgulamaktadır.

4.7. Potansiyel Öğrenci Havuzuna Göre Üniversite Yerleşme Eğilimleri

Bu alt bölüm, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin tercih örüntülerini, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçenin SEGE-2022 kademesine göre, ilgili ilçedeki potansiyel genç öğrenci havuzuna (TÜİK'ten alınan 15-19 yaş nüfus verileri) oranlayarak analiz etmektedir. Bu yaklaşım, önceki analizlerde yerleşenler kendi içindeki oranlara ek olarak, her bir SEGE kademesindeki genç nüfusun ne kadarının yükseköğretime erişebildiğini daha geniş bir perspektiften değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu analiz, sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, genç nüfus içindeki yükseköğretime erişim ve belirli programlara yönelme kapasitesi üzerindeki etkilerini yıllar itibarıyla (2018-2024) ortaya koymayı hedeflemektedir.

SEGE Kademelerine Göre 15-19 Yaş Nüfusunun Yıllara Göre Dağılımı

Bu bölümde, araştırmanın temel bağlamını oluşturan SEGE kademelerindeki potansiyel genç öğrenci havuzunun büyüklüğü ve yıllar içindeki değişimi sunulmaktadır. Üniversiteye giriş çağındaki ana yaş grubu olan 15-19 yaş aralığı nüfusu, her bir SEGE kademesi için yıllar itibarıyla incelenmiştir. Bu veri, sonraki analizlerde üniversiteye yerleşme oranlarının hesaplanmasında (o yılki yerleşen sayısının ilgili kademenin 15-19 yaş nüfusunun 5'e bölümünden elde edilen ortalamaya oranlanmasıyla) payda olarak

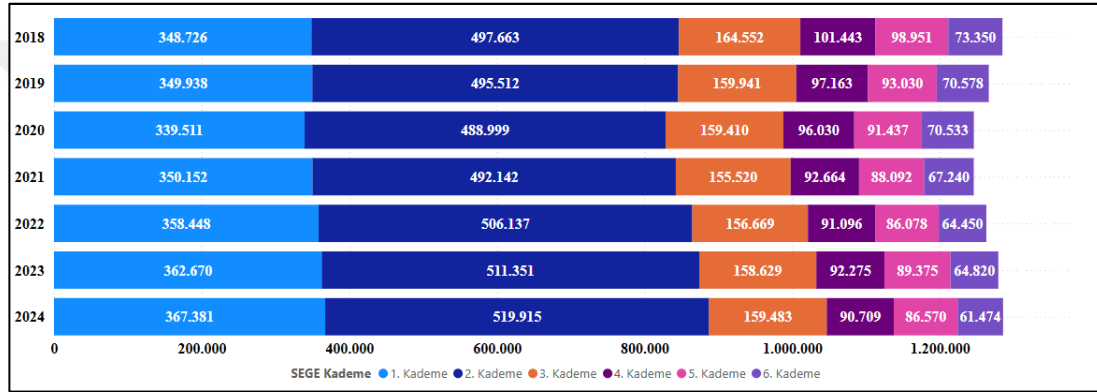
kullanılacaktır. Bu oranlama, her kademenin potansiyel genç nüfusu içinde üniversiteye erişim başarısını daha geniş bir perspektiften değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Tablo 4.35 SEGE Kademelerine Göre 15-19 Yaş Nüfusu Dağılımı

Yıl	SEGE Kademe	Toplam 15-19 Yaş Nüfusu	Ortalama Yıllık Cohort Büyüklüğü (15-19 Yaş Nüfusu / 5)
2018	1. Kademe	1.743.635	348.726
	2. Kademe	2.488.267	497.663
	3. Kademe	823.360	164.552
	4. Kademe	507.216	101.443
	5. Kademe	494.856	98.951
	6. Kademe	366.933	73.350
	Genel Toplam	6.424.267	1.284.685
2019	1. Kademe	1.749.691	349.938
	2. Kademe	2.477.533	495.512
	3. Kademe	800.331	159.941
	4. Kademe	485.835	97.163
	5. Kademe	465.219	93.030
	6. Kademe	352.985	70.578
	Genel Toplam	6.331.594	1.266.162
2020	1. Kademe	1.697.557	339.511
	2. Kademe	2.444.973	488.999
	3. Kademe	797.462	159.410
	4. Kademe	480.120	96.030
	5. Kademe	457.274	91.437
	6. Kademe	352.728	70.533
	Genel Toplam	6.230.114	1.245.920
2021	1. Kademe	1.750.754	350.152
	2. Kademe	2.460.703	492.142
	3. Kademe	778.155	155.520
	4. Kademe	463.332	92.664
	5. Kademe	440.496	88.092
	6. Kademe	336.269	67.240
	Genel Toplam	6.229.709	1.245.810
2022	1. Kademe	1.792.220	358.448
	2. Kademe	2.530.666	506.137
	3. Kademe	783.979	156.669
	4. Kademe	455.492	91.096
	5. Kademe	430.470	86.078
	6. Kademe	322.282	64.450
	Genel Toplam	6.315.109	1.262.878
2023	1. Kademe	1.813.332	362.670
	2. Kademe	2.556.766	511.351
	3. Kademe	793.931	158.629
	4. Kademe	461.358	92.275
	5. Kademe	446.931	89.375
	6. Kademe	324.201	64.820
	Genel Toplam	6.396.519	1.279.120

Yıl	SEGE Kademe	Toplam 15-19 Yaş Nüfusu	Ortalama Yıllık Cohort Büyüklüğü (15-19 Yaş Nüfusu / 5)
2024	1. Kademe	1.836.907	367.381
	2. Kademe	2.599.547	519.915
	3. Kademe	798.143	159.483
	4. Kademe	453.581	90.709
	5. Kademe	432.915	86.570
	6. Kademe	307.437	61.474
	Genel Toplam	6.428.530	1.285.532

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 4.29 15-19 Yaş Arası Nüfusun Ortalama Yıllık Cohort Büyüklüğü Dağılımı

Tablo 4.35 ve Şekil 4.29 incelendiğinde, Türkiye'deki 15-19 yaş aralığındaki potansiyel öğrenci havuzunun SEGE kademeleri arasında belirgin bir dağılım sergilediği ve yıllar içinde bazı değişimler gösterdiği görülmektedir.

- **Nüfusun Üst Kademelerde Yoğunlaşması:** 15-19 yaş nüfusunun mutlak sayısı, ülkenin genel nüfus dağılımıyla paralellik göstererek, en gelişmiş 1. ve 2. Kademe ilçelerde yoğunlaşmaktadır. Örneğin, 2024 yılında 1. Kademe ilçelerde 1.836.907 (ortalama yıllık cohort 367.381) genç bulunurken, 2. Kademe'de 2.599.547 (ortalama yıllık cohort 519.915) genç bulunmaktadır. Bu iki kademe, incelenen yıllar boyunca Türkiye'deki potansiyel genç nüfusun önemli bir bölümünü barındırmaktadır.

- **Nüfusun Alt Kademelerde Azalması:** Kademeler düştükçe, 15-19 yaş nüfusunun mutlak sayısı belirgin bir şekilde azalmaktadır. En az gelişmiş 6. Kademe ilçelerde, 2024 yılında sadece 307.437 (ortalama yıllık cohort 61.474) genç bulunmaktadır. Bu durum, alt kademelerin hem genel olarak daha az nüfuslu olmaları hem de muhtemel genç nüfusun göç eğilimiyle ilişkili olabilir.
- **Yıllar İçindeki Eğilimler:** Toplam 15-19 yaş nüfusu, incelenen yedi yıllık periyotta (2018'den 2024'e) Türkiye genelinde 6.424.267'den 6.428.530'a yükselerek görece stabil bir seyir izlemiş, ancak kademeler arasında bazı dalgalanmalar yaşanmıştır. Örneğin, 2020 yılında bazı kademelerde hafif düşüşler yaşanmış, 2022-2023 yıllarında ise genel bir artış gözlenmiştir. Bu dalgalanmalar, demografik cohort büyüklüklerinin yanı sıra, ilçe içi veya bölgeler arası genç nüfus hareketleriyle de ilişkili olabilir.

Tablo 4.36 Ortalama Yıllık Potansiyel Öğrenci Cohort Büyüklüğünün SEGE Kademelerine Göre Dağılımı

Yıl	1. Kademe	2. Kademe	3. Kademe	4. Kademe	5. Kademe	6. Kademe
2018	348.726	497.663	164.552	101.443	98.951	73.350
2019	349.938	495.512	160.066	97.163	93.030	70.597
2020	339.511	488.995	159.492	96.024	91.455	70.546
2021	350.151	492.141	155.631	92.666	88.099	67.254
2022	358.444	506.133	156.796	91.098	86.094	64.456
2023	362.670	511.353	158.786	92.275	89.386	64.840
2024	367.381	519.909	159.629	90.709	86.583	61.487

Kaynak: TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) verilerinden derlenmiş ve hesaplanmıştır (15-19 yaş nüfusu / 5).

Bu sayede, her SEGE kademesinin kendi potansiyel öğrenci havuzuna göre yükseköğretime ne kadar genç gönderebildiği, daha gerçekçi bir şekilde değerlendirilebilecektir.

4.7.1. Üniversiteye Yerleşme Oranlarının Karşılaştırılması

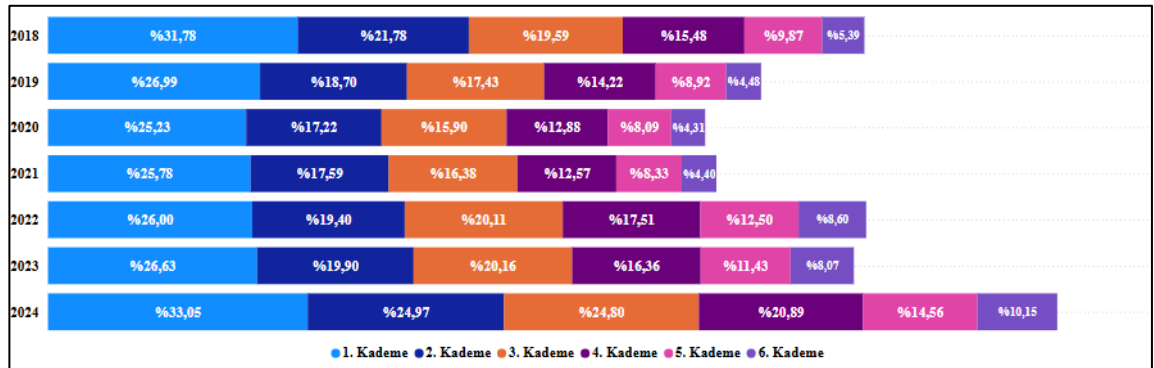
Bu kısımda, her SEGE kademesi için, o kademedeki ortalama yıllık potansiyel öğrenci cohort büyüklüğüne (15-19 yaş nüfusu / 5) oranla üniversiteye (örgün programlara) yerleşen liseden yeni mezun öğrenci oranları yıllar itibarıyla karşılaştırılacaktır. Bu analiz, her kademenin potansiyel genç nüfusu içindeki yükseköğretime temel erişim başarısını, önceki "yerleşenler kendi içindeki oran" analizlerine göre daha geniş ve temsili bir çerçeveden ortaya koyacaktır.

Tablo 4.37 Potansiyel Öğrenci Havuzuna Göre Üniversiteye Yerleşme Oranları

Yıl	Kademe	Yeni Mezun Yerleşen Sayısı	Ortalama Yıllık Cohort Büyüklüğü	Yeni Mezun Yerleşme Oranı (%)
2018		280.904	1.284.859	17,31%
	1. Kademe	110.819	348.726	31,78%
	2. Kademe	108.403	497.663	21,78%
	3. Kademe	32.254	164.669	19,59%
	4. Kademe	15.700	101.443	15,48%
	5. Kademe	9.770	98.969	9,87%
	6. Kademe	3.958	73.389	5,39%
2019		240.310	1.266.316	15,12%
	1. Kademe	94.461	349.938	26,99%
	2. Kademe	92.675	495.512	18,70%
	3. Kademe	27.898	160.060	17,43%
	4. Kademe	13.815	97.163	14,22%
	5. Kademe	8.301	93.046	8,92%
	6. Kademe	3.160	70.597	4,48%
2020		218.037	1.246.032	13,94%
	1. Kademe	85.650	339.511	25,23%
	2. Kademe	84.220	488.999	17,22%
	3. Kademe	25.363	159.491	15,90%
	4. Kademe	12.366	96.030	12,88%
	5. Kademe	7.394	91.453	8,09%
	6. Kademe	3.044	70.548	4,31%
2021		224.271	1.245.945	14,18%
	1. Kademe	90.283	350.152	25,78%
	2. Kademe	86.545	492.142	17,59%
	3. Kademe	25.490	155.630	16,38%
	4. Kademe	11.649	92.664	12,57%
	5. Kademe	7.343	88.105	8,33%
	6. Kademe	2.961	67.252	4,40%

Yıl	Kademe	Yeni Mezun Yerleşen Sayısı	Ortalama Yıllık Cohort Büyüklüğü	Yeni Mezun Yerleşme Oranı (%)
2022		255.173	1.263.037	17,35%
	1. Kademe	93.206	358.448	26,00%
	2. Kademe	98.186	506.137	19,40%
	3. Kademe	31.530	156.803	20,11%
	4. Kademe	15.949	91.096	17,51%
	5. Kademe	10.758	86.091	12,50%
	6. Kademe	5.544	64.462	8,60%
2023		260.914	1.279.309	17,09%
	1. Kademe	96.576	362.670	26,63%
	2. Kademe	101.778	511.351	19,90%
	3. Kademe	32.016	158.790	20,16%
	4. Kademe	15.097	92.275	16,36%
	5. Kademe	10.217	89.389	11,43%
	6. Kademe	5.230	64.834	8,07%
2024		328.659	1.285.707	21,40%
	1. Kademe	121.435	367.381	33,05%
	2. Kademe	129.835	519.915	24,97%
	3. Kademe	39.592	159.633	24,80%
	4. Kademe	18.953	90.709	20,89%
	5. Kademe	12.604	86.584	14,56%
	6. Kademe	6.240	61.485	10,15%
Genel Toplam		1.808.268	8.871.205	16,63%

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenerek hazırlanmıştır.

Şekil 4.30 Potansiyel Öğrenci Havuzuna Göre Üniversiteye Yerleşme Oranları

Tablo 4.37 ve Şekil 4.30'daki veriler, liseden yeni mezun olup üniversiteye yerleşen öğrencilerin, mezun oldukları lisenin bulunduğu ilçedeki ortalama yıllık potansiyel öğrenci cohort büyüklüğüne oranla yerleşme başarılarının, SEGE kademeleri arasında çok güçlü ve belirgin bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Bu oranlama, her

kademenin kendi potansiyel havuzundan ne kadar genç öğrenciyi yükseköğretime yönlendirebildiğini ortaya koymaktadır.

- **Üst Kademelerde Çarpıcı Yerleşme Oranları:** En gelişmiş 1. Kademe ilçelerden gelen yeni mezunların, potansiyel genç nüfusa oranla üniversiteye yerleşme oranı tüm yıllarda en yüksek seviyededir. Bu oran, 2018'de %31,78 iken, 2024'te %33,05'e ulaşarak genel olarak %25-33 bandında seyretmiştir. Bu, 1. Kademe'deki her 100 potansiyel gençten yaklaşık 27'sinin doğrudan üniversiteye yerleşebildiğini göstermektedir. 2. Kademe için bu oran %17-25 bandında, 3. Kademe için ise %15-25 bandında seyretmektedir.
- **Alt Kademelerde Dramatik Düşüş:** SEGE kademesi düştükçe, potansiyel öğrenci havuzuna oranla yerleşme oranları dramatik bir şekilde azalmaktadır. En az gelişmiş 6. Kademe ilçelerde bu oran, 2018'de %5,39 iken, 2024'te %10,15'e yükselmiş olsa da, hala diğer kademelere göre belirgin şekilde düşüktür. 1. Kademe ile 6. Kademe arasındaki fark, yıllara göre 3 ila 6 kat arasında değişmektedir (örn. 2018'de $31,78 / 5,39 \approx 5,89$ kat; 2024'te $33,05 / 10,15 \approx 3,25$ kat). Bu, sosyoekonomik dezavantajların, bir bölgedeki genç nüfusun yükseköğretime erişim kapasitesini kökten sınırladığını ve yükseköğretim fırsatlarının dağılımında büyük bir eşitsizliğin olduğunu göstermektedir.
- **Zaman İçindeki Eğilimler ve Politikaların Etkisi:**
 - 2018-2021 döneminde tüm kademelerde yerleşme oranlarında (potansiyel genç nüfusa göre) bir miktar düşüş eğilimi gözlenmiştir. Bu, genç nüfusun artmasına karşın yerleşen sayılarının o oranda artmamasıyla veya sınav/kontenjan politikalarıyla ilişkili olabilir.
 - 2022 yılından itibaren, özellikle YKS baraj puanlarının kaldırılması veya esnetilmesi gibi politikaların etkisiyle, tüm kademelerde yerleşme oranlarında belirgin bir artış yaşanmıştır. Örneğin, 6. Kademe'de oran 2021'de %4,40 iken, 2022'de %8,60'a, 2024'te %10,15'e yükselmiştir. Bu,

politikanın alt kademelerdeki gençlerin üniversiteye erişiminde olumlu bir etki yarattığını düşündürmektedir. Ancak, bu artışlara rağmen, SEGE kademeleri arasındaki yerleşme oranı makası incelenen yedi yıllık periyotta (özellikle mutlak fark açısından) hala çok geniştir. En gelişmiş ve en az gelişmiş kademeler arasındaki yerleşme oranlarındaki farklar, yapısal eşitsizliğin devam ettiğini göstermektedir.

Bu bulgular, bir bölgedeki genç nüfusun yükseköğretime erişim şansının, o bölgenin genel sosyoekonomik gelişmişlik düzeyine ne kadar bağlı olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Eğitimde fırsat eşitliği için, dezavantajlı bölgelerdeki potansiyel genç havuzunun üniversiteye erişim oranlarını artırmaya yönelik özel ve hedefli politikalara ihtiyaç duyulduğu açıktır.

5. TARTIŞMA

Giriş: Bulguların Anlamlandırılması ve Yorumlanması

Önceki bölümde, Türkiye'deki ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyleri (SEGE kademeleri) ile üniversiteye yerleşme oranları, tercih edilen üniversite türleri ve bölüm alanları arasındaki ilişkileri gösteren nicel bulgular detaylı bir şekilde sunulmuştur. Bulgular bölümü, verilerin objektif bir sunumunu amaçlarken, bu bölüm olan Tartışma, elde edilen bu sonuçların yorumlanmasına, anlamlandırılmasına ve daha geniş bir teorik ve pratik bağlama oturtulmasına odaklanmaktadır. Bu bölümde, "sayıların arkasındaki hikâye" anlatılacak; gözlemlenen örüntülerin ve farklılıkların nedenleri sorgulanacak, bulguların araştırmanın temel sorularına ne ölçüde cevap verdiği değerlendirilecek, sonuçlar Bölüm 2'de sunulan kavramsal çerçeve ve literatür taraması ile ilişkilendirilecek ve araştırmanın genel argümanı inşa edilecektir. Ayrıca, araştırmanın güçlü yönleri ve sınırlılıkları da bulgular ışığında tekrar değerlendirilecektir. Tartışma bölümü, araştırmanın sadece veri sunmakla kalmayıp, aynı zamanda bu verilerden anlamlı sonuçlar çıkardığını ve mevcut bilgi birikimine katkıda bulunduğunu gösteren kritik bir aşamadır.

5.1. Bulguların Araştırma Soruları Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Ana Temaların Öne Çıkışı

Bu alt bölüm, Bölüm 1.3'te formüle edilen araştırma sorularını tekrar ele alarak, Bölüm 4'te sunulan bulguların bu sorulara ne ölçüde ve ne yönde cevap verdiğini sistematik bir şekilde değerlendirmektedir.

- **Yükseköğretime Niceliksel Erişimdeki Eşitsizlik (Araştırma Soruları 1.1, 1.2, 1.3):** Bulgular, ilçelerin SEGE kademesi ile üniversiteye yerleşme oranları arasında güçlü, pozitif ve kademeli bir ilişki olduğunu net bir şekilde ortaya koymuştur (Bkz. Tablo 4.37). Özellikle 4 yıllık lisans programlarına erişimde, en gelişmiş 1. Kademe ile en az gelişmiş 6. Kademe arasında dramatik (yaklaşık 20 puanlık, yani 3 kata varan) bir fark gözlenmiştir (Bkz. Tablo 4.24). Ön lisans programlarına erişimde ise farkın çok daha az olması ve hatta alt kademelerde oransal olarak daha yüksek bir eğilim göstermesi dikkat çekicidir (Bkz. Tablo 4.24). Bu sonuçlar, Araştırma Sorusu 1'e kesin bir "evet" yanıtı vermektedir: Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi, yükseköğretime, özellikle de lisans eğitime, niceliksel erişim üzerinde belirleyici bir faktördür. Coğrafi konum ve sosyoekonomik arka plan, gençlerin üniversite kapısından girme olasılığını doğrudan etkilemektedir. Ön lisansın daha dengeli dağılımı ise, bu programların farklı sosyoekonomik gruplar için daha erişilebilir bir alternatif veya bir tür "güvenlik ağı" işlevi gördüğünü düşündürmektedir. Bu durum, lisans eğitime erişimdeki engellerin daha yüksek olduğunu ve sosyal hareketlilik potansiyelinin bu noktada tıkandığını ima etmektedir. Ayrıca, "eski mezun" oranlarının alt kademelerde daha yüksek olması (Bkz. Tablo 4.5), bu öğrencilerin üniversiteye yerleşebilmek için daha uzun süre beklemek zorunda kaldıklarını, dolayısıyla erişimde gecikmeler yaşandığını da göstermektedir.

- **Tercih Edilen Üniversite Niteliğindeki Farklılaşma (Araştırma Soruları 2.1, 2.2, 2.3, 2.4):** Bulgular, SEGE düzeyinin sadece erişimi değil, erişilen üniversitenin türünü ve statüsünü de etkilediğini göstermiştir. Araştırma Sorusu 2'ye verilen yanıt da nettir: Evet, SEGE düzeyi tercih edilen üniversite niteliğini etkilemektedir. Gelişmişlik düzeyi arttıkça vakıf üniversitelerine ve akademik olarak daha prestijli kabul edilen Araştırma Üniversitelerine yönelim artarken (Bkz. Tablo 4.17, 4.19), gelişmişlik düzeyi düştükçe devlet üniversitelerine ve Bölgesel Kalkınma Odaklı veya diğer (genellikle daha az rekabetçi) üniversitelere yönelim baskın hale gelmektedir (Bkz. Tablo 4.18, 4.19). Vakıf üniversitelerine yerleşenler içinde tam burslu oranlarının alt kademelerde göreceli olarak daha yüksek olması (Bkz. Tablo 4.20), burs mekanizmalarının dezavantajlı öğrencilere bir nebze fırsat sunsa da genel eğilimin ekonomik imkânlarla paralel olduğunu teyit etmektedir. Bu durum, yükseköğretim sistemi içinde sadece niceliksel değil, aynı zamanda niteliksel bir ayrışmanın da yaşandığını göstermektedir. Sosyoekonomik olarak avantajlı bölgelerden gelen öğrenciler, hem maliyet engelini aşarak vakıf üniversitelerine yönelebilmekte hem de akademik başarıları sayesinde en iyi devlet ve vakıf üniversitelerine (Araştırma Üniversiteleri) erişebilmektedir. Dezavantajlı bölgelerden gelenler ise büyük ölçüde daha sınırlı sayıda ve genellikle daha az kaynak/prestiye sahip üniversite seçenekleriyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu, "üniversite diplomasının" değerinin bile, diplomanın hangi üniversiteden alındığına bağlı olarak farklılaşabileceği ve bu farklılaşmanın da sosyoekonomik arka planla ilişkili olduğu anlamına gelmektedir.
- **Akademik Alan Tercihlerindeki Ayrışma (Araştırma Soruları 3.1 - 3.5):** Bulgular, SEGE düzeyinin, öğrencilerin hangi akademik alanlara yönelebildiği veya yöneldiği konusunda da belirgin bir farklılaşmaya yol açtığını ortaya koymuştur. Araştırma Sorusu 3'e verilen yanıt da olumludur: Evet, SEGE düzeyi tercih edilen bölüm alanlarını etkilemektedir. Genel eğilim, üst kademe ilçelerden gelen öğrencilerin SAY (Tıp, Mühendislik) ve rekabetçi EA (Hukuk, Psikoloji) alanlarına oransal olarak daha fazla yerleşmesi (Bkz. Tablo 4.26, 4.30); alt kademe ilçelerden gelenlerin ise lisans eğitimi içinde SÖZ alanlarına, diğer Sağlık

Bilimleri programlarına (Hemşirelik vb.) ve Eğitim Fakültelerine oransal olarak daha fazla yönelmesidir (Bkz. Tablo 4.26, 4.30). STEM programlarına yerleşme oranları da üst kademelerde belirgin bir şekilde daha yüksektir (Bkz. Tablo 4.32). Yabancı dilde eğitim veren programlara yönelim de benzer şekilde üst kademelerde çok daha yaygındır (Bkz. Tablo 4.28). Barajlı bölümlere yerleşme oranları ise üst kademelerde çarpıcı bir şekilde yüksek seyrederken, alt kademelere doğru önemli ölçüde düşmektedir (Bkz. Tablo 4.34). Bu durum, sadece akademik hazırlık düzeylerindeki farklılıkları değil, aynı zamanda farklı sosyoekonomik grupların kariyer beklentileri, meslek algıları ve istihdam güvencesi arayışlarındaki farklılıkları da yansıtmaktadır. Örneğin, öğretmenlik veya hemşirelik gibi kamuda istihdam olanağı sunan mesleklerin alt kademelerde daha fazla tercih edilmesi, bu grupların gelecek kaygılarının ve riskten kaçınma eğilimlerinin bir göstergesi olabilir. Prestijli ve yüksek gelir potansiyelli alanlara erişimin üst kademelerde yoğunlaşması ise, mevcut sosyoekonomik avantajların nesiller arası aktarımına işaret etmektedir.

- **Coğrafi Hareketlilikteki Eğilimler (Araştırma Soruları 4.1, 4.2, 4.3, 4.4):** Bulgular, coğrafi hareketliliğin de SEGE düzeyi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Araştırma Sorusu 4'e verilen yanıt da olumludur: Evet, SEGE düzeyi öğrencilerin coğrafi hareketliliğini etkilemektedir. En gelişmiş kademelerden gelen öğrenciler kendi bölgelerinde veya illerinde daha fazla kalma eğilimindeyken (Bkz. Tablo 4.13, 4.14), alt kademelerden gelen öğrenciler istedikleri eğitime ulaşabilmek için daha fazla coğrafi hareketlilik göstermek zorunda kalmaktadır (Bkz. Tablo 4.13, 4.14). En çarpıcı bulgulardan biri, eğitim için katedilen ortalama mesafenin SEGE kademesi düştükçe sistematik olarak artmasıdır (Bkz. Tablo 4.16). Bu durum, alt SEGE kademelerindeki öğrencilerin, yükseköğretime erişim için sadece akademik değil, aynı zamanda önemli coğrafi mesafeleri ve bunun getirdiği mali/sosyal zorlukları da aşmaları gerektiğini göstermektedir. Uluslararası programlara (yurt dışı üniversite veya UOLP) yönelim ise büyük ölçüde üst kademelere özgüdür (Bkz. Tablo 4.9, 4.11).

5.2. Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyinin Tercihler Üzerindeki Rolü: Mekanizmalar ve Sonuçlar

Araştırmanın temel bulgusu, bir ilçenin SEGE kademesi ile temsil edilen genel sosyoekonomik gelişmişlik düzeyinin, o ilçeden çıkan öğrencilerin üniversite tercihleri üzerinde katmanlı ve güçlü bir etkiye sahip olduğudur. Bu etki, bir dizi karmaşık mekanizma aracılığıyla gerçekleşmektedir ve önemli sonuçlar doğurmaktadır:

- **Fırsat Yapısındaki Farklılıklar:** En temel mekanizma, farklı SEGE kademelerinin sunduğu fırsat yapısındaki farklılıklardır. Gelişmiş ilçeler (1. ve 2. Kademe), daha nitelikli okullar, daha iyi eğitilmiş ve gelirli aileler, daha fazla dersane/kurs seçeneği, daha zengin kültürel ve sosyal uyarılar, üniversiteler hakkında daha fazla bilgi kaynağı gibi avantajlar sunar. Bu "zenginleştirilmiş çevre", öğrencilerin akademik potansiyellerini gerçekleştirmelerini kolaylaştırır ve YKS başarılarını artırır. Tersine, az gelişmiş ilçeler (5. ve 6. Kademe), sınırlı okul seçenekleri, kaynak yetersizliği, öğretmen eksikliği/kalitesi sorunları, ailelerin ekonomik zorlukları, bilgiye erişimdeki kısıtlılıklar gibi dezavantajlarla karakterizedir. Bu "yoksun çevre", öğrencilerin potansiyellerinin altında kalmalarına ve YKS'de daha düşük başarı göstermelerine neden olabilir. Bulgulardaki yerleşme oranı ve başarı sırası farklılıkları, büyük ölçüde bu fırsat yapısındaki eşitsizlikten kaynaklanmaktadır.
- **Ekonomik Sermayenin Rolü:** Ailelerin ekonomik durumu, özellikle vakıf üniversitesi tercihlerinde ve başka şehirde okuma kararında belirleyici olmaktadır. Yüksek SEGE kademelerindeki ailelerin ortalama gelir düzeyinin daha yüksek olması, çocuklarına daha fazla eğitim yatırımı yapma (özel ders, iyi lise, vakıf üniversitesi ücreti, yaşam masrafları) olanağı sunar. Düşük SEGE kademelerindeki ekonomik kısıtlılıklar ise, öğrencileri istemedikleri halde daha ucuz veya yerel seçeneklere yöneltebilir. Bu durum, ekonomik sermayenin doğrudan eğitimsel tercihlere dönüştüğünü göstermektedir.

- **Kültürel ve Sosyal Sermayenin Etkisi:** Bourdieu'nun kavramlarıyla ifade edildiği gibi, üst SEGE kademelerindeki aileler ve çevreler, genellikle okul sistemi tarafından değer verilen "kültürel sermayeyi" (akademik dil, okuma alışkanlığı, genel kültür vb.) daha etkin bir şekilde aktarır. Ayrıca, sahip olunan "sosyal sermaye" (ilişki ağları), üniversite ve kariyer seçenekleri hakkında bilgi edinmede veya referans sağlamada avantaj yaratabilir. Bu sermayelerin eksikliği, alt SEGE kademelerindeki öğrencilerin sistem içinde ilerlemesini zorlaştırabilir. Örneğin, belirli prestijli bölümlere (Tıp, Hukuk) yönelim, sadece akademik başarı değil, aynı zamanda bu kültürel ve sosyal sermayenin de bir ürünü olabilir.
- **Beklenti ve Aspirasyon Farklılıkları:** Yaşanılan çevrenin sosyoekonomik düzeyi, öğrencilerin ve ailelerinin gelecekte beklentilerini ve eğitim aspirasyonlarını da şekillendirebilir. Gelişmiş bir çevrede, yükseköğretim ve belirli prestijli meslekler daha ulaşılabilir ve "normal" hedefler olarak görülürken, az gelişmiş bir çevrede beklentiler daha mütevazı kalabilir. "Garanti iş" veya "kısa yoldan meslek sahibi olma" gibi kaygılar ön plana çıkabilir. Bu durum, alt kademelerde ön lisans, öğretmenlik, hemşirelik gibi alanlara yönelimin neden daha fazla olduğunu kısmen açıklayabilir. Bilgi eksikliği ve sınırlı rol modeller de aspirasyonları sınırlayabilir.
- **Coğrafi Sınırlılıklar:** Fiziksel uzaklık ve ulaşım/barınma maliyetleri, özellikle alt SEGE kademelerindeki öğrenciler için önemli bir tercih kısıtı oluşturmaktadır. Bu öğrenciler, akademik olarak hak etseler bile, ailelerinden uzaktaki bir üniversiteye gitmekte zorlanabilirler. Bu da onları kendi bölgelerindeki, genellikle daha az rekabetçi üniversitelere yöneltebilir.

Bu mekanizmaların birleşik etkisi, sosyoekonomik olarak dezavantajlı ilçelerden gelen öğrencilerin yükseköğretime geçişte kümülatif bir dezavantaj yaşamalarına neden olmaktadır. Daha düşük kaliteli ortaöğretim olanakları, daha az aile desteği, daha sınırlı bilgi ve ekonomik kaynaklar, daha düşük YKS başarısına yol açmakta; bu düşük başarı da tercih seçeneklerini daraltmakta ve genellikle daha az prestijli üniversite ve bölümlere

veya ön lisans programlarına yönelime neden olmaktadır. Bu durum, mevcut sosyoekonomik eşitsizliklerin eğitim sistemi aracılığıyla yeniden üretilmesine ve hatta derinleşmesine katkıda bulunmaktadır.

5.3. Bulguların İlgili Literatürle Karşılaştırılması: Mevcut Bilgi Birikimiyle Diyalog

Bu araştırmada elde edilen bulguların anlamını ve önemini daha iyi kavramak için, sonuçları Bölüm 2.4'te özetlenen mevcut akademik literatürle karşılaştırmak ve bir diyalog içine sokmak gereklidir. Bu karşılaştırma, araştırmanın bulgularının literatürdeki genel eğilimlerle ne ölçüde örtüştüğünü, hangi noktalarda benzerlik veya farklılık gösterdiğini ve mevcut bilgi birikimine ne tür özgün katkılar sunduğunu ortaya koyacaktır.

- **SED ve Eğitim Başarısı/Erişimi İlişkisi:** Araştırmanın, ilçe SEGE düzeyi ile üniversiteye (özellikle lisans) yerleşme oranları arasında güçlü bir pozitif ilişki bulması (Bkz. Tablo 4.24, 4.37), uluslararası ve ulusal literatürdeki hâkim bulgularla tamamen tutarlıdır. Coleman Raporu'ndan günümüze kadar yapılan sayısız çalışma, sosyoekonomik arka planın eğitim çıktıları üzerindeki belirleyici rolünü vurgulamıştır (Şirin, 2005) (OECD, 2022) (Suna & Özer, 2021) (Alacacı & Erbaş, 2010). Bu tez, bu genel ilişkiyi Türkiye bağlamında, ilçe gibi daha hassas bir coğrafi birimde ve yeni mezunların üniversiteye yerleşme gibi spesifik bir nihai çıktı üzerinden teyit etmekte ve detaylandırmaktadır. Özellikle lisans ve ön lisans erişimindeki farklılaşma bulgusu, SED'nin sadece niceliksel değil, niteliksel eğitim fırsatlarını da nasıl etkilediğine dair literatürdeki tartışmaları desteklemektedir. Ayrıca, alt kademelerde "eski mezun" oranının yüksek çıkması (Bkz. Tablo 4.5), SED'nin eğitimde kalıcılık ve başarı süresi üzerindeki etkisine dair literatürdeki boşlukları doldurmaya yardımcı olmaktadır.

- **Bölgesel Eşitsizliklerin Yansıması:** Türkiye'de bölgesel gelişmişlik farklılıklarının eğitim başarılarına ve erişimine yansıdığını gösteren önceki çalışmalar (Ersungur, Kızıltan, & Polat, 2007) (Tansel & Bircan, 2006) ile tez bulguları paralellik arz etmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu gibi daha az gelişmiş bölgelerde yoğunlaşan 5. ve 6. Kademe ilçelerden üniversiteye yerleşme oranlarının düşüklüğü (Bkz. Tablo 4.37) ve eğitim için katedilen mesafelerin artması (Bkz. Tablo 4.16), bu bölgelerdeki yapısal dezavantajların eğitim alanındaki somut sonuçlarını göstermektedir. Bu tez, il düzeyindeki analizlerin ötesine geçerek, ilçe bazındaki farklılıkların da (örneğin, aynı il içindeki farklı SEGE kademelerindeki ilçeler) önemli olduğunu vurgulayarak literatüre katkıda bulunmaktadır.
- **Üniversite ve Bölüm Tercihlerindeki Farklılaşma:** Araştırmanın, SEGE düzeyinin sadece yerleşme oranını değil, aynı zamanda tercih edilen üniversite türünü (Vakıf/Devlet, Araştırma/Diğer) ve bölüm alanını (SAY-EA/SÖZ-Eğitim-Sağlık) da etkilediğine dair bulguları, literatürdeki bazı eğilimlerle örtüşmektedir. Ekonomik sermayenin vakıf üniversitesi tercihini etkilediği (Bkz. Tablo 4.19, 4.20), kültürel ve sosyal sermayenin prestijli programlara yönelimi etkileyebileceği (Bourdieu, 1986) ve istihdam kaygılarının özellikle dezavantajlı grupların tercihlerini şekillendirebileceği (Schoon, Martin, & Ross, 2007) gibi bulgular, bu araştırmanın sonuçlarıyla uyumludur. Ancak bu tez, YÖK Atlas gibi detaylı verileri kullanarak bu tercih farklılaşmasını SEGE düzeyi temelinde çok daha sistematik ve kapsamlı bir şekilde ortaya koyması açısından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Özellikle Araştırma Üniversiteleri ve Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversiteler gibi YÖK tarafından belirlenen yeni statülere göre yapılan analizler (Bkz. Tablo 4.17, 4.18), literatürde daha az işlenmiş bir alana ışık tutmaktadır. Öğretmenlik ve Hemşirelik gibi alanlara alt kademelerden artan yönelimin nicel olarak gösterilmesi (Bkz. Tablo 4.30), meslek algıları ve istihdam beklentileri üzerine de önemli bir bulgudur. Yabancı dilde eğitim ve STEM programlarına yönelimdeki keskin farklılaşmalar (Bkz. Tablo 4.28, 4.32), küresel rekabetçilik bağlamında da önemli bir eşitsizliğe işaret etmektedir.

- **Lise Türü ve Çevre Etkileşimi:** Lise türünün başarı üzerindeki etkisine dair literatür ile tez bulguları uyumludur. Tez bulguları, okulun içinde bulunduğu bağlamın (context) önemini vurgulayan çalışmalarla (Thrupp, 1999) paralellik göstermektedir.
- **SEGE ve YÖK Atlas Kullanımı:** Bu araştırmanın metodolojik olarak literatüre katkısı, en güncel ilçe SEGE verisi (SEGE-2022) ile YÖK Atlas gibi detaylı bir üniversite yerleştirme veri tabanını yedi yıllık bir periyot boyunca birleştirmesidir. Önceki çalışmalar genellikle ya daha eski SEGE verilerini ya da daha sınırlı yerleştirme verilerini kullanmıştır. Bu iki güçlü veri setinin bir arada kullanılması, daha önce yapılamayan detayda analizlere olanak tanımış ve Türkiye bağlamındaki eğitim eşitsizliklerinin çok boyutlu, güncel ve mekânsal dinamiklerini daha net ortaya koymuştur.

Genel olarak, araştırmanın bulguları mevcut literatürdeki genel eğilimleri doğrulamakla birlikte, özellikle ilçe düzeyinde, güncel verilerle ve detaylı tercih örüntülerine odaklanarak Türkiye'deki eğitim eşitsizliklerinin sosyoekonomik ve coğrafi boyutlarına ilişkin daha net ve ayrıntılı bir resim sunmaktadır. Bu yönüyle, hem mevcut bilgi birikimini teyit etmekte hem de bazı yeni detaylar ve vurgular ekleyerek literatüre katkıda bulunmaktadır.

5.4. Araştırmanın Güçlü Yönleri ve Sınırlılıkları: Bulgular Işığında Yeniden Değerlendirme

Bölüm 1.4'te araştırmanın potansiyel güçlü yönleri ve sınırlılıkları tartışılmış olup, elde edilen tez bulguları ışığında bu değerlendirmeyi güncellemek ve bulguların yorumlanmasındaki kesinlik derecesini belirlemek yerinde olacaktır.

Güçlü Yönler (Bulgularla Desteklenen):

- **Kapsamlı ve Güncel Verinin Gücü:** SEGE-2022 ve YÖK Atlas verilerinin 2018-2024 yılları arasındaki kullanımı, ülke genelindeki sistematik ve belirgin eşitsizlik örüntülerini (yerleşme oranları, üniversite/bölüm türleri, coğrafi hareketlilik, bursluluk durumları, vs.) net bir şekilde ortaya koymayı sağlamıştır. Verilerin güncelliği, sonuçların mevcut duruma daha yakın bir yansıması olmasını sağlamıştır. Bu geniş veri tabanı, makro düzeydeki eğilimleri güçlü bir şekilde desteklemektedir.
- **İlçe Düzeyinin Önemi:** Analizlerin ilçe düzeyinde yapılması, il düzeyindeki ortalamaların gizleyebileceği önemli farklılıkları (örneğin, aynı il içindeki farklı SEGE kademelerindeki ilçelerin farklı tercih profilleri) yakalama potansiyelini göstermiştir. Bu, politika müdahalelerinin daha hassas bir şekilde hedeflenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.
- **Çok Boyutluluğun Yakalanması:** Hem SEGE'nin çok boyutlu yapısı (8 ana boyut, 56 değişken) hem de üniversite tercihlerinin farklı açılardan (nicelik, nitelik, alan, eğitim dili, STEM, barajlılık, coğrafi hareketlilik, burs durumu) incelenmesi, problemin karmaşıklığını daha iyi yansıtan bulgular üretilmesini sağlamıştır. Sadece genel yerleşme oranına bakmak yerine, "nereye", "hangi alana" ve "ne tür koşullarda" yerleşildiğinin de SEGE düzeyine göre farklılaşması, eşitsizliğin derinliğini ve çok katmanlı yapısını göstermiştir.
- **Objektif Veri Temeli:** Bulguların resmi ve büyük ölçekli verilere dayanması, sonuçların güvenilirliğini ve genellenebilirliğini artırmaktadır. Bu durum, anket veya mülakat gibi öznel veri toplama yöntemlerinin sınırlılıklarını minimize etmektedir.
- **Zaman Serisi Analizi:** Yedi yıllık verinin incelenmesi, belirli eğilimlerin (örn. İkinci Öğretimdeki düşüş, açıköğretimdeki artış, STEM'deki artış) zaman içinde

nasıl değiştiğini gözlemlemeyi sağlamış, bu da bulgulara daha dinamik bir perspektif katmıştır.

Sınırlılıklar (Bulgular Işığında Önemi Artan veya Azalan):

- **Bireysel Veri Eksikliği ve Ekolojik Yanılığ Riski:** Bu sınırlılık, bulguların yorumlanmasında hala en dikkatli olunması gereken noktadır. İlçe SEGE kademesi ile tercihler arasında bulunan güçlü ilişkiler, bu etkinin tüm mekanizmalarını doğrudan açıklamamaktadır. Bireysel yetenek, çaba, aile motivasyonu, öğretmen kalitesi (okulun içsel kalitesi), rehberlik hizmeti etkinliği gibi bireysel ve mikro düzey faktörler hala büyük rol oynamaktadır. Bulgular, bir ilçedeki ortalama öğrencinin veya genel eğilimin ne olduğunu göstermekte, ancak o ilçedeki her bireyin kaderinin SEGE kademesi tarafından belirlendiği anlamına gelmemektedir. Örneğin, 6. Kademe bir ilçeden Tıp kazanan bir öğrencinin varlığı, bu öğrencinin bireysel olarak ne kadar büyük engelleri aşmış olabileceğini de düşündürmelidir.
- **Nedensellik Kurulamaması:** Kesitsel desen nedeniyle bulunan ilişkilerin neden-sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaması sınırlılığı devam etmektedir. SEGE düzeyi tercihleri etkiliyor gibi görünse de bu etki dolaylı mekanizmalarla (okul kalitesi, aile kaynakları, beklentiler vb.) gerçekteşmektedir ve bu mekanizmaların göreceli ağırlılıkları bu çalışmayla tam olarak belirlenememiştir.
- **Okul Kalitesi Ölçümünün Eksikliği:** Aynı lise türünün farklı SEGE kademelerinde farklı performans göstermesi bulgusu, okul kalitesinin önemini vurgulamaktadır. Ancak bu araştırmada okul kalitesi doğrudan (örneğin öğretmen niteliği, derslik başına düşen öğrenci sayısı, müfredat zenginliği gibi mikro düzey göstergelerle) ölçülemediği için, gözlemlenen farkların ne kadarının öğrenci girdisinden ne kadarının okulun kendi iç dinamiklerinden kaynaklandığı tam olarak ayırt edilememiştir. Bu, önemli bir sınırlılıktır.

- **Veri Eşleştirme ve Eksik Veri Sorunları:** Veri hazırlama sürecinde lise bilgilerinin eşleştirilmesinde yaşanan zorluklar veya YÖK Atlas'taki bazı eksik lise bilgileri (örn. "Belirsiz/Bilinmiyor/Diğer" kategorisi), özellikle daha küçük ilçeler veya belirli lise türleri için hesaplanan oranlarda bir miktar yanlışlığa yol açmış olabilir. Analiz dışı bırakılan verilerin oranı ve niteliği, sonuçların yorumlanmasında dikkatle belirtilmiştir (Bkz. Tablo 4.2).
- **SEGE Endeksinin İçeriği ve Yorumu:** Her ne kadar SEGE-2022 kapsamlı (56 değişken) ve objektif bir yöntem (GTBA) dayansa da endekse dahil edilen değişkenlerin seçimi veya GTBA sonucunda ortaya çıkan istatistiksel ağırlıkların, eğitim tercihleri üzerindeki etkiyi tam olarak yansıtmayı yansıtmadığı bir tartışma konusu olabilir. Örneğin, GTBA sonucunda yüksek ağırlık alan bir değişkenin (örn. Hane Başına ADSL Abonesi) eğitim tercihleriyle doğrudan ilişkisi, düşük ağırlık alan başka bir değişkene (örn. belki de raporda yer almayan okul bazlı bir kalite göstergesi) göre daha az olabilir. Bu durum, SEGE kademesinin bir "genel gelişmişlik" ölçütü olduğunu, ancak spesifik olarak eğitim fırsatlarını veya tercihlerini etkileyen tüm nüansları birebir temsil edemeyebileceğini akılda tutmayı gerektirir.
- **Kesitsel Verinin Dinamikleri Gizlemesi:** Araştırmanın temel bağımsız değişkeni olan SEGE-2022 verisinin tek bir zaman kesitine ait olması, 2018-2024 yılları arasında ilçelerin gelişmişlik düzeylerinde (az da olsa) meydana gelmiş olabilecek değişimleri tam olarak yansıtamamaktadır. Öğrencilerin tercihleri, sadece mevcut koşulların değil, aynı zamanda geçmiş deneyimlerin ve gelecek beklentilerinin de bir ürünüdür. Bu durum, SEGE skorlarındaki veya kademelerdeki potansiyel mikro değişimlerin etkisini gözlemlemeyi zorlaştırmaktadır.
- **Alternatif Açıklamaların Dışlanması:** Gözlemlenen ilişkiler için SEGE düzeyi ve lise türü dışında alternatif açıklamalar da olabilir. Örneğin, bölgesel kültürel farklılıklar, belirli mesleklere yönelik tarihsel yönelimler, ailelerin göç geçmişleri gibi faktörler de tercihleri etkileyebilir, ancak bu araştırmanın kapsamında

değillerdir. Bu nedenle, SEGE düzeyinin etkisini yorumlarken, bunun diğer potansiyel faktörlerle etkileşim halinde olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Tartışma Özeti

Bu tartışma bölümü, araştırmanın bulgularını araştırma soruları, teorik çerçeve ve mevcut literatür bağlamında kapsamlı bir şekilde değerlendirmiştir. Bulgular, Türkiye'de ilçe düzeyindeki sosyoekonomik gelişmişlik farklılıklarının, gençlerin yükseköğretime erişimlerini, tercih ettikleri üniversitelerin niteliğini ve yönelebildikleri akademik/mesleki alanları sistematik ve belirgin bir şekilde etkilediğini ortaya koymuştur. Bu durum, eğitimde fırsat eşitliğinin önündeki yapısal engellerin varlığını ve coğrafi konumun bireylerin eğitimsel kaderi üzerindeki etkisini güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Elde edilen sonuçlar, mevcut literatürle büyük ölçüde uyumlu olmakla birlikte, ilçe düzeyinde, güncel verilerle ve detaylı tercih örüntülerine odaklanarak Türkiye bağlamına özgü önemli detaylar ve katkılar sunmaktadır. Araştırmanın ikincil veri kullanımı, kesitsel deseni ve bireysel faktörleri dışlaması gibi sınırlılıkları bulunmakla birlikte, ortaya koyduğu makro düzeydeki ilişkiler ve eğilimler hem akademik tartışmalar hem de politika geliştirme süreçleri için değerli bir temel oluşturmaktadır. Bir sonraki ve son bölüm olan "Sonuç ve Öneriler", bu tartışmalar ışığında araştırmanın nihai çıkarımlarını özetleyecek ve elde edilen bulgulara dayalı olarak somut politika önerileri ile gelecek araştırma yönelimlerini sunacaktır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Giriş

Bu tez çalışması, Türkiye'deki ilçelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeylerinin, bu ilçelerden yeni mezun olan öğrencilerin yükseköğretime geçiş sürecindeki üniversite ve bölüm tercihleri üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamıştır. Önceki bölümlerde, araştırmanın problemi tanımlanmış, amacı ve kapsamı belirlenmiş, ilgili kavramsal çerçeve ve literatür sunulmuş, kullanılan yöntem detaylandırılmış, elde edilen ampirik bulgular sunulmuş ve bu bulgular kapsamlı bir şekilde tartışılmıştır. Bu son bölüm olan "Sonuç ve Öneriler", tüm bu süreçten elde edilen temel çıkarımları özlü bir şekilde özetlemeyi, araştırmanın ana sonuçlarını vurgulamayı ve bu sonuçlar ışığında hem politika yapıcılara hem de gelecek araştırmalara yönelik somut ve uygulanabilir öneriler sunmayı hedeflemektedir. Bu bölüm, araştırmanın sadece akademik bir katkı yapmakla kalmayıp, aynı zamanda ele aldığı önemli toplumsal soruna (eğitimde fırsat eşitliği ve bölgesel eşitsizlikler) yönelik çözüm arayışlarına da ışık tutma potansiyelini ortaya koymaktadır.

6.1. Sonuç

Bu araştırmadan elde edilen ve önceki bölümlerde detaylı olarak sunulan bulgular ve tartışmalar ışığında ulaşılan temel sonuçlar aşağıda özetlenmektedir:

- 1. Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyi, Yükseköğretime Erişimin Güçlü Bir Belirleyicisidir:** Araştırma, ilçelerin SEGE-2022 ile ölçülen sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi ile öğrencilerin üniversiteye yerleşme oranları arasında net, pozitif ve kademeli bir ilişki olduğunu kesin bir şekilde ortaya koymuştur.
- 2. Üniversite Tercihlerinde Niteliksel Ayrışma Gözlenmektedir:** Sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi, sadece üniversiteye girip girmemeyi değil, aynı zamanda hangi üniversiteye girildiğini de etkilemektedir.
- 3. Bölüm ve Alan Tercihleri SEGE Düzeyine Göre Farklılaşmaktadır:** Araştırma, öğrencilerin tercih ettikleri akademik ve mesleki alanların da ilçelerin gelişmişlik düzeyine göre sistematik olarak farklılaştığını göstermiştir.
- 4. Lise Türü ve SEGE Düzeyi Etkileşimi Eşitsizlikleri Pekiştirmektedir:** Lise türü, üniversiteye yerleşmede önemli bir faktör olmakla birlikte, bu etkinin lisenin bulunduğu ilçenin SEGE düzeyinden bağımsız olmadığı anlaşılmıştır.
- 5. Coğrafi Hareketlilikteki Belirgin Eğilimler Gözlenmektedir:** Bulgular, coğrafi hareketliliğin de SEGE düzeyi ile ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. En gelişmiş kademelerden gelen öğrenciler kendi bölgelerinde veya illerinde daha fazla kalma eğilimindeyken (Bkz. Tablo 4.13, 4.14), alt kademelerden gelen öğrenciler istedikleri eğitime ulaşabilmek için daha fazla coğrafi hareketlilik göstermek zorunda kalmaktadır (Bkz. Tablo 4.13, 4.14).

6. Eğitimde Fırsat Eşitliği ve Sosyal Hareketlilik Önündeki Engeller Devam

Etmektedir: Tüm bu sonuçlar bir araya getirildiğinde, Türkiye'de eğitim sisteminin, bireylerin sosyoekonomik ve coğrafi arka planlarından kaynaklanan dezavantajları tam olarak telafi edemediği ve fırsat eşitliğini sağlamada yetersiz kaldığı görülmektedir. Yükseköğretim, teorik olarak sosyal hareketliliğin önemli bir kanalı olması gerekirken, mevcut yapı içinde sosyoekonomik statünün yeniden üretilmesine katkıda bulunabilmektedir. Coğrafi konum, gençlerin eğitimsel ve mesleki kaderleri üzerinde hala önemli bir etkiye sahiptir.

6.2. Öneriler

Araştırmanın ortaya koyduğu bu sonuçlar ışığında, Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliğini güçlendirmek, bölgesel eşitsizliklerin olumsuz etkilerini azaltmak ve ülkenin beşerî sermaye potansiyelini daha etkin kullanmak amacıyla aşağıdaki politika önerileri ve gelecek araştırma yönelimleri sunulmaktadır:

6.2.1. Politika Yapıcılara Yönelik Öneriler

1. Bölgesel Eşitsizlikleri Azaltmaya Yönelik Bütüncül Politikalar

- **Eğitim Odaklı Bölgesel Kalkınma:** Bölgesel kalkınma stratejileri ve teşvik politikaları, sadece ekonomik yatırımlara değil, aynı zamanda beşerî sermayeyi güçlendirecek eğitim yatırımlarına da odaklanmalıdır. Özellikle SEGE 5. ve 6. Kademe'de yer alan ilçelere yönelik özel eğitim destek programları tasarlanmalıdır. Kalkınma Ajansları, yerel yönetimler ve MEB arasında bu konuda daha güçlü bir koordinasyon sağlanmalıdır.
- **Kaynak Dağılımında Adalet:** Kamu eğitim kaynaklarının (bütçe, öğretmen atamaları, fiziki altyapı yatırımları) dağıtımında, SEGE gibi nesnel gelişmişlik göstergeleri daha etkin bir şekilde kullanılmalı ve dezavantajlı bölgelere

yönelik pozitif ayrımcılık mekanizmaları güçlendirilmelidir. Okullar arasındaki kaynak farklılıkları minimize edilmelidir.

2. Okullar Arası Nitelik Farklarının Azaltılması

- **Dezavantajlı Okullara Özel Destek:** Düşük SEGE kademelerindeki tüm lise türlerine (özellikle yerel yerleştirmeye öğrenci alan Anadolu Liseleri, MTAL'ler ve AİHL'ler) yönelik kapsamlı iyileştirme programları uygulanmalıdır. Bu programlar; fiziki ve teknolojik altyapının güçlendirilmesini, ders materyali eksikliklerinin giderilmesini, laboratuvar ve atölye olanaklarının iyileştirilmesini kapsamalıdır.
- **Nitelikli Öğretmenlerin Teşviki ve Desteklenmesi:** Dezavantajlı bölgelerde görev yapmayı cazip hale getirecek (ek ücret, hizmet puanı avantajı, lojman imkânı, kariyer basamaklarında öncelik vb.) ve öğretmenlerin bu bölgelerde kalıcılığını sağlayacak (zorunlu hizmet sürelerinin yeniden düzenlenmesi, mesleki gelişim olanakları) teşvik mekanizmaları geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir. Öğretmenlere yönelik hizmet içi eğitimler ve mesleki destek ağları bu bölgelerde yaygınlaştırılmalıdır.
- **Okul Yönetimlerinin Güçlendirilmesi:** Dezavantajlı bölgelerdeki okul yöneticilerine yönelik liderlik ve yönetim becerilerini geliştirici eğitimler verilmeli, okulların yerel kaynakları (veliler, STK'lar, yerel işletmeler) harekete geçirme kapasiteleri artırılmalıdır.

3. Öğrencilere Yönelik Destek Mekanizmalarının Güçlendirilmesi

- **Erken Müdahale ve Destek Eğitimleri:** Akademik zorluk yaşayan veya risk altındaki öğrencilerin (özellikle alt SEGE kademelerinde) erken tespit edilerek okul içinde veya okul dışında ücretsiz etüt, kurs, telafi eğitimi gibi destek programlarına erişimi sağlanmalıdır. Yaz okulları veya hızlandırma programları yaygınlaştırılabilir.

- **Rehberlik ve Kariyer Danışmanlığı:** Tüm liselerde, özellikle de dezavantajlı bölgelerde, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmetleri hem nicelik (norm kadroların doldurulması) hem de nitelik (hizmet içi eğitimler, güncel bilgiye erişim) olarak güçlendirilmelidir. Öğrencilere üniversite ve meslekler hakkında doğru, kapsamlı ve güncel bilgiler sunulmalı, onların ilgi ve yeteneklerini keşfetmelerine yardımcı olunmalı, tercih sürecinde birebir danışmanlık sağlanmalıdır. Üniversite tanıtım etkinliklerinin ve rol model buluşmalarının bu bölgelerde daha fazla yapılması teşvik edilmelidir. YÖK Atlas gibi platformların kullanımı konusunda öğrenci ve velilere yönelik bilgilendirme çalışmaları artırılmalıdır.
- **Maddi Desteklerin Artırılması:** Düşük SEGE kademelerinden gelen ve üniversiteye yerleşen (özellikle başka şehirlerdeki programlara) başarılı öğrencilere yönelik burs, yurt, ulaşım ve diğer maddi destek olanakları artırılmalı ve bu desteklere erişim kolaylaştırılmalıdır. Burs kriterlerinde sadece akademik başarının değil, sosyoekonomik dezavantajın da daha fazla dikkate alınması sağlanmalıdır.
- **Coğrafi Hareketliliğin Desteklenmesi:** Özellikle az gelişmiş bölgelerdeki öğrencilerin istedikleri üniversiteye ulaşmak için katlandıkları yüksek coğrafi hareketliliğin getirdiği mali ve sosyal yükleri hafifletmeye yönelik (daha fazla yurt imkânı, ulaşım destekleri, adaptasyon programları) politikalar geliştirilmelidir.

4. Yükseköğretime Geçiş Sisteminde Adaleti Artırıcı Düzenlemeler

- **OBP Etkisinin Gözden Geçirilmesi:** Farklı lise türleri ve okullar arasındaki not verme standartlarındaki farklılıklar nedeniyle OBP'nin yerleştirme üzerindeki etkisinin adaleti ne ölçüde sağladığı tekrar değerlendirilmelidir. Not verme standartları arasındaki farkların minimize edilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.

- **Dezavantajlı Gruplara Yönelik Mekanizmalar:** Çok düşük SEGE kademelerinden gelen veya belirli dezavantajlara (örn. ebeveyn eğitim düzeyi düşüklüğü) sahip olup belirli bir başarı düzeyini yakalayan öğrenciler için üniversite yerleştirmelerinde (belirli programlarda veya genel olarak) ek puan veya özel kontenjan gibi pozitif ayrımcılık uygulamaları, pilot projelerle dikkatlice değerlendirilebilir. Bu tür uygulamaların suistimale yol açmadan ve liyakat ilkesini zedelemekten nasıl tasarlanabileceği üzerine çalışılmalıdır.
- **STEM ve Yabancı Dil Eğitimi Teşviki:** Stratejik öneme sahip STEM alanları ve yabancı dilde eğitim veren programlara, özellikle alt SEGE kademelerindeki öğrencilerin yönelimi düşük olduğundan, bu alanlara yönelik farkındalığı, ilgiyi ve hazırlık olanaklarını artırıcı özel projeler ve teşvikler geliştirilmelidir. Öğretmen eğitimleri, kulüpler, projeler ve mentorluk programları bu konuda etkili olabilir.

6.2.2. Gelecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

Bu araştırmanın ortaya koyduğu bulgular ve sınırlılıklar ışığında, konuyla ilgili gelecek araştırmalar için aşağıdaki yönelimler önerilmektedir:

- **Boylamsal Analizler:** Bu çalışmanın kesitsel tasarımının ötesine geçerek, SEGE kademelerindeki veya YKS sistemindeki değişimlerin üniversite tercihleri üzerindeki etkilerini zaman içinde izleyen boylamsal çalışmalar yapılabilir. Bu, politika değişikliklerinin etkisini değerlendirmek açısından da önemlidir. Örneğin, geçmiş SEGE verileri ile YKS yerleştirme verileri birleştirilerek daha uzun bir zaman serisi analizi yapılabilir.

- **Nitel ve Karma Yöntemli Çalışmalar:** Bu araştırmanın nicel bulgularını derinleştirmek ve tercihlerin arkasındaki "neden"leri anlamak için nitel araştırma yöntemlerine (derinlemesine mülakatlar, odak grup çalışmaları, vaka incelemeleri) ihtiyaç vardır. Özellikle farklı SEGE kademelerindeki öğrenciler, veliler ve öğretmenlerle yapılacak görüşmeler, tercih süreçlerindeki deneyimleri, algıları, motivasyonları ve karşılaşılan engelleri daha zengin bir şekilde ortaya koyabilir. Nicel ve nitel yöntemleri bir arada kullanan karma yöntemli çalışmalar da kapsamlı bir anlayış sunabilir.
- **Bireysel Düzey Verilerle Analizler:** Eğer veri gizliliği ve erişim sorunları aşılabılırsa, öğrencilerin bireysel sosyoekonomik durumlarını, aile özelliklerini (gelir düzeyi, ebeveyn eğitim/meslek durumu), önceki akademik başarılarını ve motivasyonlarını içeren veri setleriyle yapılacak bireysel düzey analizler (örn. çok düzeyli modelleme), ilçe SEGE düzeyinin ve diğer faktörlerin göreceli etkilerini daha doğru bir şekilde ayırtırmaya olanak tanıyabilir. Bu, ekolojik yanlgı riskini azaltmaya yardımcı olacaktır.
- **Okul Kalitesi ve Etkinliği Çalışmaları:** Lise türünün ötesinde, okulların içsel kalite göstergelerinin (öğretmen niteliği, okul iklimi, yönetim etkinliği, sunulan ek olanaklar, dersane desteği vb.) üniversiteye yerleşme başarısı ve tercihleri üzerindeki etkisini ölçen araştırmalar yapılmalıdır. Özellikle farklı SEGE kademelerindeki benzer türdeki okullar arasında kalite farklılıklarını ve bu farkların sonuçlarını incelemek önemlidir.
- **Farklı Eğitim Çıktılarının İncelenmesi:** Bu çalışma yerleşme oranları ve tercihlere odaklanmıştır. Gelecek araştırmalar, SEGE düzeyinin üniversitedeki akademik başarı (not ortalaması, sınıf tekrarı, okul terki), mezuniyet oranları, mezuniyet sonrası istihdam durumu (iş bulma süresi, gelir düzeyi, yapılan işin niteliği) gibi daha uzun vadeli eğitim ve kariyer çıktıları üzerindeki etkilerini de inceleyebilir.

- **İlçe İçi Farklılıkların Analizi:** Büyük metropol ilçeleri gibi kendi içinde belirgin sosyoekonomik farklılıklar barındıran yerlerde, mahalle veya daha küçük idari birimler düzeyinde (eğer veri bulunabilirse) analizler yaparak, ilçe ortalamasının gizlediği mikro düzeydeki eşitsizlikleri ortaya çıkarmak faydalı olabilir.
- **Yurt Dışı Eğitim ve UOLP Tercihlerinin Derinlemesine İncelenmesi:** Bu araştırmada kapsam dışında bırakılan veya sınırlı incelenen yurt dışı eğitim tercihlerine ve UOLP'lere yönelimin nedenleri, bu programların sunduğu avantajlar ve öğrencilerin bu yöndeki motivasyonları üzerine daha derinlemesine nitel veya karma yöntemli çalışmalar yapılabilir.
- **Metropol İçi ve Metropol Dışı Tercih Dinamikleri Üzerine Odak Analizler:** Bu çalışma, genel coğrafi eğilimleri ortaya koymuştur. Gelecek bir araştırma, özellikle İstanbul gibi çok sayıda devlet ve vakıf üniversitesine ev sahipliği yapan bir metropoldeki tercih dinamiklerini daha yakından inceleyebilir. Örneğin, İstanbul'daki en gelişmiş (1. ve 2. Kademe) ilçelerden mezun olan öğrencilerin, “aynı ildeki bir vakıf üniversitesine gitme” kararı ile “il dışındaki bir devlet üniversitesine gitme” kararı arasındaki motivasyonlar, maliyet-fayda algıları ve sosyo-kültürel etkenler karşılaştırılabilir. Böyle bir analiz, metropoldeki avantajlı öğrencilerin tercih setinin hangi faktörlere göre şekillendiğini (marka değeri, sosyal çevre, bölüm niteliği vb.) daha derinlemesine anlamamızı sağlayacaktır.
- **Makine Öğrenmesi ve Öngörü Modellemesi Çalışmaları:** Bu tez, betimsel ve ilişkisel analizlerle mevcut durumu ve temel ilişkileri ortaya koymuştur. Bir sonraki aşamada, eldeki kapsamlı veri seti (SEGE değişkenleri, YKS yerleştirme verileri) kullanılarak makine öğrenmesi (Machine Learning) modelleri geliştirilebilir. Örneğin, bir öğrencinin lisesinin bulunduğu ilçenin SEGE kademesi, SEGE alt boyut skorları ve lise türü gibi değişkenler girdi olarak kullanılarak, o öğrencinin belirli bir üniversite türüne (Vakıf/Devlet), programa (STEM/SÖZ) veya coğrafi lokasyona yönelme olasılığı

öngörülebilir. Karar Ağaçları (Decision Trees), Rastgele Orman (Random Forest) veya Lojistik Regresyon gibi modellerle, tercihleri belirleyen faktörlerin göreceli önem sıralaması ve etkileşimleri daha karmaşık düzeyde analiz edilebilir. Bu tür çalışmalar, politika müdahalelerinin potansiyel etkilerini simüle etmek için de değerli bir araç olabilir.

Bu önerilerin hayata geçirilmesi, Türkiye'de eğitimde fırsat eşitliği ve sosyal adalet hedeflerine ulaşmada önemli bir adım olacaktır. Bu tez çalışmasının, bu yöndeki çabalara mütevazı bir katkı sağlaması umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alacacı, C., & Erbaş, A. (2010). Unpacking the inequality among Turkish schools: Findings from PISA 2006. *International Journal of Educational Development*, 30(2), s. 182-192. doi:<https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2009.03.006>
- Berberoğlu, G., & Kalender, İ. (2005). Öğrenci Başarısının Yıllara, Okul Türlerine, Bölgelere Göre İncelenmesi: ÖSS ve PISA Analizi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 4(7), s. 21-35.
- Bourdieu, P. (1986). THE FORMS OF CAPITAL. (J. Richardson, Dü.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*, s. 241-258. doi:<https://doi.org/10.1037/0893-3200.19.2.294>
- Coleman, J. (1966). *Equality of educational opportunity [summary report Vol. 1]*. US Department of Health, Education, and Welfare, Office of Education.
- Davis-Kean, P. (2005). The influence of parent education and family income on child achievement: the indirect role of parental expectations and the home environment. *Journal of family psychology*, 19(2), s. 294.
- Ersungur, Ş., Kızıltan, A., & Polat, Ö. (2007). Türkiye’de Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması: Temel Bileşenler Analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), s. 55-66.
- Evans, G., & Cassells, R. (2013). Childhood Poverty, Cumulative Risk Exposure, and Mental Health in Emerging Adults. *Clinical Psychological Science*, 2(3), s. 287-296. doi:<https://doi.org/10.1177/2167702613501496>

- OECD. (2022). *PISA 2022 Results*. OECD.
<https://www.oecd.org/en/about/programmes/pisa.html> adresinden alındı
- Rostow, W. (1960). *The stages of economic growth: A non-communist manifesto*. Cambridge University Press.
- Schoon, I., Martin, P., & Ross, A. (2007, Şubat). Career transitions in times of social change. His and her story. *Journal of Vocational Behavior*, 70(1), s. 78-96.
doi:<https://doi.org/10.1016/j.jvb.2006.04.009>
- Seers, D. (1970). The meaning of development. *Revista Brasileira de Economia*, 24(3), s. 29-50.
- SEGE Çalışmaları. (2022). www.sanayi.gov.tr: <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege> adresinden alındı
- Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. Oxford University Press (UK).
- Suna, H., & Özer, M. (2021). Türkiye’de sosyoekonomik düzey ve okullar arası başarı farklarının akademik başarı ile ilişkisi. *Eğitimde ve Psikolojide Ölçme ve Değerlendirme Dergisi*, 12(1), s. 54-70.
- Suna, H., Gür, B., Gelbal, S., & Özer, M. (2020). Fen Lisesi Öğrencilerinin Sosyoekonomik Arkapları ve Yükseköğretime Geçişteki Tercihleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(3), s. 356–370. doi:<https://doi.org/10.2399/yod.20.734921>
- Şirin, S. R. (2005). Socioeconomic Status and Academic Achievement: A Meta-Analytic Review of Research. *Review of Educational Research*(75/3), s. 417-453.
doi:10.3102/00346543075003417
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2022). *PISA 2022 OECD Ülke Raporu - Türkiye*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı, Ankara.
https://pisa.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_03/21120745_26152640_pisa2022_rapor.pdf adresinden alındı

- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2023). *TIMSS 2023 Türkiye Raporu*. T.C. Millî Eğitim Bakanlığı.
https://odsgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2024_12/04111224_timss_2023_rapor_0412.pdf adresinden alındı
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Kurum Listesi*. mebbis.meb.gov.tr:
<https://mebbis.meb.gov.tr/kurumlistesi.aspx> adresinden alındı
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). *SEGE 2022*. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
<https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/birimler/2022-ilce-sege.pdf?1749295458601#page=1.00&gsr=0> adresinden alındı
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). *SEGE-2022 İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2022). *Temel Bileşenlerin Özdeğerleri ve Varyans Açıklama Oranları*. T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı.
<https://www.sanayi.gov.tr/assets/pdf/birimler/2022-ilce-sege.pdf?1749295458601#page=1.00&gsr=0> adresinden alındı
- Tansel, A., & Bircan, F. (2006, Haziran). Demand for education in Turkey: A tobit analysis of private tutoring expenditures. *Economics of Education Review*, 25(3), s. 303-313. doi:<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2005.02.003>
- Thrupp, M. (1999). *Schools Making a Difference: Let's be Realistic! : School Mix, School Effectiveness, and the Social Limits of Reform*. Open University Press.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Merkezi Dağıtım Sistemi*. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) Sonuçları: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/> adresinden alındı
- Yükseköğretim Kurulu. (2025, Haziran). *Araştırma Üniversitelerimiz*. Yükseköğretim Kurulu Web Sitesi: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Universiteler/arastirma-universiteleri.aspx> adresinden alındı
- Yükseköğretim Kurulu. (2025). *Proje Hakkında*. (Yükseköğretim Kurulu) Bölgesel Kalkınma Odaklı Misyon Farklılaşması ve İhtisaslaşma Programı:

<https://bolgeselkalkinma.yok.gov.tr/Sayfalar/bolgesel-kalkinma-odakli-universite-ziyaretleri-burdur.aspx> adresinden alındı

Yükseköğretim Kurulu. (2025). *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi*. (Yükseköğretim Kurulu) İstatistikler: <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı

Yükseköğretim Kurulu. (2025). *Yükseköğretim Program Atlası*. (Yükseköğretim Kurulu) YÖK Atlas: <https://yokatlas.yok.gov.tr/> adresinden alındı

EKLER

EK-A: SEGE-2022 İLÇE SIRALAMASI VE KADEMELERİ

Tablo A.1 SEGE-2022 İlçe Sıralaması ve Kademeleri

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
1	İstanbul	Şişli	6,959	1	1
2	Ankara	Çankaya	6,901	1	1
3	İstanbul	Beşiktaş	5,940	1	2
4	İstanbul	Kadıköy	4,910	1	3
5	Ankara	Yenimahalle	4,481	1	2
6	İstanbul	Bakırköy	4,465	1	4
7	İstanbul	Fatih	4,226	1	5
8	Bursa	Nilüfer	4,072	1	1
9	İstanbul	Ataşehir	3,545	1	6
10	İstanbul	Başakşehir	3,468	1	7
11	İzmir	Konak	3,465	1	1
12	İstanbul	Beyoğlu	3,394	1	8
13	İstanbul	Ümraniye	3,364	1	9
14	İstanbul	Sarıyer	3,249	1	10
15	Antalya	Muratpaşa	3,173	1	1
16	İstanbul	Üsküdar	3,045	1	11
17	İzmir	Bornova	3,028	1	2
18	İzmir	Balçova	2,902	1	3
19	İstanbul	Tuzla	2,730	1	12
20	İstanbul	Maltepe	2,685	1	13
21	Konya	Selçuklu	2,562	1	1
22	Ankara	Altındağ	2,528	1	3
23	İstanbul	Beylikdüzü	2,503	1	14
24	İstanbul	Pendik	2,485	1	15
25	Muğla	Bodrum	2,483	1	1
26	İstanbul	Esenyurt	2,479	1	16
27	Antalya	Konyaaltı	2,465	1	2
28	İstanbul	Bahçelievler	2,423	1	17
29	İstanbul	Zeytinburnu	2,382	1	18
30	Denizli	Merkezeğendi	2,375	1	1

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
31	Gaziantep	Şehitkamil	2,375	1	1
32	Bursa	Osmangazi	2,374	1	2
33	İstanbul	Bağcılar	2,346	1	19
34	Kocaeli	Gebze	2,334	1	1
35	İstanbul	Kartal	2,321	1	20
36	İstanbul	Bayrampaşa	2,266	1	21
37	İzmir	Karşıyaka	2,222	1	4
38	İstanbul	Kağıthane	2,174	1	22
39	İstanbul	Küçükçekmece	2,161	1	23
40	Edirne	Merkez	2,113	1	1
41	İzmir	Çiğli	2,046	1	5
42	Adana	Seyhan	2,043	1	1
43	İzmir	Gazimir	2,031	1	6
44	Kocaeli	İzmit	2,023	1	2
45	İzmir	Çeşme	1,998	1	7
46	Kayseri	Melikgazi	1,983	1	1
47	Ankara	Etimesgut	1,957	1	4
48	Eskişehir	Odunpazarı	1,950	1	1
49	Mersin	Yenişehir	1,948	1	1
50	İstanbul	Güngören	1,920	1	24
51	İstanbul	Büyükçekmece	1,891	1	25
52	İzmir	Güzelbahçe	1,882	1	8
53	Çanakkale	Merkez	1,846	1	1
54	İstanbul	Eyüpsultan	1,839	1	26
55	İstanbul	Adalar	1,822	1	27
56	Trabzon	Ortahisar	1,807	1	1
57	Ankara	Gölbaşı	1,790	1	5
58	Kırıkkale	Yahşihan	1,778	1	1
59	İzmir	Urla	1,768	1	9
60	Samsun	Atakum	1,734	1	1
61	İstanbul	Beykoz	1,732	1	28
62	Erzurum	Yakutiye	1,688	1	1
63	Çanakkale	Bozcaada	1,677	1	2
64	Antalya	Alanya	1,676	1	3
65	Muğla	Marmaris	1,671	1	2
66	İstanbul	Avcılar	1,640	1	29
67	İzmir	Narlıdere	1,632	1	10
68	Manisa	Yunusemre	1,581	2	1
69	Tekirdağ	Çorlu	1,577	2	1
70	Kocaeli	Başiskele	1,562	2	3
71	Kayseri	Kocasinan	1,558	2	2
72	Muğla	Menteşe	1,555	2	3
73	Isparta	Merkez	1,551	2	1
74	Antalya	Manavgat	1,538	2	4
75	Ankara	Kahramankazan	1,538	2	6
76	Adana	Çukurova	1,529	2	2
77	Sakarya	Serdivan	1,527	2	1
78	Muğla	Fethiye	1,522	2	4
79	Aydın	Efeler	1,518	2	1
80	Antalya	Kemer	1,501	2	5
81	Aydın	Kuşadası	1,495	2	2
82	Konya	Karatay	1,481	2	2

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
83	Bolu	Merkez	1,480	2	1
84	Eskişehir	Tepebaşı	1,477	2	2
85	İstanbul	Gaziosmanpaşa	1,460	2	30
86	İstanbul	Çekmeköy	1,450	2	31
87	Sakarya	Adapazarı	1,392	2	2
88	Antalya	Kepez	1,392	2	6
89	Ankara	Keçiören	1,365	2	7
90	İstanbul	Esenler	1,354	2	32
91	Samsun	İlkadım	1,343	2	2
92	İzmir	Bayraklı	1,322	2	11
93	Tekirdağ	Süleymanpaşa	1,314	2	2
94	İstanbul	Silivri	1,312	2	33
95	İstanbul	Sancaktepe	1,275	2	34
96	Balıkesir	Altıeylül	1,245	2	1
97	Kütahya	Merkez	1,230	2	1
98	Denizli	Pamukkale	1,227	2	2
99	İzmir	Buca	1,227	2	12
100	Antalya	Döşemealtı	1,216	2	7
101	Uşak	Merkez	1,204	2	1
102	Zonguldak	Merkez	1,189	2	1
103	Mersin	Akdeniz	1,183	2	2
104	Afyonkarahisar	Merkez	1,178	2	1
105	İzmir	Aliağa	1,154	2	13
106	Sakarya	Arifiye	1,148	2	3
107	Mersin	Mezitli	1,147	2	3
108	Hatay	Antakya	1,146	2	1
109	Giresun	Merkez	1,145	2	1
110	Sivas	Merkez	1,138	2	1
111	Yalova	Merkez	1,137	2	1
112	Elazığ	Merkez	1,135	2	1
113	Ordu	Altınordu	1,121	2	1
114	Kırklareli	Lüleburgaz	1,120	2	1
115	Balıkesir	Karesi	1,108	2	2
116	Bursa	Yıldırım	1,085	2	3
117	Tunceli	Merkez	1,084	2	1
118	Nevşehir	Merkez	1,082	2	1
119	Rize	Merkez	1,079	2	1
120	İzmir	Karabağlar	1,078	2	14
121	Balıkesir	Edremit	1,072	2	3
122	Balıkesir	Bandırma	1,072	2	4
123	Hatay	İskenderun	1,056	2	2
124	Konya	Meram	1,053	2	3
125	Ankara	Sincan	1,050	2	8
126	Bursa	Mudanya	1,037	2	4
127	Tekirdağ	Çerkezköy	1,034	2	3
128	Düzce	Merkez	1,032	2	1
129	Çorum	Merkez	1,026	2	1
130	Malatya	Yeşilyurt	1,023	2	1
131	Bursa	İnegöl	1,018	2	5
132	Tokat	Merkez	1,015	2	1
133	İzmir	Kemalpaşa	0,983	2	15
134	Kayseri	Hacılar	0,963	2	3

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
135	Kocaeli	Çayırova	0,962	2	4
136	Karabük	Merkez	0,962	2	1
137	Aksaray	Merkez	0,960	2	1
138	İzmir	Torbalı	0,927	2	16
139	İzmir	Seferihisar	0,924	2	17
140	Muğla	Datça	0,923	2	5
141	Sinop	Merkez	0,917	2	1
142	Burdur	Merkez	0,917	2	1
143	Artvin	Merkez	0,913	2	1
144	Balıkesir	Ayvalık	0,907	2	5
145	İzmir	Menderes	0,903	2	18
146	Kastamonu	Merkez	0,892	2	1
147	Kocaeli	Gölcük	0,892	2	5
148	Muğla	Ortaca	0,884	2	6
149	Adana	Sarıçam	0,862	2	3
150	Diyarbakır	Kayapınar	0,857	2	1
151	Gaziantep	Şahinbey	0,854	2	2
152	Antalya	Serik	0,852	2	8
153	Kırklareli	Merkez	0,850	2	2
154	İzmir	Foça	0,844	2	19
155	Aydın	Didim	0,842	2	3
156	İzmir	Menemen	0,838	2	20
157	Kocaeli	Kartepe	0,837	2	6
158	Yalova	Çiftlikköy	0,828	2	2
159	Bilecik	Merkez	0,821	2	1
160	Aydın	Söke	0,821	2	4
161	İstanbul	Sultangazi	0,816	2	35
162	Malatya	Battalgazi	0,813	2	2
163	Yozgat	Merkez	0,812	2	1
164	Manisa	Şehzadeler	0,797	2	2
165	Ankara	Mamak	0,779	2	9
166	Bursa	Kestel	0,777	2	6
167	İstanbul	Arnavutköy	0,771	2	36
168	Karaman	Merkez	0,761	2	1
169	İstanbul	Çatalca	0,761	2	37
170	Aydın	Nazilli	0,756	2	5
171	Bursa	Gemlik	0,743	2	7
172	Kırıkkale	Merkez	0,726	2	2
173	Erzincan	Merkez	0,724	2	1
174	Ankara	Akyurt	0,705	2	10
175	Çankırı	Merkez	0,704	2	1
176	İstanbul	Şile	0,698	2	38
177	Sakarya	Sapanca	0,695	2	4
178	İzmir	Selçuk	0,690	2	21
179	Sakarya	Erenler	0,690	2	5
180	Tekirdağ	Ergene	0,687	2	4
181	Kırşehir	Merkez	0,686	2	1
182	Kahramanmaraş	Onikişubat	0,686	2	1
183	İstanbul	Sultanbeyli	0,684	2	39
184	Muğla	Milas	0,681	2	7
185	Kocaeli	Derince	0,680	2	7
186	İzmir	Karaburun	0,676	2	22

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
187	Kocaeli	Dilovası	0,665	2	8
188	Karabük	Safranbolu	0,662	2	2
189	Gümüşhane	Merkez	0,655	2	1
190	Amasya	Merkez	0,651	2	1
191	Samsun	Tekkeköy	0,650	2	3
192	Denizli	Honaz	0,636	2	3
193	Çanakkale	Gökçeada	0,635	2	3
194	Kayseri	Talas	0,631	2	4
195	Edirne	Keşan	0,623	2	2
196	Zonguldak	Kozlu	0,622	2	2
197	Manisa	Salihli	0,616	2	3
198	Mersin	Tarsus	0,613	2	4
199	Zonguldak	Ereğli	0,612	2	3
200	İzmir	Dikili	0,609	2	23
201	Bilecik	Bozüyük	0,608	2	2
202	Kocaeli	Darica	0,603	2	9
203	Adana	Yüreğir	0,596	2	4
204	Kahramanmaraş	Dulkadiroğlu	0,595	2	2
205	Balıkesir	Burhaniye	0,586	2	6
206	Ankara	Polatlı	0,581	2	11
207	Niğde	Merkez	0,575	2	1
208	Bursa	Karacabey	0,560	2	8
209	Yalova	Altınova	0,556	2	3
210	Samsun	Canik	0,553	2	4
211	Kocaeli	Körfez	0,550	2	10
212	Muğla	Dalaman	0,548	2	8
213	Amasya	Merzifon	0,547	2	2
214	Manisa	Akhisar	0,543	2	4
215	Adıyaman	Merkez	0,542	2	1
216	Nevşehir	Ürgüp	0,527	2	2
217	Mersin	Silifke	0,519	2	5
218	Osmaniye	Merkez	0,515	2	1
219	Antalya	Kumluca	0,515	2	9
220	Artvin	Hopa	0,502	2	2
221	İzmir	Tire	0,500	2	24
222	Manisa	Turgutlu	0,489	2	5
223	Bursa	Orhangazi	0,486	2	9
224	Trabzon	Yomra	0,480	2	2
225	Antalya	Aksu	0,476	2	10
226	Bartın	Merkez	0,475	2	1
227	Diyarbakır	Yenişehir	0,466	2	2
228	Çanakkale	Gelibolu	0,465	2	4
229	Ankara	Elmadağ	0,462	2	12
230	Konya	Ereğli	0,453	2	4
231	Ankara	Pursaklar	0,447	2	13
232	Şanlıurfa	Karaköprü	0,446	2	1
233	Burdur	Bucak	0,439	2	2
234	Çanakkale	Biga	0,426	2	5
235	Manisa	Soma	0,416	2	6
236	Trabzon	Akçaabat	0,405	2	3
237	Balıkesir	Marmara	0,405	2	7
238	Van	İpekyolu	0,404	2	1

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
239	Kars	Merkez	0,398	2	1
240	Mersin	Toroslar	0,396	2	6
241	İzmir	Bergama	0,379	3	25
242	Erzurum	Palandöken	0,378	3	2
243	Konya	Akşehir	0,372	3	5
244	Konya	Beyşehir	0,369	3	6
245	Batman	Merkez	0,367	3	1
246	Ordu	Fatsa	0,363	3	2
247	Muğla	Ula	0,355	3	9
248	Balıkesir	Erdek	0,352	3	8
249	Hatay	Defne	0,338	3	3
250	İzmir	Ödemiş	0,336	3	26
251	Mersin	Erdemli	0,331	3	7
252	Kocaeli	Karamürsel	0,328	3	11
253	Sakarya	Hendek	0,328	3	6
254	Balıkesir	Gönen	0,326	3	9
255	Hatay	Dört Yol	0,323	3	4
256	Eskişehir	İnönü	0,323	3	3
257	Mersin	Anamur	0,316	3	8
258	Antalya	Finike	0,315	3	11
259	Mardin	Artuklu	0,311	3	1
260	Kütahya	Tavşanlı	0,309	3	2
261	Ankara	Çubuk	0,298	3	14
262	Tekirdağ	Marmaraereğlisi	0,287	3	5
263	Bursa	Mustafakemalpaşa	0,285	3	10
264	Ankara	Beyazıt	0,269	3	15
265	Trabzon	Vakfıkebir	0,268	3	4
266	Ordu	Ünye	0,266	3	3
267	Çanakkale	Çan	0,258	3	6
268	Düzce	Akçakoca	0,257	3	2
269	Samsun	Bafra	0,256	3	5
270	Kırklareli	Babaeski	0,252	3	3
271	Konya	Seydişehir	0,228	3	7
272	Balıkesir	Susurluk	0,225	3	10
273	Artvin	Arhavi	0,222	3	3
274	Bingöl	Merkez	0,214	3	1
275	Muğla	Köyceğiz	0,205	3	10
276	Antalya	Kaş	0,203	3	12
277	Rize	Pazar	0,199	3	2
278	Tekirdağ	Muratlı	0,193	3	6
279	Kilis	Merkez	0,193	3	1
280	Antalya	Demre	0,180	3	13
281	Bursa	Gürsu	0,176	3	11
282	Muğla	Yatağan	0,170	3	11
283	Trabzon	Beşikdüzü	0,170	3	5
284	Bayburt	Merkez	0,161	3	1
285	Sakarya	Karasu	0,159	3	7
286	Yalova	Termal	0,158	3	4
287	Osmaniye	Kadirli	0,157	3	2
288	Sakarya	Akyazı	0,153	3	8
289	Antalya	Gazipaşa	0,152	3	14
290	Tekirdağ	Kapaklı	0,149	3	7

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
291	Sinop	Ayancık	0,146	3	2
292	Yalova	Çınarcık	0,141	3	5
293	Çanakkale	Ayvacık	0,133	3	7
294	Kahramanmaraş	Elbistan	0,130	3	3
295	Tekirdağ	Saray	0,125	3	8
296	Diyarbakır	Sur	0,124	3	3
297	Niğde	Bor	0,116	3	2
298	Ankara	Şereflikoçhisar	0,115	3	16
299	Adana	Ceyhan	0,103	3	5
300	Bilecik	Söğüt	0,102	3	3
301	Edirne	Uzunköprü	0,100	3	3
302	Bursa	İznik	0,099	3	12
303	Tekirdağ	Şarköy	0,097	3	9
304	Şanlıurfa	Haliliye	0,096	3	2
305	Ardahan	Merkez	0,088	3	1
306	Kastamonu	Abana	0,084	3	2
307	Antalya	Korkuteli	0,081	3	15
308	Zonguldak	Çaycuma	0,080	3	4
309	Yozgat	Yerköy	0,079	3	2
310	Denizli	Sarayköy	0,078	3	4
311	Rize	Ardeşen	0,078	3	3
312	Burdur	Göhlhisar	0,074	3	3
313	Siirt	Merkez	0,074	3	1
314	Tekirdağ	Malkara	0,068	3	10
315	Hatay	Belen	0,064	3	5
316	Giresun	Bulancak	0,063	3	2
317	Balıkesir	Gömeç	0,062	3	11
318	Bursa	Yenişehir	0,062	3	13
319	Erzurum	Aziziye	0,062	3	3
320	Amasya	Suluova	0,061	3	3
321	Çanakkale	Eceabat	0,058	3	8
322	Trabzon	Sürmene	0,056	3	6
323	Rize	Çayeli	0,054	3	4
324	Afyonkarahisar	Sandıklı	0,052	3	2
325	Denizli	Acıpayam	0,052	3	5
326	Çanakkale	Ezine	0,043	3	9
327	Manisa	Alaşehir	0,038	3	7
328	Tokat	Turhal	0,037	3	2
329	Iğdır	Merkez	0,033	3	1
330	Ankara	Ayaş	0,032	3	17
331	Yalova	Armutlu	0,029	3	6
332	Erzurum	Oltu	0,025	3	4
333	Bolu	Gerede	0,024	3	2
334	Karaman	Kazımkarabekir	0,022	3	2
335	Ankara	Kızılcahamam	0,022	3	18
336	Rize	Fındıklı	0,018	3	5
337	Diyarbakır	Bağlar	0,017	3	4
338	Adana	Kozan	0,016	3	6
339	Giresun	Tirebolu	0,014	3	3
340	Kırklareli	Pınarhisar	0,002	3	4
341	Sinop	Boyabat	-0,003	3	3
342	Kırıkkale	Bahşili	-0,005	3	3

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
343	Denizli	Buldan	-0,011	3	6
344	Samsun	Çarşamba	-0,015	3	6
345	Trabzon	Çaykara	-0,023	3	7
346	Sakarya	Pamukova	-0,024	3	9
347	Kütahya	Simav	-0,027	3	3
348	Hatay	Payas	-0,028	3	6
349	Hatay	Samandağ	-0,029	3	7
350	Kırklareli	Vize	-0,032	3	5
351	Isparta	Gönen	-0,034	3	2
352	Burdur	Karamanlı	-0,034	3	4
353	Yozgat	Sorgun	-0,038	3	3
354	Zonguldak	Devrek	-0,038	3	5
355	Sakarya	Geyve	-0,043	3	10
356	Nevşehir	Avanos	-0,044	3	3
357	Giresun	Görece	-0,045	3	4
358	Afyonkarahisar	Bolvadin	-0,045	3	3
359	Bitlis	Merkez	-0,046	3	1
360	Çanakkale	Lapseki	-0,056	3	10
361	Trabzon	Of	-0,060	3	8
362	Denizli	Serinhisar	-0,064	3	7
363	Hatay	Arsuz	-0,064	3	8
364	Kastamonu	Tosya	-0,066	3	3
365	Aydın	Çine	-0,070	3	6
366	Hakkari	Merkez	-0,077	3	1
367	Sakarya	Söğüt	-0,077	3	11
368	Kütahya	Gediz	-0,083	3	4
369	Trabzon	Arsin	-0,083	3	9
370	Osmaniye	Toprakkale	-0,084	3	3
371	Isparta	Eğirdir	-0,087	3	3
372	Afyonkarahisar	Dazkırı	-0,088	3	4
373	Aydın	İncirliova	-0,091	3	7
374	Bolu	Yeniçağa	-0,091	3	3
375	Tokat	Erbaa	-0,097	3	3
376	Düzce	Kaynaşlı	-0,099	3	3
377	Isparta	Yalvaç	-0,100	3	4
378	Ankara	Nallıhan	-0,102	3	19
379	Bartın	Amasra	-0,102	3	2
380	Sinop	Gerze	-0,106	3	4
381	Isparta	Uluborlu	-0,113	3	5
382	Manisa	Kula	-0,119	3	8
383	Konya	İlgın	-0,121	3	8
384	Samsun	Havza	-0,124	3	7
385	Konya	Kulu	-0,125	3	9
386	Kırşehir	Kaman	-0,126	3	2
387	Denizli	Çivril	-0,127	3	8
388	Bitlis	Tatvan	-0,128	3	2
389	Çankırı	Şabanözü	-0,130	3	2
390	Nevşehir	Kozaklı	-0,130	3	4
391	Afyonkarahisar	Dinar	-0,132	3	5
392	Adıyaman	Gölbaşı	-0,133	3	2
393	Düzce	Gümüşova	-0,134	3	4
394	Samsun	Ondokuzmayıs	-0,137	3	8

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
395	Balıkesir	Bigadiç	-0,138	3	12
396	Kayseri	Develi	-0,139	3	5
397	Sakarya	Ferizli	-0,139	3	12
398	Ordu	Gülyalı	-0,145	3	4
399	Isparta	Keçiborlu	-0,147	3	6
400	Trabzon	Maçka	-0,150	3	10
401	Antalya	Elmalı	-0,150	3	16
402	Bilecik	Osmaneli	-0,154	3	4
403	Gaziantep	Nizip	-0,157	3	3
404	Konya	Cihanbeyli	-0,159	3	10
405	Konya	Karapınar	-0,161	3	11
406	Eskişehir	Sivrihisar	-0,163	3	4
407	Denizli	Tavas	-0,165	3	9
408	Artvin	Murgul	-0,165	3	4
409	Giresun	Piraziz	-0,168	3	5
410	Kastamonu	Seydiler	-0,169	3	4
411	Tokat	Niksar	-0,169	3	4
412	Zonguldak	Gökçebe	-0,170	3	6
413	Zonguldak	Alaplı	-0,170	3	7
414	Uşak	Eşme	-0,172	3	2
415	Çankırı	Kurşunlu	-0,173	3	3
416	Giresun	Espiye	-0,178	4	6
417	Sivas	Şarkışla	-0,178	4	2
418	Mersin	Mut	-0,179	4	9
419	Antalya	Akseki	-0,182	4	17
420	Tekirdağ	Hayrabolu	-0,182	4	11
421	Afyonkarahisar	Emirdağ	-0,183	4	6
422	Adana	Pozantı	-0,185	4	7
423	Tokat	Zile	-0,186	4	5
424	Mersin	Aydıncık	-0,186	4	10
425	Rize	İyidere	-0,187	4	6
426	Van	Tuşba	-0,190	4	2
427	Manisa	Demirci	-0,192	4	9
428	Manisa	Saruhanlı	-0,192	4	10
429	Sinop	Türkeli	-0,194	4	5
430	Çorum	Osmancık	-0,194	4	2
431	Rize	Güneysu	-0,195	4	7
432	Düzce	Çilimli	-0,196	4	5
433	Zonguldak	Kilimli	-0,197	4	8
434	Yozgat	Boğazlıyan	-0,197	4	4
435	Edirne	Havsa	-0,198	4	4
436	Mardin	Kızıltepe	-0,201	4	2
437	Eskişehir	Çifteler	-0,202	4	5
438	Samsun	Terme	-0,202	4	9
439	Giresun	Şebinkarahisar	-0,204	4	7
440	Hatay	Kırıkhan	-0,206	4	9
441	Kayseri	Yeşilhisar	-0,209	4	6
442	Mersin	Bozyazı	-0,211	4	11
443	Nevşehir	Hacıbektaş	-0,211	4	5
444	Aksaray	Ortaköy	-0,212	4	2
445	Sivas	Divriği	-0,218	4	3
446	Manisa	Kırkağaç	-0,219	4	11

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
447	Aydın	Kuyucak	-0,224	4	8
448	Kastamonu	Bozkurt	-0,225	4	5
449	Kütahya	Dumlupınar	-0,226	4	5
450	Çanakkale	Bayramiç	-0,229	4	11
451	Ağrı	Merkez	-0,231	4	1
452	Denizli	Bekilli	-0,231	4	10
453	Denizli	Çal	-0,232	4	11
454	Çankırı	Çerkeş	-0,232	4	4
455	Konya	Çumra	-0,233	4	12
456	Kocaeli	Kandıra	-0,235	4	12
457	Kastamonu	İnebolu	-0,236	4	6
458	Denizli	Çardak	-0,236	4	12
459	Düzce	Cumayeri	-0,237	4	6
460	Giresun	Keşap	-0,240	4	8
461	Hatay	Erzin	-0,240	4	10
462	Trabzon	Araklı	-0,240	4	11
463	Çorum	Sungurlu	-0,243	4	3
464	Bolu	Mengen	-0,245	4	4
465	Yozgat	Çandır	-0,246	4	5
466	Isparta	Şarkikaraağaç	-0,249	4	7
467	Çankırı	İlgaz	-0,249	4	5
468	Sakarya	Kocaali	-0,253	4	13
469	Samsun	Ladik	-0,260	4	10
470	Uşak	Ulubey	-0,261	4	3
471	Antalya	İbradı	-0,264	4	18
472	Uşak	Banaz	-0,264	4	4
473	Aydın	Sultanhisar	-0,265	4	9
474	Amasya	Gümüşhacıköy	-0,269	4	4
475	Osmaniye	Düziçi	-0,269	4	4
476	Rize	Hemşin	-0,270	4	8
477	Karaman	Ermenek	-0,275	4	3
478	Erzincan	Kemaliye	-0,276	4	2
479	Mersin	Gülnar	-0,278	4	12
480	Sivas	Suşehri	-0,280	4	4
481	Kırşehir	Mucur	-0,281	4	3
482	Aydın	Germencik	-0,282	4	10
483	Edirne	Enez	-0,284	4	5
484	Edirne	Süloğlu	-0,285	4	6
485	Kırklareli	Demirköy	-0,286	4	6
486	Rize	Çamlıhemşin	-0,287	4	9
487	Artvin	Yusufeli	-0,290	4	5
488	Artvin	Borçka	-0,290	4	6
489	Manisa	Ahmetli	-0,292	4	12
490	Aydın	Buharkent	-0,293	4	11
491	Kayseri	İncesu	-0,295	4	7
492	Aydın	Yenipazar	-0,296	4	12
493	İzmir	Kınık	-0,297	4	27
494	Kütahya	Emet	-0,299	4	6
495	Isparta	Atabey	-0,299	4	8
496	Manisa	Sarıgöl	-0,300	4	13
497	Bilecik	Pazaryeri	-0,301	4	5
498	Erzincan	İliç	-0,301	4	3

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
499	Osmaniye	Bahçe	-0,302	4	5
500	Muş	Merkez	-0,303	4	1
501	Balıkesir	Manyas	-0,303	4	13
502	Tunceli	Hozat	-0,304	4	2
503	İzmir	Bayındır	-0,304	4	28
504	Aydın	Köşk	-0,306	4	13
505	Kahramanmaraş	Afşin	-0,307	4	4
506	Eskişehir	Seyitgazi	-0,310	4	6
507	Denizli	Bozkurt	-0,311	4	13
508	Niğde	Ulukışla	-0,314	4	3
509	Kastamonu	Taşköprü	-0,319	4	7
510	Kayseri	Özvatan	-0,325	4	8
511	Burdur	Tefenni	-0,325	4	5
512	Afyonkarahisar	Çay	-0,328	4	7
513	Samsun	Kavak	-0,331	4	11
514	Şırnak	Merkez	-0,333	4	1
515	Burdur	Yeşilova	-0,336	4	6
516	Çorum	Alaca	-0,339	4	4
517	Trabzon	Çarşıbaşı	-0,340	4	12
518	Muğla	Kavaklıdere	-0,340	4	12
519	Giresun	Eynesil	-0,350	4	9
520	Sakarya	Kaynarca	-0,351	4	14
521	Eskişehir	Mahmudiye	-0,351	4	7
522	Edirne	Lalapaşa	-0,351	4	7
523	Yozgat	Yenifakılı	-0,352	4	6
524	Bursa	Orhaneli	-0,354	4	14
525	Ankara	Kalecik	-0,359	4	20
526	Mardin	Midyat	-0,360	4	3
527	Yozgat	Şefaattli	-0,362	4	7
528	Manisa	Gördes	-0,362	4	14
529	Gümüşhane	Torul	-0,368	4	2
530	Afyonkarahisar	Sultandağı	-0,368	4	8
531	Rize	Derepazarı	-0,370	4	10
532	Gaziantep	İslahiye	-0,370	4	4
533	Bursa	Harmancık	-0,372	4	15
534	Trabzon	Dernekpazarı	-0,374	4	13
535	Tunceli	Ovacık	-0,375	4	3
536	Van	Edremit	-0,377	4	3
537	Kayseri	Bünyan	-0,379	4	9
538	Denizli	Kale	-0,379	4	14
539	Erzurum	İspir	-0,381	4	5
540	Karabük	Eskipazar	-0,383	4	3
541	Nevşehir	Gülşehir	-0,385	4	6
542	Hakkari	Çukurca	-0,386	4	2
543	Konya	Sarayönü	-0,386	4	13
544	Isparta	Senirkent	-0,387	4	9
545	Kırklareli	Pehlivanköy	-0,387	4	7
546	Kahramanmaraş	Pazarcık	-0,388	4	5
547	Gaziantep	Oğuzeli	-0,389	4	5
548	Erzincan	Refahiye	-0,391	4	4
549	Bursa	Keles	-0,392	4	16
550	Afyonkarahisar	İscehisar	-0,392	4	9

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
551	Malatya	Arapg�r	-0,393	4	3
552	Yozgat	Akdağmadeni	-0,393	4	8
553	Kayseri	Yahyalı	-0,395	4	10
554	Mardin	Nusaybin	-0,395	4	4
555	Yozgat	�ayıralan	-0,398	4	9
556	Sivas	Zara	-0,400	4	5
557	Eskişehir	Alpu	-0,401	4	8
558	Çanakkale	Yenice	-0,404	4	12
559	Artvin	�av�at	-0,405	4	7
560	Edirne	�psala	-0,408	4	8
561	Yozgat	Sarıkaya	-0,411	4	10
562	Manisa	Köprübaşı	-0,412	4	15
563	Elaz��	Keban	-0,416	4	2
564	Kastamonu	Devrekani	-0,416	4	8
565	Samsun	Alaçam	-0,417	4	12
566	Ordu	Perşembe	-0,418	4	5
567	Isparta	Yeni�arbademli	-0,421	4	10
568	Aydın	Karacasu	-0,422	4	14
569	Kırıkkale	Karakeçili	-0,423	4	4
570	Eskişehir	Beylikova	-0,424	4	9
571	Bolu	Seben	-0,425	4	5
572	Balıkesir	Sava�tepe	-0,426	4	14
573	Tunceli	�emi�gezek	-0,427	4	4
574	Afyonkarahisar	Ba�mak�ı	-0,427	4	10
575	Kastamonu	Hanönü	-0,427	4	9
576	Elaz��	Kovancılar	-0,428	4	3
577	Gümüşhane	Kelkit	-0,429	4	3
578	Malatya	Darende	-0,430	4	4
579	Bilecik	�nhisar	-0,430	4	6
580	Denizli	Babada�	-0,430	4	15
581	Artvin	Kemalpa�a	-0,432	4	8
582	U�ak	Sivaslı	-0,434	4	5
583	Adana	�mamo�lu	-0,434	4	8
584	Sakarya	Taraklı	-0,437	4	15
585	Bolu	Göynük	-0,441	4	6
586	Adıyaman	Besni	-0,444	4	3
587	Bilecik	Gölpazarı	-0,446	4	7
588	Burdur	�avdır	-0,448	4	7
589	Adana	Yumurtalık	-0,448	4	9
590	Karabük	Yenice	-0,448	4	4
591	Kastamonu	Çatalzeytin	-0,448	4	10
592	Gaziantep	Nurda�ı	-0,450	4	6
593	Bingöl	Yayladere	-0,451	4	2
594	Kastamonu	Daday	-0,451	4	11
595	Eskişehir	Mihalgazi	-0,452	4	10
596	Kastamonu	Azdavay	-0,453	4	12
597	Sakarya	Karapürçek	-0,453	4	16
598	Rize	Kalkandere	-0,453	4	11
599	Artvin	Ardanuç	-0,454	4	9
600	Balıkesir	Dursunbey	-0,456	4	15
601	Denizli	Güney	-0,457	4	16
602	Bolu	Mudurnu	-0,461	4	7

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
603	Ordu	Aybastı	-0,464	4	6
604	Tunceli	Pertek	-0,465	4	5
605	Trabzon	Tonya	-0,469	4	14
606	Balıkesir	Havran	-0,471	4	16
607	Düzce	Gölyaka	-0,472	4	7
608	Sivas	Kangal	-0,472	4	6
609	Sivas	Gürün	-0,475	4	7
610	Şırnak	Cizre	-0,475	4	2
611	Burdur	Ağlasun	-0,476	4	8
612	Kahramanmaraş	Türkoğlu	-0,477	4	6
613	Hakkari	Yüksekova	-0,477	4	3
614	Balıkesir	Sındırgı	-0,477	4	17
615	Sivas	Gemerek	-0,478	4	8
616	Ankara	Evren	-0,478	4	21
617	Kırıkkale	Keskin	-0,480	4	5
618	İzmir	Beydağ	-0,481	4	29
619	Trabzon	Köprübaşı	-0,482	4	15
620	Balıkesir	İvrindi	-0,483	4	18
621	Elazığ	Karakoçan	-0,483	4	4
622	Kütahya	Domaniç	-0,483	4	7
623	Afyonkarahisar	Şuhut	-0,488	4	11
624	Kastamonu	İhsangazi	-0,490	4	13
625	Amasya	Taşova	-0,490	4	5
626	Aksaray	Sarıyahşi	-0,491	4	3
627	Çorum	İskilip	-0,492	4	5
628	Tunceli	Pülümür	-0,492	4	6
629	Ardahan	Posof	-0,492	4	2
630	Ankara	Güdül	-0,493	4	22
631	Rize	İkizdere	-0,500	5	12
632	Bilecik	Yenipazar	-0,501	5	8
633	Kahramanmaraş	Göksun	-0,502	5	7
634	Kastamonu	Ağlı	-0,503	5	14
635	Muğla	Seydikemer	-0,505	5	13
636	Mersin	Çamlıyayla	-0,505	5	13
637	Konya	Hüyük	-0,506	5	14
638	Erzincan	Otlukbeli	-0,508	5	5
639	Çorum	Dodurga	-0,511	5	6
640	Sivas	Akıncılar	-0,511	5	9
641	Kayseri	Pınarbaşı	-0,512	5	11
642	Adıyaman	Kahta	-0,512	5	4
643	Kütahya	Hisarcık	-0,514	5	8
644	Aydın	Bozdoğan	-0,514	5	15
645	Malatya	Akçadağ	-0,514	5	5
646	Gümüşhane	Şiran	-0,515	5	4
647	Kütahya	Şaphane	-0,516	5	9
648	Kütahya	Altıntaş	-0,516	5	10
649	Bingöl	Kiğı	-0,517	5	3
650	Çankırı	Atkaracalar	-0,518	5	6
651	Adana	Tufanbeyli	-0,521	5	10
652	Afyonkarahisar	Evciler	-0,525	5	12
653	Eskişehir	Sarıcakaya	-0,525	5	11
654	Ankara	Çamlıdere	-0,526	5	23

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
655	Konya	Kadınhanı	-0,526	5	15
656	Kırıkkale	Balıseyh	-0,527	5	6
657	Erzincan	Tercan	-0,527	5	6
658	Trabzon	Şalpazarı	-0,527	5	16
659	Manisa	Selendi	-0,528	5	16
660	Burdur	Çeltikçi	-0,528	5	9
661	Karaman	Başıayla	-0,528	5	4
662	Aydın	Koçarlı	-0,531	5	16
663	Denizli	Baklan	-0,532	5	17
664	Kastamonu	Cide	-0,533	5	15
665	Balıkesir	Kepsut	-0,536	5	19
666	Samsun	Vezirköprü	-0,537	5	13
667	Samsun	Yakakent	-0,538	5	14
668	Hatay	Reyhanlı	-0,540	5	11
669	Giresun	Alucra	-0,540	5	10
670	Eskişehir	Günyüzü	-0,541	5	12
671	Denizli	Çameli	-0,542	5	18
672	Aksaray	Eskil	-0,542	5	4
673	Manisa	Gölmarmara	-0,543	5	17
674	Erzincan	Çayırılı	-0,543	5	7
675	Konya	Çeltik	-0,544	5	16
676	Adana	Karaisalı	-0,546	5	11
677	Burdur	Kemer	-0,549	5	10
678	Kayseri	Felahiye	-0,552	5	12
679	Eskişehir	Mihalıççık	-0,552	5	13
680	Konya	Yunak	-0,559	5	17
681	Erzurum	Uzundere	-0,561	5	6
682	Kütahya	Çavdarhisar	-0,562	5	11
683	Aksaray	Ağaçören	-0,563	5	5
684	Adana	Karataş	-0,564	5	12
685	Kastamonu	Küre	-0,564	5	16
686	Kastamonu	Araç	-0,565	5	17
687	Kırıkkale	Delice	-0,567	5	7
688	Şanlıurfa	Eyyübiye	-0,568	5	3
689	Denizli	Beyağaç	-0,570	5	19
690	Diyarbakır	Ergani	-0,572	5	5
691	Çankırı	Eldivan	-0,573	5	7
692	Konya	Bozkır	-0,574	5	18
693	Bartın	Ulus	-0,576	5	3
694	Giresun	Yağlıdere	-0,576	5	11
695	Ankara	Haymana	-0,578	5	24
696	Erzurum	Aşkale	-0,578	5	7
697	Osmaniye	Hasanbeyli	-0,580	5	6
698	Tunceli	Mazgirt	-0,580	5	7
699	Tokat	Artova	-0,583	5	6
700	Çorum	Kargı	-0,583	5	7
701	Kırşehir	Boztepe	-0,584	5	4
702	Sinop	Erfelek	-0,585	5	6
703	Yozgat	Saraykent	-0,587	5	11
704	Sivas	İmranlı	-0,587	5	10
705	Malatya	Doğanşehir	-0,590	5	6
706	Erzurum	Tortum	-0,592	5	8

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
707	Kütahya	Pazarlar	-0,592	5	12
708	Elazığ	Maden	-0,592	5	5
709	Afyonkarahisar	İhsaniye	-0,592	5	13
710	Giresun	Doğankent	-0,593	5	12
711	Sivas	Gölova	-0,594	5	11
712	Sivas	Ulaş	-0,595	5	12
713	Kırşehir	Akpınar	-0,596	5	5
714	Bayburt	Aydıntepe	-0,598	5	2
715	İzmir	Kiraz	-0,599	5	30
716	Balıkesir	Balya	-0,600	5	20
717	Çorum	Boğazkale	-0,604	5	8
718	Erzincan	Kemah	-0,604	5	8
719	Çankırı	Korgun	-0,606	5	8
720	Ordu	Kumru	-0,606	5	7
721	Malatya	Hekimhan	-0,606	5	7
722	Kırıkkale	Çelebi	-0,608	5	8
723	Uşak	Karahallı	-0,609	5	6
724	Ordu	Gölköy	-0,610	5	8
725	Ankara	Bala	-0,611	5	25
726	Erzurum	Pazaryolu	-0,612	5	9
727	Kayseri	Sarıoğlan	-0,613	5	13
728	Nevşehir	Derinkuyu	-0,615	5	7
729	Konya	Doğanhisar	-0,616	5	19
730	Trabzon	Düzköy	-0,616	5	17
731	Yozgat	Çekerek	-0,619	5	12
732	Afyonkarahisar	Bayat	-0,620	5	14
733	Konya	Derebucak	-0,621	5	20
734	Şırnak	Silopi	-0,621	5	3
735	Konya	Güneysınır	-0,621	5	21
736	Elazığ	Ağın	-0,622	5	6
737	Sivas	Doğanşar	-0,625	5	13
738	Tokat	Almus	-0,626	5	7
739	Hatay	Hassa	-0,627	5	12
740	Afyonkarahisar	Sinanpaşa	-0,627	5	15
741	Gümüşhane	Köse	-0,629	5	5
742	Erzincan	Üzümlü	-0,630	5	9
743	Kastamonu	Pınarbaşı	-0,630	5	18
744	Adıyaman	Çelikhan	-0,631	5	5
745	Karaman	Sarıveliler	-0,631	5	5
746	Hakkari	Şemdinli	-0,633	5	4
747	Tokat	Pazar	-0,633	5	8
748	Giresun	Çanakçı	-0,637	5	13
749	Erzurum	Olur	-0,637	5	10
750	Afyonkarahisar	Kızılören	-0,640	5	16
751	Konya	Altınekin	-0,641	5	22
752	Isparta	Gelendost	-0,641	5	11
753	Bingöl	Genç	-0,646	5	4
754	Ağrı	Doğubayazıt	-0,647	5	2
755	Elazığ	Sivrice	-0,647	5	7
756	Bolu	Kıbrısçık	-0,655	5	8
757	Tokat	Reşadiye	-0,657	5	9
758	Karabük	Eflani	-0,658	5	5

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
759	Şanlıurfa	Birecik	-0,660	5	4
760	Kahramanmaraş	Nurhak	-0,661	5	8
761	Burdur	Altınyayla	-0,663	5	11
762	Sivas	Altınyayla	-0,664	5	14
763	Amasya	Hamamözü	-0,665	5	6
764	Aksaray	Sultanhanı	-0,667	5	6
765	Kayseri	Sarız	-0,670	5	14
766	Konya	Akören	-0,672	5	23
767	Kayseri	Tomarza	-0,674	5	15
768	Trabzon	Hayrat	-0,676	5	18
769	Kırklareli	Kofçaz	-0,677	5	8
770	Isparta	Aksu	-0,679	5	12
771	Konya	Hadim	-0,681	5	24
772	Konya	Yalıhüyük	-0,682	5	25
773	Karaman	Ayrancı	-0,683	5	6
774	Konya	Tuzlukçu	-0,686	5	26
775	Sinop	Durağan	-0,687	5	7
776	Eskişehir	Han	-0,687	5	14
777	Aksaray	Gülağaç	-0,688	5	7
778	Aydın	Karpuzlu	-0,693	5	17
779	Malatya	Yazıhan	-0,696	5	8
780	Çorum	Ortaköy	-0,697	5	9
781	Batman	Hasankeyf	-0,697	5	2
782	Kırşehir	Çiçekdağı	-0,697	5	6
783	Çankırı	Orta	-0,699	5	9
784	Ordu	Korgan	-0,704	5	9
785	Gümüşhane	Kürtün	-0,705	5	6
786	Bitlis	Ahlat	-0,706	5	3
787	Konya	Taşkent	-0,710	5	27
788	Elazığ	Baskil	-0,714	5	8
789	Çankırı	Kızılırmak	-0,715	5	10
790	Van	Erciş	-0,715	5	4
791	Malatya	Kale	-0,717	5	9
792	Kahramanmaraş	Andırın	-0,718	5	9
793	Çorum	Mecitözü	-0,719	5	10
794	Şırnak	Beytüşşebap	-0,723	5	4
795	Bayburt	Demirözü	-0,724	5	3
796	Diyarbakır	Bismil	-0,727	5	6
797	Tokat	Yeşilyurt	-0,729	5	10
798	Elazığ	Alacakaya	-0,729	5	9
799	Bingöl	Solhan	-0,730	5	5
800	Samsun	Salıpazarı	-0,730	5	15
801	Ordu	Ulubey	-0,730	5	10
802	Bartın	Kurucasıle	-0,732	5	4
803	Konya	Emirgazi	-0,733	5	28
804	Niğde	Çamardı	-0,733	5	4
805	Gaziantep	Araban	-0,736	5	7
806	Elazığ	Palu	-0,737	5	10
807	Sivas	Hafik	-0,742	5	15
808	Tunceli	Nazımiye	-0,744	5	8
809	Ordu	Kabadüz	-0,744	5	11
810	Samsun	Asarcık	-0,745	5	16

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
811	Nevşehir	Acıgöl	-0,746	5	8
812	Siirt	Kurtalan	-0,746	5	2
813	Sivas	Koyulhisar	-0,748	5	16
814	Sinop	Saraydüzü	-0,751	5	8
815	Bursa	Büyükorhan	-0,752	5	17
816	Aksaray	Güzelyurt	-0,755	5	8
817	Sivas	Yıldızeli	-0,762	5	17
818	Adana	Aladağ	-0,764	5	13
819	Konya	Halkapınar	-0,765	5	29
820	Erzurum	Pasinler	-0,765	5	11
821	Afyonkarahisar	Hocalar	-0,772	5	17
822	Ardahan	Çıldır	-0,773	5	3
823	Ordu	Çamaş	-0,776	5	12
824	Karabük	Ovacık	-0,776	5	6
825	Erzurum	Horasan	-0,778	5	12
826	Kütahya	Aslanapa	-0,782	5	13
827	Kars	Kağızman	-0,784	5	2
828	Bolu	Dörtdivan	-0,784	5	9
829	Samsun	Ayvacık	-0,784	5	17
830	Çorum	Laçın	-0,789	5	11
831	Batman	Beşiri	-0,792	5	3
832	Van	Gevaş	-0,794	5	5
833	Erzurum	Narman	-0,796	5	13
834	Şanlıurfa	Siverek	-0,797	5	5
835	Şanlıurfa	Halfeti	-0,798	5	6
836	Amasya	Göynücek	-0,798	5	7
837	Afyonkarahisar	Çobanlar	-0,801	5	18
838	Şanlıurfa	Viranşehir	-0,803	5	7
839	Kars	Sarıkamış	-0,804	5	3
840	Giresun	Güce	-0,805	5	14
841	Ordu	Kabataş	-0,805	5	13
842	Edirne	Meriç	-0,806	5	9
843	Kırıkkale	Sulakyurt	-0,809	5	9
844	Şırnak	Uludere	-0,810	5	5
845	Isparta	Sütçüler	-0,811	5	13
846	Kayseri	Akkışla	-0,812	5	16
847	Ardahan	Damal	-0,814	5	4
848	Antalya	Gündoğmuş	-0,815	5	19
849	Kırşehir	Akçakent	-0,816	5	7
850	Çorum	Oğuzlar	-0,820	5	12
851	Giresun	Dereli	-0,824	5	15
852	Diyarbakır	Silvan	-0,824	5	7
853	Ardahan	Göle	-0,831	6	5
854	Bitlis	Adilcevaz	-0,832	6	4
855	Kars	Akyaka	-0,832	6	4
856	Kilis	Elbeyli	-0,835	6	2
857	Şanlıurfa	Ceylanpınar	-0,835	6	8
858	Çankırı	Bayramören	-0,836	6	11
859	Gaziantep	Karkamış	-0,837	6	8
860	Şanlıurfa	Hilvan	-0,840	6	9
861	Adıyaman	Samsat	-0,840	6	6
862	Kahramanmaraş	Çağlayancerit	-0,840	6	10

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
863	Şırnak	İdil	-0,842	6	6
864	Ordu	Mesudiye	-0,842	6	14
865	Muş	Varto	-0,844	6	2
866	Yozgat	Kadıışehri	-0,847	6	13
867	Iğdır	Aralık	-0,852	6	2
868	Ordu	Çatalpınar	-0,854	6	15
869	Mardin	Ömerli	-0,858	6	5
870	Kastamonu	Şenpazar	-0,859	6	19
871	Ordu	Gürgentepe	-0,859	6	16
872	Hatay	Yayladağı	-0,863	6	13
873	Mardin	Dargeçit	-0,866	6	6
874	Çorum	Bayat	-0,868	6	13
875	Malatya	Kuluncak	-0,873	6	10
876	Malatya	Arguvan	-0,877	6	11
877	Düzce	Yığılca	-0,880	6	8
878	Batman	Kozluk	-0,885	6	4
879	Diyarbakır	Çermik	-0,887	6	8
880	Çankırı	Yapraklı	-0,893	6	12
881	Konya	Ahırlı	-0,907	6	30
882	Erzurum	Hınıs	-0,909	6	14
883	Şanlıurfa	Suruç	-0,910	6	10
884	Tokat	Sulusaray	-0,911	6	11
885	Kahramanmaraş	Ekinözü	-0,920	6	11
886	Giresun	Çamoluk	-0,920	6	16
887	Çorum	Uğurludağ	-0,923	6	14
888	Ardahan	Hanak	-0,926	6	6
889	Yozgat	Aydıncık	-0,928	6	14
890	Ordu	Çaybaşı	-0,932	6	17
891	Konya	Derbent	-0,936	6	31
892	Tokat	Başçiftlik	-0,936	6	12
893	Mardin	Yeşilli	-0,936	6	7
894	Kars	Arpaçay	-0,943	6	5
895	Adana	Saimbeyli	-0,946	6	14
896	Şanlıurfa	Bozova	-0,947	6	11
897	Hatay	Kumlu	-0,951	6	14
898	Iğdır	Tuzluca	-0,953	6	3
899	Adana	Feke	-0,954	6	15
900	Şırnak	Güçlükönak	-0,959	6	7
901	Batman	Gercüş	-0,962	6	5
902	Bingöl	Yedisu	-0,968	6	6
903	Malatya	Doğanyol	-0,973	6	12
904	Niğde	Altunhisar	-0,975	6	5
905	Kars	Selim	-0,977	6	6
906	Niğde	Çiftlik	-0,977	6	6
907	Ordu	İkizce	-0,979	6	18
908	Adıyaman	Tut	-0,979	6	7
909	Osmaniye	Sumbas	-0,987	6	7
910	Bitlis	Güroymak	-1,002	6	5
911	Iğdır	Karakoyunlu	-1,008	6	4
912	Ordu	Akkuş	-1,012	6	19
913	Ağrı	Eleşkirt	-1,013	6	3
914	Sinop	Dikmen	-1,014	6	9

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
915	Bingöl	Karlıova	-1,017	6	7
916	Mardin	Mazıdağı	-1,019	6	8
917	Diyarbakır	Lice	-1,022	6	9
918	Muş	Malazgirt	-1,027	6	3
919	Muş	Hasköy	-1,032	6	4
920	Muş	Bulanık	-1,036	6	5
921	Hatay	Altınözü	-1,038	6	15
922	Gaziantep	Yavuzeli	-1,049	6	9
923	Ağrı	Patnos	-1,050	6	4
924	Siirt	Baykan	-1,061	6	3
925	Batman	Sason	-1,063	6	6
926	Kars	Susuz	-1,064	6	7
927	Van	Çatak	-1,064	6	6
928	Elazığ	Arıcak	-1,070	6	11
929	Mardin	Derik	-1,085	6	9
930	Diyarbakır	Çüngüş	-1,092	6	10
931	Siirt	Tillo	-1,092	6	4
932	Bingöl	Adaklı	-1,097	6	8
933	Malatya	Pütürge	-1,097	6	13
934	Siirt	Eruh	-1,098	6	5
935	Diyarbakır	Kulp	-1,102	6	11
936	Bitlis	Hizan	-1,103	6	6
937	Van	Muradiye	-1,112	6	7
938	Kastamonu	Doğanyurt	-1,113	6	20
939	Van	Gürpınar	-1,116	6	8
940	Erzurum	Şenkaya	-1,119	6	15
941	Diyarbakır	Dicle	-1,122	6	12
942	Ağrı	Taşlıçay	-1,124	6	5
943	Van	Başkale	-1,130	6	9
944	Erzurum	Çat	-1,131	6	16
945	Diyarbakır	Kocaköy	-1,131	6	13
946	Hakkari	Derecik	-1,135	6	5
947	Ağrı	Diyadin	-1,147	6	6
948	Kilis	Polateli	-1,155	6	3
949	Van	Özalp	-1,159	6	10
950	Kars	Digor	-1,164	6	8
951	Diyarbakır	Eğil	-1,166	6	14
952	Erzurum	Karaçoban	-1,172	6	17
953	Mardin	Savur	-1,187	6	10
954	Erzurum	Köprüköy	-1,189	6	18
955	Adıyaman	Sincik	-1,202	6	8
956	Van	Çaldıran	-1,220	6	11
957	Muş	Korkut	-1,220	6	6
958	Van	Saray	-1,237	6	12
959	Kilis	Musabeyli	-1,243	6	4
960	Van	Bahçesaray	-1,244	6	13
961	Ağrı	Tutak	-1,254	6	7
962	Diyarbakır	Çınar	-1,256	6	15
963	Bitlis	Mutki	-1,257	6	7
964	Şanlıurfa	Akçakale	-1,258	6	12
965	Diyarbakır	Hani	-1,267	6	16
966	Erzurum	Karayazı	-1,274	6	19

Genel Sıralama	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Kademe	İl İçindeki Sıralama
967	Ağrı	Hamur	-1,275	6	8
968	Siirt	Şirvan	-1,277	6	6
969	Erzurum	Tekman	-1,277	6	20
970	Diyarbakır	Hazro	-1,285	6	17
971	Adıyaman	Gerger	-1,289	6	9
972	Siirt	Pervari	-1,345	6	7
973	Şanlıurfa	Harran	-1,447	6	13

EK-B: BİLİM GRUPLARINA GÖRE ÜNİVERSİTE BÖLÜMLERİ

Tablo B.1 Bilim Gruplarına Göre Üniversite Bölümleri

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
1	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Aile ve Tüketici Bilimleri	Lisans
2	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Alman Dili ve Edebiyatı	Lisans
3	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Almanca Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
4	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Amerikan Kültürü ve Edebiyatı	Lisans
5	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Antropoloji	Lisans
6	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Arap Dili ve Edebiyatı	Lisans
7	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Arapça Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
8	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Arkeoloji	Lisans
9	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Arkeoloji ve Sanat Tarihi	Lisans
10	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Arnavut Dili ve Edebiyatı	Lisans
11	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Azerbaycan Türkçesi ve Edebiyatı	Lisans
12	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Basın ve Yayın	Lisans
13	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Bilgi ve Belge Yönetimi	Lisans
14	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Boşnak Dili ve Edebiyatı	Lisans
15	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Bulgar Dili ve Edebiyatı	Lisans
16	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Bulgarca Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
17	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Coğrafya	Lisans
18	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları	Lisans
19	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Çağdaş Yunan Dili ve Edebiyatı	Lisans
20	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Çerkez Dili ve Kültürü	Lisans
21	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Çin Dili ve Edebiyatı	Lisans
22	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Çince Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
23	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Çocuk Gelişimi	Lisans
24	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Dilbilimi	Lisans
25	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Engelliler İçin Gölge Öğreticilik	Ön Lisans
26	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Ermeni Dili ve Kültürü	Lisans
27	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Eski Yunan Dili ve Edebiyatı	Lisans
28	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Ev İdaresi	Ön Lisans
29	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Fars Dili ve Edebiyatı	Lisans
30	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Farsça Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
31	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Felsefe	Lisans
32	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Fransız Dili ve Edebiyatı	Lisans
33	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Fransızca Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
34	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Gazetecilik	Lisans
35	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Gerontoloji	Lisans
36	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Görsel İletişim	Ön Lisans
37	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Gürcü Dili ve Edebiyatı	Lisans
38	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Halkbilimi	Lisans
39	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Halkla İlişkiler ve Reklamcılık	Lisans
40	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	Ön Lisans
41	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Halkla İlişkiler ve Tanıtım	Lisans
42	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Hindoloji	Lisans
43	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Hititoloji	Lisans
44	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Hungaroloji	Lisans
45	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İbrani Dili ve Kültürü	Lisans
46	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İlahiyat	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
47	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İlahiyat	Lisans
48	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İletişim Bilimleri	Lisans
49	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İletişim ve Tasarımı	Lisans
50	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İngiliz Dilbilimi	Lisans
51	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İngiliz Dili ve Edebiyatı	Lisans
52	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İngilizce Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
53	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İngilizce, Fransızca Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
54	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İslami İlimler	Ön Lisans
55	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İslami İlimler	Lisans
56	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İspanyol Dili ve Edebiyatı	Lisans
57	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İtalyan Dili ve Edebiyatı	Lisans
58	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Japon Dili ve Edebiyatı	Lisans
59	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Japonca Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
60	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Karşılaştırmalı Edebiyat	Lisans
61	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Kazak Dili ve Edebiyatı	Lisans
62	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Klasik Arkeoloji	Lisans
63	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Kore Dili ve Edebiyatı	Lisans
64	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Kültür ve İletişim Bilimleri	Lisans
65	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Kültürel Miras ve Turizm	Ön Lisans
66	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Kürt Dili ve Edebiyatı	Lisans
67	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Latin Dili ve Edebiyatı	Lisans
68	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Leh Dili ve Edebiyatı	Lisans
69	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Marka İletişimi	Ön Lisans
70	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Medya ve İletişim	Ön Lisans
71	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
72	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Müzecilik	Lisans
73	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Polonya Dili ve Kültürü	Lisans
74	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi	Lisans
75	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Psikoloji	Lisans
76	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Radio ve Televizyon Programcılığı	Ön Lisans
77	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Radio ve Televizyon Teknolojisi	Ön Lisans
78	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Reklamcılık	Ön Lisans
79	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Reklamcılık	Lisans
80	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Rus Dili ve Edebiyatı	Lisans
81	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Rusça Mütercim ve Tercümanlık	Lisans
82	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Sanat Tarihi	Lisans
83	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Sanat ve Sosyal Bilimler Programları	Lisans
84	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Sinoloji	Lisans
85	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Sosyal Hizmet	Lisans
86	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Sosyal Hizmetler	Ön Lisans
87	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Sosyoloji	Lisans
88	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Sümeroloji	Lisans
89	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Süryani Dili ve Edebiyatı	Lisans
90	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Tarih	Lisans
91	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Tarih Öncesi Arkeolojisi	Lisans
92	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Televizyon Haberciliği ve Programcılığı	Lisans
93	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Türk Dili ve Edebiyatı	Lisans
94	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Türk Halkbilimi	Lisans
95	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Türk İslam Arkeolojisi	Lisans
96	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Türkoloji	Lisans
97	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Ukrayna Dili ve Edebiyatı	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
98	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Urdu Dili ve Edebiyatı	Lisans
99	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Uygulamalı İngilizce Çevirmenlik	Ön Lisans
100	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Uygulamalı İspanyolca Çevirmenlik	Ön Lisans
101	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Uygulamalı Rusça Çevirmenlik	Ön Lisans
102	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Yeni Medya ve Gazetecilik	Ön Lisans
103	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Yeni Medya ve İletişim	Lisans
104	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Yunan Dili ve Edebiyatı	Lisans
105	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Zaza Dili ve Edebiyatı	Lisans
106	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Abaza Dili ve Edebiyatı	Lisans
107	Beşerî ve Sosyal Bilimler	İletişim Tasarımı ve Yönetimi	Lisans
108	Beşerî ve Sosyal Bilimler	Medya ve Görsel Sanatlar	Lisans
109	Eğitim Bilimleri	Almanca Öğretmenliği	Lisans
110	Eğitim Bilimleri	Arapça Öğretmenliği	Lisans
111	Eğitim Bilimleri	Azerbaycan Dili Öğretmenliği	Lisans
112	Eğitim Bilimleri	Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	Lisans
113	Eğitim Bilimleri	Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği	Lisans
114	Eğitim Bilimleri	Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği	Lisans
115	Eğitim Bilimleri	Biyoloji Öğretmenliği	Lisans
116	Eğitim Bilimleri	Coğrafya Öğretmenliği	Lisans
117	Eğitim Bilimleri	Felsefe Grubu Öğretmenliği	Lisans
118	Eğitim Bilimleri	Fen Bilgisi Öğretmenliği	Lisans
119	Eğitim Bilimleri	Fizik Öğretmenliği	Lisans
120	Eğitim Bilimleri	Fransızca Öğretmenliği	Lisans
121	Eğitim Bilimleri	İlköğretim Matematik Öğretmenliği	Lisans
122	Eğitim Bilimleri	İngiliz ve Rus Dilleri ve Edebiyatları (Öğretmenlik)	Lisans
123	Eğitim Bilimleri	İngilizce Öğretmenliği	Lisans
124	Eğitim Bilimleri	Japonca Öğretmenliği	Lisans
125	Eğitim Bilimleri	Kimya Öğretmenliği	Lisans
126	Eğitim Bilimleri	Matematik Öğretmenliği	Lisans
127	Eğitim Bilimleri	Okul Öncesi Öğretmenliği	Lisans
128	Eğitim Bilimleri	Özel Eğitim Öğretmenliği	Lisans
129	Eğitim Bilimleri	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik	Lisans
130	Eğitim Bilimleri	Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Öğretmenliği	Lisans
131	Eğitim Bilimleri	Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık	Lisans
132	Eğitim Bilimleri	Rus Dili Öğretmenliği	Lisans
133	Eğitim Bilimleri	Rus Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	Lisans
134	Eğitim Bilimleri	Rus ve İngiliz Dilleri ve Edebiyatları (Öğretmenlik)	Lisans
135	Eğitim Bilimleri	Sınıf Öğretmenliği	Lisans
136	Eğitim Bilimleri	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	Lisans
137	Eğitim Bilimleri	Tarih Öğretmenliği	Lisans
138	Eğitim Bilimleri	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	Lisans
139	Eğitim Bilimleri	Türkçe Öğretmenliği	Lisans
140	Fen Bilimleri ve Matematik	Astronomi ve Uzay Bilimleri	Lisans
141	Fen Bilimleri ve Matematik	Bilim Tarihi	Lisans
142	Fen Bilimleri ve Matematik	Biyokimya	Ön Lisans
143	Fen Bilimleri ve Matematik	Biyokimya	Lisans
144	Fen Bilimleri ve Matematik	Biyoloji	Lisans
145	Fen Bilimleri ve Matematik	Biyoteknoloji	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
146	Fen Bilimleri ve Matematik	Enerji Bilimi ve Teknolojileri	Lisans
147	Fen Bilimleri ve Matematik	Fizik	Lisans
148	Fen Bilimleri ve Matematik	Fotonik	Lisans
149	Fen Bilimleri ve Matematik	Genetik ve Yaşam Bilimleri Programları	Lisans
150	Fen Bilimleri ve Matematik	İstatistik	Lisans
151	Fen Bilimleri ve Matematik	İstatistik ve Bilgisayar Bilimleri	Lisans
152	Fen Bilimleri ve Matematik	Kimya	Lisans
153	Fen Bilimleri ve Matematik	Laboratuvar Teknolojisi	Ön Lisans
154	Fen Bilimleri ve Matematik	Matematik	Lisans
155	Fen Bilimleri ve Matematik	Matematik ve Bilgisayar Bilimleri	Lisans
156	Fen Bilimleri ve Matematik	Moleküler Biyoloji ve Genetik	Lisans
157	Fen Bilimleri ve Matematik	Nanobilim ve Nanoteknoloji	Lisans
158	Fen Bilimleri ve Matematik	Tohum Bilimi ve Teknolojisi	Lisans
159	Fen Bilimleri ve Matematik	Uzay Bilimleri ve Teknolojileri	Lisans
160	Hukuk ve Adalet Bilimleri	Adalet	Ön Lisans
161	Hukuk ve Adalet Bilimleri	Adli Bilimler	Lisans
162	Hukuk ve Adalet Bilimleri	Ceza İnfaz ve Güvenlik Hizmetleri	Ön Lisans
163	Hukuk ve Adalet Bilimleri	Hukuk	Lisans
164	Hukuk ve Adalet Bilimleri	Hukuk Büro Yönetimi ve Sekreterliği	Ön Lisans
165	Hukuk ve Adalet Bilimleri	Özel Güvenlik ve Koruma	Ön Lisans
166	Hukuk ve Adalet Bilimleri	Sivil Savunma ve İtfaiyecilik	Ön Lisans
167	Hukuk ve Adalet Bilimleri	Mahkeme Büro Hizmetleri	Ön Lisans
168	İktisadi ve İdari Bilimler	Aktüerya Bilimleri	Lisans
169	İktisadi ve İdari Bilimler	Bankacılık ve Sigortacılık	Ön Lisans
170	İktisadi ve İdari Bilimler	Bankacılık ve Sigortacılık	Lisans
171	İktisadi ve İdari Bilimler	Bilgi Yönetimi	Ön Lisans
172	İktisadi ve İdari Bilimler	Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	Ön Lisans
173	İktisadi ve İdari Bilimler	Çağrı Merkezi Hizmetleri	Ön Lisans
174	İktisadi ve İdari Bilimler	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	Lisans
175	İktisadi ve İdari Bilimler	Dış Ticaret	Ön Lisans
176	İktisadi ve İdari Bilimler	Ekonometri	Lisans
177	İktisadi ve İdari Bilimler	Ekonomi	Lisans
178	İktisadi ve İdari Bilimler	Ekonomi ve Finans	Lisans
179	İktisadi ve İdari Bilimler	Elektronik Ticaret ve Yönetimi	Lisans
180	İktisadi ve İdari Bilimler	Emlak ve Emlak Yönetimi	Lisans
181	İktisadi ve İdari Bilimler	Emlak Yönetimi	Ön Lisans
182	İktisadi ve İdari Bilimler	Enerji Yönetimi	Lisans
183	İktisadi ve İdari Bilimler	Eşit Ağırlıklı Programlar	Lisans
184	İktisadi ve İdari Bilimler	E-Ticaret ve Pazarlama	Ön Lisans
185	İktisadi ve İdari Bilimler	Finans ve Bankacılık	Lisans
186	İktisadi ve İdari Bilimler	Gayrimenkul Geliştirme ve Yönetimi	Lisans
187	İktisadi ve İdari Bilimler	Girişimcilik	Lisans
188	İktisadi ve İdari Bilimler	Gümrük İşletme	Lisans
189	İktisadi ve İdari Bilimler	Havacılık Yönetimi	Lisans
190	İktisadi ve İdari Bilimler	İktisadi ve İdari Bilimler Programları	Lisans
191	İktisadi ve İdari Bilimler	İktisadi ve İdari Programlar	Lisans
192	İktisadi ve İdari Bilimler	İktisat	Lisans
193	İktisadi ve İdari Bilimler	İnsan Kaynakları Yönetimi	Ön Lisans
194	İktisadi ve İdari Bilimler	İnsan Kaynakları Yönetimi	Lisans
195	İktisadi ve İdari Bilimler	İslam İktisadi ve Finans	Lisans
196	İktisadi ve İdari Bilimler	İş Sağlığı ve Güvenliği	Ön Lisans
197	İktisadi ve İdari Bilimler	İş Sağlığı ve Güvenliği	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
198	İktisadi ve İdari Bilimler	İşletme	Lisans
199	İktisadi ve İdari Bilimler	İşletme Yönetimi	Ön Lisans
200	İktisadi ve İdari Bilimler	Kamu Yönetimi	Lisans
201	İktisadi ve İdari Bilimler	Kooperatifçilik	Ön Lisans
202	İktisadi ve İdari Bilimler	Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler	Lisans
203	İktisadi ve İdari Bilimler	Maliye	Ön Lisans
204	İktisadi ve İdari Bilimler	Maliye	Lisans
205	İktisadi ve İdari Bilimler	Menkul Kıymetler ve Sermaye Piyasası	Ön Lisans
206	İktisadi ve İdari Bilimler	Muhasebe ve Finans Yönetimi	Lisans
207	İktisadi ve İdari Bilimler	Muhasebe ve Vergi Uygulamaları	Ön Lisans
208	İktisadi ve İdari Bilimler	Nüfus ve Vatandaşlık	Ön Lisans
209	İktisadi ve İdari Bilimler	Pazarlama	Ön Lisans
210	İktisadi ve İdari Bilimler	Pazarlama	Lisans
211	İktisadi ve İdari Bilimler	Perakende Satış ve Mağaza Yönetimi	Ön Lisans
212	İktisadi ve İdari Bilimler	Politika ve Ekonomi	Lisans
213	İktisadi ve İdari Bilimler	Posta Hizmetleri	Ön Lisans
214	İktisadi ve İdari Bilimler	Sağlık Kurumları İşletmeciliği	Ön Lisans
215	İktisadi ve İdari Bilimler	Sağlık Yönetimi	Lisans
216	İktisadi ve İdari Bilimler	Sanat ve Kültür Yönetimi	Lisans
217	İktisadi ve İdari Bilimler	Sermaye Piyasası	Lisans
218	İktisadi ve İdari Bilimler	Sigortacılık	Lisans
219	İktisadi ve İdari Bilimler	Siyasal Bilimler	Lisans
220	İktisadi ve İdari Bilimler	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	Lisans
221	İktisadi ve İdari Bilimler	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	Lisans
222	İktisadi ve İdari Bilimler	Sosyal Güvenlik	Ön Lisans
223	İktisadi ve İdari Bilimler	Tapu Kadastro	Lisans
224	İktisadi ve İdari Bilimler	Tapu ve Kadastro	Ön Lisans
225	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası Ekonomi	Lisans
226	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası Finans ve Bankacılık	Lisans
227	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası İlişkiler	Lisans
228	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası İşletme Yönetimi	Lisans
229	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası Ticaret ve Finansman	Lisans
230	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	Lisans
231	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası Ticaret ve Lojistik	Lisans
232	İktisadi ve İdari Bilimler	Yerel Yönetimler	Ön Lisans
233	İktisadi ve İdari Bilimler	Yerel Yönetimler	Lisans
234	İktisadi ve İdari Bilimler	Yönetim Bilimleri Programları	Lisans
235	İktisadi ve İdari Bilimler	Yönetim Bilişim Sistemleri	Lisans
236	İktisadi ve İdari Bilimler	E-Ticaret	Lisans
237	İktisadi ve İdari Bilimler	Halkla İlişkiler ve Pazarlama İletişimi	Lisans
238	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası Finans	Lisans
239	İktisadi ve İdari Bilimler	Uluslararası Girişimcilik	Lisans
240	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Ambalaj Tasarımı	Ön Lisans
241	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Ayakkabı Tasarım ve Üretimi	Ön Lisans
242	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi	Lisans
243	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Basım Teknolojileri	Lisans
244	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Basım ve Yayım Teknolojileri	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
245	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Çini Sanatı ve Tasarımı	Ön Lisans
246	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Çizgi Film ve Animasyon	Lisans
247	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Çok Boyutlu Modelleme ve Animasyon	Ön Lisans
248	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Deri Konfeksiyon	Ön Lisans
249	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Dijital Oyun Tasarımı	Lisans
250	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	El Sanatları	Lisans
251	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Endüstri Ürünleri Tasarımı	Ön Lisans
252	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Endüstriyel Cam ve Seramik	Ön Lisans
253	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Endüstriyel Tasarım	Lisans
254	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Eser Koruma	Ön Lisans
255	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Ev Tekstili Tasarımı	Ön Lisans
256	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Film Tasarımı ve Yönetimi	Lisans
257	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Fotoğraf	Lisans
258	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Fotoğrafçılık ve Kameramanlık	Ön Lisans
259	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Geleneksel El Sanatları	Ön Lisans
260	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Geleneksel Tekstillerin Korunması ve Restorasyonu	Ön Lisans
261	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Geleneksel Tekstillerin Korunması ve Restorasyonu	Ön Lisans
262	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Geleneksel Türk Sanatları	Lisans
263	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Gemi ve Yat Tasarımı	Lisans
264	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Giyim Üretim Teknolojisi	Ön Lisans
265	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Görsel İletişim Tasarımı	Lisans
266	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Görsel Sanatlar	Lisans
267	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Grafik Sanatlar	Lisans
268	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Grafik Tasarımı	Ön Lisans
269	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Grafik Tasarımı	Lisans
270	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Halıcılık ve Kilimcilik	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
271	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	İç Mekan Tasarımı	Ön Lisans
272	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	İç Mimarlık	Lisans
273	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı	Lisans
274	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Kenevir Dokuma Tezgahtarlığı	Ön Lisans
275	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı	Lisans
276	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Kozmetik Teknolojisi	Ön Lisans
277	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Kurgu, Ses ve Görüntü Yönetimi	Lisans
278	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Kuyumculuk ve Mücevher Tasarımı	Lisans
279	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Kuyumculuk ve Takı Tasarımı	Ön Lisans
280	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım	Lisans
281	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Mimari Dekoratif Sanatlar	Ön Lisans
282	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Mimari Restorasyon	Ön Lisans
283	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Mimarlık	Lisans
284	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Mobilya ve Dekorasyon	Ön Lisans
285	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Moda Tasarımı	Ön Lisans
286	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Moda Yönetimi	Ön Lisans
287	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Müzik	Lisans
288	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Peyzaj Mimarlığı	Lisans
289	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Radjo, Televizyon ve Sinema	Lisans
290	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Sahne Işık ve Ses Teknolojileri	Ön Lisans
291	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Sahne ve Dekor Tasarımı	Ön Lisans
292	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Sanal ve Artırılmış Gerçeklik	Ön Lisans
293	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Seramik	Lisans
294	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Seramik ve Cam Tasarımı	Ön Lisans
295	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Silah Sanayi Teknikerliği	Ön Lisans
296	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Şehir ve Bölge Planlama	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
297	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Takı Tasarımı	Lisans
298	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Takı Tasarımı ve İmalatı	Lisans
299	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Tekstil ve Moda Tasarımı	Lisans
300	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Tiyatro Eleştirmenliği	Lisans
301	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Kenevir Dokumacılığı	Ön Lisans
302	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Film Tasarımı ve Yönetmenliği	Lisans
303	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Fotoğraf ve Video	Lisans
304	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Grafik	Lisans
305	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	İç Mimarlık ve Mobilya Tasarımı	Lisans
306	Mimarlık, Güzel Sanatlar ve Tasarım	Tekstil Tasarımı	Lisans
307	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Açık Deniz Sondaj Teknolojisi	Ön Lisans
308	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Açık Deniz Tabanı Uygulamaları Teknolojisi	Ön Lisans
309	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Adli Bilişim Mühendisliği	Lisans
310	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği	Lisans
311	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Alternatif Enerji Kaynakları Teknolojisi	Ön Lisans
312	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bıçakçılık ve El Aletleri Üretim Teknolojisi	Ön Lisans
313	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilgi Güvenliği Teknolojisi	Lisans
314	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilgisayar Bilimleri	Lisans
315	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon	Ön Lisans
316	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilgisayar Mühendisliği	Lisans
317	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilgisayar Operatörlüğü	Ön Lisans
318	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilgisayar Programcılığı	Ön Lisans
319	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilgisayar Teknolojisi	Ön Lisans
320	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilişim Güvenliği Teknolojisi	Ön Lisans
321	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilişim Sistemleri Mühendisliği	Lisans
322	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
323	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Biyoenformatik ve Genetik	Lisans
324	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Biyomedikal Mühendisliği	Lisans
325	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Biyomühendislik	Lisans
326	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Biyosistem Mühendisliği	Lisans
327	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Boya Teknolojisi	Ön Lisans
328	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Cevher Hazırlama Mühendisliği	Lisans
329	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Cnc Programlama ve Operatörlüğü	Ön Lisans
330	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Coğrafi Bilgi Sistemleri	Ön Lisans
331	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Çevre Mühendisliği	Lisans
332	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Mühendisliği	Lisans
333	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği	Lisans
334	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Deri Mühendisliği	Lisans
335	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Deri Teknolojisi	Ön Lisans
336	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Dijital Fabrika Teknolojileri	Ön Lisans
337	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Doğal Yapı Taşları Teknolojisi	Ön Lisans
338	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Doğalgaz ve Tesisatı Teknolojisi	Ön Lisans
339	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Döküm	Ön Lisans
340	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektrik	Ön Lisans
341	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektrik Enerjisi Üretim, İletim ve Dağıtım	Ön Lisans
342	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektrik Mühendisliği	Lisans
343	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektrik-Elektronik Mühendisliği	Lisans
344	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektrikli Cihaz Teknolojisi	Ön Lisans
345	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektronik Haberleşme Teknolojisi	Ön Lisans
346	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektronik Mühendisliği	Lisans
347	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektronik Teknolojisi	Ön Lisans
348	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
349	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Endüstri Mühendisliği	Lisans
350	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Endüstriyel Hammaddeler İşleme Teknolojisi	Ön Lisans
351	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Endüstriyel Kalıpcılık	Ön Lisans
352	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Endüstriyel Tasarım Mühendisliği	Lisans
353	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Enerji Sistemleri Mühendisliği	Lisans
354	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Enerji Tesisleri İşletmeciliği	Ön Lisans
355	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Fizik Mühendisliği	Lisans
356	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Gemi İnşaatı	Ön Lisans
357	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Gemi İnşaatı ve Gemi Makineleri Mühendisliği	Lisans
358	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Gemi Makineleri İşletme Mühendisliği	Lisans
359	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Gemi ve Deniz Teknolojisi Mühendisliği	Lisans
360	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Genetik ve Biyomühendislik	Lisans
361	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Geomatik Mühendisliği	Lisans
362	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Geoteknik	Ön Lisans
363	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Gıda Mühendisliği	Lisans
364	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Harita Mühendisliği	Lisans
365	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Harita ve Kadastro	Ön Lisans
366	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Havacılık Elektrik ve Elektronik	Lisans
367	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Havacılık ve Uzay Mühendisliği	Lisans
368	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Hibrid ve Elektrikli Taşıtlar Teknolojisi	Ön Lisans
369	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Hidrojeoloji Mühendisliği	Lisans
370	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İklimlendirme ve Soğutma Teknolojisi	Ön Lisans
371	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İmalat Mühendisliği	Lisans
372	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İnşaat Mühendisliği	Lisans
373	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İnşaat Teknolojisi	Ön Lisans
374	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İnternet ve Ağ Teknolojileri	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
375	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İş Makineleri Operatörlüğü	Ön Lisans
376	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İşletme Mühendisliği	Lisans
377	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Jeofizik Mühendisliği	Lisans
378	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Jeoloji Mühendisliği	Lisans
379	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Kaynak Teknolojisi	Ön Lisans
380	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Kimya Mühendisliği	Lisans
381	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Kimya Teknolojisi	Ön Lisans
382	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Kontrol ve Otomasyon Mühendisliği	Lisans
383	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Kontrol ve Otomasyon Teknolojisi	Ön Lisans
384	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Maden Mühendisliği	Lisans
385	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Madencilik Teknolojisi	Ön Lisans
386	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Makine	Ön Lisans
387	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Makine Mühendisliği	Lisans
388	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Makine Resim ve Konstrüksiyonu	Ön Lisans
389	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Malzeme Bilimi ve Mühendisliği	Lisans
390	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Malzeme Bilimi ve Teknolojileri	Lisans
391	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Matematik Mühendisliği	Lisans
392	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Mekatronik	Ön Lisans
393	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Mekatronik Mühendisliği	Lisans
394	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Mermer Teknolojisi	Ön Lisans
395	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Metalurji	Ön Lisans
396	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Metalurji ve Malzeme Mühendisliği	Lisans
397	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Meteoroloji Mühendisliği	Lisans
398	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Mobil Teknolojileri	Ön Lisans
399	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Mühendislik Programları	Lisans
400	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Mühendislik ve Doğa Bilimleri Programları	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
401	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Nanoteknoloji Mühendisliği	Lisans
402	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Nükleer Enerji Mühendisliği	Lisans
403	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Nükleer Teknoloji ve Radyasyon Güvenliği	Ön Lisans
404	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Optik ve Akustik Mühendisliği	Lisans
405	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Otomotiv Gövde ve Yüzey İşlem Teknolojileri	Ön Lisans
406	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Otomotiv Mühendisliği	Lisans
407	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Otomotiv Teknolojisi	Ön Lisans
408	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği	Lisans
409	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Polimer Malzeme Mühendisliği	Lisans
410	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Polimer Teknolojisi	Ön Lisans
411	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Rafineri ve Petro-Kimya Teknolojisi	Ön Lisans
412	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Raylı Sistemler Elektrik ve Elektronik	Ön Lisans
413	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Raylı Sistemler Makine Teknolojisi	Ön Lisans
414	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Raylı Sistemler Mühendisliği	Lisans
415	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Raylı Sistemler Yol Teknolojisi	Ön Lisans
416	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Siber Güvenlik Analistliği ve Operatörlüğü	Ön Lisans
417	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Sondaj Teknolojisi	Ön Lisans
418	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Su Altı Teknolojisi	Ön Lisans
419	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Su Ürünleri Mühendisliği	Lisans
420	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Tahribatsız Muayene	Ön Lisans
421	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Tarım Makineleri	Ön Lisans
422	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Tarım Makineleri ve Teknolojileri Mühendisliği	Lisans
423	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Tarım Teknolojisi	Ön Lisans
424	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Tarımsal Genetik Mühendisliği	Lisans
425	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Tekstil Mühendisliği	Lisans
426	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Tekstil Teknolojisi	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
427	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Tekstil ve Halı Makineleri	Ön Lisans
428	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Uçak Bakım ve Onarım	Lisans
429	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Uçak Mühendisliği	Lisans
430	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Uçak Teknolojisi	Ön Lisans
431	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Ulaştırma Mühendisliği	Lisans
432	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Uzay Mühendisliği	Lisans
433	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Üretimde Kalite Kontrol	Ön Lisans
434	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Web Tasarımı ve Kodlama	Ön Lisans
435	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yapay Zeka Mühendisliği	Lisans
436	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yapay Zeka ve Veri Mühendisliği	Lisans
437	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yapı Denetimi	Ön Lisans
438	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yapı Ressamlığı	Ön Lisans
439	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yapı Tesisat Teknolojisi	Ön Lisans
440	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yapı Yalıtım Teknolojisi	Ön Lisans
441	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yazılım Geliştirme	Lisans
442	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yazılım Mühendisliği	Lisans
443	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yer Bilimleri Mühendisliği Programları	Lisans
444	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Arka-Yüz Yazılım Geliştirme	Ön Lisans
445	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bulut Bilişim Operatörlüğü	Ön Lisans
446	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Büyük Veri Analistliği	Ön Lisans
447	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Dijital Dönüşüm Elektronik	Ön Lisans
448	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Hava Aracı İmalat Teknolojileri	Ön Lisans
449	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İmalat Yürütme Sistemleri Operatörlüğü	Ön Lisans
450	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İnsansız Araç Teknikerliği	Ön Lisans
451	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Kurumsal Bilişim Uzmanlığı	Ön Lisans
452	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Otonom Sistemler Teknikerliği	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
453	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Oyun Geliştirme ve Programlama	Ön Lisans
454	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Ön-Yüz Yazılım Geliştirme	Ön Lisans
455	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Robotik ve Yapay Zekâ	Ön Lisans
456	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Siber Güvenlik	Ön Lisans
457	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Su Altı Kaynak Teknolojisi	Ön Lisans
458	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yapay Zekâ Operatörlüğü	Ön Lisans
459	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği	Lisans
460	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Endüstri Yönetimi Mühendisliği	Lisans
461	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	İklim Bilimi ve Meteoroloji Mühendisliği	Lisans
462	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji Mühendisliği	Lisans
463	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Robotik ve Otonom Sistemleri Mühendisliği	Lisans
464	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Siber Güvenlik Mühendisliği	Lisans
465	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Su Ürünleri Endüstrisi Mühendisliği	Lisans
466	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Veri Bilimi ve Analitiği	Lisans
467	Mühendislik ve Teknoloji Bilimleri	Yapay Zeka ve Makine Öğrenmesi	Lisans
468	Sağlık Bilimleri	Acil Durum ve Afet Yönetimi	Ön Lisans
469	Sağlık Bilimleri	Acil Yardım ve Afet Yönetimi	Lisans
470	Sağlık Bilimleri	Ağız ve Diş Sağlığı	Ön Lisans
471	Sağlık Bilimleri	Ameliyathane Hizmetleri	Ön Lisans
472	Sağlık Bilimleri	Anestezi	Ön Lisans
473	Sağlık Bilimleri	Beslenme ve Diyetetik	Lisans
474	Sağlık Bilimleri	Biyomedikal Cihaz Teknolojisi	Ön Lisans
475	Sağlık Bilimleri	Çocuk Gelişimi	Ön Lisans
476	Sağlık Bilimleri	Çocuk Koruma ve Bakım Hizmetleri	Ön Lisans
477	Sağlık Bilimleri	Denizci Sağlığı	Ön Lisans
478	Sağlık Bilimleri	Dezenfeksiyon, Sterilizasyon ve Antisepsi Teknikerliği	Ön Lisans
479	Sağlık Bilimleri	Dil ve Konuşma Terapisi	Lisans
480	Sağlık Bilimleri	Diş Hekimliği	Lisans
481	Sağlık Bilimleri	Diş Protez Teknolojisi	Ön Lisans
482	Sağlık Bilimleri	Diyaliz	Ön Lisans
483	Sağlık Bilimleri	Ebelik	Lisans
484	Sağlık Bilimleri	Eczacılık	Lisans
485	Sağlık Bilimleri	Eczane Hizmetleri	Ön Lisans
486	Sağlık Bilimleri	Elektronörofizyoloji	Ön Lisans
487	Sağlık Bilimleri	Engelli Bakımı ve Rehabilitasyon	Ön Lisans
488	Sağlık Bilimleri	Ergoterapi	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
489	Sağlık Bilimleri	Evde Hasta Bakımı	Ön Lisans
490	Sağlık Bilimleri	Fizyoterapi	Ön Lisans
491	Sağlık Bilimleri	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	Lisans
492	Sağlık Bilimleri	Hasta Bakımı	Ön Lisans
493	Sağlık Bilimleri	Hemşirelik	Lisans
494	Sağlık Bilimleri	İlk ve Acil Yardım	Ön Lisans
495	Sağlık Bilimleri	İş ve Uğraşı Terapisi	Ön Lisans
496	Sağlık Bilimleri	Laborant ve Veteriner Sağlık	Ön Lisans
497	Sağlık Bilimleri	Nükleer Tıp Teknikleri	Ön Lisans
498	Sağlık Bilimleri	Odyoloji	Lisans
499	Sağlık Bilimleri	Odyometri	Ön Lisans
500	Sağlık Bilimleri	Optisyenlik	Ön Lisans
501	Sağlık Bilimleri	Ortez ve Protez	Lisans
502	Sağlık Bilimleri	Ortopedik Protez ve Ortez	Ön Lisans
503	Sağlık Bilimleri	Otopsi Yardımcılığı	Ön Lisans
504	Sağlık Bilimleri	Patoloji Laboratuvar Teknikleri	Ön Lisans
505	Sağlık Bilimleri	Perfüzyon	Lisans
506	Sağlık Bilimleri	Perfüzyon Teknikleri	Ön Lisans
507	Sağlık Bilimleri	Podoloji	Ön Lisans
508	Sağlık Bilimleri	Radyoterapi	Ön Lisans
509	Sağlık Bilimleri	Saç Bakımı ve Güzellik Hizmetleri	Ön Lisans
510	Sağlık Bilimleri	Sağlık Bilgi Sistemleri Teknikerliği	Ön Lisans
511	Sağlık Bilimleri	Tıbbi Dokümantasyon ve Sekreterlik	Ön Lisans
512	Sağlık Bilimleri	Tıbbi Görüntüleme Teknikleri	Ön Lisans
513	Sağlık Bilimleri	Tıbbi Laboratuvar Teknikleri	Ön Lisans
514	Sağlık Bilimleri	Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama	Ön Lisans
515	Sağlık Bilimleri	Tıp	Lisans
516	Sağlık Bilimleri	Uluslararası Tıp	Lisans
517	Sağlık Bilimleri	Veteriner	Lisans
518	Sağlık Bilimleri	Yaşlı Bakımı	Ön Lisans
519	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Arıcılık	Ön Lisans
520	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Atık Yönetimi	Ön Lisans
521	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Avcılık ve Yaban Hayatı	Ön Lisans
522	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Bağcılık	Ön Lisans
523	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Bağcılık ve Bağ Ürünleri Teknolojisi	Ön Lisans
524	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Bahçe Bitkileri	Lisans
525	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Bahçe Tarımı	Ön Lisans
526	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Bahçe ve Tarla Bitkileri	Lisans
527	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Balıkçılık Teknolojisi	Lisans
528	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği	Lisans
529	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Bitki Koruma	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
530	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Bitki Koruma	Lisans
531	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Bitkisel Üretim ve Teknolojileri	Lisans
532	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Çay Tarımı ve İşleme Teknolojisi	Ön Lisans
533	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Çevre Koruma ve Kontrol	Ön Lisans
534	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Çevre Sağlığı	Ön Lisans
535	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Çevre Temizliği ve Denetimi	Ön Lisans
536	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Çim Alan Tesisi ve Yönetimi	Ön Lisans
537	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Et ve Ürünleri Teknolojisi	Ön Lisans
538	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Fındık Eksperliği	Ön Lisans
539	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Fidan Yetiştiriciliği	Ön Lisans
540	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Gıda Kalite Kontrolü ve Analizi	Ön Lisans
541	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Gıda Teknolojisi	Ön Lisans
542	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Gıda Teknolojisi	Lisans
543	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Hayvansal Üretim ve Teknolojileri	Lisans
544	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Kanatlı Hayvan Yetiştiriciliği	Lisans
545	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Kümes Hayvanları Yetiştiriciliği	Ön Lisans
546	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Mantarcılık	Ön Lisans
547	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Meyve ve Sebze İşleme Teknolojisi	Ön Lisans
548	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Organik Tarım	Ön Lisans
549	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Organik Tarım İşletmeciliği	Lisans
550	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Orman Endüstrisi Mühendisliği	Lisans
551	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Orman Mühendisliği	Lisans
552	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Ormancılık ve Orman Ürünleri	Ön Lisans
553	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Peyzaj ve Süs Bitkileri Yetiştiriciliği	Ön Lisans
554	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Seracılık	Ön Lisans
555	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Su Bilimleri ve Mühendisliği	Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
556	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Su Ürünleri İşleme Teknolojisi	Ön Lisans
557	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Sulama Teknolojisi	Ön Lisans
558	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Süt Teknolojisi	Lisans
559	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Süt ve Besi Hayvancılığı	Ön Lisans
560	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Süt ve Ürünleri Teknolojisi	Ön Lisans
561	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Şarap Üretim Teknolojisi	Ön Lisans
562	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tarım Ekonomisi	Lisans
563	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tarım Ticareti ve İşletmeciliği	Lisans
564	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tarımsal Biyoteknoloji	Lisans
565	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tarımsal İşletmecilik	Ön Lisans
566	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tarımsal Ürünler Muhafaza ve Depolama Teknolojisi	Ön Lisans
567	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tarımsal Yapılar ve Sulama	Lisans
568	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tarla Bitkileri	Ön Lisans
569	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tarla Bitkileri	Lisans
570	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tıbbi ve Aromatik Bitkiler	Ön Lisans
571	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tohumculuk Teknolojisi	Ön Lisans
572	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Toprak Bilimi ve Bitki Besleme	Lisans
573	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Tütün Ekserliği	Lisans
574	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Un ve Unlu Mamuller Teknolojisi	Ön Lisans
575	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Yaban Hayatı Ekolojisi ve Yönetimi	Lisans
576	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Yağ Endüstrisi	Ön Lisans
577	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Zeytincilik ve Zeytin İşleme Teknolojisi	Ön Lisans
578	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Ziraat Mühendisliği Programları	Lisans
579	Tarım, Gıda ve Çevre Bilimleri	Zootekni	Lisans
580	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Antrenörlük Eğitimi	Lisans
581	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Aşçılık	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
582	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Atıcılık ve Antrenörlüğü	Ön Lisans
583	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Deniz ve Liman İşletmeciliği	Ön Lisans
584	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Deniz Brokerliği	Ön Lisans
585	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Deniz Ulaştırma ve İşletme	Ön Lisans
586	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Denizcilik İşletmeleri Yönetimi	Lisans
587	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Egzersiz ve Spor Bilimleri	Lisans
588	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Gastronomi ve Mutfak Sanatları	Lisans
589	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Gemi Makineleri İşletmeciliği	Ön Lisans
590	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Hava Lojistiği	Ön Lisans
591	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	İkram Hizmetleri	Ön Lisans
592	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	İnsansız Hava Aracı Teknolojisi ve Operatörlüğü	Ön Lisans
593	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Lojistik	Ön Lisans
594	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Lojistik Yönetimi	Lisans
595	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Marina ve Yat İşletmeciliği	Ön Lisans
596	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Otobüs Kaptanlığı	Ön Lisans
597	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Pastacılık ve Ekmekçilik	Ön Lisans
598	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Pilotaj	Lisans
599	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Raylı Sistemler İşletmeciliği	Ön Lisans
600	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Raylı Sistemler Makinistliği	Ön Lisans
601	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Rekreasyon	Lisans
602	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Rekreasyon Yönetimi	Lisans
603	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Sağlık Turizmi İşletmeciliği	Ön Lisans
604	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Sivil Hava Ulaştırma İşletmeciliği	Ön Lisans
605	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Sivil Havacılık Kabin Hizmetleri	Ön Lisans
606	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Spor Yöneticiliği	Lisans
607	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Spor Yönetimi	Ön Lisans

Sıra	Bilim Grubu	Bölüm Adı	Bölüm Türü
608	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Turist Rehberliği	Ön Lisans
609	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Turizm Animasyonu	Ön Lisans
610	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Turizm İşletmeciliği	Lisans
611	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Turizm Rehberliği	Lisans
612	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Turizm ve Otel İşletmeciliği	Ön Lisans
613	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Turizm ve Seyahat Hizmetleri	Ön Lisans
614	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Uçuş Harekat Yöneticiliği	Ön Lisans
615	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Ulaştırma ve Trafik Hizmetleri	Ön Lisans
616	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Uluslararası Ulaştırma Sistemleri	Lisans
617	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Yat Kaptanlığı	Ön Lisans
618	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Yiyecek ve İçecek İşletmeciliği	Lisans
619	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Deniz ve Liman İşletmeciliği	Ön Lisans
620	Ulaştırma, Lojistik, Turizm ve Spor Bilimleri	Otel Yöneticiliği	Lisans

EK-C: STEM AYRIŞTIRMASINA GÖRE ÜNİVERSİTE BÖLÜMLERİ

Tablo C.1 STEM Ayrıştırmasına Göre Üniversite Bölümleri

Sıra	Bölüm Adı	Bölüm Türü	STEM Kategorisi
1	Açık Deniz Sondaj Teknolojisi	Ön Lisans	T
2	Açık Deniz Tabanı Uygulamaları Teknolojisi	Ön Lisans	T
3	Adli Bilimler	Lisans	S
4	Adli Bilişim Mühendisliği	Lisans	E
5	Ağaç İşleri Endüstri Mühendisliği	Lisans	E
6	Aktüerya Bilimleri	Lisans	M
7	Alternatif Enerji Kaynakları Teknolojisi	Ön Lisans	T
8	Ambalaj Tasarımı	Ön Lisans	T
9	Antropoloji	Lisans	S
10	Arkeoloji	Lisans	S
11	Arkeoloji ve Sanat Tarihi	Lisans	S
12	Astronomi ve Uzay Bilimleri	Lisans	S
13	Ayakkabı Tasarım ve Üretimi	Ön Lisans	T
14	Ayakkabı Tasarımı ve Üretimi	Lisans	T
15	Balıkçılık Teknolojisi Mühendisliği	Lisans	E
16	Basım Teknolojileri	Lisans	T
17	Basım ve Yayım Teknolojileri	Ön Lisans	T
18	Basın ve Yayın	Lisans	T
19	Bıçakçılık ve El Aletleri Üretim Teknolojisi	Ön Lisans	T
20	Bilgi Güvenliği Teknolojisi	Lisans	T
21	Bilgisayar Bilimleri	Lisans	T
22	Bilgisayar Destekli Tasarım ve Animasyon	Ön Lisans	T
23	Bilgisayar Mühendisliği	Lisans	E
24	Bilgisayar Operatörlüğü	Ön Lisans	T
25	Bilgisayar Programcılığı	Ön Lisans	T
26	Bilgisayar Teknolojisi	Ön Lisans	T
27	Bilim Tarihi	Lisans	S
28	Bilişim Güvenliği Teknolojisi	Ön Lisans	T
29	Bilişim Sistemleri Mühendisliği	Lisans	E
30	Bilişim Sistemleri ve Teknolojileri	Lisans	T
31	Bitki Koruma	Ön Lisans	S
32	Bitki Koruma	Lisans	S
33	Biyoenformatik ve Genetik	Lisans	S
34	Biyokimya	Ön Lisans	S
35	Biyokimya	Lisans	S
36	Biyoloji	Lisans	S
37	Biyomedikal Cihaz Teknolojisi	Ön Lisans	T
38	Biyomedikal Mühendisliği	Lisans	E
39	Biyomühendislik	Lisans	E
40	Biyosistem Mühendisliği	Lisans	E
41	Biyoteknoloji	Lisans	S
42	Boya Teknolojisi	Ön Lisans	T

Sıra	Bölüm Adı	Bölüm Türü	STEM Kategorisi
43	Cevher Hazırlama Mühendisliği	Lisans	E
44	Cnc Programlama ve Operatörlüğü	Ön Lisans	T
45	Coğrafi Bilgi Sistemleri	Ön Lisans	T
46	Çevre Mühendisliği	Lisans	E
47	Çok Boyutlu Modelleme ve Animasyon	Ön Lisans	T
48	Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Mühendisliği	Lisans	E
49	Deniz Ulaştırma İşletme Mühendisliği	Lisans	E
50	Deri Konfeksiyon	Ön Lisans	T
51	Deri Mühendisliği	Lisans	E
52	Deri Teknolojisi	Ön Lisans	T
53	Dijital Fabrika Teknolojileri	Ön Lisans	T
54	Dijital Oyun Tasarımı	Lisans	T
55	Dil ve Konuşma Terapisi	Lisans	S
56	Dış Hekimliği	Lisans	S
57	Doğalgaz ve Tesisatı Teknolojisi	Ön Lisans	T
58	Döküm	Ön Lisans	T
59	Eczacılık	Lisans	S
60	Ekonometri	Lisans	M
61	Elektrik	Ön Lisans	T
62	Elektrik Enerjisi Üretim, İletim ve Dağıtım	Ön Lisans	T
63	Elektrik Mühendisliği	Lisans	E
64	Elektrik-Elektronik Mühendisliği	Lisans	E
65	Elektrikli Cihaz Teknolojisi	Ön Lisans	T
66	Elektronik Haberleşme Teknolojisi	Ön Lisans	T
67	Elektronik Mühendisliği	Lisans	E
68	Elektronik Teknolojisi	Ön Lisans	T
69	Elektronik ve Haberleşme Mühendisliği	Lisans	E
70	Endüstri Mühendisliği	Lisans	E
71	Endüstriyel Hammaddeler İşleme Teknolojisi	Ön Lisans	T
72	Endüstriyel Kalıpcılık	Ön Lisans	T
73	Endüstriyel Tasarım Mühendisliği	Lisans	E
74	Enerji Bilimi ve Teknolojileri	Lisans	T
75	Enerji Sistemleri Mühendisliği	Lisans	E
76	Enerji Yönetimi	Lisans	T
77	Ev Tekstili Tasarımı	Ön Lisans	T
78	Fizik	Lisans	S
79	Fizik Mühendisliği	Lisans	E
80	Fotonik	Lisans	T
81	Gemi İnşaatı	Ön Lisans	T
82	Gemi İnşaatı ve Gemi Makineleri Mühendisliği	Lisans	E
83	Gemi Makineleri İşletme Mühendisliği	Lisans	E
84	Gemi Makineleri İşletmeciliği	Ön Lisans	T
85	Gemi ve Deniz Teknolojisi Mühendisliği	Lisans	E
86	Genetik ve Biyomühendislik	Lisans	E
87	Genetik ve Yaşam Bilimleri Programları	Lisans	S
88	Geomatik Mühendisliği	Lisans	E
89	Geoteknik	Ön Lisans	T

Sıra	Bölüm Adı	Bölüm Türü	STEM Kategorisi
90	Gerontoloji	Lisans	S
91	Gıda Mühendisliği	Lisans	E
92	Gıda Teknolojisi	Ön Lisans	T
93	Gıda Teknolojisi	Lisans	T
94	Harita Mühendisliği	Lisans	E
95	Havacılık Elektrik ve Elektronik	Lisans	T
96	Havacılık ve Uzay Mühendisliği	Lisans	E
97	Hibrid ve Elektrikli Taşıtlar Teknolojisi	Ön Lisans	T
98	Hidrojeoloji Mühendisliği	Lisans	E
99	İklimlendirme ve Soğutma Teknolojisi	Ön Lisans	T
100	İmalat Mühendisliği	Lisans	E
101	İnsansız Hava Aracı Teknolojisi ve Operatörlüğü	Ön Lisans	T
102	İnşaat Mühendisliği	Lisans	E
103	İnşaat Teknolojisi	Ön Lisans	T
104	İnternet ve Ağ Teknolojileri	Ön Lisans	T
105	İstatistik	Lisans	M
106	İstatistik ve Bilgisayar Bilimleri	Lisans	M
107	İş Makineleri Operatörlüğü	Ön Lisans	T
108	İşletme Mühendisliği	Lisans	E
109	Jeofizik Mühendisliği	Lisans	E
110	Jeoloji Mühendisliği	Lisans	E
111	Kaynak Teknolojisi	Ön Lisans	T
112	Kenevir Dokuma Tezgahtarlığı	Ön Lisans	T
113	Kentsel Tasarım ve Peyzaj Mimarlığı	Lisans	E
114	Kimya	Lisans	S
115	Kimya Mühendisliği	Lisans	E
116	Kimya Teknolojisi	Ön Lisans	T
117	Klasik Arkeoloji	Lisans	S
118	Kontrol ve Otomasyon Mühendisliği	Lisans	E
119	Kontrol ve Otomasyon Teknolojisi	Ön Lisans	T
120	Kozmetik Teknolojisi	Ön Lisans	T
121	Maden Mühendisliği	Lisans	E
122	Madencilik Teknolojisi	Ön Lisans	T
123	Makine	Ön Lisans	T
124	Makine Mühendisliği	Lisans	E
125	Makine Resim ve Konstrüksiyonu	Ön Lisans	T
126	Malzeme Bilimi ve Mühendisliği	Lisans	E
127	Malzeme Bilimi ve Teknolojileri	Lisans	T
128	Matematik	Lisans	M
129	Matematik Mühendisliği	Lisans	E
130	Matematik ve Bilgisayar Bilimleri	Lisans	M
131	Mekatronik	Ön Lisans	T
132	Mekatronik Mühendisliği	Lisans	E
133	Mermer Teknolojisi	Ön Lisans	T
134	Metalurji	Ön Lisans	T
135	Metalurji ve Malzeme Mühendisliği	Lisans	E
136	Meteoroloji Mühendisliği	Lisans	E

Sıra	Bölüm Adı	Bölüm Türü	STEM Kategorisi
137	Mimarlık	Lisans	E
138	Mobil Teknolojileri	Ön Lisans	T
139	Moleküler Biyoloji ve Genetik	Lisans	S
140	Mühendislik Programları	Lisans	E
141	Mühendislik ve Doğa Bilimleri Programları	Lisans	E
142	Nanobilim ve Nanoteknoloji	Lisans	T
143	Nanoteknoloji Mühendisliği	Lisans	E
144	Nükleer Enerji Mühendisliği	Lisans	E
145	Nükleer Teknoloji ve Radyasyon Güvenliği	Ön Lisans	T
146	Odyoloji	Lisans	S
147	Optik ve Akustik Mühendisliği	Lisans	E
148	Orman Endüstrisi Mühendisliği	Lisans	E
149	Orman Mühendisliği	Lisans	E
150	Otomotiv Gövde ve Yüzey İşlem Teknolojileri	Ön Lisans	T
151	Otomotiv Mühendisliği	Lisans	E
152	Otomotiv Teknolojisi	Ön Lisans	T
153	Perfüzyon	Lisans	S
154	Petrol ve Doğalgaz Mühendisliği	Lisans	E
155	Peyzaj Mimarlığı	Lisans	E
156	Pilotaj	Lisans	T
157	Polimer Malzeme Mühendisliği	Lisans	E
158	Polimer Teknolojisi	Ön Lisans	T
159	Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi	Lisans	S
160	Radyo ve Televizyon Teknolojisi	Ön Lisans	T
161	Rafineri ve Petro-Kimya Teknolojisi	Ön Lisans	T
162	Raylı Sistemler Elektrik ve Elektronik	Ön Lisans	T
163	Raylı Sistemler Makine Teknolojisi	Ön Lisans	T
164	Raylı Sistemler Makinistliği	Ön Lisans	T
165	Raylı Sistemler Mühendisliği	Lisans	E
166	Raylı Sistemler Yol Teknolojisi	Ön Lisans	T
167	Sağlık Bilgi Sistemleri Teknikerliği	Ön Lisans	T
168	Sanal ve Artırılmış Gerçeklik	Ön Lisans	T
169	Siber Güvenlik Analistliği ve Operatörlüğü	Ön Lisans	T
170	Silah Sanayi Teknikerliği	Ön Lisans	T
171	Sondaj Teknolojisi	Ön Lisans	T
172	Su Altı Teknolojisi	Ön Lisans	T
173	Su Bilimleri ve Mühendisliği	Lisans	E
174	Su Ürünleri Mühendisliği	Lisans	E
175	Tahribatsız Muayene	Ön Lisans	T
176	Tapu Kadastro	Lisans	T
177	Tarım Makineleri	Ön Lisans	T
178	Tarım Makineleri ve Teknolojileri Mühendisliği	Lisans	E
179	Tarımsal Biyoteknoloji	Lisans	S
180	Tarımsal Genetik Mühendisliği	Lisans	E
181	Tarih Öncesi Arkeolojisi	Lisans	S
182	Tekstil Mühendisliği	Lisans	E
183	Tekstil Teknolojisi	Ön Lisans	T

Sıra	Bölüm Adı	Bölüm Türü	STEM Kategorisi
184	Tekstil ve Halı Makineleri	Ön Lisans	T
185	Tıp	Lisans	S
186	Tohum Bilimi ve Teknolojisi	Lisans	S
187	Toprak Bilimi ve Bitki Besleme	Lisans	S
188	Türk İslam Arkeolojisi	Lisans	S
189	Uçak Bakım ve Onarım	Lisans	T
190	Uçak Mühendisliği	Lisans	E
191	Uçak Teknolojisi	Ön Lisans	T
192	Ulaştırma Mühendisliği	Lisans	E
193	Uluslararası Tıp	Lisans	S
194	Uzay Bilimleri ve Teknolojileri	Lisans	T
195	Uzay Mühendisliği	Lisans	E
196	Üretimde Kalite Kontrol	Ön Lisans	T
197	Veteriner	Lisans	S
198	Web Tasarımı ve Kodlama	Ön Lisans	T
199	Yapay Zeka Mühendisliği	Lisans	E
200	Yapay Zeka ve Veri Mühendisliği	Lisans	E
201	Yapı Ressamlığı	Ön Lisans	T
202	Yapı Tesisat Teknolojisi	Ön Lisans	T
203	Yapı Yalıtım Teknolojisi	Ön Lisans	T
204	Yazılım Geliştirme	Lisans	T
205	Yazılım Mühendisliği	Lisans	E
206	Yer Bilimleri Mühendisliği Programları	Lisans	E
207	Yönetim Bilişim Sistemleri	Lisans	T
208	Ziraat Mühendisliği Programları	Lisans	E
209	Zootekni	Lisans	S
210	Arka-Yüz Yazılım Geliştirme	Ön Lisans	T
211	Bulut Bilişim Operatörlüğü	Ön Lisans	T
212	Büyük Veri Analistliği	Ön Lisans	T
213	Dijital Dönüşüm Elektronik	Ön Lisans	T
214	Hava Aracı İmalat Teknolojileri	Ön Lisans	T
215	İmalat Yürütme Sistemleri Operatörlüğü	Ön Lisans	T
216	İnsansız Araç Teknikerliği	Ön Lisans	T
217	Kenevir Dokumacılığı	Ön Lisans	T
218	Kurumsal Bilişim Uzmanlığı	Ön Lisans	T
219	Otonom Sistemler Teknikerliği	Ön Lisans	T
220	Oyun Geliştirme ve Programlama	Ön Lisans	T
221	Ön-Yüz Yazılım Geliştirme	Ön Lisans	T
222	Robotik ve Yapay Zekâ	Ön Lisans	T
223	Siber Güvenlik	Ön Lisans	T
224	Su Altı Kaynak Teknolojisi	Ön Lisans	T
225	Yapay Zekâ Operatörlüğü	Ön Lisans	T
226	Bilgisayar Bilimleri ve Mühendisliği	Lisans	E
227	Endüstri Yönetimi Mühendisliği	Lisans	E
228	İklim Bilimi ve Meteoroloji Mühendisliği	Lisans	E
229	Malzeme Bilimi ve Nanoteknoloji Mühendisliği	Lisans	E
230	Robotik ve Otonom Sistemleri Mühendisliği	Lisans	E

Sıra	Bölüm Adı	Bölüm Türü	STEM Kategorisi
231	Siber Güvenlik Mühendisliği	Lisans	E
232	Su Ürünleri Endüstrisi Mühendisliği	Lisans	E
233	Veri Bilimi ve Analitiği	Lisans	T
234	Yapay Zekâ ve Makine Öğrenmesi	Lisans	T

EK-D: ARAŞTIRMA ÜNİVERSİTESİ LİSTESİ

Tablo D.1 Araştırma Üniversitesi Listesi

Sıra	Üniversite Adı	Üniversite Türü
1	Ankara Üniversitesi	Devlet
2	Atatürk Üniversitesi	Devlet
3	Boğaziçi Üniversitesi	Devlet
4	Bursa Uludağ Üniversitesi	Devlet
5	Çukurova Üniversitesi	Devlet
6	Dokuz Eylül Üniversitesi	Devlet
7	Ege Üniversitesi	Devlet
8	Erciyes Üniversitesi	Devlet
9	Fırat Üniversitesi	Devlet
10	Gazi Üniversitesi	Devlet
11	Gebze Teknik Üniversitesi	Devlet
12	Hacettepe Üniversitesi	Devlet
13	İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi	Vakıf
14	İstanbul Teknik Üniversitesi	Devlet
15	İstanbul Üniversitesi	Devlet
16	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa	Devlet
17	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Devlet
18	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Devlet
19	Koç Üniversitesi	Vakıf
20	Marmara Üniversitesi	Devlet
21	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Devlet
22	Sabancı Üniversitesi	Vakıf
23	Yıldız Teknik Üniversitesi	Devlet

Kaynak: (Yükseköğretim Kurulu, 2025)

EK-E: BÖLGESEL KALKINMA ODAKLI ÜNİVERSİTE LİSTESİ

Tablo E.1 Bölgesel Kalkınma Odaklı Üniversite Listesi

Sıra	Üniversite Adı	Katılım Yılı
1	Bingöl Üniversitesi	2016
2	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	2016
3	Düzce Üniversitesi	2016
4	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	2016
5	Uşak Üniversitesi	2016
6	Aksaray Üniversitesi	2018
7	Kastamonu Üniversitesi	2018
8	Muş Alparslan Üniversitesi	2018
9	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	2018
10	Siirt Üniversitesi	2018
11	Artvin Çoruh Üniversitesi	2019
12	Bartın Üniversitesi	2019
13	Hitit Üniversitesi	2019
14	Kırklareli Üniversitesi	2019
15	Yozgat Bozok Üniversitesi	2019
16	Batman Üniversitesi	2021
17	Giresun Üniversitesi	2021
18	Gümüşhane Üniversitesi	2021
19	Iğdır Üniversitesi	2021
20	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi	2021
21	Munzur Üniversitesi	2021
22	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi	2021
23	Bitlis Eren Üniversitesi	2023
24	Çankırı Karatekin Üniversitesi	2023
25	Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi	2023

Kaynak: (Yükseköğretim Kurulu, 2025)